

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS IT
39 11 15 18 01 0

Harvard College
Library

The Gift of

LUCIUS NATHAN LITTAUER

Class of 1878

IN MEMORY OF HIS FATHER
NATHAN LITTAUER

HARVARD COLLEGE LIBRARY
RELEASED

HARVARD COLLEGE LIBRARY
RELEASED

BM Epstein, Jechiel Michel ha-Levi
695 'Arukh ha-shulhan 'al
P3E6 hilkhoh Pesah

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

ספר
ערוך השלחן

על הלכות פסח

עם כל המטעמים מראשונים ואחרונים.

מאת

יחיאל מיכל בהרב מוהר"ד אהרן הלוי עפשטיין החונה בק'
נאוותהרדק בעה"מ ספרי ערוך השלחן על כל "ארבעה חלקי הש"ע וספר
אור לישרים על ספר הישר לר"ת ז"ל.

הוציא לבית הדפוס בעזרת הגאון המחבר ע"י בית מסחר ספרים של הר' יוסף צבי לעוו נ"י
בארשא (רחוב מילא נומר 2) מדרה"ג ר' שמואל זצ"ל שהיה אב"ד בק' וואלמישן
בשנת תר"ח ער תר"ך ואחד סך משנת כת"ד ער י"ח כסליו תר"ם היה ראב"ד
ובו"צ במעזריטש יע"א ושם מוחדר בבוד. תצצ"ה.

פיעטרקוב

בדפוס המשומח של הרבני וכו' מו"ה מרדכי צעדערבוים נ"י.

שנת תרס"ז לפ"ק

СЕФЕРЪ АРУХЪ ГАШУЛХАНЪ

т. е. ПРИГОТОВЛЕНИЕ КЪ СТОЛУ
О ЗАКОНАХЪ ПАСХИ.

Соч. Раввина И. М. ЭПШТЕЙНА.

Подъ наблюдениемъ и корректура І. ЛЕВЪ, книгопродавецъ въ Варшавѣ.

Петровскъ, въ типографіи М. Цедербаума 1907 г.

HEB 6172 280.5

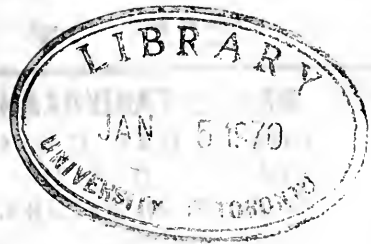
HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
LUCIUS M. LITTAUER
1930

תורה
שנה ראשונה
תש"א

BM

695

P3E6

תכט דיני חרש ניסן . וכו' ח' סעיפים :

א ניסן הוא ראש החדשים ומפני גדולתו לכן אע"פ שהשנה מונין מתשרי מ"ט החדשים מונין מניסן שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם החדשי השנה כלומר שמפני שהוא הראש לכל החדשים לכן ישאר ראשון למנין החדשים ומה הוא גדולתו של חרש ניסן מפני שבו היתה יציאת מצרים שבו נגלה השנחה השי"ת על ברואיו ואותותיו ונפלאותיו ושמשלם רע לרשע כרשעתו ומשלם טוב לאוהביו כמו שהכה לפרעה ולמצרים ונאל את ישראל :

ב ולמה נבחר החרש הזה מפני שהמצרים עבדו למלה שהוא ראש המולות באפודת העגולה ומול מלה משמש בחדש ניסן ופרעה סמך על כחו ומולו ולכן אף כי במכת ברד נשבר לבו הוונה עד שאמר ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים מ"ט אח"כ במכת ארבה הרים ראש בדכתיב ויגרש אותם ובמכת חשך יצא בחוצפה גדולה עד שאמר למשה רבינו אל תוסף ראות פני והמעם מפני שאו קרבו ימי ניסן ובמח על מולו שבחדש הזה וזהו שאמר הקב"ה למשה החדש הזה לכם ר"ח כלומר החדש הזה שפרעה סמתין עליו יהיה לכם ראש חדשים שבוה תמכר כי אין ממשי כמולות וה' הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד וישראל הם עם סגולתו ולכן ראשון הוא לכם החדשי השנה :

ג ומפני גדולת החרש הזה גם המשכן הוקם בר"ח ניסן כדכתיב בפקודי והנשיאים הקריבו יום יום קרבנותיהם לחנוכת המזבח כדכתיב בנשא וכל נשיא עשה ביום יו"ט וכן לעתיד לבא עתיד בהמ"ק להבנות בניסן כדנתיא בפ' בתרא דמס' סופרים ואומר שם דלפיכך אין אומרים תחנות כל ימי ניסן ואין מתעניין עד שיעבור ניסן לבד הכנורות שמתעניין בע"פ ואין אומרים צדקה צדק בשבת במנחה ואין מספידין בו גם אין אומרים צדוק הדין ומדברי רבינו הב"י מכאור דרך לגזור תענית כציבור אסור אבל יחיד בפ"ע יכול להתענות שכתב אין מתעניין בל להזכיר כציבור אבל רבינו הרמ"א כתב שנהגו דאין מתעניין בו תענית כלל אפילו יום שמת בו אביו או אמו והתן ביום חופתו יכול להתענות כמ"ש לקמן סי' תקע"ג ותענית חלים פשיטא שמתעניין וא"צ למיתב תענית לתעניתו כבשבת יו"ט ואין לשאול איזה חוס יש להימים שאחר הפסח ד"ל הואיל שיצא רוב החרש בקדושה (מ"ט סק"ג) ולבטח א"צ לזה דכל חרש ניסן קדוש מפני הטעמים שבארנו ואם התענה בשבת שבתוך ניסן תענית חלום וצריך למיתב תענית לתעניתו יתענה ביום מחר אף שהוא בניסן (ס"ט סק"ו) אך אם היה סמוך ל' לחדש יניח התענית עד יום זה מפני שהוא תענית צדיקים מטעמים שיתבארו בס' תק"פ וכן

ה ונוהגים להרבנות קצת באכילה ושתייה ביום שאחר החג והוא אסרו חג והמנהג שלא להתענות בו דנחשב קצת כיו"ט דאסרו חג שבועות וודאי היה יו"ט שבו היה יום טובות ותפסו ליו"ט כג אסרו חג גם של פסח ושל סוכות ובסוכה (מ"ה) אסרו כל העושה איסור לחג באכילה ושתייה מעלה עליו הכתוב כאלו כנה מוכח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעכותם עד קרנות המזבח ופירש"י בלשון אחד דאסרו חג קאי ע"ש ונ"ל דה"פ דהנה שמחת החג כשמוכין לשם שמים עיקר השמחה בהקרבתו שלמי שמחה ואם בהתפעלות נפשו הקשורה לה' שמח ג"כ ביום שלאחריו ואוכל מהשלמים של אתמול דשלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד הוי התוספות דכאלו לבד הקרבנות בנה ג"כ את המזבח :

ו איתא בפסחים (ו') . שואלין ודורשין בהלכות פסח קודם לפסח שלשים יום והקשו מהך דשלהי מגילה דמשה תקן להם לישראל לשאול הלכות פסח בפסח הלכות חג כחג דמשמע רק בפסח עצמו ותרצו כמה תירוצים ועל זה דנ"מ לפסח שואל שלא בהלכות פסח ואחר בהלכות פסח הוא קודם ועוד תירוצים והאמת דבירושלמי פ"ק דפסחים (סוף הל' ה') איתא דהוה בבית הוועד כלומר בבבמ"ד במקום אסיפת החכמים הוי ל' יום וכל יחיד לעצמו רק בפסח (ה"י) ועכשיו המנהג שרוב דורש בשבת הגדול ובשבת שובה ויש לדרוש מעניינא ולהלהיב את העם לתורה ולצדקה אבל בענייני שאלות של פסח לא שייך דכל אחד שואל מה שנחמק לו אם לא דברים כלליים וכל אחד דורש לפי כחו (עמ"ל סק"ה) :

ז ונהגו כל ישראל במעות חמים לקנות לעניים קמח פסח או ליתן להם מעות שיקנו בעצמם וכל מי שדר בעיר י"ב חרש חייב ליתן לזה ועכשיו נהגו שאפילו הרב שלשים יום צריך ליתן לזה וגם ת"ח צריך ליתן שזה הוא צדקה ולא מס וזהו להבא לדור ולא

החדש הזה וכל הפרשיות המדברות מעניין פסח ואחר המנחה אימרו סדר קרבן פסח ונדפס בסידורים ובע"פ שחרית משכימין להתפלל לפי שעד שעה עשירית צריך לגמור מעורתו והוא ד' שעות על היום והסדרש"ל היה דורש שכל אחד יקח מעט מקמח פסח לאכלו קודם הפסח באיזה תכשיל או פת כדי שאם אולי יש חשש חימוץ בקמח זה יתלה בהמעט הנאכל קודם פסח וחומרא בעלמא הוא לפי שאין מחזיקין איסור ועוד דקמח בקמח הוה לח בלח וממ"נ אם יש ששים כבר נתכמל ואם לאו אינו. מועיל (מנ"א כס"י ת"ל) אמנם נראה שחשש למאן דס"ל דקמח בקמח מקרי יבש ביבש וחזור וניעור בפסח (ת"י) ונהגו לעשות הכעניגול בשבת הגדול מקמח הפסח:

תל מעם על קריאת שם שבת הגדול. וכו' ה' סעיפים :

ד ועוד י"ל דהאמת דשבת תלוי בפסח ופסח בשבת דשבת הוא אות על חידוש העולם ופסח הוא אות על השגחה וחיבת ישראל וזה בלא זה לאו בלום הוא כמוכן ולכן תיכף ביצ"מ נתן הקב"ה לנו את השבת ולא המתין על מתן תורה לפי שפסח הכרח לשבת ושבת ה"רח לפסח לפיכך שבת זה נקרא הגדול שבו נתגדל הקב"ה שלכך חידוש העולם נתבררה השגחתו יתברך וגם אנחנו נתגדלנו בשבת בנו מכל עם ולכן באמת קורין אותו הגדול ועמ"ש לעיל ס"י רמ"ב :

ה המנהג להפסיק בשבת זו מאמירת ברכי נפשי ואומרים עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו ויש מפקפקים בזה דהא תניא יכול מר"ח ת"ל כיום ההוא ואקרא דוהגדת לבנך קאי (הגר"ח) וכבר נתבאר שדורשין בשבת הגדול ויש שכתבו שכשחל ע"פ בשבת שדורשין בשבת הקודם (ח"י) וזהו לדידהו שהיו אומרים דיני פסח בדרשה והיו צריכים להודיע להם קודם הפסח מה יעשו אבל לדידן שכל מי שיש לו שאלה שואל מהרב ודרשתינו היו כעניינים אחרים אנו דורשים בשבת ע"פ וכל הדינים אומרים בהפיוט של שה"ג והפטרות וערכה אין מפטירין אלא כשחל ע"פ בשבת לפי שבה כתיב הכיאו את המעשר אל בית האוצר וע"פ היה זמן ביעור ברכיעות של שמיטה ובשביעית כדתנן בפ"ה דמע"ש וי"א להיפך דבשבת א"א לבער ואין מפטירין בו וערכה ובשאר שנים מפטירין וערכה לזכרון זה (נכס הגר"ח) וכן המנהג אצלנו להפמיר בכל שה"ג וערכה ולא כשחל ע"פ בשבת דאז מפטירין ההפטרות של הסדרה :

תלא דיני בדיקת חמץ וזמנה. וכו' ל"א סעיפים :

הראשון ומ"ע לספר ביצ"מ אותו הלילה ומ"ע להשכית חמץ ושאר ביום י"ד רד" ל"ת שלא לאכול חמץ כל שבעה

ולא להשתקע השיעור י"ב חדש או ל' יום אבל הבא להשתקע בעיר חייב מיר ליתן וכן עני הדר בעיר ל' יום חייבים ליתן לו קמח פסח וכו' שאינו עדיין ל' יום א"צ ליתן לו קמח אלא מצה לכל יום כדון העובר ממקום למקום שנתנין לו מן התסחוי כמבואר ביו"ד סי' רנ"ז והעני הבא להשתקע בעיר צריכים ליתן לו מיר קמח לפסח ולמה יגרע העני המקבל מהעשיר הנותן דברעתו להשתקע הוי מיר כבן העיר :

ח ליתן כרוז בבהכ"נ מפני צורך גדול מותר בכל חדש ניסן ולא בתשרי מטעם שיהבאר בס' תר"ב ונוהגין מר"ח ואילך לקרות פרשת הנשיא של אותו יום וביום י"ג יקרא מן זאת הנכת המזבח עד כן עשה את המנורה שזוהו נגר שבט לוי ובע"פ אחר חצות יקרא פרשת

א שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס הגדול שנעשה בו רפסח מצרים מקחו מבעשור ופסח שיצאו ממצרים היה יום ה' (שנת פ"ז). ונמצא ששבת שלפניו היה י' בחדש ולקח כל אחד שה לפסחו וקשרו בכרעי מטתו ושאלום המצרים מה זה והשיבו שהקב"ה צוה לשוחטו והמצרים עברו למלה והיו שיניהם קרות ושתקו ועוד הודיעום ישראל שעתיד הקב"ה להרוג בכוריהם והלכו בכורי מצרים ועשו עם פרעה ואבותיהם מלחמה וזהו שנאמר למכה מצרים בכבוריהם כמבואר במדרש ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול :

ב ושמא תאמר דא"כ לא הו"ל לתלות בשבת אלא ב' לחדש די"ל כיון דב' בחדש מתה מרים לא רצו לתלות בהיום לעשותו יום שמחה ועוד דבעשור לחדש עלו מן הירדן כדכתיב ביהושע והייתי אימר דהוכרון הוא לנס הירדן לזה קבעוהו על שבת דבעליית הירדן לא היתה בשבת (כ"ה) ושמא תאמר מה איכפת לנו אם נתלה בירדן די"ל דימים אלו אנו תולים בניסי מצרים שהם גדולים מניסי הירדן :

ג ויש שכתבו מפני שהנס בא ע"י שבת לפי שירעו המצריים שהם שומרי שבת לכן שאלום מה אתם צריכים לשה בשבת והיתה תשובתם כמו שנתבאר (לנוש) ועוד שראום קושרים הטלה בשבת וקשירה אסור בשבת ושאלום על זה והשיבום כמ"ש (פריסה) ואין לשאל דא"כ היה הנס כל ד' ימים שעד הפסח שלא היו יכולים המצריים למעם מזה ועשו מלחמות וא"כ נקראים כולם גדולים די"ל דהעיקר הוא ההתחלה (כ"ג) :

א יש בכלל הפסח ג' מצות עשה וד' מצות ל"ת ולדעת הרמב"ם ה' והיינו מ"ע לאכול מצה בלילה

שבעה ושלא לאכול תערובות חמץ כל שבעה ושלא יראה חמץ כל שבעה ושלא ימצא חמץ כל שבעה ולדעת הרמב"ם יש לאו על אכילת חמץ בע"פ מחצות היום ולמעלה אבל לשאר פוסקים אינו אלא בעשה והוא עשה דתשבתו ואיסור החמץ ואיסור השאיר אחד הוא רשאר הוא מה שבו מחמיצין והאוכל חמץ או שאור בשבעת ימי הפסח אם אכל כזית וכמזיד חייב כרת שנאמר כי כל אוכל חמץ ונכרתה ואם בשוגג חייב חמאת אחד האוכל ואחד המטחה את החמץ ושותה אבל על תערובת חמץ אינו בכרת אלא בלאו (ר"י ור"ש נחלקו בחמץ לפני זמנו ואחר זמנו דר"י ס"ל בלאו ור"ש פליג ונלחח זמנו פסק רבא בפסיקס ל'. כר"ש וס"ל לרוב הפוסקים דגם בלפני זמנו הלכה כר"ש והרמב"ם ס"ל בדלפני זמנו הלכה כר"ש):

ב החמץ בפסח אסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו שום היתר אכילה כלומר לא יהא בו שום היתר המביא לידי אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הן באות שלוקח בדמים דבר מאכל (כ"ט כ"א:) וזה אנו צריכים למאן דס"ל דלא תאכל הוא רק איסור אכילה אבל כבר פסק הרמב"ם בפ"ח ממאכ"א דין מ"ו כמאן דס"ל דכל מקום שנאמר בתורה לא תאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע עד שיפרוט לך הכתוב להיתר. כדרך שפרט בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ובחמץ אין פרט להיתר הנאה וממילא שאסור בהנאה (ומה שהרמב"ם ריש חמץ ומזה כתב טעמו דחוקיה לא יהא בו היתר אכילה שהטעם מהשני דכתיב לא יאכל זניר"י וקמ"ן כמזוהר בנמי"ט סג ולר' אבנה דקו"ל כותיה א"ל לזה א"ן דנקיט הדרשא הפשוטה ולא רלה להאריך וכן דרכו בנ"י):

ג וז"ל הרמב"ם בפ"א דין ח' אסור לאכול חמץ ביד מחצות היום ולמעלה שהוא מתחלת שעה שביעית כיום וכל האוכל בזמן זה לוקה מן התורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח מפי השמועה למדו לין תאכל חמץ משעה שראוי לחשימת הפסח שהוא בין הערבים והוא חצי היום עכ"ל ואע"פ דהפסח היה קרב אחר תמיד של בין הערבים שהוא קרב אחר חצות וא"כ נמשך זמן הפסח להלן מחצות דאין זה ענין להכשר הפסח דוודאי גם הפסח כששחטו מיד אחר חצות כשר שהרי גם בפסח נאמר בין הערבים אלא שמקדימין התמיד מטעם המכואר בפסחים (כ"ט.) מפני שבפסח נאמר ג"כ בערב לכך מאחרין אותו אחר התמיד ועוד דתמיד תדיר (תוס' סג) אבל אם בדיעבד הקריבוהו קודם התמיד כשר כמ"ש הרמב"ם בפ"א מקרבן פסח וא"כ התורה כשאמרה שלא לאכול חמץ מומן שחישת הפסח הוי מחצות שזוהו עיקר הומון והראב"ד ושאר הפוסקים חלקו עליו וס"ל דליכא לאו מן התורה על אחר חצות אלא עשה דתשבתו כמ"ש:

ד וכתב הרמב"ם בפ"א דין ז' האוכל מן החמץ עצמו בפסח כר שהוא ה"ו אסור מן התורה שנאמר לא יאכל ואעפ"כ אינו חייב כרת או קרבן אלא על כשיעור שהוא כזית והאוכל פחות מכזית כמזיד סכין אותו כרת מדרות עכ"ל ופי' המניד משנה משום דחצי שיעור אסור מן התורה אבל א"כ תמוה דלמה לו לבאר זה בחמץ הלא זהו ככל המאכלות אסורות ועוד דמקרא שהביא הוה ההיפך שהרי אכילה בכזית (כ"ט) ויש מי שרוצה לומר דמשום דחמץ אין איסורו רק בימי הפסח הייתי אומר דאינו בכלל כל האיסורים שחצי שיעור אסור מן התורה הוצרך הרמב"ם לפרט בחמץ קרא בפ"ע (מ"מ נ"ט ול"ה) אבל אינו מוכן דהא כר"פ בתרא דיומא הובא בש"ס הך דחצי שיעור לענין יוה"כ ויוה"כ גם כן אין איסורו רק ביזומו ועוד דמקרא הוי ההיפך ויש מי שאומר דסתם אכילה הוה בכל שהוא ושיעור כזית הוא מצד הלכה למשה מסיני (סג נ"ט כר"א"ס) וזה יותר תמוה דככל הש"ס הוה סתם אכילה בכזית והאמת ששיעורים הוה הלכה למשה מסיני אבל מ"מ דההלכה נילתה דכוונת התורה בלשון אכילה הוה בכזית ולכן רגיל הש"ס לומר סתם אכילה בכזית:

ה ולענ"ד נראה כוונת הרמב"ם דבחמץ יש פסוק מיוחד לחצי שיעור דהנה לחוקיה בנמי"ט (כ"א:) דאיסור הנאה לערדנו מלא יאכל דכתיב בצירי' וקמ"ן ור' אבנה ס"ל דכל לשון אכילה כולל גם הנאה והרמב"ם פוסק כר' אבנה כמ"ש בסעיף ב' וא"כ קשה לר' אבנה למה הוצרך קרא לשנות לשון לא יאכל בחמץ ולזה אומר דאתי לרבות חצי שיעור וכוונת הרמב"ם שאומר שנאמר לא יאכל היינו על שינוי הלשון דמשמע ריבוי ואי קשיא דמה לנו בחמץ הא בכל האיסורים כן הוא דוודאי יש נ"מ גדולה דהנה מעם האיסור דחצי שיעור אמרינן כיומא משום דחוי לאיצטרופי ולפ"ן כשאוכל כסוף יום השביעי ממש חצי זית תו לא חצי לאיצטרופי דהא יהיה אז מותר לאכול חמץ אבל כשיש פסוק על זה גם בכה"ג אסור מן התורה ומ"מ אין בזה כרת או חמאת כיון שזוהו רק מריבויה דקרא ולא מפשטיה הו"ו בכל חצי שיעור של שארי איסורים:

ז כתב הראב"ד בפ"ג דין ח' כהשנות וז"ל אולי תפס זה המחבר שהוא עובר משש שעות ולמעלה בלא יראה ולא ימצא דאינו כן רשבעת ימים כתיב עכ"ל הרי דלהראב"ד אין עוברים כב"י וכל ימצא עד הלילה והמגיד משנה כתב דגם הרמב"ם סובר כן אבל כבר האריך אחד מהגדולים (נוני' ס' י') דאינו כן ובודאי הרמב"ם סובר כפי שתפס הראב"ד בדבריו ולשיטתו של הרמב"ם בוודאי כן הוא דכיון דס"ל ריש לאו על אכילה אחר חצות וממילא נכלל אחר חצות גם לענין בל יראה בשבעת הימים כמו לאכילה בהשבתה הוי דומיא דאכילה אם כי במהות העונשין אין שוין מ"ם סוף סוף יש לאו על אחר חצות כמו לכל שבעת ימי הפסח ולהראב"ד דאין לאו באכילה פשיטא דאין כאן בל יראה וכיון שרוב הפוסקים ס"ל באכילה כהראב"ד ממילא דגם לענין בל יראה קי"ל דאין איסור בל יראה עד הלילה :

ח כתב הרמב"ם בפ"א דין ג' אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אא"כ קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אע"פ שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה ומכין אותו מכת מרדות עכ"ל דכל לאו שאין בו מעשה אין לוקה עליו והכי הניא בתוספתא דמכות (פ"ד) המשייר בחמץ והמקיים כלאים אינו לוקה לפי שאין בזה מעשה :

ט והקשו עליו דאפילו קנה חמץ בפסח או חמצו שעשה מעשה למה לוקה הא להיא אמרינן בפסחים (ג"כ .) דבל יראה הוי לאו הניתק לעשה ופירש"י דכל ימי המועד בעמוד והשבת קאי וכ"ה התוס' (כ"ט :) ומרשו הגדולים הרבה בקושיא זו ולא מצאו תירוץ ברור (עמ"ל ס"ג נ"ט כמה גדולים) ולענ"ד ל"ק כלל דהנה ידוע הפלוגתא במכות (ע"ז .) אי בעינן קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו והרמב"ם בפ"ה מסנהדרין פסק כמאן דס"ל קיימו ולא קיימו ובארנו בח"מ ס' י"ז סעיף ה' דלהרמב"ם כשאין בידו לקיים העשה אף שלא ביטלה בידים ה"ו לוקה ע"ש וא"כ ממילא כשיגיע שביעי של פסח ברנע האחרונה של סוף היום שאין עוד שהות לבערו הרי אז לא מקרי ניתק לעשה ולוקה שהרי ביטול לא מהני ביו"ט וכל מין ביעור כמו שריפה או ספרד וזורה לרוח צריך מעט זמן וברנע האחרונה אי"א לו ולכך לוקה (ומלתי להשג"ח ס' פ' סתת כעין זה ודעה דל"כ ה"ל לפרש ע"ש והן זה דימו) :

י ונ"ל דגם אם נהנה מחמץ בפסח אינו לוקה כיון שלא אבל דאע"ג דגם הנאה כלול בלשון אכילה מ"מ אין בו מלקות כמ"ש הרמב"ם בפ"ח ממאכ"א דין ט"ו וז"ל כל מאכל שהוא אסור כהנאה אם נהנה ולא אכל וכו' אינו לוקה וכו' עכ"ל ומעמו של דבר ביאר בס' המצות

לאוין קפ"ז וגם שם אינו מוכן והרמב"ן שם (כט"ז ז') כתב דלוקין על הנאה וכן משמע מתוס' חולין (ק"ז : ד"ה אלה) ומסמ"ג לאוין רנ"ט וכ"כ בשלמי גבורים בשם ריא"ו (פסחים פ"ג) וכבר מרשו הגדולים במעמו של הרמב"ם (פר"ח לקמן סי' תמ"ז ומ"ל מ"ה מיסוסי"ת) ואנחנו בארנו בס"ד מעמו של הרמב"ם ביו"ד סי' פ"ה סעיף ל"ז מפני שהנאה הוא חלק מחקקי המצוה דבכל אכילה יש הנאה ועיקר קרא היא לאכילה והרמב"ם לשיטתו כס' המצות פירש י"ב דאין לוקין רק על עיקר המצוה ולא על חלק ממנה דכשם כתב שאין לחשוב חלק למצוה בפ"ע וממילא דאין לוקין עליה ע"ש ושאר דנינים הנוגעים לאכילת איסור ביאר הרמב"ם בפ"ד ממאכ"א ואנחנו בארנו בס"ד ביו"ד שם ופשוט הוא דאיסור בל יראה אינו בפחות מזוית וכן אין שום חילוק בין חמץ שאור ודיני תערוכות חמץ וחמץ נוקשה אם יש בהם איסור בל יראה אם לאו וכן שארי דינים שלהם יתבאר בס"ד בס' תמ"ב ובס' המ"ו :

יא כתב הרמב"ם ריש פ"ב מ"ע מן התורה להשביה החמץ קודם זמן איסור אכילתו שנא' אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתים ומפי השמועה למרו שאשון זה הוא יום ארבעה עשר ראה לדבר זה מה שכתוב בתורה לא תשחט על חמץ דם ונחי כלומר לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ושיחטת הפסח הוא יום י"ד אחר חצות עכ"ל וקבלו חז"ל דאך חלוק כלומר שמחלק היום דער חצות מותר בחמץ מן התורה ולאחר חצות אסור וממילא דכיון דההשבתה צריך להיות קודם זמן איסורו צריך להיות ההשבתה קודם חצות ומדרבנן יש עוד הרחקה כאשר יתבאר בס"ד :

יב ומה היא ההשבתה האמורה בתורה ומרו חז"ל (ד' :) דמדאורייתא כביטול בעלמא מני ופירש"י מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו ש"מ דהשבתה בלב הוא השבתה עכ"ל ואונקלס תרגם תבטלון ובספרי תניא לא יראה לך שאור בטל בלבך ורבותינו בעלי התוס' כתבו שם דמאחר שביטולו הוי הפקר ויצא מרשותו ומותר מדאמרין שילך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה הוא דאמרין בנדרים הפקר בפני ג' מדאורייתא א"צ עכ"ל וכ"כ בסמ"ג לאוין ע"ח ע"ש אבל דעת הרמב"ם בפ"ג מנדרים דגם מן התורה אין מועיל בינו לבין עצמו רק בפני אחד צריך להפקיד ומדרבנן צריך בפני ג' כמו שבארנו בזה בח"מ ס' רע"ג סעיף ה' ע"ש וא"כ לא מהני ביטול זה מטעם הפקר כשמבטל החמץ בינו לבינו ועוד דהפקר בלב לא מהני דדברים שבלב אינם דברים (ר"ן ריש פסחים) ועוד הרי יש מי שסובר בנדרים (מ"ג :) דהפקר הוי כסתנה ועד דאתי לרשות זוכה עומדת ברשות המפקיר וא"כ עדיין החמץ עומד ברשותו (ס"ג) :

יג אמנם כוונת רבותינו כן הוא דוודאי בשארי דברים ביטול אינו כהפקר מהמעטים שבארנו אבל חמץ שאני

ומדברי סופרים להצריך בדיקה ולא ביאר כאן כוונתו באריכות וראיה שהרי מלשונו משמע מדברי סופרים שני בבדיקה שהרי לא כתב ומדברי סופרים צריך גם לחפש וכו' ובאמת אינו כן דלהדיא אמרו הכותב צריך שיבטל וכו' הרמב"ם עצמו בפ"ג דין ו' וז"ל וכשומר לברוק וכו' צריך לבטל וכו' עכ"ל אלא שלא חשש להאריך ודעתו ברעת כל הפוסקים :

י"ז ודע שיש נוסחא ברמב"ם הביאה הכסף משנה בלשון זה ומהו ההשכחה האמורה בתורה שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו ושאינו ידוע מבטלו בלבד וכו' דמשמע דרק לחמץ שאינו ידוע מהני ביטול וכו' לחמץ ידוע גם מן התורה לא רצה דיקה וכבר דחה הכ"מ גירסא זו דלהדיא מוכח בגמ' דעל כל מין חמץ מהני ביטול שהרי לשון הגמ' בכמה מקומות מדאורייתא בביטול בעלמא מני דלהדיא משמע דעל כל מין חמץ קאי ועוד יש ראיות ברורות וברור הוא דנוסחא מוטעת היא או אם היתה נוסחא זו חזר הרמב"ם ותקנה וראיה ברורה שהסמיר משנה לא הזכירה ומי היה בקי בדברי הרמב"ם יותר ממנו ולכן אע"פ שגם בכלבו נמצא סברא זו בשם גאון מ"מ אין לנו לחדש דבר שרוב רבותינו לא ס"ל כן ומהש"ס לא משמע כן כמ"ש (וי"כ הפ"ח) ויש מן הגדולים שרצו לקיים דברים אלו ע"י דוחקים רבים ולא ידעתי מי המריצים לזה ואי איכא לאפלוגי בין חמץ ידוע לאינו ידוע לאו מדאורייתא איכא לאפלוגי אלא מדרבנן כמו שנבאר בס"ד :

י"ח דהנה בסעיף מ"ז כתבנו דלכן הצריכו חכמים בדיקה משום שלא רצו לסמוך אביטול התלוי בלב שמא לא יבטלנו כראוי וזהו מדברי הר"ן ז"ל ריש פסחים ולפ"ז אף אם אין לו חמץ ידוע לא מהני ביטול אם ימצא אח"כ חמץ וכן סבואר מלשון הרמב"ם שכתב מדברי סופרים מחוייבים לחפש אחר החמץ במתבואות ובחורים אבל רבותינו בעלי התוס' כתבו ריש פסחים דלכן הצריכו חכמים בדיקה שמא יבא לאכול מהחמץ ע"ש וא"כ לא שייך אלא כשהחמץ לפנינו במקום ידוע אבל במקום שאינו ידוע לא שייך שמא יבא לאכול וא"כ לפ"ז אדם שאין לו חמץ ידוע תמני ליה בביטול ואולי דעל זה אמר הנאון שהובא בכלבו דכתב ידוע לא מהני ביטול כלומר מדרבנן ואין ספר הלכות בירי לעיין בו אמנם גם לדעת התוס' מקומות שמכניסין בהן חמץ והולכין שם פשיטא שיש חשש שמא יש שם חמץ ויבא לאכול :

י"ט וכן ראיתי מחלוקת אם עוכרים בכל יראה על חמץ שאינו ידוע ויש ראיות לכאן ולכאן ולענין נראה דאין כאן מחלוקת ושני מדרגות יש בחמץ שאינו ידוע האחת במקומות שדרכן להכניס בהם חמץ אלא שאינו ידוע שיש בהם עתה חמץ וזוהי ודאי עוכרים בכל יראה כשימצא בהם חמץ והשנית מקומות שאין מכניסין בהם

שאינו ידוע חמץ בפסח אינו ברשותו של אדם דאפקעתא דמלכא הוא שאסרו בהנאה ובע"כ הוציאו מרשותו של האדם אלא דלענין איסור כל יראה העמיד התורה את החמץ ברשותו וכמו שאמרו בגמ' (ו' :) שני דברים אינו ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו ברוך ברה"ר. וחמץ משש שעות ולמעלה ע"ש ולכן בגילוי דעתא בעלמא שני דכיון שמגלה דעתו שאינו רוצה שתהיה ברשותו ומבטלו שהיא כעפרא דארעא מפילא יצא מרשותו לנמרי (סג) וזהו שרגיל בלשון חכמים מבטלו בלבד ודיו כלומר שהרי אינה ברשותו שהתורה אסרה עליו ולכן גם בביטול בלב יצא מרשותו ונעשה כהפקר :

י"ך וגם אין לומר שלא התירה התורה רק ביטול ולא בדיקה שאינו מהסברא כלל והרי בכל איסורי הנאה כמו באשרה ועבודת כוכבים צוה התורה רק בדיקה כדכתיב אבד תאכדון וגו' אלא ודאי דלהקל בחמץ באת תורה שרי בביטול אבל פשיטא שגם בדיקה הוא בכלל תשבתו שמי שאינו רוצה בביטול או שאינו יכול לכזין לבו לביטול יבדוק בל המקומות שמכניסין בהם חמץ ויבערם מן העולם או בשריפה או בשארי דברים כמו שיתבאר בס"ד ואחר שבדק כל המקומות אפילו אם אח"כ נמצא חמץ אינו עובר מן התורה שהרי סמכה תורה על החוקות (ר"ן סג) ועשה כל מה שצריך ואינו אלא כאנוס ונמצא שמן התורה יכול לעשות אחד משני הדברים או הבדיקה או הביטול ויוצא ידי חיבתו :

י"ל אבל חכמים הצריכו שני הדברים בדיקה וביטול שלא רצו לסמוך על הביטול בלבד שמפני שביטול זה תלוי במחשבתו של אדם ואין דיעותיהן שוות ואפשר שיקלו בכך ולא יוציאו מלבן לנמרי (סג) ולכן הצריכו בדיקה ועל זה שנינו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ כלומר שלא לסמוך על הביטול ומ"מ גם להבטיח הצריכו את הביטול כדאמרין בגמ' (ו' :) הבודק צריך שיבטל ממעם דשמא ימצא אח"כ חמץ ונהי דמן התורה אינו עובר למפרע כמו שבארנו מ"מ הא צריך תיכף ומיד לבערה וחיישינן שמא תהא נלוסקא יפה ויחוס עליה איזה זמן מועט מלבערה ויעבור בכל יראה :

י"מ כפי שבארנו זהו דרך רוב רבותינו דמן התורה מועיל או ביטול או בדיקה בין בחמץ הידוע לאדם ובין בחמץ שאינו ידוע לאדם ומדרבנן צריך שני הדברים בין בחמץ ידוע ובין בשאינו ידוע אמנם בדברי הרמב"ם ריש פ"ק יש מקום עיון שכתב ומה היא השבתה זו האמורה בתורה שיבטלו בלבד ויחשוב אותו כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במתבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבול עכ"ל ולכאורה כוונתו דמן התורה הוי רק ביטול אבל אין זה סברא כפ"ש אמנם כוונתו כן הוא דמן התורה שני בביטול

בתים מנכולין ונכולין מבתים ע"ש וקרא דשאור לא ימצא בבתים דרשינן שם לחמצו של אינו יהודי שהפקדו ביד ישראל והישראל קיבל עליו אחריות שעובר בב"י ובל ימצא ע"ש ולכן לא כתיב לך דאפילו אינו שלך הוי בשלך ולכן כתיב בבתים דדרך הפקדון להפקיד בבית במקום השמור ולכן כתיב לא ימצא ולא כתיב ולא יראה משום דדרך הפקדון להצניעו במקום שאינו נראה לעין ולכן כתיב שאור משום דלחם חמץ שנצרך לאכילה אין דרך להפקידו ביד אחרים משא"כ שאור ושלא למעות דאיסור כל יראה וכל ימצא אינו אלא בבתים ולא בנכולין לכן כתיב ולא יראה לך וגו' בבית נכולך כלומר אם הוא שלך אסור לא לבד בבתים אלא בכל מקום נכולך באיזה מקום שהוא ושולך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אפילו בבתים אם לא קבלת אחריות דלמדנו זה מזה ושלא תאמר דדוקא בראייה תליא מילתא להכי כתיב לא ימצא דאפילו אין אתה רואה אלא הוא מצוי בנכולך אתה עובר וברין אין חילוק בין חמץ לשאור ובין בתים לנכולים והכל אחד ודיני פקדון יתבאר בס"י ת"ס בס"ד (וכוה ביארה התורה כל הדינים של איסור חמץ ולכן כמשפטים וכי השא ובאמור שהזכירה המועדים לא הזכירה ענין חמץ כלל ורק במשנה תורה שהיא חרות הדינים כהנה בקי"ט כסוף ראה לא תחלל עליו חמץ ולא יראה לך שאור והזכירה שיהיה ואיסור אכילה ואיסור כל יראה וזה שנב"מ ומכילתא הקדימו לא יראה קודם לא ימצא חף שלא ימצא כתיב קודם חף וכו' דרך לא זו חף זו לא יראה אפילו לא ימצא וכזה בארנו בס"ד כל דיני כל יראה ודוק):

ב ויש מביאים מפרש"י (ו'.) אהך דהמפרש והיוצא בשיירא ודעתו לחזור חייב לברוק אפילו יצא בתחלה השנה ופירש"י דכי הדר בימי הפסח עבר עליה וההיא שענתא לאו ברשותיה היא דלכמלה וכו' וכשרואיהו עובר עליה עכ"ל דמשמע דכל זמן שאינו רואה אינו עובר וחלילה לומר כן דודאי אם יודע שיש חמץ בכיתו עובר גם אם לא ראה והכא מיירי שפירש מכיתו ולא ברק ואינו יודע אם יש שם חמץ אם אין שם חמץ ולכן לא שייך שיעבור וכשראהו וודאי עובר עליו למפרע וכונת רש"י ו"ל דכשתודע יעבור ואורחא דמילתא קאמר לכשראה את החמץ וכן יש שמביאים ריאה מתום ר"פ כל שעה לענין שאמרו בגמ' דלכן צריך למיתני דכל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה ולחיה דאי אשמעינן היה משום דמצנע לה וכתבו התוס' דאין עובר משום כל ימטין דנפקא לן מלא ימצא ואין זה מצוי כיוון שאין יודע היכן הוא עכ"ל וגם רש"י כתב דאי מצנעא אינו עובר בב"י ע"ש ודקדקו מזה דס"ל דכשאינו רואה אינו עובר ותמיהני על ריאה זו דהא כאן מיירי שברק כראוי אלא דקמ"ל דלא חיישינן שתצניע כדרכה (וכ"כ הפ"י) ואם היה בהכרח שתצניע בוודאי היה עובר אך כבר כתבו התוס' בעצמם שם שיש חילוק בין חיה לחלודה וחיה לא מצנעא כולי האי ע"ש והוא כמקום שאין מכניסין בו חמץ שאינו עובר אפילו נמצא שם חמץ וכמ"ש כסעף הקודם:

ב ועל שינוי הלשונות שבתורה דבפרשת החדש הזה כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתים ובפרשת קדש לי כל בכור כתיב ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גכולך והשינוים הם שאצל לא ימצא כתיב רק שאור ורא כתיב לך וכתוב בבתים ובלא יראה כתיב חמץ ושאר וכתוב לך וכתוב בכל גכולך והנה לדינא חמץ ושאר הכל אחד שהרי מציינו שם פסוקים המתחילים בשאור ומסיימים בחמץ דכתיב אך ביום הראשון תשבתו שאור מבתים כי כל אוכל חמץ וגו' וכתוב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתים כי כל אוכל מחמצת וגו' הרי שרין אחד להם ואצטריכו הרווייהו דמחמץ לא ידענו שאור שאינו ראוי לאכילה ולכן על אכילה כתיב חמץ ולא שאור ומשאור לא ידענו חמץ מפני שהימוצו קשה וראוי לחמץ בו גם יעסות אחרות משא"כ בחמץ וכל דרשו במכילתא והביאו רש"י בחומש שם על פסוק דלא ימצא בבתים ע"ש: **כב** ועם השינוים נלעד דהנה בגמ' (ה') ילפינן

בתים מנכולין ונכולין מבתים ע"ש וקרא דשאור לא ימצא בבתים דרשינן שם לחמצו של אינו יהודי שהפקדו ביד ישראל והישראל קיבל עליו אחריות שעובר בב"י ובל ימצא ע"ש ולכן לא כתיב לך דאפילו אינו שלך הוי בשלך ולכן כתיב בבתים דדרך הפקדון להפקיד בבית במקום השמור ולכן כתיב לא ימצא ולא כתיב ולא יראה משום דדרך הפקדון להצניעו במקום שאינו נראה לעין ולכן כתיב שאור משום דלחם חמץ שנצרך לאכילה אין דרך להפקידו ביד אחרים משא"כ שאור ושלא למעות דאיסור כל יראה וכל ימצא אינו אלא בבתים ולא בנכולין לכן כתיב ולא יראה לך וגו' בבית נכולך כלומר אם הוא שלך אסור לא לבד בבתים אלא בכל מקום נכולך באיזה מקום שהוא ושולך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אפילו בבתים אם לא קבלת אחריות דלמדנו זה מזה ושלא תאמר דדוקא בראייה תליא מילתא להכי כתיב לא ימצא דאפילו אין אתה רואה אלא הוא מצוי בנכולך אתה עובר וברין אין חילוק בין חמץ לשאור ובין בתים לנכולים והכל אחד ודיני פקדון יתבאר בס"י ת"ס בס"ד (וכוה ביארה התורה כל הדינים של איסור חמץ ולכן כמשפטים וכי השא ובאמור שהזכירה המועדים לא הזכירה ענין חמץ כלל ורק במשנה תורה שהיא חרות הדינים כהנה בקי"ט כסוף ראה לא תחלל עליו חמץ ולא יראה לך שאור והזכירה שיהיה ואיסור אכילה ואיסור כל יראה וזה שנב"מ ומכילתא הקדימו לא יראה קודם לא ימצא חף שלא ימצא כתיב קודם חף וכו' דרך לא זו חף זו לא יראה אפילו לא ימצא וכזה בארנו בס"ד כל דיני כל יראה ודוק):

ב והנה בסעף י"ח בארנו שני מעמים על מה שהצריכו בדיקה האחד שמא לא יבטל כראוי והשנית שמא יבא לאכלו ואין לשאול למעם זה דא"כ למא לא חששו לזה בשארי איסורים דלא דמי דחמץ כיון דלא בדילי מיניה כולי שמא יש לחוש יותר ועוד דכיון דהתורה החמירה בחמץ לעבור עליו בכל יראה לכן חששו חכמים כוה יותר (תוס' ריש פסחים) ויש נ"מ בין המעמים דלמעם דלא בדילי צריך לברוק גם חמץ שאין עוברין עמיו בכל יראה כמו נוקשה ותערובות למאן דס"ל כן כמו שיתבאר בס"י תמ"ב אבל למעם משום שעוברין בכל יראה וכן למעם הקודם שמא לא יבטלו כראוי א"צ לברוק רק לחמץ שעוברים עליו בב"י אך בגמ' (י'): מוכח להדיא שיש לחוש לאכילה ע"ש ולכן העיקר לדינא שכל מין חמץ צריך בדיקה אך י"ל שלא חששו רק לחמץ שהיובים עליו כרת ולא לחמץ שאין בו רק לאו בעלמא והוא דאמרינן ביבמות (פ"ג.) דלא שנא איסור לאו ול"ש איסור כרת כבר פירש"י (ס"ק ק"ט.) דזהו לענין הספק אבל לענין הרחקה דרבנן שפיר י"ל דלכתב עברו הרחקה ולא ללאו ע"ש

ברש"י שפ"י להדיא כן:

כד אימתי היא שעת הבדיקה שנו חכמים במשנה אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ופירשו בנמ"ד הטעם דאע"ג דהאיסור מתחיל מחצות היום וא"כ היה די לבדוק בשחרית כדכיוון המקרימין למצות דכתיב וישכם אברהם בבקר ולא כלילה שלפניו אך הטעם הוא מפני שאור הנר יפה לבדיקה ואע"ג דלפ"ז הלא יכול לבדוק כלילה אימתי שירצה ולמה הצריכו בתחלת הלילה משום שאו בני אדם מצויים בבתיהם שבאים מעמקם לביתם להתפלל ערבית ולאכול והווי זמן מסויים לבדיקה (ע"ו סק"ה) :

כה ודקדק הראב"ד ז"ל מלשון אור שהבדיקה צריך להיות בעוד שיש אור קצת והיינו בתחלת הלילה אבל לא בין השמשות (ח"י סק"ה וז"ל סק"ה) וי"א דזמן בדיקה הוא קודם צאת הכוכבים (נ"ח ומנ"א סק"ה) והעיקר כדענה ראשונה (מקור חיים סק"ה וכ"כ הט"ו וכ"כ הראב"ד ע"מ נס' ת"ד) ולכן בתחלת ליל י"ד בניסן בודקין את החמץ לאור הנר כחורין ובסודקין ובכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ :

כו ויזהר כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה בסוף יום י"ג והיינו חצי שעה קודם הלילה (מנ"א סק"ג) וכן אסור לאכול סעודה עד שיברוק אבל טעימת פירות או כביצה פת מותר (ס) וזהו פת שמברכין עליו מוונת אבל ליטול רדיו ולאכול פת שמברך עליו המוציא אפילו בזית אסור ואפילו אותו שמברכין עליו מוונת אינו מותר רק כביצה דחשוב אכילה עראי נבי סוכה אבל יותר מכביצה אסור וזהו רק בפת אבל פירות ושאר מאכלים יכול לאכול יותר וכ"ש שתיה דכולהו עראי מקרי לגבי סוכה וכן אסור ליכנס למרחץ ולכל הדברים שאסור קודם מנחה כמ"ש בס' רל"ב : **כז** ואפילו ללמוד אסור משהגיע זמן הבדיקה ולא קודם הזמן וכו' לא דמי לאכילה שהרי גם לענין תפלת ערבית הדין כן כמבואר בברכות (ד') : ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיברוק ויש מי שאומר דאפילו ללמוד אסור חצי שעה מקודם ולא דמי לתפלת ערבית (ט"ו סק"ג) ואינו עיקר דאיך אפשר ללמוד ת"ת קודם הגעת הזמן (ח"י סק"ה ומ"ה סק"ה) וזה שכתב הרמב"ם ריש פ"ב דאין קובעין מדרש בסוף יום י"ג וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה עכ"ל אין הכוונה דסתם לימוד אסור קודם זמנה דא"כ הו"ל לומר בקיצור שאסור ללמוד בסוף יום י"ג אלא דה"פ לימוד שמכניזין א"ע לזמן רב אסור וזהו קביעת מדרש שלומיזין ברבים ומפלפלין זה עם זה דזהו לזמן ארוך וכן החכם המלמד לתלמידים אסור דזהו לזמן רב אבל ללמוד ביחודות אין איסור רק בהגיע הזמן (והנ"ז בסעיף ה' כתב מה"ט ונראה שפני שפסו כן בדברי הרמב"ם אבל לפמ"ש דרנ"ח ראה להיפך ואין להתבטל מה"ת רק בהגיע הזמן והו"ק) :

כח יש מי שכתב דאזון האנשים האומרים דבר הלכה בבהכ"נ אחר התפלה מותרין לומר השיעור דדווקא מי שלמוד בביתו אסור שאינו מוכרח לקום ממקומו אבל זה נוודאי ילך לביתו ודווקא דבר הלכה בלא פלגול אבל בפלגול אסור לעסוק אפילו אינו בביתו דבזה וודאי יש לחוש דילמא אתי לאמשוכי (מנ"א סק"ה) ולענ"ד נראה שזהו נגד דברי הרמב"ם שהבאנו שהרי זהו קביעת מדרש שאסור הרמב"ם וצריך לומר דהרמב"ם כוונתו בביתו ולא בבהמ"ד ולא משמע כן דלשון קביעת מדרש הוא בבהמ"ד (והרמב"ם נ"ל שדקדק מלשון הש"ס ד' ה"א דרנ"ח מוכני ל"ל לפתח וכו' ולמה ל"ל אמר סתם דאסור ללמוד אלא זכו קביעת מדרש אז הגדת החכם לפני תלמידים דבזה יש הש"ס המסכה) :

כט וכתב רבינו הב"י דאם התחיל ללמוד מבעוד יום א"צ להפסיק ורבינו הרמ"א כתב ד"א שצריך להפסיק וכן נ"ל עיקר עכ"ל ואע"ג דבתחיל בהיתר גם בדברי הרשות אינו פוסק כמ"ש בס' רל"ה מ"מ בלימוד התורה שאין לה קץ וסוף ולא שייך בה גמר ובע"כ יצטרך להפסיק ולכן יפסיק עתה (ח"י ולפ"ז נלע"ד דלא פריגי כלל דוודאי מדינא א"צ להפסיק ק"ו מדברי הרשות במנחה האמנם להיפך בדברי הרשות יש גמר ובד"ת אין גמר ובע"כ שיפסיק ולכן אם צריך ללמוד עד הפרק לא ללמוד הענין נלע"ד דהכל מודים שא"צ להפסיק :

ל ואם התחיל ללמוד משהגיע זמנה וודאי שצריך להפסיק דהא התחיל באיסור ואם התחיל ברבר הרשות מבעוד יום בהיתר י"א שצריך להפסיק (מנ"א סק"ו) ואע"ג דבמנחה אינו פוסק זהו מפני שהוא תדיר לא חיישינן שישכח משא"כ בדיקת חמץ פעם אחת בשנה חיישינן שישכח (נ"ח) ואע"ג דגם כלולב קי"ל דאם התחילו אין מפסיקין כמ"ש בס' תרנ"ב לא דמי דלולב הוי עכ"פ ז' ימים בשנה ועוד דלולב זמנה כל היום ובדיקת חמץ עיקר זמנה הוא בתחלת הלילה (מ"ח) ועוד דלולב הוי מלטול כרגע ויצא ואין חשש דבוודאי יעשה כן משא"כ בדיקת חמץ ומ"מ יש מי שאומר שא"צ להפסיק כמו במנחה (ח"י) ונ"ל שיאמר לאשתו ולא דאם להזכירו לבדוק חמץ ויכול ללמוד מה שהתחיל דלגם בלא זה יש מי שאומר שאם מעמיד מי שיוכרנו לבדוק מותר בכל דבר (ח"י סק"ה ומק"ה סק"ה) ולכן בכה"ג פשיטא שיש לסמוך על זה :

לא ומי שלא התפלל ערבית עם הציבור י"א דיבדוק ואח"כ יתפלל אם לא שרגיל להתפלל בעשרה בבהכ"נ יתפלל תחלה מפני שמורה לקבצם אח"כ ומי שמתפלל לעולם ערבית בביתו יבדוק ואח"כ יתפלל (מנ"א סק"ה) אבל י"א דלעולם תפלת ערבית קודמת (ח"י) וכן עיקר לדינא (מק"ה סק"ו) דלעולם לא היתה התקנה לבדוק קודם תפלת ערבית :

וקודם

תל"ב דיני ברכת הבדיקה. ובו ה' סעיפים :

א והרי יכול לצאת בברכתו אפילו על כמה בתים וא"כ כשם שבסעודה קאי ברכת המוציא גם על מה שאוכל לאחר ההפסק כמו כן בבדיקה :

ד ובברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים ואם בעה"ב רוצה יעמיד מנני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך ויענו אמן ויתפזרו איש איש במקומו לבדוק על סמך הברכה שבירך הבעה"ב דעשרה שעושין מצוה אחת ברכה אחת לכולם ואם הבעה"ב מצווה לאחר לבדוק יברך אותו אחר אע"ג שאין המצוה מוטלת עליו מ"מ שוחרו כמותו כמו במילה שהחיוב הוא על אבי הבן והמזהל מברך (מנ"א סק"ו) ומצוה בו יותר מכלשוחו ומ"מ כשעושה שליח יעשה שליח בר חיובו ובר דעת ולא קטנים וההליכה מבית לבית לא הוי הפסק (מ"י) ונוהגים להניח פתיתי חמץ קשה כדי שימצאם הבדוק כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ואם לא נתן לא עיכב דעת כל אדם לבער אם נמצא ונוהגים להניח עשרה פתיתין קשין בחלונות ואין מברכין שהחינו על בדיקה חמץ שאינה מצוה שיש בה שמחה ועוד כיון שהוא שייך לעצם הפסח הרי יברך שהחינו על כוס של קידוש (וע' בטור וכו') :

ה רדע ישיש שואלים לפי מנהגינו שהגשים מנקים החדרים והתיבות וכל המקומות שנשתמש בהם חמץ כמה ימים קודם הפסח ואור לארבעה עשר כבר לא נמצא שום חמץ וזאת מה שמניחים לאכול בלילה ולמחר בבוקר והם משומרים א"כ מהו ענין הבדיקה שאנו מברכים והרי כבר נבדקו כל המקומות אמנם אין זו שאלה חרא דכבר בארנו דהברכה כוללת גם הביטול והביעור שלמחר ועוד דהא עדיין עד מחר קודם חצות יש עוד חמץ שנצרך לבער מה שתשאר מאכילת הלילה והבוקר וא"כ ממילא הוה כמו שעומדין באמצע הבדיקה וכבר בארנו דבשעומד באמצע הבדיקה יכול לברך כמ"ש בסעיף א' וע' בס"י הבא סעיף י"ג :

שחיבין בבדיקה. ובו י"ד סעיפים :

והרמב"ם והש"ע כתבו אם בדקו לאור החמה דיו דמשמע בדעיבר ובגמ' (מ. פ) מפורש דאפילו לכתחלה וכ"כ בטור ויש מי שאומר דכוונתם משום דלכתחלה יש לבדוק בלילה (מנ"א סק"ג) ואין זה מספיק דהא אנן קיימינן כשלא בדק בלילה ולכן נ"ל משום דבירושלמי ריש פסחים איבעי ליה דאולי אף במקומות שאורן רב צריך נר דווקא ע"ש ולכן אף דלדינא קיי"צ כש"ם דילן מ"מ חשש הרמב"ם להירושלמי וכתב לשון דיעבר וכן כנגד ארובה שבגג שבשם החמה וזרתת הרבה הוה באבסדרה ולדעת הטור גם נגד

תל"ג

א וקודם שיתחיל לבדוק יברך כמו שמברכין על כל המצות ובכאן יש מ"ע דאורייתא דאך כיום הראשון תשבתו וגו' ומ"ע דרבנן שתקנו לבדוק אור לארבעה עשר והמצות נמשכה מן הבדיקה עד למחר אחר הביעור והברכה הוא ברך וכו' אשר קב"מ וצונו על ביעור חמץ ואם בירך לבער חמץ יצא אלא דלכתחלה תקנו על ביעור (גמ' ז' :) ותקנו לשון ביעור שכולל שניהם הבדיקה והביעור וגם כולל הביטול שמבטל מיד אחר הבדיקה את החמץ שלא ראה כמו שיתבאר (ועט"ו סק"א) ואם התחיל לבדוק בלא ברכה יברך כל זמן שלא סיים בדיקתו רכל זמן שלא סיים מקרי עובר לעשייתו ואם סיים ולא בירך יברך למחר בשעת השריפה והביטול שלמחר שמבטל גם החמץ שרואה כמו שיתבאר שהרי זהו עיקר נמר מצוה ונכון ליטול ידיו קודם הבדיקה אך אם בודק תיכף אחר מעריב א"צ ליטול ידיו שהרי נטלן קודם תפלה ערבית והביטול שאחר הבדיקה יתבאר בס"י תל"ד :

ב ואסור לדבר בין הברכה לתחלת הבדיקה כמו בכל הברכות של מצות או של נהנין ואם שח בברכים שמענין הבדיקה א"צ לחזור ולברך דהוי כמו הבא מלח להמוציא שא"צ לחזור ולברך אבל אם שח שלא מענין הבדיקה צריך לחזור ולברך אמנם משהתחיל לבדוק אין איסור מדינא כשדובר באמצע הבדיקה דהוי כמו שמפסיק באמצע הסעודה בדיבור דלית לן בה כיון שהתחיל לעשות הדבר שבירך עליה ומ"מ כיון ליהור גם בזה שלא להפסיק בדיבור עד אחר נמר הבדיקה ולא מפני ההפסק אלא כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמבניסין בהם חמץ :

ג ויש מי שרוצה לומר דמדינא אסור להפסיק אף אחר שהתחיל לבדוק ולא דמי לסעודה דהתם יכול לפסוק ולא לאכול עוד אבל בבדיקה הרי הוא מיכרה לבדוק כולו וא"כ לענין הנשאר הוי הפסק (ט"ו סק"א) ולא נראה כן דאמו על כל מקצת בדיקה צריך לברך

תל"ג איך היא הבדיקה והמקומות

א הבדיקה צריך להיות דווקא לאור הנר ולא לאור הלבנה ואע"פ שבאור ל"ד זיו הלבנה מבהיק מ"מ צריך דווקא אור הנר מפני שאור הנר יפה לבדיקה וכן אמר הנביא (זפניה ה') כעת הוא אחפש את ירושלים בנרות ולא לבד שעדיפא מאור הלבנה אלא אפילו מאור החמה כגון שלא בדק בלילה וצריך לבדוק ביום לא יברוק החדרים לאור החמה אלא ידליק נר ויבדוק לאורו מפני שהנר יכול להכניס לחזורים ולסדקים ורק באבסדרה שאורה רב שהרוח היביעית פרוץ לגמרי (עט"ס עיונין כ"ה.) יכולין לבדוק לאור החמה

חלון שבנותל הדין כן ויש חולקין בזה (סס סק"ד נכס רי"ו) ודרך זכויות אסור (סס) :

ב אין בודקין לאור האבוקה אלא לאור הנר מפני שאבוקה מתירא להכניס לחורין ולסדקין ונם אורו לאחריו ואפילו בדיעבד לא מהני כמו לאור הלבנה (סס סק"ה) ויש מי שאומר בדביעבד יצא (ט"ו סק"ג) ואין כן דעת האחרונים (6"ר ומק"ח) ומהו אבוקה כשקלען שני נרות ביחד או רבקן ביחד ודווקא נר יחיד והנר צריך להיות של שעוה ולא של חלב ולא של שומן שמתירא פן יטוף עץ כלים ובגדים ובדיעבד יצא ולכן אם אין לו של שעוה יקח של חלב וכן לא בשמן וכזה יש מי שאומר דלא יצא מפני שמתירא להכניסו לחורין וסדקין פן ישפוך השמן (מג"א סס) וחומר איתרא הוא (וכ"מ נה"י וכ"כ מהנן ההלף) וכ"ש הנפץ שמדליקין עתה בזכויות דיצא בדביעבד אבל בעצים ווראי לא יצא הרהו כאבוקה :

ג ומחויב לבדוק כל המקומות שהכניסו בהם חמץ וכן המקומות שיש לחוש שמא בא שם עם פתו כשהיה לו איזה תשמיש שם ולכן כל הררי הבית והעלויות צריכים בדיקה וכן המרתפים שיש שם יין ושכר ושמן ושאריו משקין ומיני אוכלים שלפעמים נכנס בהם עם פתו וכן בית העצים ובית התבן ובית הגחלים וכיוצא בהן אבל אוצרות יין ושמן שאין מסתפק מהן או כשמתפלג נוטל בפעם אחר מה שצריך ואינו נוטל מעט מעט א"צ בדיקה וכן אוצר של תבן שאין נכנסין בו תדיר א"צ בדיקה וכן כל כיוצא בזה וכן אצלינו תחת המטות ותחת הכסאות הגדולות וכן תחת התיבות והמגדלים כשיש הפסק בינם להקרקע צריכים בדיקה דהרבה פעמים מתגלגל שם חמץ וכן התיבות הקטנות שבתוך המגדלים ושבתוך התיבות הגדולות צריכים בדיקה דלפעמים מצניעים בהם גלוסקאות וכדומה :

ד חורי הבית וזיון הבולטין מהכתלים שאינם נכוחים הרבה שיר האדם שלמת שם בעמדו על הקרקע ולא נמוכים הרבה סמוך לארץ צריכים בדיקה אבל הנכוחים שאין יד האדם מגעת שם והנמוכים פחות מג' ספחים סמוך לארץ א"צ בדיקה שאין מדרך להשתמש שם אך אם מצויים שם תנוקות צריכים הנמוכים בדיקה שהם משחקים בארץ ומטמינים שם חמץ (מג"א סק"ח) וכן נג' היציע והמגדל שנגיהם משופעים או אצלינו שכל גנות שלנו משופעים א"צ בדיקה מפני שאין משתמשים בהם שאינם ראויים לשום תשמיש ואפילו אם היה נג' כזה בתוך הבית כגון מגדל שנגו משופע א"צ בדיקה אבל כשנגו שוה צריך בדיקה אע"פ שגבוהים הרבה מפני שבבית כמה פעמים עומרים על הכסא ומשתמשים שם וכן נ"ל אצלינו על הגג הווה שתחת הגג המשופע שקורין בוידו"ם ועולין בו כסולם אם משתמשים בו לפרקים ככל השנה תשמישים הרבה צריך בדיקה ואם לאו א"צ בדיקה :

ה רפת של בקר א"צ בדיקה שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו וכן לול של תרנגולים א"צ שם בדיקה שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו וכן קרקע הבית שהתרנגולים מצויים שם א"צ בדיקה (סס סק"ט) ומ"מ תחת המטות צריך בדיקה דשם נגרו שם התיבה גדולה שאין יכולין לאכלה ולכן די בכיבוד וא"צ בדיקה (סס) אבל כשאין תרנגולים צריך בדיקה שמא נגרר לחור ולסדק והתרנגולים מחטטין משם וכשאין תרנגולין ששאריו שם ופשיטא שצריכין לבדוק תחת הכסאות והמספלים (סס) :

ו וכתב רבינו הב"י בסעיף ו' וכן אמצעה של חצר א"צ בדיקה שאם היה שם חמץ העורבים ושאריו עופות המצויים שם יאכלוהו והני מילי מספק חמץ אבל ווראי חמץ לא עכ"ל וכתב על זה רבינו הרמ"א וז"ל אבל לקמן סי' תמ"ה סעיף ג' מכואר דמתר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים וכ"ש א"צ לבער משם אפילו חמץ ווראי עד לאחר זמן איסורו עכ"ל ויש שתירצו דכאן מיירי לחצירו ושם מיירי לרחוב ולחצר של הפקר (נ"ח וט"ו סק"ה) ויש שתירצו דווראי קודם זמן הבדיקה סמכין גם על ווראי חמץ שיאכלוהו אבל אם רואין בשעת הבדיקה חמץ ווראי מחוייב לבדוק ואין סומכין על מה שיאכלוהו דאין ספק מוציא מידי וראי (סי' ו' והונו נס כוונת המג"א סק"י והלשון כמ"ס הא"ר) ויש מי שמחלק בין ליל י"ד דאו אין סומכין על מה שיאכלוהו לקודם י"ד (מק"א סק"י) ולענ"ד נראה עיקר כתירוץ הראשון שהרי מה שאמרו בגמ' (י' .) דאין ספק מוציא מידי ווראי והו ברשותו במקומות שחייב לבדוק ובכה"ג אפילו כמה ימים קודם אם רק הוחזק חמץ וראי חייב לבדוק ולבער אבל לקמן סי' תמ"ה כתב להרי"א רבינו הב"י וז"ל קודם זמן איסורו יכול להשליכו במקום שהעורבים מצויים שם ואם מצאו לאחר זמן איסורו אע"פ שהמקום הפקר לא יניחנו שם אלא יבערנו עכ"ל הרי להרי"א מיירי שמשליכנו למקום המופקר ואין ענין ול"ז כלל וכן עיקר לדינא (ומה שהקשה המג"א דל"כ מאי פריך מרבא דילמא כאן מיירי כוונתו חמץ וכוונתו לדי סי' ו' ול"ק כלל דכל בדיקה הוא לראות אם יש חמץ ולכן צריך אור הנר וז"ל כע"כ מיירי בספק חמץ וכל מה שהשיגו שם על הכ"ח המעיין יראה שהדין עם הכ"ח והגר"ז סעיף כ"ח כתב כפי דברי המג"א ולענ"ד העיקר ככה"ח והט"ו ודוק) :

ז וכן ברפת ולול שנתבאר אינו אלא בספק חמץ אבל כשהיה ווראי חמץ אפילו הרבה ימים מקודם כל שוהו ברשותו אין סומכין על אכילת הבהמות והתרנגולים וחייב לבדוק ולבער וצדדי החצר אפילו בספק חמץ צריך בדיקה ורק אמצעה של חצר ששם העורבים מצויים א"צ בדיקה בספק אבל לא צדדי החצר ואצלינו לא נהגנו כלל לבדוק בחצר מפני שאין אנו רגילין לאכול בחצר ועוד אצלינו הכלבים והחזירים מחטטין בחורין

ונסדרו בו שורות של כהיות זו אצל זו עד שנתמלא כולו וחזורין ובסדרין שורות אחרות על התחלתנות עד הקורה א"צ לבדוק אלא שורה העליונה ואחרת למטה ממנה דהיינו שורה על פני הרוחב של המרתף ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה והיינו כשפותח הפתח השורה העליונה ושחתהיה דבאלו השתים רגילים להשתמש יין למעודה ויש בהם חשש חמץ ולא יותר: י"ב בתי כנסיות ובתי מדרשות וודאי התנוקות מכניסין בהם חמץ כל השנה ומקרי מקומות שמכניסין בהם חמץ וחייב השמש לבדוק כדון אור לארבעה עשר ובברכה ויבדוק כל המחבואים ובכל התיבות והשטענדרע"ם ואם לא בדק בלילה יכול לבדוק ביום לאור החמה כי יש בהם ריבוי חלונות והוה כאכסדרה שאור רב (ח"י סק"ג) ונלעד דלהתוס' שכתבו ריש פסחים לחד תירוצא דלכן הצריכו בדיקה כדי שלא יעבור בכל יראה א"צ ברכה לבדיקה בהכ"ז ובהמ"ד שהרי אין להם בעלים מיוחדים מי שיעבור בכל יראה והוי לעניין זה כבית של הפקר ואין לומר להגיובר או השמש יעבור בכ"י דהא יכול לומר איסורא לא ניחא לי דליקני כדאמרין בנמ" (ג"מ ל"ו): והחמץ הנמצא הוא הפקר גמור ולכל הדיעות פשיטא שלא על כיוצא בזה היתה תקנת חכמים בבדיקה ולכן נ"ל שהשמש לא יברך אלא בודק בלא ברכה וגם כל חמירא א"צ לומר דהחמץ הזה א"צ ביטול ולא מהני ליה ביטול כיון שאינו שלו (כנלעד):

י"ג כתבו המור והשיע' סוף י"א המכבר חדרו ב"ג בניסן ומכוון לבדוק החמץ ולבערו ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ אעפ"כ צריך לבדוק בלילה י"ד עכ"ל וזהו כמ"ש בסוף ס' הקודם דאע"פ שכבר בדקו כמו שהמנהג אצלינו מ"מ חייבין בעיקר בדיקה שתקנו אור לארבעה עשר וכתבו דצריך בלילה לבדוק היטב ולא רק לצאת ידי חובת בדיקה משום דע"י כיבוד לא נתבערו מה שבנומות וצריך עתה לבדוק באור הנר בנומות ובחורין וסרקין (מג"א סק"ד) וזה לא שייך אצלינו שבדקין יפה יפה קודם הפסח ויש מי שאומר דווקא כשבדק ביום י"ג אבל כשבדק ליל י"ג א"צ לבדוק עוד בלילה י"ד (ח"י סק"ג) ותמיהני דכיון דלא עשה כתקון חכמים וודאי אינו מועיל ומחוייב לבדוק בלילה י"ד אם לא שבדק בלילה י"ג כברכה דאו וודאי אינו יכול לברך עוד ולא עשה מצוה מן המובחר (אולי כן הוא כוונת הס"י):

י"ד וכתב רבינו הרמ"א דכל אדם צריך לכבד חדרו קודם הבדיקה עכ"ל משום דאין נבדקין יפה בלא כיבוד ומטעם זה נהגו ליקח לבדיקת חמץ נוצות כדי לכבד (מג"א סק"א) ואצלינו שרוחצין וגוררין עדיף יותר מכיבוד והביסים או בתייר של כבדים שנותנים כהם לפעמים חמץ צריכים בדיקה בלילה ולמחרת ולנערם יפה יפה: ואחר

בחרין ואוכלין ועוד דאנו רגילין לכבד החצר ועוד דער הפסח ברוב השנים עדיין אצלינו זמן החורף ואין מצוי כלל שימצא חמץ בחצרות שאין אוכלין בחצר מפני הקור:

ח חור שבין יהודי לחבירו זה בודק עד מקום שירו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מכמלו בלבו ודיו אבל ביטול צריך דשמא נתגלגל שם מעט חמץ ושכינו לבין אינו יהודי א"צ בדיקה כלל דשמא יאמר הא"י שהוא עושה לו כשפים ויבא לידי סכנה ולכן די בכיטול ואע"ג דשלוחי מצוה אין נזוקין היכא דשכח הויקא שאני (ח'): ואין סימכין על הנס ומ"מ בוודאי חמץ צריך להוציאו ביום (ט"ז סק"ו) וכמדומה שהאידנא חייב לבדוק דבימינו לא יאמרו הא"י שעושה כשפים ויודעים שעומק בדתו:

ט בתל שנסתמש בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל אפילו אינו גבוה ג' טפחים והכלב יכול לחפש שם מ"מ א"צ בדיקה תחתיו כיון שיש בזה סכנת עקרב וזוהו במדינות החמים שלהם ואצלינו ליכא סכנה זו וחייב לבדוק ובמקום שנחשים מצויים ולא עקרבים ג"כ חייב לבדוק (מג"א סק"ג) מפני שאין בנחש סכנה כמו בעקרב והא דחוישינן למכנה אע"ג דשלוחי מצוה אינן נזוקין ולא דמי להדין הקודם דשכח הויקא דהוה באדם ולא בעקרב דעקרב לא מיקרי שכח הויקא אמנם בכאן חיישינן שמא מכבר אכדה לו מחט במקום הזה ואחר שישלים בדיקתו שאינו עוסק עוד במצוה יחפש אחרי המחט ואז ישכנו העקרב ויבא לידי סכנה ואין זה רק לענין ספק חמץ אבל כשיש וודאי חמץ אם אין עליו גובה ג' טפחים מחוייב להוציאו ע"י מרא והצינא כאופן שלא יבא לידי סכנה ואם יש עליו גובה ג' טפחים מכלולו בלבו ודיו דהוי כמבוער ויש מי שאומר דגם בספק חייב לבער אלא שאין החיוב לאור הנר ובדיקה בקדוק (כ"ח) אלא יבדוק לאור היום כל מה שיכול בוודאי צריך בדיקה בלילה ולאור הנר והכל ע"י מרא והצינא (כ"ח מג"א סק"ב) וכן מבואר מלשון רש"י (ח' ד"ה דנפל) שכתב אין מחוייבין אותו לבדוק גל אבנים אלא למראית עין ולא להכניס ידו בניניהן עכ"ל דמבואר דלא מיפטר בלא בדיקה כלל: ו אם עובר על כל יראה כשנפל הגל על החמץ ולא ביטלו אם אין עליו ג' טפחים פשיטא שעובר אמנם ביש עליו ג' טפחים י"א שאינו עובר דהוי כמבוער וי"א דכיון שכל ל"א ליטול ע"י מרא והצינא אינו כמבוער ועובר בכל יראה ולפ"ז אם לא ביטלו עד אחר זמן איסורו דאו אינו יכול לבטל חייב לפקח הגל לבערו ופשוט הוא שאם נפל עליו גל גדול שאין בידו לפקחו שאינו עובר דלא קרינא ביה שלך (מג"א סק"ו) ולכן י"א דככה"ג אם נמצא לאחר הפסח מותר לאכול וצ"ע (עמ"א ס"ו וט"ז סק"ח):

י"א מרתף של יין שמסתפקין ממנו לצורך סעודה

תלד דינים הנוהגים אחר הבריקה . וכו' י"ב סעיפים :

א לכתחלה ולא חיישינן לגילוי משום דאין דרכו של אדם לגלות אלא לכסות כמבואר במס' פרה פ"א ע"ש ואע"ג דבמ"י תמ"ו במיצא חמץ ביו"ט לא סני בכפיות כלי כמו שיתבאר שם זהו מחשש שמא יבא לאכול (מנ"א ק"קד) ול"ז מפני חשש גילוי ודווקא כלי רחבה שא"א לחולדה ועכבר לגלותו אבל כיומי מספחת וכיוצא בו אינו מועיל דדרכם לגלות כדאיתא בתולין (י' . טז) :

ה ואחר שנמר הבריקה בלילה מיד יבטל החמץ והמעם דהשתא אפילו אם ישאר בבית חמץ שלא מצא לא יעבור ככל יראה כיון שביטלו ויבטל החמץ שלא ראה דא"א לבטל גם החמץ שרואה ומניחו לאכול בלילה ולמחר דאין יבטלנו והיא מצניעו לאכול ורק את החמץ שאינו רואה מבטל כדי שלא יעבור בכ"י אם המצא תמצא אח"כ חמץ באיזה מקום ואומר כל חמירא דאיתא ברשותי דלא חיותיה ודלא בערתיה ליבטל וליהוי כעפרא דארעא ונתקן בלשון ארמית מפני שכן היה לשונם וגם הוא קרוב ללה"ק ויכול לבטל בכל לשון שירצה ואדרבא אם הוא ע"ה או אשה המבטלה טוב יותר לומר בלשון שמבינים וצריכים לפרש חמץ ושאר ולשון חמירא כולל שניהם ובניסוחתינו כסידורים הוא כל חמירא וחמיעא וכן בסופו וליהוי הפקר כעפרא דארעא ואין נ"מ בזה אך העיקר שיבינו מה שאמרום דאם אינם מבינים אין זה ביטול ואינו כלום (מנ"א ק"ק) :

ז וטוב לחזור ולבטלו למחר פעם אחרת בשעה ששית בשעת שריפת החמץ והמעם דהא הביטול של לילה אינו כולל החמץ שהניח לאכול כמו שבארנו וא"כ יש חשש שמא ישאר מאותו חמץ ויעבור עליו בכ"י שהרי לא היה כלול בהביטול ובהביטול השני יכול לבטל גם החמץ שרואה דבשלמא בלילה שהניח לאכול לא היה אפשר לבטלו כמ"ש אבל למחר בשעה ששית שאסור באכילה ובהנאה יכול לבטל הכל ואמרום כל חמירא דאיבא ברשותי רחיותיה ודלא חיותיה דבערתיה ודלא בערתיה ליבטל וכו' והביטול הוא קודם שעה ששית דשעה ששית אסור בהנאה מדרבנן ואין כירו לבטלו ויעשה הביטול אחר שריפת החמץ דאם יעשה קודם דרי יתבטל החמץ שרוצה לשרפו ולא יקיים מצות שריפה בחמץ שלו אמנם אם עשה הביטול קודם השריפה מה שעשה עשה ואין לומר דכיון דמבטל כיום א"כ למה צריך ביטול של לילה בעת הבריקה דאינו כן דמה נעשה אם ישכת מלבטל כיום ויעבור בכ"י אם ימצא חמץ אבל בלילה לא ישכת דיש לו זמן מסיים בשעת בריקת החמץ ואע"ג דגם כיום יש זמן מסיים בעת שריפת החמץ דאינו כן דשמת ישכת מלשרוף עד אחר זמן איסורו ואו אין בידו לבטל (מנ"א ק"ק) :

ודע

א ואחר הבריקה יהא נותר בחמץ שמשירר לאכול בלילה ולמחר בשחרית להצניע כדי שלא יצטרך בריקה אחרת כגון אם יטלנו עכבר בפניו וכגון אם יחסר לחמו שיניח עשר וימצא תשע אבל כשיצניע לא תבא לידי קלקול ולאו דווקא בריקה אחרת יצטרך דגם ביטול אחר יצטרך כשיחסר שהרי כשיטל אחר הבריקה לא היתה כוונתו על החמץ שהניח לאכול (מ"י) וא"כ ממילא כשיהיה מוכרח לעשות עליו בריקה מוכרח לביטול נ"כ ורק לא יעשה ברכה פעם אחרת (טז) :

ב ולא דווקא אחר הבריקה יצניע אלא בשעת הבריקה וקודם התחלת הבריקה יצניע החמץ משום דאולי באמצע הבריקה יחסר כמה ששייר ויצטרך עוד פעם לברוק מה שבדק כבר (מנ"א וחי"י ועט"ו) ולכן המנהג שקודם הבריקה נוהגין החמץ שמשיררים לתוך כלי אחת ומעמידין אותה במקום מיוחד להצניע (ומ"ש המנ"א נסק"א דהגולס אין מלניעין אלא החמץ שמולאין נשעת בריקה ושאר החמץ מולוכין אנה ואנה ולאו שפיר עבדי עכ"ל לא ידענו ממנהג זה) :

ג ודווקא כשיודעים שחסר מהחמץ ששייר צריך בריקה אחרת אבל בסתמא אין חוששין שמא גיררה חולדה חמץ ממקום למקום ואולי אחר שבדקנו חדר זה גיררה ממקום אחר לחדר זה דאם באנו לחשוש הרי אין לדבר סוף ועוד דאפילו אם יש חשש שהחולדה גיררה י"ל נ"כ שגיררה ואכלתו משא"כ אם ודאי גיררה א"א להתיר מטעם שמא אכלתו דאין ספק מוציא מידי וודאי (ע' כנמ"ט .) :

ד וכתב הטור ואם כפה עריו כלי ולא מצאו א"צ בריקה אחרת כיון שאי אפשר לחולדה ולעכבר ליטלו אנו תולין וודאי אדם נטלו אבל אם לא כפה עליו כלי ולא מצאו צריך בריקה אחרת לכך טוב לתלות באויר או ליהנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא שם עכ"ל ביאר דבריו דהנה אמרנו שיצניע החמץ ויש לדעת אופן ההצנעה דמה נעשה אם נצניע ותחסר ומבאר שיש בזה נ' מדרגות האחת ההצנעה היותר טובה לתלות באויר או ליתנו בתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא שם דבזה א"א להיות קלקול כלל והשנית לכפות עליו כלי ואע"ג דבזה עדיין אין הדבר בטוח דשמא יבא אדם ויטול הכלי ואח"כ תבא חולדה או עכבר ותגרו החמץ מ"מ לא יתחש לזה ואפילו אם יחסר חמץ נתלה שאדם נטר ואכלה והשלישית כשיניח במקום אחד ובלא כיומי וודאי כשיחסר צריך בריקה אחרת ולכן לא כתב הטור תקנתא דכיומי לכתחלה משום דאין זה שמירה יפה רק ברועבד כמ"ש אבל רבינו הב"י בסעיף א' כתב לכך יכפה עליו כלי או יתלנו באויר וכו' דס"ל דכיומי כלי הוי שמירה יפה גם

ז ודע דזה שכתבנו במעם הביטול שאחר הבדיקה הוא כדי שלא יעבור ככל יראה אם ישאר איזה חמץ כן כתב המור וז"ל ואחר הבדיקה יבטלנו וכו' והשתא אפילו אם נשאר בבית חמץ שלא מצא אינו עובר עליו וכו' עכ"ל אבל אינו מוכן דאך יעבור ככל יראה אחר שברק כל מה שבכחו והרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת ואנום נגזר הוא ויש מי שכתב בזה"ל דאם לא ביטלו עובר עליו אע"פ שלא ידע מידי הוה אמי שאכל חלב בשוגג (מנ"א סק"ג) והתירו דהוה וודאי שעובר אע"פ שאינו יודע מהחמץ אבל זהו כשלא בדק אבל כשעשה מה שצוהה עליו תורה וברק אין זה שוגג אלא אנוס ובגמ' (ו' :) שאמרה הבורק צריך שיבטל לא אמרה מטעם שמא יש חמץ שאינו יודע ויעבור עליו אלא שמא ימצא גלוסקא יפה ויחוס עריה מלבערה ואז יעבור ככל יראה ע"ש אבל אם לא ימצאנה לא יעבור (ואפילו לפי' התוספתא ע"ש דלא בטל מהלוי וכו' ככל כשימצא החמץ ודוק לומר דמי כוונת הטור כן הוא שסתם המן וימלאנו דל"כ עיקר דכריו חסירים וגם הכ"ח תמה בזה וגם הס נגד דכרי הר"ש ע"ש ודוק ;

ח ונ"ל ככוונת המור כמ"ש הרמב"ם בפ"ג דין ו' וז"ל וכשנומר לבדוק וכו' צריך לבטל וכו' לפיכך אם לא בטל קודם שש ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו והיה בלבו ושכחו בשעת הביעור והיה ביערו ה"ז עבר על כל יראה וכו' עכ"ל ודקדק לומר חמץ שהיה דעתו עליו ושכחו דבזה פשיטא שעובר עליו כיון שראהו והיה דעתו עליו והוה קרוב למיזיד ויש מי שפירש ככוונת הרמב"ם דכל חמץ שלא ידע בו מתחלה אינו עובר עליו כלל ועשה מחלוקת בין הרמב"ם והמור (מנ"א ע"ש) ואינו כן בדוודאי במקום שמבטלים בו המור ונמצא שם חמץ עובר בב"י אע"פ שלא ידע ממנו כלל אך זהו כשלא בדק ולא עשה מה שצוהה עליו תורה אבל כשברק ואת זה החמץ לא מצא ולא ידע ממנו כלל וודאי אינו עובר דאנוס נגזר הוא וזהו גם כוונת המור שכתב אם נשאר בבית חמץ שלא מצא וכו' והיינו החמץ שראה בשעה שהתחיל לבדוק והיה דעתו עליו (והרמב"ם מפרש גמ' שמה ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עליה כלומר שמה ימצא לחיה המן שיהיה דעתו עליו מקודם ודלא כפירש"י ותוס' ודוק) ;

ז פסקו המור והש"ע שיכול לעשות שליח לבטל חמצו וכן פסקו כמה מהפוסקים וכשם שעושה שליח לבדיקה כמו כן לביטול ואע"ג דהוי דיבור בעלמא אין זה מילי דלא מימסרא לשליח דהוה כשעושה שליח למסור הדברים לשליח אחר אבל להשליח עצמו יכול לעשות אפילו לדברים (ע' גיטין כ"ט .) ולפ"ז לומר לראובן שיעשה בשמו שליח לשמעון לבטל אין ביכולת דהוה מילי דלא מימסרא לשליח :

י ודווקא כשעושהו מפורש שיבטל אבל אם עושהו שליח לבדיקה אינו יכול לבטל (מנ"א סק"ט) מיהו נ"ל דהאינא כשמבטלים אחד שיברוק חמץ הכוונה גם לביטול דכל ענין הבדיקה והביטול אנו קוראין בשם בדיקה חמץ כידוע ויש מי שאומר שצריך שיעמוד אצל השליח (ע"ש נפש מהרי"ל) ואינו מיכן דהמעם מי שמחמיר בזה הוא משום דס"ל דמצוה המוטלת על גוף האדם אינו יכול לעשות שליח (כמ"ס המה"ש והמנ"א כס"י תרע"ו) וא"כ מה מועיל מה שעומד אצלו וגם אין המנהג כן :

יא וכשהשליח מבטל צריך שיאמר חמצו של פלוני יהא בטל ויכול לבטל החמץ במקום שהוא ואם אינו רגיל בכך תוכל אשתו לבטל החמץ ואף שהוא בלא דעתו מ"מ בוודאי ניתח וכוות הוא לו שלא יעבור בכל יראה והמנהג עתה פשוט כשאין הבעה"ב בביתו מבקשת האישה איזה איש לעשות בדיקה חמץ והכוונה על הבדיקה והביטול כדת דאנן סהרי דניחא ליה להבעלים ואין לפקפק בזה רק צריך שיאמר כל חמירא דאיתא ברשות הדין (ומ"ש נעט"ז בזה הס דכריס תמוהים) ;

יב ויש מהקדמונים שאמרו לגמרי ביטול ע"י שליח מטעם דכיון דביטול הוא מטעם הפקר וכשם שאחר אינו יכול להפקיר את של זה כמו כן אינו יכול לבטל (ר"ן פ"ק נפש י"א) אבל אין זה דמיון דהא חמץ בלא"ה לא הוה ברשותו של אדם ורק לענין כל יראה העמידה התורה ברשותו ולכן בנילווי דתתא סני (כ"י) וכמ"ש סברא זו לענין עצם הביטול כפי' תל"א סעיף י"ג ע"ש וכן עיקר דרינא ואפטרופוס של יתומים צריך לבדוק ולבטל החמץ של היתומים (מ"י) :

י"ד מה יעשה . ובו נ' סעיפים :

תלה דין מי שלא בדק בליל

ולמה לא נזרינן שיבא לאכול בעת הבדיקה משום דלהא ליבא למיחש כיון שעומק בהעברתו יזכור ולא יאכל ואפילו ביו"ט האחרון צריך לבדוק (ע"ש) ויש מי שאומר דכיו"ט לא יבדוק (ב"ב) ואינו עיקר :

ב ואם לא בדק בתוך המועד מחוייב לבדוק גם אחר הפסח כדי שלא יבטל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה וגם בדיקה זו צריך להיות כתקן חכמים לאור הגר (ע"י) ואם ביטל קודם הפסח שאינו עובר

א אם לא בדק בליל י"ד חמץ ביום מתי שזכור ואם יזכור קודם שעה ששית יבדוק ויבטל ובשעה ששית יבדוק וישרוף ולא יבטל שהרי אינו ברשותו עוד שאסור בהנאה וצריך לבדוק לאור הגר כמו בלילה ואם לא בדק ביום י"ד יבדוק כל ימי הפסח ואפילו ביו"ט עצמו ואפילו ביטל קודם הפסח ואינו עובר בב"י מ"מ נזרינן דילמא אתי למיכל מיניה אך ביו"ט שאסור לשרפו יכפה עליו כלי עד הלילה ובלילה ישרפנו (מנ"א ע"י)

עובר בב"י י"א שא"צ לבדוק לדעת בעל העיטור
דכשיטל מותר בהנאה (ח"י) אבל הא אן לא קי"ל
כהעיטור :

ג כשבורק בע"פ ובפסח עצמו צריך לברך ואפילו
ביטל אבל לאחר הפסח הבריקה הוי רק כדי שלא
יכשל באיסור חמץ שעבר עליו הפסח לא שייך לברך
ואיך יברך על ביעור חמץ והוא אוכל חמץ ואפילו לא
ביטל ועבר בכל יראה מ"מ אין שייך ברכה על זה ואם
בדק וביטל כרת ונמצא אצלו חמץ בפסח או שנתחמצה
אצלו עיסה בפסח י"א שצריך לברך בשעת הביעור

תלו דין המפרש בים והיוצא כשיירא. וכו' מ"ו סעיפים :

(ח"י ומק"ה) ויש מסתפקים בזה (עט"ו ומנ"א) ונלע"ד
דספק ברכות להקל והברכה שבידך באור ל"ד קאי
על כל מה שבידוק (וכ"כ הגאון כרו"ס נס' סה"ל) ומי
שלא בדק חמץ ומת בשעה ששית לא יברכו היורשים
ובודקין בלא ברכה שהרי הם אינם עוברים שאינם
רוצים לירש איסור והוא מת ואין על מי שמוטל הבריקה
(ח"י ומק"ה) ופשוט הוא דעל משהו חמץ אין לברך
רק על כוית (ח"י) (וכתב המק"ה שיכול לעשות שליח אף
על החמץ שיקנה אח"כ מטעם סילוק שממלך עמו מהחמץ דמתק
בגילוי דעתא (ח"י) :

כשהחמץ במקום אחר ואפילו לפי המעם שכתבנו בס"י
תל"א סעיף מ"ו שלא יצו חכמים לסמוך על הביטול
מפני שהוא תלוי במחשבתו של אדם ושמא לא יבטל
כראוי ע"ש והו בתמידיות אבל במקרה כשהוא כריחוק
מקום בהכרח לסמוך על הביטול ודבר פשוט הוא שאם
לא ביטל יעבור בב"י אף כשלא ראה החמץ אם רק יש
חמץ במקומות שצריבין בדיקה (מנ"א סק"ה) וכבר
כתבנו זה בס"י תל"ד סעיף ח' ע"ש (והמנ"א סס סק"ה
עשה בזה מהלוקה ונארנו סס דלמי כן וכמ"ס המנ"א ע"מ
בגאון כפשיטות וז"ע על דבריו שגסס ודו"ק) :

ג והנה מרביר המזר מבואר להדיא בדברתו לחזור
קודם הפסח אפילו בתוך ל' יום אינו זקוק לבער
ובהכרח כן הוא רכיזן דלשיטה זו לא חיישינן שמא יבא
בע"פ בה"ש א"כ מה לי תוך ל' ומה לי לאחר ל' וכ"כאחד
ממפרשי הש"ע (ט"ו סק"ה) אבל מדברי רבינו הב"י
שכתב בסעיף ב' וי"א דקודם ל' שא"צ לבדוק היינו
כשאין דעתו לחזור בתוך הפסח ואע"פ שדעתו לחזור
קודם הפסח או אחריו א"צ לבדוק כיון שהוא קודם ל'
וכו' עכ"ל וזהו דעת רש"י והמור ודקדק לומר קודם ל'
אבל בתוך ל' חייב לבדוק אף בדעתו לחזור קודם הפסח
כיון דחל עליו חובת בדיקה וכן הסכימו גדולי אחרונים
(ח"י סק"י ומק"ה כע"ל דלא כט"ו) וכן משמע בירושלמי כמו
סגבאר (נס"ד) :

ד ודע דשיטות הרמב"ם והמור הוי לפי הש"ס שלנו
דדעתו לחזור חמיר מפי אלא שנחלקו בפירושו
דהרמב"ם סובר דאפילו דעתו לחזור קודם הפסח והמור
מפרש דדווקא בתוך הפסח כמ"ש אבל בירושלמי
מבואר בלשון זה (פ"א ה"ה) היוצא לפרש קודם ל' יום
א"צ לבדוק בתוך ל' צריך לבדוק הדא דתימא בשיש
בדעתו לחזור אבל אין בדעתו לחזור אפילו קודם ל'
יום צריך לבדוק ובספק אבל בוודאי אפילו מר"ה א"ר
בא ואפילו יש בדעתו לחזור צריך לבדוק שמא ימלך
ולא יחזור עכ"ל הירושלמי :

ה והנה לשיטת רש"י והמור יש לכונן הדברים כבש"ס
שלנו וה"פ הדא דתימא בשיש בדעתו לחזור קודם
הפסח

א כתב הרמב"ם ספ"ב המפרש בים והיוצא כשייר
תוך שלשים יום זקוק לבדוק קודם שלשים יום
א"צ לבדוק ואם דעתו לחזור קודם הפסח צריך לברך
ואח"כ יצא שמא יחזור ע"פ בין השמשות ולא יהיה לו
פנאי לבער ואם אין דעתו לחזור א"צ לבדוק עכ"ל ומעמא
דשלשים יום משום דמאו כיון שדורשין בהלכות פסח קודם
הפסח ל' יום כמ"ש במ"י תכ"ש חל עליו חובת הבריקה
כדאימא בגמ' (ו' .) ואין לשאול דא"כ כל מי שנוסע
סביתו אחר פורים יאה חייב בבדיקה דאינו כן דחש
זה אינו אלא במפליג לדרך רחוקה כמו בימים ומדברות
אבל בסתם דרך אין לחוש (מנ"א סק"ה) אבל בים
ומדבר אפילו כשחושב לבא כמה ימים קודם הפסח
חייב לבדוק משום דברך רחוקה יכול להתמשך ומיהו
הכל לפי הענין ואפילו בדרך קרובה אם חושב לבא
יום או ימים קודם הפסח צריך לבדוק בזמן מועט יכול
להתמשך (סס) ופשוט הוא דכל זה הוא כשאינו מניח
בביתו אשה ובנים דכשמניח הרי הם יבדוקו (כ"י) וכן
פסקו בטור ושי"ע :

ב והנה בזה שהחמיר דאפילו דעתו לחזור קודם הפסח
חייב לבדוק שמא יבא בע"פ בה"ש רש"י והמור לא
פסקו כן וז"ל המור המפרש מיבשה לים או יצא כשיירא
אינו מניח בביתו מי שיבדוק ואין דעתו לחזור בתוך
הפסח אם הוא קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער
וכשיגיע הפסח יבטלנו בלבו ואם הוא בתוך ל' יום
צריך לבער שכבר חל עליו חובת ביעור כיון שדורשין
בהלכות הפסח ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו
מר"ה צריך לבער ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגיע
הפסח עכ"ל הרי שלא הצריך על קודם ל' יום בדעתו
לחזור אלא כשדעתו לחזור בתוך ימי הפסח שאו אינו
יכול לבטל ויעבור בב"י אבל אם יחזור קודם הפסח
א"צ כלום דבבואו יבדוק ואי קשיא והרי אפילו אם אין
דעתו לחזור למה א"צ לבער קודם ל' יום והרי יעבור
בכל יראה אך באמת לזה כתב המור וכשיגיע הפסח
יבטלנו בלבו כלומר במקום שהוא ואע"ג דרבנן גזרו
בדיקה וזו במקום שהוא שם שיש לחוש לאכילה ולא

והם א"צ לבטל ולזה אומר דמ"ט אשתו תבדוק ותבטל בכיתו דשמא ישבח לבטל במקום שהוא כלומר שהיא בעת הבדיקה תבטל ג"כ :

ח וכן העושה ביתו אוצר כלומר שכל השנה השתמש שם חמץ ועתה רוצה לעשותו אוצר לעצים או לדבר אחר (מנ"א סק"ד) תוך שלשים יום זקוק לבדוק ואח"כ כונס אוצרו לתוכו ואם לא בדק קודם צריך לבדוק האוצר ולבדוק (שס סק"ה) ואפילו אין דעתו לפנותו קודם הפסח דהוי כנפלה עליו מפולת מ"מ כיון שהוא בתוך ל' חל עליו חובת הבדיקה ואם הוא קודם ל' יום אם דעתו לפנותו קודם הפסח צריך לבדוק ואח"כ עושהו אוצר משום דחיישינן שמא יפנהו עד שלא ישאר עליו ג"מ ואח"כ ימרוז ולא יבדוק (שס סק"ו) ואם אין דעתו לפנותו קודם הפסח א"צ לבדוק דהוי כנפלה עליו מפולת והוה לדעת הרמב"ם אבל לדעת המורם אל דעתו לפנותו קודם הפסח ג"כ א"צ לבדוק דיבדוק או כמו דס"ל ביוצא לדרך ודעתו לחזור קודם הפסח (כ"י) וזה שאמרו בגמ' (שס) דבדעתו לפנותו חייב לבדוק והוה בדעתו לפנותו בתוך הפסח :

ט והוה בסתם בדיקה אבל אם יש שם חמץ ידוע בכל ענין מחוייב לבערו (מנ"א סק"ו) ולא דמי לחמץ שנפלה עליו מפולת דהוה כמבוער דהוה כנפלה ולא במניה עליו בידים כהך דאוצר דהוה כמטמין לכתחלה וכבר כתבנו דכל ענין יוצא לדרך לא מיירי בחמץ ידוע ורק לדעת הרמב"ם חדשנו דמיירי בחמץ ידוע כמ"ש בסעיף ה' (ותמיהני על המנ"א דכאן כתב ללא מיירי כחמץ ידוע ונסק"א ביוצא לדרך כתב דמיירי כחמץ ידוע והרי בגמ' מדמה יוצא לדרך כהוה אוצר ע"ש ו"ט) :

י וכתב רבינו הרמ"א דאוצר חמץ שיש חמץ מחומצים בקרקעית הכור אם נעשה האוצר שלשים יום קודם הפסח אינו זקוק לבער אלא מבטלו בלבד ודיו מיהו לאחר פסח כשנפנה האוצר אסור ליהנות מאותם חמץ ואם אין שם חמץ ידוע אלא ספק מותר למכור האוצר כך ביחד עכ"ל ויש שחולק עליו דבחמץ ידוע הרי נתבאר דבכל ענין חייב לבדוק (ט"ו סק"ד) ועוד דברין זה שיש חשש חימוץ בזה האוצר עצמו אין חילוק בין תוך ל' לקודם ל' דזקא כשבהאוצר עצמו לא שייך בו חימוץ אלא דהחשש חימוץ הוא ממה שהיה מקודם תחת האוצר בזה שייך לחלק משום דהוה כחמץ שנפלה עליו מפולת דהוי כמבוער ולכן קודם ל' יום אינו זקוק לבער אבל אם כהאוצר גופה יש חשש חימוץ מה ל' תוך ל' ומה ל' קודם ל' (שס) :

יא והנה אין הוכחה מרבינו הרמ"א דכוונתו שיש באוצר הוה חשש חימוץ דא"כ בוודאי אין חילוק בין תוך ל' לקודם ל' אלא מיירי במכניס חמץ טובים שאין בהם חשש חימוץ והמחומצים היה מקודם וזה שהתיר אפילו בחמץ ידוע אע"ג דבחמץ ידוע וודאי אסור והוה לכתחלה אבל בדיעבד אין חשש דהוה כמפולת

הפסח אכל אין ברעתו לחזור קודם הפסח אלא בתוך הפסח אפילו קודם ל' צריך לבדוק ולפי' הרמב"ם חולק הירושלמי על ש"ס שלנו (ר"ן סס) ולענ"ד נראה דהרמב"ם יפרש הש"ס שלנו כחמץ וודאי דהירושלמי בעצמו אומר דתמיד חייב לבדוק אמנם כשאין דעתו לחזור כלל יורה הירושלמי שיבטלנו במקומו ודיו ויש ראייה מלשון הש"ס דמיירי בחמץ וודאי מדאמר זקוק לבער ולא אמר זקוק לבדוק כלשון הירושלמי דבדיקה היא על הספק וביעור הוא על הוודאי ואף שהרמב"ם עצמו כתב לשון לבדוק לא חשש לזה הפרט לשנות לשונו מבבל הפרקים אבל בספק ויכל להיות דמודה הרמב"ם לרש"י והטור ויפסקו הרמב"ם כר' בא דבוודאי אפילו דעתו לחזור קודם הפסח חייב לבער ולפ"ז לא יחלוקו רבותינו לדינא אלא בפירושא דגמ' דרש"י והטור מפרשי בספק והרמב"ם יפרש בוודאי אמנם אם כה ואם כה לדין לדינא בוודאי יש להחמיר בכל ענין ובספק יש להורות כרש"י והטור כיון דהירושלמי סמיעי להו (ומפרשי הירושלמי נדחקו מאלד לפרש להרמב"ם וכפמ"ש א"ש כפסיעות ודוק) :

ן ודע דבמקום שהוקננוהו לבדוק צריך לבדוק בלילה שלפני יציאתו לאור הנר (מנ"א סק"א) ובשעת הבדיקה יבטל גם כן (שס) וי"א דהביטול יניח ע"פ ע"פ (ט"ו וחי"י סק"ג) ולענ"ד העיקר כדעיה ראשונה (וכ"כ המק"א סק"ג) דכל מקום שתקנו חכמים בדיקה צריך ביטול כמו שאמרו הבודק צריך שיבטל (ומ"ש מרמ"א זה קאי על קודם ל' ע"ש) אבל ברכה לא יברך דלא נתקנה הברכה אלא על זמן בדיקת חמץ וכן במקום שאמרו שצריך לבדוק ושבת ולא בדק יבטל כשיגיע הפסח ולא יברך על הביטול דכיון דעיקר הביטול בלב אין מוכיחין על דברים שבלב (מנ"א סק"ג) :

ז וכתב רבינו הרמ"א על דינים אלו וז"ל גם אשתו תבדוק ותבטל בכיתו דילמא ישבח לבטל במקום שהוא עכ"ל ודבריו תמוהין שהרי כבר נתבאר דדינים אלו אינם אלא כשלא הניח בכיתו מי שיבדוק ויבטל אבל כשהניח א"צ כלום (שס סק"ד) וצ"ל דזה שנתבאר הוא כשהניח איש בכיתו אבל על אשה אין לסמוך (כ"ה) ולזה אומר דמ"ט גם היא תבדוק ותבטל ויש מי שאומר דזה שנתבאר דכשהניח בכיתו א"צ לבדוק והו כשצוה שיבדוקו בלעדו והבא מיירי שלא צוה ולכן אין לו לסמוך על בדיקת ביתו (מנ"א סס) ולזה אומר דמ"ט גם הוא תבדוק ותבטל ויש מי שפירש כגון שיש לו חדר מיוחד ולאשתו וביתו חדרים מיוחדים (מ"י סק"ד) ולי נראה דס"ל דרק בדיקה לא הצריכוהו כשמניח בכיתו מפני שהם יבדוקו בליל י"ד אבל הביטול לעולם מוטל עליו גם כשהוא בדרך מרחוק שהרי בכל מקום יכול לבטל ובטול דיריה עדיפא טובא מידדהו שאין החמץ שלהם ולכן היוצא לדרך הם יבדוקו בליל י"ד והוא יבטל בכל מקום שהיה

במפולת (מנ"א סק"ה) ויש מי שאומר דגם לכתחלה מותר אפילו בחמץ לרוב דעה מטעמא דמפולת ומטעמא דקודם ל' לא איכפת לנו ודכוננו הומן יבמל (ח"י סק"ה) וקולא יתירא היא ומירושלמי מבוואר להדיא רכחמץ ידוע צריך לבער גם קודם ל' יום כמ"ש בסעיף ה' :

יב מי שמניח חמים טובים בבור נקיה ואין שם חשש חימוץ ואח"כ מצד הליחות נתחמצו קצת חמים א"צ לבער אפילו נעשה תוך ל' דכיון דבשעה שהניח לא היה שם חמץ אח"כ כשנתחמץ הוה כנפלה עליו מפולת דהוה כמכוער וככ"ש כשיש ספק אם נתחמצו ואין לך אדם שיפנה בורו (מנ"א סק"ה גס תשו' הרשב"א): יג כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ג' ישראל היוצא מבית אינו יהודי תוך שלשים יום ונכנס לבית אחר בעיר זו או הולך לעיר אחרת אינו צריך לבער בית הא"י שהרי יקיים מצות ביעור באותו בית אחר אבל אם הוא מפרש או יוצא כשיורא ולא יכנס בפסח בבית יש מי שאומר שחל עליו חובת הביעור כיון שהוא תוך ל' יום וצריך לבער בית הא"י שיוצא ממנו כדי לקיים מצות ביעור אע"פ שהאינו יהודי יכנס לבית בפסח וי"א שאינו צריך כשיכנס בו האינו יהודי עכ"ל ולכאורה דיעה ראשונה תמוה דאטו בדריקה הוי חובת הנוף והא דתוך ל' חל עליו חובת הבדיקה והו כשישי לו מה לבדוק אבל בכה"ג הא"י נכנס בהבית והחמץ שנשארו שם תשאר אצל הא"י על מה צריך הישראל בדריקה ועוד דא"כ נגזר היוצא מבית ישראל תוך ל'

נצריכנו בדריקה אם הוי חובת הנוף ובאמת יש שדחה דיעה ראשונה מטעם זה (ט"ו סק"ז) :
יד ויראה לי דהכוונה כן הוא דוראי אם הא"י נכנס בהבית קודם הפסח א"צ בדריקה אבל כשיכנס בו בפסח ועד הפסח נמצא שם חמצו של ישראל אע"ג דהוה כהפקד כיון שהניחה שם מ"מ חל עליו חובת הבדיקה על בית זו שהרי כל חמץ אינו ברשות האדם בפסח ועב"ז צותה תורה לבדוק ואם לאו יעבור בבי"ו ואם כן הכא נמי נהי דלא יעבור בבי"ו מכל מקום לא קיים מצות בדריקה על חמצו שנכנס בהניע שהם ראשונה של פסח נקרא חמצו וכשלמא אם היה נכנס בה ישראל היה השני מקיים מצות בדריקה על חמץ זה או אם היה הא"י נכנס קודם הפסח היה חל על החמץ הוה שם של הא"י אבל כשנכנס בפסח צריך הוא לבדוק אבל כשישי לו מקום אחר לבדוק תו לא חיישינן לזה מפני שנתבטל שמו של הישראל מהחמץ הוה כשישי לו בית אחר וחמץ אחר ודבר פשוט הוא שאם לא יכנס שום אדם בהבית שחייב לבער אם הוא תוך ל' יום (מנ"א סק"ז) :

מז נכון הוא שכל ל' יום קודם הפסח כשיעשה דבר ישינה שלא ישאר שם חמץ דבוק שיהיה קשה להסירו או חמץ שממנו בנומא ולכן מי שמעיין בספר בעת האכילה נכון שמפרימם ואילך יעיין שלא ישאר בו משהו חמץ כדי שלא ימצאנו בפסח וכן כל כיוצא בזה (עמ"א שם ובה"ט) :

תלז המשכיר בית לחבירו על מי

הל חובת הבדיקה. ובו ז' סעיפים :

א המשכיר בית לחבירו לצורך י"ד ומשם ואילך כלומר שהשכיר לו קודם י"ד וכבר קנה השוכר באחד מדרכי ההקנאה כשיכירות קרקע נקנה בהם בכסף או שטר או חזקה או קנין מודר וכבר יצא המשכיר מן הבית אך המפתחות של הבית בידו עדיין והשוכר לא נכנס לתוך הבית עד אחר תחלת ליל י"ד שאז קבל המפתחות ולכן החיוב על המשכיר לבדוק כיון שהחמץ שלו אע"פ שביטלו ולא יעבור בבי"ו גם הוא לא יהיה כלל בהבית כל ימי הפסח וגם כבר קנאה השוכר מ"מ מדרויה המפתחות אצלו בתחלת ליל י"ד וגם החמץ שלו חלה עליו חובת הבדיקה ולא נפקע ממנו בהכנסו השוכר אח"כ אפילו באותה לילה והביטול ג"כ חל עליו (הגר"ו) וגם השוכר צריך שיבטל שהרי ממילא מבטל חמצו ג"כ אבל אם מסר המפתח מבעוד יום להשוכר על השוכר לבדוק ויבטל ג"כ ואף שאין החמץ שלו מ"מ המשכיר כשיצא בורדאי הפקירו ומטילא דהוה כחמץ של השוכר ויכול לבטלו והוה כשקנה הבית אבל אם עדיין לא קנה לא מהני מה שהמפתח בידו וחל החיוב על המשכיר דהוה כמו שהפקירו ספתחו ביד אחר דהחיוב על המפקיר ולא

על הנפקד (וכתב המנ"א סק"ז דכמסר המפתח שעל השוכר לבדוק ומבטל ג"כ ומ"מ גם המשכיר צריך לבער שכן משמע בחו"ס ואין שום הוכחה מתו"ס כמ"ש הח"י והמק"ח סק"ג הקשה דמזה משמע דהחמץ נעשה של השוכר והא דנמ' ד' אומר דחמירא דידיה הוא של המשכיר ע"ש שהאריך ול"ק כלל דזה שאומר נמ' או דילמא על השוכר לבדוק דלפורא ברשותיה קאי ה"פ וקנה החמץ מטעם זה כיון שהמשכיר הפקירו והוא נתרצה בהבית נתרצה בכל מה שיש בה וזהו כוונת רש"י ע"ש ואף שאין ע"כ החמץ שלו ואולי אינו רואה לזכות בו מ"מ מקרי מזוי בידך ועובר בבי"ו וכ"כ הפ"י ע"ש ואין זה ענין למאי דלמרינן בעלמא שכירות לא קנייה דהוה לפנין שתיעשה הבית כשלו אבל לומנו הוה ביתו וקרינא ביה לא ימלא דבתיכם ועפ"י שם (זו"ק) :

ב וזהו במשכיר אבל המוכר בית לחבירו יוצא מהבית בי"ג וסגרו והלוקח קנאה בקנין נמור אף שנשארו המפתח ביד המוכר בתחלת ליל י"ד מ"מ אין חיוב הבדיקה על המוכר כיון שנסתלק לגמרי מביתו והלוקח שנוף הבית שלו חייב לבדוק כשישיג המפתח (ח"י סק"ז) מיהו אם המוכר השהה אצלו המפתח כל הלילה

על זה הוצאות מעט ניחא ליה לאינש למיעבר מצוה בממוניה בדבר מועט ולכן יבדוק בעצמו או ישבור מי שיבדוק והמקח קיים וי"א דמנכה לו שכר הבדיקה אם צריך להוציא מעות על זה כשהתנה מפורש שיהיה בדוק וודאי ניחא ליה דליעבר מצוה אבל לא להוציא הוצאות כמה שדיבר מפורש ולא דמי למוזה ביר"ד סי' רצ"ב שא"צ להחזיר לו דמי המוזה משום דהמוזה עצמה היא שוה כסף משא"כ כאן המעות אבודים (מנ"א סק"ו) ואין נ"מ מתי ששכר אם ביר"ד או ביר"ד (ונגמ' שס אומר רק כמקח דקוק ויכול להיות דזוה כסתמא אכל כשדיבר מפורש הוה מקח טעות אמנס הר"ן כתב שס דלפילו התנה מפורש לא הוה מקח טעות וכ"כ המ"מ כפ"ט):

ן הכל נאמנים על בדיקת חמץ אפילו נשים ועבדים וקטנים רכיון רבדיקת חמץ הוא מדרבנן דמדאורייתא כביטול בעלמא סני הימנהו רבנן ואע"ג דיש להנשים נאמנות גם כדאורייתא כשחיסה וניקור ומעשר וחלה מ"מ בדיקת חמץ דהוי טירחא גדולה אי לא הוה מדרבנן לא היו נאמנות וברושלמי אומר נשים עצלניות הן (עמוס' ד': ד"ה הימנהו ואלו מיירי הירושלמי כשלא יעיל וירושלמי לא הסיב קטנים וניסא שלפניו בירושלמי משונש ע"ש כפ"ה הל' א'):

ז ואפילו הוחזק בית זה שאינו בדוק כגון שידענו שהבעלים לא בדקוהו מכל מקום נאמנים אלו לומר אנו בדקנוהו והכל מטעם שנתכאר והקמן צריך להיות שיהא בו דעת לבדוק ופשוט הוא דכל זה הוא כשביטל החמץ דאל"כ אין נאמנים ומ"מ אף כשביטל אין כראי לסמוך לכתחלה על בדיקה נשים (מנ"א סק"ח) והאידינא נשי דידן כודקות יותר במטוב ומחמטין אחר משהו חמץ ורוחצין ומנקין כל המקומות ומדקדקות יותר מאנשים:

תלח עכבר שנכנס למקום בדוק וכבר בפיו . ובו מ' סעיפים :

שהוא ספק הרגיל דמסתמא אכלה מ"מ אין מוציא מידי וודאי חמץ (מוס' שס ד"ה ואס) ויש להסתפק אם זהו דווקא כשלא ביטל דהוי ספיקא דאורייתא אבל בספיקא דרבנן כשביטל לא ניוחש כולי האי או דילמא אפילו בספיקא דרבנן אמרינן אין ספק מוציא מידי וודאי (והח"י) סק"א כתב דנס דרבנן אמרינן כן ע"ש ולי נ"ע דהא הנמ' שס אמנה דלין מושעין קלי ונומן המשנה לא אמרו עדיין דהבדוק נריך שיטעל והך דחכר שמת והך דנפל דמייתי על זה הוויין דאורייתא וז"ע):

ג ולא עוד אלא אפילו ראינו עכבר שנכנס לבית בדוק וכבר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירודין אפילו כדי כל הככר צריך לחזור ולבדוק הבית אחר הככר שהכנס לפי שאין דרכו של עכבר לפרר והנה פירוין מעלמא

הלילה פשימא שעליו לבדוק כיון שאין ביכולת הלוחק ליכנס לבית:

ג כתבו הטור והש"ע סעיף כ' השובר בית מחבירו בירד ואינו יודע אם הוא בדוק אם הוא בעיר שואלו אם בדקו ואם אינו בעיר חוקתו בדוק ומכטלו בלבו ודיו עכ"ל והכוונה ששכר בירד כבוקר דאלו שכרו בלילה אף באמצע הלילה אע"ג דחובת הבדיקה על המשכיר כמו שנתבאר וב"ש כשבתחלת הלילה היתה ברשותו לגמרי מ"מ לא היינו אומרים דחוקתו בדוק כשאינו בכאן ראולי לא היה מהזרזים וסכר לבדוק בלילה וכשהשכירה וסכר המפתח סמך על השוכר ולכן בלא שאלה מחוייב השוכר לבדוק ולכן פירשי שהשכיר בירד שחרית וכן הוא באור זרוע (סי' רמ"ה) אבל יש שכתבו דאפילו השכירו בלילה רכיון דתחלת הלילה היתה ביד המשכיר בוודאי בדק ולכן כשאין המשכיר לשאול ממנו מוקמינן בחוקה שברקו וב"כ הטור ברמזים ע"ש (ח"י והגר"ז) אבל מרש"י וא"ז מוכח להדיא כמ"ש (ודברי הע"ז נסק"כ אינס מונזיס ועפמ"ג): ד ולמה כשהוא בעיר צריכין לשואלו ולא מוקמינן אחזקה רכיון דכל השנה מוחזקת בחמץ וע"פ החוקה שמתמא בדק אהה בא הוציאו מחוקת חמץ לכן כל הובי דאיכא לברווי מברדינן וה"ה אם אשתו ובני ביתו בעיר יכולין לשאול אצלם ורק כשאין ממי לשאול מוקמינן אחזקת בדוק כן פסקו הרמב"ם והטור והש"ע ויש שפסקו לחימרא (ח"י והגמ"י) ואין כן דעת רוב הפוסקים (דלע"ג דנמ' שס דמו כפשיטות דרנב"י מ"מ הלכה כן והוה דרבנן והולכין להלך):

ה המשכיר בית לחבירו בחוקת בדוק כגון שהשכיר לו בירד שחרית או אמר לו מפורש שהוא בדוק ואח"כ נמצא שאינו בדוק אין זה מקח טעות ואע"ג דכל תנאי שבממון קיים מ"מ הכא אנן סהדי דלא היתה כוונתו לעיוב כיון דדבר מצוה הוא ואפילו יש

א כתב הרמב"ם כפ"ב דין ו' אין חוששין שמא גררה חולדה חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ שאם נחוש מבית לבית נחוש מעיר לעיר ואין לדבר סוף בדק ליל י"ד וכו' עכ"ל דאם נחוש לגרירה חולדה א"כ הובי משבחת לה מקום שאין מכניסין בו חמץ דא"צ בדיקה וניחוש שחולדה גררה בשם אך מזה אין ראיה כל כך דיר"ל דמשבחת לה במקום שאין חולדה יכולה לילך שם אבל מטעם אין לדבר סוף אין לחוש אפילו במקום שחולדות מצויים (מוס' ט' . ד"ה אין ע"ש):

ב וזהו כשלא ראינו דשקלה חולדה חתיכת חמץ אבל אם ראינו דשקלה צריך בדיקה מחדש ולמה לא תלינן שאכלתו מפני שאין ספק אכילה מוציא מידי ודאי חמץ (גמ' שס) ואף על פי

שהרי כותב הדין לנו לפי ההלכה דהבורק צריך שיבטל וכ"כ המור דכל אלו כעיות הן ואם ביטל אולינן לקולא וכשלא ביטל אולינן לחימרא ע"ש משום דהמור לא ס"ל דהבעיות הראשונות נפשמו אבל להרמב"ם בדינים הראשונים גם בלא ביטל הולכין להקל כיון שהבעיות נפשמו (ומהרמב"ם משמע להדיא דטולן שוין לדינא ז"ע) :

ז וכתב הרמב"ם (סג) נחש שנכנס לחור ופת בפיו אין חייב להביא חבר להוציאו עכ"ל והמעם דכיון דצריך להוציאו הוצאתו לשבור חבר לא אמרתוהו רבנן (גמ' סג) ואע"ג דבבדיקת חמץ אמרינן נוחא ליה לאינש למיעבר מצוה כממוניה והו בודאי חמץ אבל בבאן הוי ספק דשמא יוציאנה הנחש לחוץ או יאכלנה (תוס' סג) וגם זו בעיא דלא איפשטא וצ"ל נ"כ דמיירי בביטול והוה דרבנן וספיקא לקולא :

ח עוד כתב כותב חמץ בשמי קורה מחיבין אותו להביא סולם להורידו שפעמים יפול משמי קורה היה חמץ בכור אין מחיבין אותו להעלותו אלא מבטלו בלבד ודיו עכ"ל וכ"כ בש"ע סעיף ב' והנה לפי גירסתינו ב"גמ' שם לפי כלל דהגאונים דאם תמצא לומר הוי פשיטות גם בכור חייב להעלותו שהרי אומר שם אם תמצא לומר זימנין דירד שם ואתי למיכליה ע"ש אלא דהרמב"ם היה לו גירסא אחרת (מ"מ) ותמיהני על רבינו הכ"י שהיה לו להביא דלגירסתינו אינו כן ונ"ל דבזה סמך על המור דהמור כתב דגם בשמי קורה הוה ספק ובביטול א"צ להורידו וכ"ש בכור ולכן רבינו הכ"י אע"ג דבשמי קורה החמיר בהרמב"ם מ"מ בכור דלהמור אפילו לפי גירסתנו א"צ להעלותו הניח הדבר כמו שהוא :

ט ודע דזה שצריך הרמב"ם לפרש כאן מבטלו בלבד ודיו והרי בכל הדינים שנתבאר צריך ביטול דוקא כמ"ש בשם המגיד משנה בסעיף ו' אלא משום דשם מיירי שאירע לאחר הבדיקה שנכנס עכבר וכו' וכבר ביטל לאחר הבדיקה אבל כאן מיירי בשעת הבדיקה לזה אומר מבטלו בלבד כלומר שיסמוך על הביטול שיעשה אח"כ ויכוין גם לזה הכבר והראב"ד בהשגות כתב דגם כאן מיירי לאחר הבדיקה והביטול ואח"כ מצאו ע"ש אבל בשעת בדיקה בכל ענין מחויב להעלותו דהו כמצניע בכור ופעמו נראה משום דכיון דדין זה איתמר כהרי דיני דעכבר מתמא בחדא נווני מיירי (המ"מ תמה על הראב"ד ולדרינו ח"ס ודוק) ואם נפל לבאר מים הוי החמץ כסבוער (מק"ס) :

מעלמא אתי ולא מאותו ככר וכ"ש אם הפירוין פחותין מכדי הככר וצריך לבדוק אותו חדר שהעכבר נכנס בו ולא יותר ושאר חדרים הוה ספק ויתבאר בסו' הבא (מג"א סק"ה) דהו ספק על ספק לא על ואין חילוק בין ככר גדול לקטן וכן בלב או תרנגול ג"כ אין דרכן לפרד ולכן אם נמלו ומצאו אפילו בשלימות אם המה פרורים אין זה מככר זה אלא אחר הוא וצריך בדיקה ואפילו ביטל החמץ (מ"י סק"ה) :

ך אבל אם הנוק נכנס לבית בדוק ואין בו דעת שנוכל לסמוך על אמירתו ושאלה ומצאו אחריו פרורים א"צ לחזור ולבדוק שחוקתו שאכלו ואלו הפרורים ממנו הוא מפני שדרכו של הנוק לפרד אי"כ אלו הפרורים הם שנפלו ממנו בשעת אכילה ואין חילוק בין יש בהפרורים בדי כל הככר בין אין בו דאם יש בו אמרינן שלא אבל כלום ופיררו ואם אין בו אמרינן מקצתו אבל ומקצתו פיררו ורק אם לא נמצא פירוין כלל אין תולין שאכלו כולו וצריך לבדוק וי"א דרוקא כשיש בהפרורים כדי כל הככר אבל אם אין בו אין תולין לומר שאכל המותר דספק אכילה אינו מוציא מידי ודאי חמץ ונ"ל דבכל זה אין חילוק בין ביטל ללא ביטל דכשתולין תולין אפילו בלא ביטל משום דהוי כוודאי וכשאין תולין אין תולין אפילו בביטל אם נאמר דאין ספק מוציא מידי ודאי אפילו בדרבנן (וכמ"ס סוף פעיף ב' בסה"ה) :

ה נכנס עכבר לבית וכבר בפיו ואח"כ ראינו עכבר שיצא משם וכבר בפיו אומרים הוא הראשון שנכנס הוא האחרון שיצא וא"צ לבדוק ואם הראשון שחור והשני לבן או שמכיר שאין זה העכבר שנכנס צריך לבדוק ואין תולין שזה העכבר הפילו מפיו וזה נמלו דאין ספק מוציא מידי ודאי ואלו עור אלא אפילו נכנס עכבר וכבר בפיו ואח"כ יראה חולדה וכבר בפיה דמן הסתם העכבר מפתח מפני החולדה והשליכתו ונטלתו החולדה ומ"מ לא תלינן מדלא נראה גם העכבר בפיה החולדה ולכן אם יצאה משם החולדה ועכבר וכבר בפיה א"צ לבדוק דוודאי שזה הוא הככר שהיה בפיה העכבר כן פסק הרמב"ם בפ"ב דין י"ג ע"ש : ויש להבין הא כל אלו הן בעיות בגמ' (י') : ובשלמא הקדמות אומר הש"ס ואם תמצא לומר ושיטת הגאונים הוא דכל אם תמצא לומר הוה כפשיטותא אבל הדין האחרון דעכבר וכבר בפיה חולדה הא נשאר בגמ' בתיקו ע"ש ואיך פסק לקולא וכתב המגיד משנה דכל תיקו דרבנן לקולא ע"ש כלומר דמיירי כשביטל החמץ והרמב"ם לא הוצרך לבאר זה

תלמ דין מי שבדק ולא מצא הכרות שהניח . וכו' י"כ סעיפים :

אם נמל חמץ וצריך לחזור ולבדוק את הבית או נמל מצוה וא"צ לבדוק אע"ג דרובא מצוה לא אולינן בתר רובא וחיוב לבדוק דכל קבוע כמחצה על מחצה דפי כיון שראינו

אם היה מנחים לפנינו תשע צבורים של מצוה ואחד של חמץ ובא עכבר לפנינו וראינו שנמל ככר מאחד מן הצבורים ונכנס לבית אחד שכבר בדקוהו ולא ידענו

א לא מצה ואת"ל חמץ שמא אכלתו והוי ס"ם נמור (מנ"א סק"ג) :

ך ודע דבכללי ס"ם כיו"ד שם מצרכינן ששני הספיקות יבואו כאחד אבל אם באים זה אחר זה לא הוה ס"ם ע"ש וא"כ הכא הא באים זה אחר זה רכשנכנס העכבר לבית יש ספק כמה נכנס אם בחמץ אם במצה ועדיין אין כאן ספק שמא אכלתו שהרי הוא שלם לפנינו ואח"כ נפל הספק השני שמא אכלתו ואין זה ס"ם דאינו כן דהכא הדבר נוגע לכל ימי הפסח ובהגיע ימי הפסח כבר חלו שני הספקות (עמנ"א ס"ט) ועוד דכל זמן שהכבר בפי העכבר הרי אין כאן ספק ואימתי נולד הספק להצריך בדיקה אחר שלא ראינוהו בפי העכבר והרי או חלו כבר שני הספקות (ס"ט) ולכך זה ספק אכילה הוי ספק הקרוב לוודאי וספקינן ליה לס"ם בכל גווני (מק"ה סק"ג) דכן כתבו התוס' שם (ט' .) לענין טומאה דאמרינן ס"ם והקשו הא ספק טומאה ברה"י לא מהני ס"ם ותרצו דאכילה עדיף משארי ספקות דהוא ספק הדגיל וקרוב לוודאי ע"ש (ואין זה ראיה נמורה דהתם מיידי כבשר והס"ם מתקן ס"ס נין כשר ללחם ואולי לרנ"א ל"ט להק"ע ע"ש היעז ודו"ק) :

ץ וכל זה הוה לדעת המור אבל להרמב"ם שהחמיר בבדיקה אפילו בדרכנין י"ל שהחמיר אפילו בספיקות הרבה ואפילו בכבר קטן צריך לחזור ולבדוק וכן משמע מדברי רבינו הב"י דלהרמב"ם אין חילוק בין ככר גדול לקטן (וכ"כ הגר"ו) דטעמא דהרמב"ם הוה דצריך שתהא בדיקה ברורה דכך היתה תקנת חכמים (והס"ו סק"א) הקשה על הטור דל"כ נ"ט כבכר גדול יש ס"ם שם אלא קראה לעכברים אחרים שיאכלו כמ"ש התוס' בהספקד (מ' .) כש ירושלמי ע"ש ואין זה דמיון דאם אמרו זה לענין להוציא ממון וככרי של תנואה כמאויים הרבה עכברים נאמר כן לענין ככר אחד ועכבר אחד ולענין איסור ודו"ק) :

ך והנה כפי הדינים שנתבארם איה כהן קופה אחת תערוכת חמץ ומצה ואתא עכבר ושקיל הולכיין אחר הרוב דאם הרוב חמץ צריך לבדוק ואם הרוב מצה א"צ לבדוק דכל שאין ההיתר ניכר בפ"ע והאיסור בפ"ע לא הוה קבוע ואע"ג דביו"ד בסי' ק"ו נתבאר דאם התערוכת היו מחתיכות גדולות הראוי להתכבד דנין בו דין קבוע דרכנן מ"מ ככאן לא שייך זה דלענין תערוכות איסור יש מעמים אחרים כמבואר שם :

ך שני צבורים אחד של חמץ ואחד של מצה ושני בתים לפנינו אחד ברוק ואחד שאינו ברוק ובא שני בתים עכברים זה נמל חמץ וזה נמל מצה ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנמל החמץ וכן שני בתים ברוקים וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ונמל ואין ידוע לאיזה בית נכנס או שידע שנכנס לאחד מהם ונכנס אחריו ובדק ולא מצא כלום או שבדק קצת מהבית ומצא ככר אינו צריך לחזור ולבדוק כן ספק הרמב"ם בפ"ב והטעם צדיון דמיידינן לאחר ביטול הוה ספיקא דרבנן ולקולא ואע"ג

שראינו שהעכבר נמל ממקום הקביעות אבל אם פירש הכבר ממקום קביעתו ומשם נמלו העכבר א"צ לבדוק דאולינן בתר רובא וזהו כדיון תשע חנויות שביו"ד סי' ק"י ע"ש וקבוע הוה גזירת התורה כמבואר שם :

ב לדעת רבותינו בעלי התוס' (ט' . ד"ה היינו) אין זה אלא כשלא ביטל הוה דאודייתא אבל כשביטל הוה דרבנן וכיון דהוה כמחצה על מחצה ספיקא דרבנן לקולא וכן הוה דעת הראב"ד בפ"ב דין מ' וב"כ הטור ע"ש ולפ"ז יראה לי דאפילו תשע צבורין של חמץ ואחד של מצה כשראינו שנמל ממקום הקביעות ונכנס לבית ברוק א"צ בדיקה כשביטל דקבוע אמרינן בין לקולא בין לחומרא כמבואר ביו"ד שם :

ג ורבותינו בעלי התוס' בעצמם כתבו דאפילו בלא ביטול אין כאן דין קבוע כלל לענין להצריך בדיקה כשנכנס העכבר לחדר הכבוק ולא דמי לתשע חנויות דלויכא שם חוקת היתר אבל בחדר הכבוק הא איכא חוקת היתר והיינו חוקת בדיקה ולכך פירשו דדין זה אינו לענין בדיקה אלא לענין אם מותר לאכול זה הכבר ע"ש ולהראב"ד והטור וכן להרמב"ם ושאר פוסקים שפירשו דין זה לענין בדיקה נ"ל לומר משום דבקבוע לא אולינן בתר חוקה כמו דלא אולינן בתר קרוב כמו שבארנו כיו"ד שם מהובחות נמורות שהתורה גזרה שלא לילך בקבוע בתר קרוב ע"ש וה"נ לא נלך בתר חוקה וגזירת התורה היא דכל קבוע הוה כמחצה על מחצה בין קרוב בין רחוק בין יש שם חוקה אי אין שם חוקה :

ד והרמב"ם בפ"ב פסק דין זה אפילו כשביטל דכן הוה מסתימת דבריו וכל הפרק שם מיידי כשביטל וכתב המגיד משנה בשם הרא"ה הטעם דכיון דחכמים תקנו בדיקת חמץ על הספק החמירו בספק זה יותר מכל הספיקות של דבריהם ע"ש ואע"ג דבכלל הספקות שבגמ' עכבר ונכחש ובכלל הדינים שנתבארו בסי' הקודם הקיל הרמב"ם בספק כמ"ש שם והו כשיש ספק בהדין וראי אולינן לקולא בבדיקה נשאה על מקומה אבל בספק עצם הענין מקרי דהבדיקה עדיין לא נעשית כתקונה דכיון דהבדיקה הוה על ספק הענין אם יש שם חמץ אם לאו ועדיין יש שם ספק זה כגוף הענין מחמירינן בזה משא"כ בספיקא דרינא (לח"מ ומל"מ ס"ט) : ה וכתב הטור דאם הכבר קטן אפילו בלא ביטול יש להקיל ואמרינן שאכלתו מטעם ס"ם שמא נמל מצה ואת"ל חמץ שמא אכלו ואע"ג דבעכבר נכנס ועכבר יוצא בסי' הקודם לא הקלנו בככר קטן מטעם ס"ם זה והיינו שמא אכלו ואת"ל לא אכלו שמא הוציאו זה העכבר השני הוה מפני ששני הספיקות שם אחד הוה כלומר שיש ספק אם נשאר החמץ בהבית אם לאו ומה לי אם לא נשאר מפני שאכלו או מפני שהוציאו סוף סוף חד ספק הוה דכן מבואר בכללי ס"ם כיו"ד סי' ק"י אבל הכא הספק האחד הוה שמא אינו חמץ כלל

ואע"ג דנבי קבוע החמיר הרמב"ם בספיקא דרבנן כמו שנתבאר מ"ם דבבר שיש לתלות שלא היה כאן איסור כלל מקילינן אף כבדוקת חמץ דתלייה וזו שאני אומר מציונו בתרומה ובכתמים ולפיכך גם בבאן תלינן שזה של חמץ נכנס לשאינו בדוק ובשני בתים בדוקים כל אחד תולה בחבירו ואע"ג דבתרומה ובכתמים לא תלינן בכה"ג כששניהם שוים כמדרגה אחת ובאמת המור מחלק כאן בין באו לשאול בכת אחת דאו שניהם צריכים בדיקה וזוהו אחר זה א"צ כהך דשני שבילין הדרוע בש"ס ע"ש והרמב"ם לא מפליג בדני ודרעתו נראה דכיון דבכל בית יש ספק אם נכנס כלל העכבר לכאן וספק ביאה אינו מוציא מידי ודאי בדיקה וכל ספק ביאה כבדיקת חמץ בבית הברוק ולאחר ביטול תולין לקולא משא"כ בקבוע הוי ודאי ביאה לכך מחמירינן גם בספיקא (ומע"ג דננמ' י' ממה לה לשי שנילין יפרש הרמב"ם דמירוי הסוף ביטול ומ"מ ז"ש מי הכריחו לזה וכבר ערמו דכדכרו המ"מ והכ"מ והג"מ והניח המל"מ רחיה מכתובות כ"ז דכדרכנן אין דין כשי שנילין אך מ"ס שמקיל בספק ביאה ז"ל דווקא כשי בתים דכנית אחד מהמיר כמו שיתבאר בסעיף י"ג ודברי המור הם ככונת הש"ס וע"ז סק"ג ומק"מ וכפי מ"ס ה"ט ודוק):

פסע שנייה שהרי וודאי נדרה תולדה או עכבר עכ"ל ולקמן בדין י"ב כתב בהניח מ' ומצא י' צריך לברוק וכללו בדין דהניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת ונראה להדיא מדחלקן בשני מקומות משום דלא דמי להדרי דבהניח עשר ומצא תשע א"צ לברוק אלא אחר אחד החסר אבל ביהרון שהניח תשע ומצא עשר אמרינן דלמרי אחרני נינהו כמו בהניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת וצריך לברוק אחר כולם ולא הזכיר קשורין כלל ורבינו הב"י בסעיף ג' שהביא דעת הרמב"ם ובהניח י' ומצא מ' ג"כ כתב דצריך לברוק אחר כל ה' ע"ש ולא ידעתי דא"כ לא ה"ל להרמב"ם למפלגינהו בשתי מקומות ועוד שהרי בביצה (י') מוקי בקשורים דאו צריך לברוק אחר כולם אבל באין קשורים א"צ והוא לא הזכיר כלל קשורים אלא ודאי דרק אחד צריך לברוק ולכן כפי מ"מ דצריך לברוק אחר כולם לא פליגי גם המור מודה דצריך לברוק אחר כולם לא פליגי הרמב"ם והמור וכן נראה עיקר ואין חילוק בדינים אלו בין ביטול ללא ביטול :

יב וכתב הרמב"ם הניח החמץ בזוית זו ומצא בזוית אחר או שהניח מ' חלות ומצא עשר או שבא עכבר ונטל החמץ וספק נכנס לבית זה או לא נכנס בכל אלו צריך לברוק עכ"ל וכן משמע בנמ' דספק על ספק לא על צריך בדיקה ע"ש אבל א"כ למה הקיל בשני בתים בדוקים ונכנס העכבר בחמץ לאחר מהם כמ"ש בסעיף מ' וצ"ל שמחלק בין בית אחד לשני בתים אבל אין סובן מה בין זל"ו ולכן נ"ל דגם שם מה שכתב הרמב"ם וכן ב' בתים בדוקין וצבור של חמץ ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס או שידוע שנכנס לאחד מהם ונכנס אחריו ולא מצא כלום או שברק ומצא כבר וכו' הך ונכנס אחריו קאי גם אבדוקה ראשונה דב' בתים בדוקים אבל בלא"ה צריך בדיקה כמו בכאן בספק על ספק לא על ואם כי המפרשים לא פירשו כן מ"מ נ"ל שכן עיקר (ומתוך כל מה שהקטו) :

יז כתב המור הניח מ' ככרות ומצא י' צריך לברוק אחר כל המ' וכן אם הניח י' ומצא מ' צריך לברוק אחר כל ה' שאנו אומרים מה שהניח נטלו ואלו אחרים הם ואפילו אם ביטל והא דאמרינן בהניח י' ומצא מ' שצריך לברוק אחר כל העשרה דווקא כשקשורין ביחד אבל אם אינן קשורין ביחד א"צ לברוק אלא אחר האחד עכ"ל ומשמע דבהניח מ' ומצא י' אפילו אינם קשורים ביחד צריך לברוק אחר כל המ' אבל המפרשים כתבו דכוונתו על שניהם (כ"ס ומהל"ה אל המנ"א סק"ו כתב דכדכרוני) :

יח והרמב"ם בפ"ב דין ז' כתב בדיק ליל י"ד והניח עשר חלות ומצא תשע ה"ו חושש וצריך לברוק

ת"ב דין חמצו של א"י שהופקד ביד ישראל . ובו ד' סעיפים :

א אפילו היה עמו בבית ה"ו מותר מפני שאינו שלו ואפילו יד ישראל שולמת עליו אין כופין אותו להוציא החמץ מרשותו בפסח אבל צריך לעשות מחיצה נכונה י"ט בפני חמצו של א"י שמא יבא להסתפק ממנו אבל של הקדש א"צ מפני שהכל פורשין מן ההקדש כדי שלא יבואו לירי מעילה עכ"ל הרמב"ם ז"ל :

ב ויש להבין אכתי מנלן דחמץ של ישראל המופקד ביד א"י ה"ו עובר בכ"י הא אין כאן לא ביתך ולא נבולך ויש מי שכתב ממעם ק"ו דכיון דחמץ של א"י המופקד ביד ישראל שקיבל עליו אחריות עובר בכ"י כמו שיתבאר כ"ש חמץ שלו שבוך א"י (מ"מ) ואינו מובן דהתם כיון שקיבל עליו אחריות הוי כשלו וברשותו

א כתב הרמב"ם ריש פ"ד כתוב בתורה לא יראה לך חמץ יכול אם טמן אותו או הפקיד אותו ביד א"י לא יהיה עובר ת"ל שאור לא ימצא בבתים אפילו הפקידו או הטמינו יכול לא יהיה עובר אא"כ נמצא החמץ בביתו אבל אם היה רחוק מביתו בשרה או בעיר אחרת לא יהיה עובר ת"ל בכל נבולך בכל רשותך יכול יהא חייב לבער מרשותו חמץ של א"י או של הקדש ת"ל לא יראה לך שרך אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל נכונה הא למדת שחמץ של ישראל אם הניחו ברשותו אפילו טמן ואפילו בעיר אחרת ואפילו מופקד ביד א"י עובר עליו בכ"י ובכל ימצא חמץ של הקדש או של א"י שהיה אצל ישראל

משא"כ חמצו ביד א"י הוה שלו ואינו ברשותו ועוד הא הרמב"ם אומר הא למדת וכו' דמבואר כוונתו שלמרנו זה מקרא ולא מק"ו ויש מי שכתב דהמקום שהא"י מניח בו חמצו הוי כביתו של ישראל (כ"מ) וגם זה תימא דא"כ למה לן קרא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים הרי המקום שמונח בו החמץ הוי כביתו של א"י וכי צריך קרא שלא לעבור על חמצו של א"י כביתו של א"י ועוד דמילתא דפשיטא היא שאין המקום נחשב של המפקיד אם לא הקנה לו המקום מפורש או ייחד לו מקום פלוני כמ"ש בסעיף י"ד ע"ש :

ועוד מהו זה שכתב יכול לא יהיה עובר אא"כ יהיה החמץ בביתו אבל אם היה רחוק מביתו בשדה או בעיר אחרת לא יהיה עובר ת"ל בכל גבולך בכל רשותך עכ"ל והרי עיר אחרת אינו גבולך ועוד דגם שרה אינו גבולך דאין לומר דמירוי בשדה שלו דא"כ ה"ל לומר בשדהו :

וכאמת הרמב"ן ז"ל כתב בחומש שאינו עובר בכ"י אלא בחמץ שלו וברשותו (הניחו המ"מ ע"ס) אבל חמץ שלו שאינו ברשותו אינו עובר בכ"י וכ"כ הר"ן בפ"ק וז"ל שהרי אפילו חמצו של ישראל כל שהוא ברשות האיני יהודי אינו עובר עליו והכי איתא במכילתא מה ביתך ברשותך אף גבולך ברשותך יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות א"י וכו' ומיהו ה"מ סדאורייתא אבל מדרבנן חמצו של ישראל שהוא ברשות הא"י צריך כיעור וכו' עכ"ל הרי דעתם מפורש דכל שאין החמץ ברשותו ממש אינו עובר מן התורה בכל יראה ורק מדרבנן חייב לבער (ואין זה ענין לדברי הגאונים שהניחו הרא"ש והאור דשקבל הפסק אחריות אין המפקיד עובר כמו שכתב דהוה מעט אחריות אבל בלא"ה מודים להרמב"ם ועי' שג"א סי' פ"ג שהשיג על הכ"י ועל האחרונים שטמו עני הדעות לדבר אחד ואינו כן ע"ש) :

ויראה לי בכוונת הרמב"ם שדבריו ברורים וה"פ בתורה כתיב ד' שמות בענין זה לא יראה ולא ימצא ביתך וגבולך והנה המפרש בין לא יראה ובין לא ימצא מוכן דאי לא יראה הייתי אומר דבראיה תליא מילתא אבל המצינו אינו עובר לכן כתיב לא ימצא אבל בין ביתך ובין גבולך אי ס"ד דגבולך היינו רשותו ממש כלומר שהרשות שלו מה לי רשות ביתו ומה לי רשות שדהו או קרפיפו הרי הכל אחד הוא רביתו שלו ושדהו וקרפיפו ואין שום חילוק בהם לכל דיני מכירה ומתנה והקנאה אלא ודאי דהאי בכל גבולך אין הכוונה שיהא הגבול שלו והרשות שלו אלא אחמץ קאי שהחמץ לא יהיה בכל גבולך כלומר כל מקום שהחמץ שלך והיינו שהחמץ שייך לך ויונח במקום שיונח וזה שכתב הרמב"ם בכל גבולך בכל רשותך זהו ביאור על החמץ שיהיה תחת ידו כלומר שיהיה החמץ שלו שיכול לעשות בו כל מה שירצה והוה שכתב יכול לא

יהיה עובר אא"כ יהיה החמץ בביתו וכו' כלומר שלא יעבור אא"כ החמץ מונח ברשותו או בביתו או בשדהו או בקרפיפו תלמוד לומר בכל גבולך ככל רשותך כלומר דלא בעינן שהרשות יהיה שלך אלא שהחמץ יהיה ברשותך כלומר שתלוט על החמץ שיהא ברשותך לעשות בו כל מה שתרצה והוה ברור בכוונתו בס"ד : ך רבאמת שם גבול אינו על השייך להאדם ביוחד וכל התנ"ך מלא מזה כמו גבול ישראל וכן השם גבולך שלום וכן מקצה גבול מצרים וכן גבול ארץ אדם שהכוונה על כל המדינה כולה וה"נ פשטא דקרא לא יראה בכל גבולך כלומר בכל המדינה וראיה ברורה דזה ממכילתא פרשה בא (פ' י) וז"ל בבתיכם למה נאמר לפי שנאמר בכל גבולך שומע אני כמשמעו ת"ל בבתיכם מה בתיכם ברשותכם אף גבולך ברשותך וכו' הרי מפורש דמשמעו של גבולך אינו ברשותך והוה כמ"ש דבכל גבולך הוי כמו בכל מדינתך וה"פ דמכילתא מה בתיכם וכו' יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות א"י כלומר מה בתיכם החמץ ברשותכם שביכולתיכם לעשות בו כל חפציכם אף גבולך ברשותך שיהא ביכולתך לעשות בו כל חפצך והיינו אף אם מונח ביד אחרים אך שאינו מגיע עליו מעות יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות א"י כלומר שהחמץ ברשותו שמגיע לו מעות (וגם הרא"ש בפ"א סי' ד' כתב דהמכילתא מיירי בהלוואה ע"ש ובגמ' ה' : ה"פ אין לי חלא שבנתיב כזרות וכו' מנין ת"ל ככל גבולך כלומר דהיינו אומר רק שבנתיב שרואה את החמץ תדיר ולא כזרות ת"ל ככל גבולך וכיון דלפילו ככל הגבול נאמר שחוק ממנו וכו' רשותו ק"ו כזרות העדין אני אומר שבנתיב וכו' שבנתיב שלך אי אתה רואה וכו' כלומר דהיינו אומר דבנתיב גם על אחרים אסור ת"ל שאור

שאר לגז"ש וכו' ודו"ק) : ן והנה כל הפוסקים עומדים בשיטת הרמב"ם שחמץ של ישראל המופקד ביד א"י עובר בכ"י ובכ"מ מן התורה עד שהרא"ש כתב שא"צ ראה לזה ע"ש לבר הרמב"ן והר"ן ז"ל סביר דמן התורה אינו עובר דהם מפרשים בכל גבולך היינו ברשות השייך לו ורק מדרבנן צריך לבערו וכל זה בלא קבלת אחריות אבל בקבלת אחריות יש דינים אחרים כמו שנבאר בס"ד ובמור וש"ע לא הוכח כלל דעת הרמב"ן והר"ן ע"ש והמעט דהלכה כרוב הפוסקים ועוד שהרי גם לדבריהם מדרבנן חייב לבער ואינהו לא נחתו לחלק בין דאורייתא לדרבנן אלא בין האסור והמותר וכמ"ש בריש הל' שבת : ך דרשו חז"ל הלשון לא ימצא דאפילו חמצו של א"י המופקד ביד ישראל והישראל קבל עליו אחריות ה"ו עובר בכ"י וב"מ דלשון לא ימצא משמע שמצוי בידך וזהו מצוי בידך דכלא אחריות אין עליו להשגיח ומונח אצלו ואינו חושש לו אבל כשקבל אחריות הרי בהכרח להשגיח על החמץ שלא יאבד ולא יתקלקל כדי שלא יצטרך לשלם ומקרי מצוי בידך והוי לענין איסור

קביל עליה ישראל נמירותא דכיון דאי פשע ביה ומיננב או המתבד מחייב לשלומי מחייב לבעורי וכו' עכ"ל ואם כוונתו לפשיעה למה לו לסיים נגיבה ואכידה אלא וודאי דה"ק דאחריותו על נגיבה ואכידה וגם זהו מהעדר שמירה לכן אמר דאי פשע ביה והרא"ש נראה שהיה מפרש דחייבו על הפשיעה וע"י הפשיעה נגנב או נאבד וא"כ לא ה"ל לומר נגנב אלא נאבד דאכידה קרובה לפשיעה וצ"ע ולענין הלכה משמע מרבינו הב"י כדיעה ראשונה דדעת כה"ג והרא"ש כתב בשם י"א ורוב דיעות הם כר"י רש"י ותוס' והרמב"ם וסמ"ג ולמעשה יש להחמיר כבה"ג והרא"ש באיסור דאורייתא :

יב כתב הרמב"ם אגם שהפקיד חמצו אצל ישראל אם יודע הישראל שאם יאבד או יגנב מחייבו לשלמו וכופיהו ואונסו לשלם אע"פ שלא קיבל אחריות ה"ז חייב לבערו שהרי נחשב כאלו הוא שלו מפני שמחייבו האגם באחריותו עכ"ל והראב"ד חולק עליו דאין יעבור בב"י בדבר שאיננו אותו וכמה מהראשונים חולקים עליו דהא דאיתא בגמ' (ה' :) ככה"ג זהו כשהיה חוק המלכות כזה דדינא דמלכותא דינא ולא באגם (מ"מ) ולענ"ד נראה דכוונת הרמב"ם הוא דקבלת החמץ ברצונו תלוי ואם ירצה לא יקבץ החמץ ועל זה לא יאנסו האגם אלא שאם קיבל יאנסו לשלם כשתגנב או תאבד ולפ"ז שפיר עובר בב"י וכן מבואר מלשונו שהפקידו היתה מרצונו ולכן כשהגניס עצמו מרצונו לזה ממילא הוה קבלת אחריות ולפי מה שבארנו אפשר דלא פליגי הפוסקים כלא (ומתוך קושיה הס"י סק"א ע"ש וכעין זה מלאתי כס' מגן העוף ע"ש) :

יג ויש מי שאומר דלפי דעת הרמב"ם דגם ע"י אונס עובר בב"י א"כ במכירת חמץ שלנו שוקפין המעות במלוה ומקבלין כהא"י הקונה רק דבר מועט וברור הוא שאם יאבד החמץ לא ישלם הקונה א"כ הוי כאחריותו של החמץ הוא על הישראל ועוברין בב"י (מק"מ סק"ה) ולכן צריך דווקא למכור החרד שהחמץ מונח בו דאו הוי קבלת אחריות בכיתו של הא"י (סע) אך אצלנו שנהגנו להעמיד ישראל ערב קבלן בעד הקונה (כתיקון הגר"י) אין חשש בזה דאם הוא לא יפרע נתבע מהע"ק אך אצלנו ניהגים ג"כ למכור החרד כמו שיתבאר בסו"ת המ"ח מפני הקנייה כמ"ש שם (ועמנה"א שדהה דברי המק"ח) :

יד כתב הטור שהפקיד אצלו וקבל עליו אחריות חייב לבערו ואם ייחד לו מקום שאמר לו הנה הבית לפניך הניחו במקום שתרצה אין זקוק לבערו ופירוש רש"י כשלא קבל עליו אחריות ור"ת פי' אפילו קבל עליו אחריות דכיון דייחד לו מקום אינו מצוי בביתו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל עכ"ל ביאור הדברים דזה שחייבו החרד להישראל שיעבור בב"י בפקדון של א"י ע"פ קבלת אחריות וזו גזירת

כל יראה בשלו ואין חילוק בין כשהחמץ בכיתו או במקום אחר ברשותו ואפילו אינו רואהו ואפילו חזר והפקידו ביד א"י אחר שאינו בעליו דזהו כמפקיד חמצו ביד א"י דעובר עליו (מג"א סק"א) אבל אם חזר והפקידו ביד א"י הראשון שהפקיד אצלו אינו עובר אע"ג דעדין נשאר אחריות דנגיבה ואכידה על הישראל כ"כ מותר דה"ל כמקבל אחריות על חמצו של א"י בביתו של א"י דמותר (סע) ויש חולקין בזה דכיון דהיה החמץ ת"י הישראל באחריות והוה כשלו כשחזר והפקידו אפילו אצל הראשון הוה כהפקיד חמץ שלו בידו ועובר בב"י (מ"י סק"ו) והעיקר כדיעה ראשונה (מק"מ סק"ד) :
טז ואם הפקיד זה החמץ של הא"י שקבל עליו אחריות וי"א בהישראל אינו עובר (מג"א סע) וי"א דעובר (מ"י סק"ה) והעיקר כדיעה ראשונה (מק"מ סע) דמאי דהוה ליה שקליה ויש מי שאומר דחמץ של א"י שהפקיד אצלו וקבל עליו אחריות לא מהני ליה ביטול (שנ"א ס"י ע"ו) וכן מסתבר דבשלמא חמץ שלו יש לו רשות להפקיד ולכטל כיון שכומן הפסח תיאסר לגמרי בנילויו דעתא מני כמ"ש בסו"ת מ"א אבל זה החמץ שאינו שלו ובהניע הפסח לא יאסר על הבעלים ורק התורה גזרה עליו שיעבור בב"י א"כ באיזה כח יוכל להפקידו או לכטלו ובע"כ יחויירט לבעליו ואם אין הבעלים בביתו ימכרו או יבערו וישלם להא"י ואם א"י הפקיד חמצו בבית א"י אחר והישראל קיבל עליו אחריות מותר כיון שאין החמץ בביתו (מק"מ סע) דהוה קבלת אחריות על חמצו של א"י בביתו דמותר ומה לי הוא ומה לי אחר :

יז ואם עבר על ב"י בחמץ הוה מ"מ יוכל להחזיר החמץ להא"י אחר הפסח ולא הוה כמשהכר באיסורי הגנאה שהרי קי"ל דהגזול חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך אפילו בישראל כמ"ש בח"מ סו"ת שס"ג כ"ש שיכול החזירו להא"י (מג"א סע) ואפשר דגם בפסח יוכל להניחו ליטול את החמץ (סע) אלא שיש חשש שמא ימכור הא"י לישראל אחר הפסח ויכשל הישראל באיסור חמץ שעבר עליו הפסח (סע) ופ"מ אין לו לחשוש בזה כיון שמחזיר לו את שלו אין לו לשלם בעד חשש זה (מ"י סק"ד) :

יח וכאיהו אחריות עובר בכל יראה כתב הטור בשם ר"י דדווקא כשהוה שומר שכר שחייב נגיבה ואכידה ובשם כה"ג כתב דאפילו אם הוא שומר חנם ואינו חייב אלא בפשיעה מקרי אחריות ע"ש ומהרמב"ם מבואר כדיעה ראשונה שהרי כתב אם קבל עליו הישראל אחריות שאם אבד או נגנב וכו' ע"ש ודעת הרא"ש כדעת כה"ג וכפי מ"ש התוס' בב"ם (פ"ג) : בשם רש"י ז"ל אינו עובר אא"כ קבל עליו אחריות אונסין ע"ש ופלא דככה"ג שלפנינו איתא ג"כ נגיבה ואכידה וז"ל בפ"י כל שעה ווראי נוי דאפקיד נבי ישראל חמץ אי

גזירת התורה רק בחמץ שהרי דבר זה אינה אלא גורם לממון שכשיתאבד יצטרך לשלם ממון ובכל הדינים קי"ל גורם לממון לאו כממון דמי כמ"ש בח"מ סי' שפ"ו אלא דבחמץ שכתבה תורה לשון לא ימצא דמה שמצוי בידך אתה עובר ולכן ע"פ האחריות הוי מצוי בידך כמו שהסברנו בסעיף ח' ולכן אם קבל אחריות על חמצו של א"י כביתו של א"י אינו עובר מפני שאין זה מצוי בידך ולכן גם כשייחד לו בית ה"ל כביתו של א"י ואין זה מצוי בידך ומרמב"ם נראה להדיא דסובר כרש"י מיהו זהו כשאומר לו רק הרי הבית לפניך אבל אם ייחד לו קרן זוית פשיטא אפילו לרש"י והרמב"ם אינו עובר ככ"י בקבלת אחריות דזהו ממש כביתו של א"י (כ"י):

יח אינו יהודי שנכנס לבית ישראל בפסח וחמצו בידו אינו זקוק להוציאו דאע"פ שרואה החמץ שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ולחשש אכילה אין לחוש שהרי הא"י עומד עליו ולא יניח לאכול מלחמו אבל אסור להעלותו עמו על השלחן אפילו בהפסק מפה ואע"פ דאחר אוכל כשר ואחר נכינה מותרים בהפסק מפה כמ"ש כיו"ד סי' פ"ח חמץ שאני דאיסורו במשהו ולא ימלט שלא יתגלגל משהו מזה לזה ולכן אם אין הישראל אוכל מותר להניחו להא"י לאכול שם (מנ"א פק"י) וכן כשאוכל על שלחן בפ"ע אין חשש:

יט כתב הרא"ש ריש פסחים יש מן הנאונים שאמרו ישראל שחפקיד חמצו אצל הא"י או אצל ישראל חבירו וקבל הנפקד עליו אחריות הנפקד חייב בביעורו ולא המפקיד אע"פ שהוא שלו כיון שאינו ברשותו והביאו רמ"א ממכילתא וכו' והר"י יונה אומר דלעולם הוא ברשות המפקיד וחייב לבערו מן התורה וכו' ונ"ל דדבר פשוט הוא דאע"פ שהנפקד קיבל עליו אחריות מ"מ עיקר הממון של הבעלים הם וכו' עכ"ל וכ"כ המור ודעת הנאונים אינו כדעת הרמב"ן והר"ן שהכאנו בסעיף ד' דכל שאין החמץ ברשותו אינו עובר בכ"י דא"כ לא צריכי לאחראיות ועוד דסדרבנן מיהא עובר כמ"ש שם אלא מעמ"ס הוא דהאחריות של הנפקד מוציאו מידו איסור ב"י ומה שהקשה הרא"ש הא עיקרו של הבעלים י"ל דזה לא מקרי מצוי בידך כיון שאין החמץ אצלו ונס' בטוח הוא בהטעות מקרי שאין החמץ מצוי בידו וזה שכתבו כיון שאינו ברשותו משום דאלו היה ברשותו לא היה מועיל האחריות ולדינא קי"ל כהר"י והרא"ש וישראל שחפקיד אצל ישראל והנפקד קבל אחריות שניהם עוברים בכ"י וכן פסק רבינו הב"י בסעיף ד' (והפ"ח והס"א תפסו דעת הגאונים כהרמב"ן והר"ן ולע"ג דלא נראה כן ועמ"ק ולדינא אין ג"מ והנלע"ד בזהו כס"ד):

מז כתב הר"ן בפ"א דהא דבאחריות עובר בכ"י לאו דווקא בקבל אחריות בפירוש אלא אפילו סתמא הפקידו אצלו חייב לבערו דקבלת פקדון בסתם הוה כקבלת אחריות מפורש כדאמרין בכ"ק (מ"ה.) כגון שורך ברשותי חייב כשמירתו ומיהני שהר"ן ז"ל כתב זה גם בשם רש"י ז"ל דכסתם הוי כקבלת אחריות ע"ש ולפנינו כרש"י (ו'.) מפורש להיפך שכתב הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות ע"ש הרי מבואר דצריך לקבל מפורש אחריות וכן מלשון הרמב"ם מבואר דצריך קבלת אחריות בפירוש וכ"כ הלבוש:

מח והמעם י"ל דאע"ג דבוודאי כן הוא דגם בסתמא קיבל עליו נטירתא כמ"ש בח"מ סי' רצ"א מ"מ זהו בישראל אבל בא"י נתבאר שם בס"י ש"א דאין בו דין שומרים וממילא דצריך קבלת אחריות בפירוש אך לדעת הרמב"ם שם דעל הפשיעה ככולם חייבים ולדעת הבה"ג והרא"ש בכאן דגם באחריות פשיעה עוברים בכ"י כמ"ש יכול להיות גם כאן בסתם (ח"י סק"א) ולדעת הר"ן צריך לדבר מפורש שאינו מקבל אחריות (ולדינא נתבאר בח"מ ע"ס שרוב הפוסקים מוקלים על הרמב"ם ע"פ):

ך ודע דמי ששכח למכור חמצו עד חצות אין לזה שום תקנה ומחוייב לבערו תיכף ואם יבא גוי המכירו וישלם לעצמו אחר שהוציא החמץ לרשותו כדרך הפקר ורצונו של הגוי להחזיר לו אחר הפסח יכול ליטלו שהרי הגוי זכה מן ההפקד והוה חמצו של גוי שעבר עליו הפסח דמותר אף באכילה אבל אם מכרו או נתנו לבעלים אינו מועיל כלל והוא עובר על כל יראה דאין מכירתו ומתנתו כלום ועדיין עובר על כל יראה דלענין כל יראה אוקמה התורה ברשותו ומחוייב לבערו אחר הפסח (חת"ס סי' ק"ג ומקור הייס סי' ת"מ בניאורים זלמנע סק"ה והגרע"ח זנליון ריש סי' ת"מ על המנ"א סק"א ע"ש ודברי הנוכ"ח בתינינא סי' ס"ג תמוהים מאוד והלילה לעשות כן ע"ש והוי"ק):

ין אבל בלא אחריות אינו חייב לבערו אפילו אם הא"י כבוש ת"י ושרוי עמו כחצור ורק צריך לעשות בפניו מחיצה גבוה י"ט כדי שלא ישכח ויאכלנו והגם דבשאר איסורים לא מצרכינן למחיצה חמץ שאני שאוכלים אותו כל השנה ויש לחוש שישכח ויאכלנו אבל משארי איסורים אנו מובדלים תמיד וא"י שהניח חמץ בבית הישראל ביו"ט שא"א לעשות מחיצה יכפה עליו את הכלי ואף שאפשר בסדין אין זה מחיצה של היבר וכתוה"מ צריך מחיצה אמנם אם הפקידו לזמן מועט כמו לחצי יום א"צ מחיצה ודי בכפויית כלי (מנ"א סק"ה וכ"מ מרש"י ו' ד"ה עושה ע"פ):

א"י

תמא דין מי שהלוח על חמץ. וכו' י"א סעיפים :

קדקע ואינו באחריות הישראל מותר אף שהונח ביד הישראל (מ"א סק"ח):

ד וכיון דעיקר ההיתר הוא מצד מעכשיו לכן אפילו בלא ענין הלואה על המשכון כגון שאמר להא"י אם לא אעשה לך דבר פלוני עד ניסן יהא החמץ שלך מעכשיו והחמץ הוא ת"י הא"י והגיע הומון ולא עשה היה החמץ של א"י ומותר לאחר הפסח ואי משום אסמכתא כבר נתבאר בח"מ סי' ר"ז דבמעכשיו ליכא אסמכתא אמנם למאן דס"ל שם דרק במשכון מהני מעכשיו ולא בשאר דברים הדר הוה אסמכתא אך הראב"ד סובר דבא"י ליכא אסמכתא וגם כיון דברוניהם הוי של הא"י אוליגן בתרייהו כדי שלא יעבור הישראל בב"י כמו שיתבאר בסי' תמ"ח (עמ"ל סק"ג) :

ה ויש בזה שאלה דאיך אנו מתירין ע"י מעכשיו אפילו הגיע הומון אחר הפסח והא יכול לפדותו קודם פסח ונאמר הואיל ואי בעי היה פודה החמץ ויעבור בב"י כמו דאמרינן כה"ג בעיסה פלשה ביו"מ והפריש חלה ונתחמצה החלה דעובר בב"י מטעם הואיל ואי בעי מיתשל עלה לעקור ממנה שם חלה ותהיה שלו ולכן אע"ג דהחלה אינו שלו ואינו עובר בב"י מ"מ כיון שיכול לעשותה שלו הוא עובר וה"ל הא יכול לפדותה ויהיה שלו ויעבור בב"י ויתבאר זה בסי' תנ"ז אך לא דמי דבשם לא יחסר לו ממון עי"ז אבל הכא הא צריך לשלם ממון להא"י אם יפדה ממנו החמץ וזה אינו רוצה ולכן לא אמרינן הואיל ויכול לפדותו דבכ"ר שיש בזה דררא דממונא (ס"ט סק"ג כ"ט הר"ן ז"ל) ועוד דבכאן מחוסר מעשה שישלם להא"י ויקח החמץ לביתו שהרי לא ירצה להניחו ת"י הא"י כאשר ישלם לו ודבר המחוסר מעשה לא אמרינן הואיל (ולדעת רש"י מ"ח. לא אמרינן כלל הואיל כזה ע"ט) :

ו וכל זה בדיעבר אבל לכתחלה וודאי אסור ללות על החמץ מא"י ולקבוע הומון אחר הפסח ולומר לו אם לא אפרע לך לזמן פלוני יהא שלך מעכשיו דאכתי בפסח תלוי ועומד החמץ כברשותו אמנם אם קבע הומון קודם הפסח ונתתיה סיבה ונמשך עד אחר הפסח אינו מחוייב להתאמץ לפדותו קודם הפסח אבל כשקבע זמן לכתחלה על לאחר הפסח וודאי מחוייב להתאמץ לכתחלה לפדותו ולבערו (כ"מ נט"ז סק"ג) ואין לשאול הא סתם משכון אין המלוה מקבל עליו אחריות אונסין כמ"ש בח"מ ר"ס ע"ב וא"כ לענין אונסין אכתי החמץ עומד ברשות הישראל וא"כ יעבור בב"י מפני אחריות ראיין זו שאלה נהי דהוי אחריות מ"מ הא החמץ הוא ביד הא"י ונחשב כשלו וכבר נתבאר בסי' הקודם דקבלת אחריות בביתו של א"י על חמצו של א"י רמותר (מ"ג סק"ג) :

א א"י שהלוח לישראל על חמצו ונתן את החמץ ת"י הא"י וא"ל מעכשיו יהא שלך אם לא אפרע לך לזמן פלוני והגיע הומון ולא פדעו מותר אפילו לא הגיע הומון עד אחר הפסח דמשהגיע הומון ולא פדעו נקנה לו למפרע והוא היה חמצו של א"י אבל אם לא א"ל מעכשיו אסור אף שהמשכון ת"י הא"י משום דא"י מישראל לא קני משכון והוה כשל ישראל וכן אם אמר מעכשיו והוא ת"י הישראל ג"כ אסור כיון דהאחריות על הישראל אסור אפילו בחמץ של א"י כמ"ש בסי' הקודם כ"ש ככה"ג וכן אם הגיע הומון ופרעו אסור אפילו במעכשיו והוה ת"י הא"י דכיון שפרעו אנלאי מילתא שהחמץ היה של הישראל אב"כ כשיש כל הג' דברים מותר :

ב והרמב"ם ז"ל בפ"ד דין ה' כתב ישראל שהרהיין חמצו אצל הא"י אם א"ל אם לא אביא לך מעות מכאן ועד יום פלוני קנה חמץ זה מעכשיו ה"ל ברשות הא"י ואותו החמץ מותר לאחר הפסח והוא שיהיה אותו זמן שקבע לו קודם הפסח ואם לא אמר לו קנה מעכשיו נמצא אותו החמץ כאלו הוא פקדון אצל הא"י ואסור בהנאה לאחר הפסח עכ"ל והראב"ד והטור ורוב הפוסקים חלקו עליו דאי בהגיע הומון קודם הפסח למה לנו מעכשיו הא אפילו בלא מעכשיו כבר הוחלט החמץ להא"י ואין לומר דהוה אסמכתא ולא קנה דכל דאי הוה אסמכתא דהא הרמב"ם פסק בפ"א מה' מבירה דבמשכון ליכא דין אסמכתא אלא מעמו של הרמב"ם הוא משום דקיי"ל א"י מישראל לא קני משכון (ה"מ) ולכן עדיין הוה כשל הישראל אבל כשא"ל מעכשיו הוה כמכירה ומעכשיו בלא הגעת הומון קודם הפסח כיון דעד הומון עדיין אינו מותר ה"ל לומר בנ"מ כשהגיע הומון מותר ומדקאמר אחר הפסח מותר משמע דמיד מותר ובע"כ שהגיע הומון קודם הפסח ואין לומר דקביעת הומון היה תוך הפסח או תיכף בכלות הפסח דאין דרך הישראל להנכיל בחמץ זמן כזה (ס"ט) והלכה כרוב הפוסקים דבהגיע הומון קודם הפסח מותר אפילו בלא מעכשיו וכש"ע לא הובא כלל דעתו ע"ש :

ג ואין לשאול לדעת רוב הפוסקים דאפילו בהגיע הומון אחר הפסח ובלא מעכשיו הא כיון דלא פדאו הישראל והוחלט המשכון להא"י הרי אנלאי מילתא למפרע שהחמץ היה בפסח של הא"י דאינו כן דהא קיי"ל בעל חוב מכאן ולהבא הוא נובה כלומר כשגובה בעד חובו שדה שנשתעבדה לו אין השדה שייך לו למפרע משעת ההלואה אלא משעת הגעת הומון וכיון שכן ממילא היה החמץ בפסח של הישראל ולא של הא"י ודע דלפעמים אפילו היה החמץ ת"י הישראל מותר כגון שהקנה להא"י את החמץ בקנין או אנכ

הוא ברשות הא"י דשמא יפרנו כיון שהזמן הוא אחר הפסח (שס סק"ד) ויש חולקין בזה וס"ל דחייב לבער (ט"ו סק"ג וס"ו סק"ו) משום דאח"כ כשנשא אצלו עבר למפרע ככל יראה וס"מ אם עבר ולא ביערו ובא הא"י תוך הפסח לפדותו מותר לקבל ממנו המעות ולהניחו ליטול החמץ ולא שיתן לו בידים את החמץ דזה אסור אלא יקח מעצמו ואין זה משתכר באיסורי הנאה דכיון שפוריהו נמצא שרא היה של ישראל מעולם (מנ"ח שס וס"י) :

י ואם לא משכנו ביד ישראל קודם הפסח והיה מונח החמץ בבית הא"י אלא ששיעברו דאם לא יפרע עד זמן פלוני החמץ שלו והזמן הוא אחר הפסח ולא פרעו מותר להישראל ליטול החמץ אף על פי שא"ל מעבשיו דכיון דלא משך את החמץ אצלו ונמצא שקנינו אינו אלא בכסף ההלואה וקו"ל דישאל מא"י וא"י מישראל אין קניינם אלא במשיכה כמ"ש בח"ט סי' קצ"ד (הגר"י) :

יא אך לשיטת רש"י המובא ביו"ד סי' ש"ך דקניינו הוא רק בכסף ה"ז עובר בכ"י ואמנם רוב הפוסקים לא ס"ל כן כמבואר שם ולכן לפי מה שיתבאר בסי' תמ"ח שע"פ הדחק אנו סומכין במכירת חמץ על שיטת רש"י דקונה בכסף ע"ש ולכן נ"ל דאם אצל זה האיש עצמו שמכר חמצו לא"י בכסף שיעבר לו א"י חמצו שאם לא יפרע לו אחר הפסח יהיה החמץ שלו דאסור ליטלו דאיך נפסוק אצלו הרתי דסתרי דבכאן יקנה בכסף ובכאן לא יקנה בכסף ודבר פשוט הוא דאם הגיע הזמן קודם הפסח ולא פרעו אפילו היה מונח החמץ בבית א"י הרי החמץ של ישראל ועובר בכ"י ואסור בהנאה :

ז אם לזה מהא"י על חמצו ולא אמר מעבשיו מהחייב לראות לפדותו קודם הפסח ולבערו כדי שלא יעבור בכ"י ואם לא עשה כן החמץ אסור בהנאה ששום אדם אסור לקנותו אחר הפסח מהא"י והוא עבר בכ"י והיוק אין לו שהרי הא"י מקבלו בחובו אך אולי מחוייב לפדותו ולהטילו בנהר או רשופו ולשלם להא"י במעות דאל"כ הרי הוא פורע חובו מאיסורי הנאה (סג) ואולי כיון דממילא הוא והוא אינו עושה מעשה כזה א"א לחייבו בזה ובירושלמי (פ"ג ה"ג) מבואר דאפילו במקום שעובר בכ"י מ"מ לא כפינן ליה שיפסיד עי"ז ע"ש (הונא נח"י ס' ת"מ סק"ד ע"ג) :

ח ישראל שהלוה לא"י על חמצו ומשכן את החמץ ביד ישראל וא"ל אם לא אפרע לך לזמן פלוני יהא החמץ הזה קנוי לך מעבשיו אפילו לא היה החמץ באחריות הישראל כלל ואפילו לא הגיע הזמן עד אחר הפסח מ"מ אם הגיע הזמן ולא פרעו הרי חמץ זה אסור בהנאה שהרי אנלא מילתא דחמץ זה הוא של הישראל למפרע ואפילו היה מונח בבית הא"י כל ימי הפסח כגון שחור הישראל והפקידו אצלו דה"ל כחמצו של ישראל שהפקידו אצל א"י דאסור בהנאה אבל אם לא א"ל מעבשיו ואין אחריות החמץ עליו מותר דקו"ל ישראל מא"י וא"י מישראל לא קנה משכון (מנ"ח סק"ז) ואפילו נראה מדעת הא"י שדעתו להשקיע אצלו את החמץ מ"מ אינו עובר עליו כל זמן שלא מכרו לו בפירוש אבל ישראל הממשכן חמץ ביד ישראל חבירו הנפקד עובר בכ"י דישאל מישראל קונה משכון (סג) וגם המפקיד עובר בכ"י :

ט ודע דיש מי שאומר בהך דמעבשיו שנתבאר דהחמץ אסור בהנאה מ"מ בפסח אינו מחוייב לבערו דעדיין

תמב דיני תערובת חמץ וחמץ נוקשה . וכו' ל"ג סעיפים :

עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כגון כותח הבבלי ושכר המדי וכיוצא בהן אם אכלן בפסח לוקה ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת לא תאכלו כד"ל כשאכל כזית חמץ בתוך התערובות בכדי אכילת ג' ביצים הוא שלוקה מן התורה אבל אם אין בתערובות כזית בכדי אכילת שלש ביצים אע"פ שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות עכ"ל הרי שדבריו כדבריו הרי"ף וברבנן ואע"פ שכתב כזית בכא"פ על כותח הבבלי ובכותח אין בו כזית בכא"פ ועל דבר זה השיגו הראב"ד וז"ל הרב פסק באלו כרבנן משום שאין בהם כזית בכא"פ עכ"ל אמנם הרמב"ם לא נחית לזה כפרטי המאכלים והוא כללא כיוול דכשיש כזית בכא"פ חייב מלקות ואם לא הוי איסור בעלמא (וכ"כ המ"מ ע"ג) :
ג וזה שהביא קרא דכל מחמצת לא תאכלו אע"ג דבגמ' ר"א מייתי מהך קרא לכשאין בו כזית בכא"פ ולא

א בדבר שיש תערובת חמץ הוה פלוגתא דתנאי בפסחים (ת"ג .) דתניא על חמץ דגן נמור ענוש כרת על עירובו בלאו דברי ר' אליעזר וחבמים אומרים על חמץ דגן נמור ענוש כרת על עירובו בלא כלום כלומר שאין כאן לאו רק איסור בעלמא ואמרינן שם בסוגיא דכשיש כזית מן החמץ בכדי אכילת פרס מן התערובות הכל מודים שחייב ויחיד ורבים הלכה כרבים וכ"כ הרמב"ם בפי' המשנה שם דאין הלכה כר"א וכ"כ הרע"ב ע"ש :

ב וכן פסק הרי"ף שם וז"ל אע"ג דאמור רבנן עירובו בלא כלום מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא איכא וכי אמרו רבנן נמי דלא לקי ה"מ היכא דליכא כזית בכא"פ כגון כותח הבבלי וכיוצא בו אבל היכא דאיכא כזית בכא"פ אפילו לרבנן לקי עכ"ל וכ"כ הרמב"ם כמ"א דין ו' וז"ל אין חייבין כרת אלא על אכילת

ולא לרבנן דהא על כוית. בכדי אכילת פרס אין צריך קרא דבכל האיטורים הדיון כן וכבר הקשו עליו הרמב"ן בס' המצות (לאוין ק"ט) והמגיד משנה דכיון שיש כוית בכא"פ פשיטא שגם כרת יש דהוה חמץ גמור והרי בכל האיטורים כן הוא כשיש כוית בכא"פ חייב כמו שהדבר האסור הוא בלא התערובת כלל ע"ש: ד אבל האמת דשיטת הרמב"ם הוא גם ככל איטורי כרת דעל התערובת האסור אף שיש בו כוית בכא"פ אין בו רק מלקות ולא כרת ודבר זה ביאר ברפמ"ו מטאב"א וז"ל כיצד הוא ממשו כגון שהיה מן החלב כוית בכל ג' ביצים מן התערובת אם אבל מן הגריסין האלו כנ' ביצים הואיל ויש בהם כוית מן החלב לוקה שהרי מעם האיטור וממשו קיים עכ"ל והרי חלב יש בו כרת ועכ"ז אינו אלא לוקה וכבר דברנו ביו"ד ריש סי' צ"ח ע"ש (ונזה גם הכ"מ השיג על המ"ע ע"ג) ומקורו מהך דעב"ם (ס"ו.) כל שטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ע"ש ונראה להרמב"ם מדאינו אומר גם וחיובין כרת באיטורי כרת ש"מ דעל התערובת ליכא לעולם כרת אפילו בכוית בכא"פ אך יש לנו לבאר מנין לו זה:

ד ונלע"ד דכל האיטורים ילפינן בחמץ דהנה ר"א ילוף מכל מחמצת לא האכלו דעל התערובת עוברין בלאו אף ברליכא כוית בכא"פ ואומר שם כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי וכו' יכול יהא עניש כרת ה"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור עניש כרת על עירובו בלאו דברי ר"א ולזה ס"ל להרמב"ם דגם רבנן ילפי מפסוק זה על התערובת דכוית בכא"פ ואין הלימוד על חיוב הלאו דלזה לא איצטרך דלא גרועא חמץ מכל האיטורים אלא לפיכך מברר מקרא דכל אוכל חמץ ונכרתה דרוקא על חמץ גמור בלא התערובת כמו לר"א בפחות מכא"פ וביאור הענין לענ"ד כן הוא דהנה כפ' החדש הוה לכם כתיב ג' אזהרות בחמץ מקודם כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה וגו' ואח"כ כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ודרשינן לה בגמ' שם על נתחמץ מחמת דבר אחר דלא בעינן שהיא החימוץ מעצמו ואח"כ כתיב כל מחמצת לא תאכלו להורות שיש מין חמץ שאין בו אלא לאו ולא כרת דליכא למיטר דהך קרא אתא לאוהרה כמו בכל העונשין דלא עניש הכתוב אא"כ הזהיר דלזה כתיב קרא אחרינא בפרשה קדש ולא יאכל חמץ אלא וודאי דהך דכל מחמצת לא תאכלו אתי לאורויי שיש מין חמץ שאינו אלא בלאו ואיוו הוא התערובת חמץ לר"א בשאין כוית בכא"פ ולרבנן כשיש כוית בכא"פ ומחמץ למדנו לכל האיטורים (והעור תפס דהרמב"ם פוסק כר"א וכן הרמ"ן וכן הכ"מ האריך הרכה ומסיק לפוסק כר"א וכן הפ"ח והמק"ח האריות ולאחזו כסדר דברי הרמב"ם וכן ככמה תשו' ולענ"ד נראה כדור כמ"ש וכוה גם המ"מ תפס שפסק כרבנן ולהדיא כתב כן בפ' המצות ודו"ק):

ן ואע"ג דבגמ' (מ"ג.) סבואר דרבנן לא דרשי כלל דרשא דכל מחמצת ורק ר"א דריש לה ע"ש וזוהו יצא להפוסקים דהרמב"ם פוסק כר"א נלע"ד דוודאי כן הוא דר"א דריש מיתור ומלשון כל כמבואר בגמ' אבל לרבנן מלישנא דמחמצת דמשמע לא חמץ גמור והיינו ע"י תערובת וראיה ברורה לזה שהרמב"ם בפ"ו מטאב"א שפסק דדבר שיל"מ אפילו באלף לא במיל וכתב שם דגם חמץ דהוה במשהו מטעם שיותר לאחר הפסח ע"ש וכתב עוד דהוה שיל"מ אינו אלא במינו ולא על שלא במינו וכתב בזה"ל ואל תתמה על חמץ בפסח שהתורה אמרה כל מחמצת לא תאכלו לפיכך החמירו בו עכ"ל כלומר דאפילו באינו מינו לא במיל ואינו מובן דלדידיה דהלאו הוא בכוית בכא"פ הא אין חומרא בחמץ מן התורה יותר מבשאר איטורין וגם אין לומר דכוונתו על מה שהחמירה התורה בנתחמץ מחמת דבר אחר סוף סוף חמץ גמור הוא ועוד דנתחמץ מחמת דבר אחר לאו מהאי קרא ילפינן לה אלא מן כי כל אוכל מחמצת ונכרתה כמבואר בגמ' אלא וודאי דה"פ דלשון כל מחמצת משמע איוה חמץ שהוא כגון התערובת חמץ דאף דליכא כרת מ"מ לאו איכא וגם נכלל נתחמץ מחמת דבר אחר אלא דעל זה בא מקרא השני דכי כל אוכל מחמצת ונכרתה שגם כרת חייב בזה ומסתברא לאוקמה רק בזה ולא בתערובת שאין סברא לחייב כרת על התערובת אף בכוית בכא"פ וכן מוכח להדיא בירושלמי ריש פ"ג שאומר שם תיפתר בחמץ ומצה שנתערבו ופריך במה אנן קיימין אם בשרובו חמץ חייב כרת וכו' ע"ש הרי רק כרובו חמץ חייב כרת משום דהימיעוט בטל להרוב ולא בכוית בכא"פ (והא לתנן נהלה פ"ג דעשה עיסה מן החטים ומן הלאו אם יש בו טעם וכו' ע"ש) ומפני דלדורו נריר להיות כמוהו כדליתא בירושלמי שם ונתבאר ביו"ד ע"ג:

ן ונמצא דלהרמב"ם לשון מחמצת כולל כל שאינו חמץ גמור ומדפרישה התורה בחמץ כן אע"ג דגם בשאר איטורים כן הוא מ"מ החמירו חז"ל בתערובת חמץ לענין כישול שפני ההתורה הזכירה תערובת בחמץ אבל ר"א דריש מכל ורבנן לא דרשי כל כדאיתא בגמ' ותמיהני על הרמב"ן ועל המ"מ שהשינו ע"י על מה שאמר שאין כרת בתערובת כוית בכא"פ והרי גם בהרי"ף מפורש כן שהרי אומר מפורש דעל כוית בכא"פ לקי כמ"ש בסעיף ב' ומדלא כתב דחייב כרת ש"מ דס"ל כהרמב"ם ובלא זה ידוע שהרמב"ם עומד חמדי בשיטת הרי"ף:

ן אבל הרמב"ן והמ"מ ורוב הפוסקים כתבו דבתערובת חמץ בכוית בכא"פ חייב כרת וכן בכל האיטורים של חייבי כריתות משום דכוית בכא"פ הוי הלכה למשה מסיני לענין אכילת האסור שלא ישהה יותר מכדי אכילת פרס וה"ג בתערובת והרי"ף והרמב"ם ס"ל דהוה באיסור עצמו לענין המשכת הזמן ולא בתערובת וכשאין

לומר שהרמב"ם יחלוק על הרי"ף כידוע ברוב ההלכות וכ"כ הר"ן שהרי"ף פוסק כן ומביא הוכחה שהרי תערובת חמיר מנוקשה כדמוכח בנגמ' וכיון שבתערובת פטור כ"ש בנוקשה ע"ש וממילא דגם להרמב"ם יש הוכחה זו ואע"ג דנגמ' שם יש מי שאומר דנוקשה חמיר מתערובת מ"מ הפסו הפוסקים כאידך מאן דאמר דתערובת חמיר מנוקשה וא"כ צ"ל דגם כוונת הרמב"ם כן הוא דגם לאו נמי ליכא ומה שהזכיר ברה משום דמיירי שם מקורם דאם שהה כרי הילוך מיל היה חמץ נמור כלומר וחיוב ברת לזה אומר דבכה"ג אין בו ברת אבל ה"ה דאפילו לאו ליכא וכן הסכימו הרא"ש והאור דליכא לבנו נוקשה :

יב ולענין כל יראה בתערובת כתב הרמב"ם בפ"ד דין ח' תערובת חמץ עוברין עליה משום כל יראה וכל ימצא וכו' עכ"ל ופ' המגיד משנה דמסתמא כוונתו כשיש בו כזית בכא"פ וסמך על מ"ש בפ"א והכיא שרבינו משה הכהן פ' דבריו דכוונתו גם כאין בו כזית בכא"פ והסכימו לזה רבינו הב"י בספ"ו כסף משנה וכל הפוסקים וכתבו מילתא כמעמא דבשלמא באכילה כשאין כזית בכא"פ אינו אוכל כפי שיעור אכילה שניתנה למשה מסיני אבל לענין כל יראה כיון שיש שם כזית חמץ הרי הוא עובר כבי' וכן הוא דעת רש"י רפ"ג שיש בתערובת כל יראה אבל ר"ת כתב שם בתוס' דליכא כל יראה דהא אי לאו קרא דכל מחמצת לא היה ידענו גם איסור אכילה וא"כ מנ"ל כל יראה ע"ש וי"ל לרש"י והרמב"ם דבשלמא באכילה צריך קרא משום דאוכלו בתערובות אבל לענין כל יראה כיון שיש בזה כזית חמץ למה לא יעבור בכל יראה וכיוצא בזה מצינו לענין טומאה בשני חציו וזתים נבלה שתחבן בקיסם דבמנע טהור לפי שאין הנגיעה בבת אחת ובמשא או בהיסט טמא לפי שמטימן כאחת (תולין קכ"ד.) וה"נ כשהכזית חמץ מפורז בין התערובת באכילה פטור לפי שאינו אוכלו כאחת אבל בכ"י חייב דמשהה אצלו כזית חמץ דומיא דמשא בטומאה שהרי ה"נ רואה כל הכזית כאחת כמו שנושא כל הכזית כאחת :

יג ולענין כל יראה בחמץ נוקשה ברמב"ם לא הזכיר כלל שיש כ"י בנוקשה וכמעט מפורש בדבריו שאינו בכל יראה שהרי לענין שיאור שהבאנו בסעיף י"א כתב ה"ז אסור לאכלו ואין חייבין עליו ברת ואי ס"ד שיש בו איסור כל יראה ה"ל לומר וחיוב לבערו ואע"ג דלפירש"י משמע דגם בחמץ נוקשה יש כל יראה דבמתניתין דאלו עוברין יש שם חמץ נוקשה ואכולם פירש"י שעוברין כבי' מ"מ להרמב"ם נראה להדיא שאינו כן אך באמת לדינא אין ראייה כלל מרש"י שהרי הוא פ"י זה לר"א אבל אי קי"ל כחכמים אין בהם איסור כל יראה כלל וכמ"ש הטור דלרבנן מותר להשהותן בפסח ע"ש (ואלו הם כללי הדינים) :

ובשאר כזית בכא"פ יש מן הפוסקים שפסקו כר"א משום דסתמא דאלו עוברין אתיא כר"א ויש לאו בזה ויש שפסקו כחכמים ואין לאו בזה בדברי הרי"ף והרמב"ם ויש בזה דין חציו שיעור שאסור מן התורה אלא שאין לוקין עליו :

מ וכל זה הוא בתערובת שאין החמץ נותן טעם בתערובת כמו יבש ביבש אבל כשנותן טעם הלוי בהמחלוקת שביוד' סי' צ"ח אי טעם כעיקר דאורייתא או דרבנן ושם נתבאר דרש"י והרמב"ם ס"ל טעם כעיקר דרבנן ורבינו תם ס"ל טעם כעיקר דאורייתא וכן הוא דעת הרא"ש והטור ע"ש ולפיכך כתב כאן הטור וי"ל ודווקא שאין בתערובת טעם חמץ וכו' אבל אם יש בו טעם חמץ מחייבין עליו דטעם כעיקר דאורייתא עכ"ל וגם בכזית בכא"פ סובר כהרמב"ן והמ"ם שכתב ומיירי נמי שאין בהם כזית בכא"פ אבל אם יש בהם כזית בכא"פ חייבין עליהם עכ"ל :

י ויש נ"מ גדולה בריעות אלו לענין ביטול דהנה חמץ בפסח איסור במשהו וכתב הרא"ש בפ"ב (סי' ה') דבע"פ אחר חצוה במל כס' מפני שאין בו ברת ע"ש וא"כ כל מין חמץ שאין בו ברת בטל כס' ולפ"ז להרי"ף והרמב"ם בתערובת חמץ אף שיש כזית בכא"פ ואף שיש טעם כעיקר במל בששים כיון שאין בזה ברת וטעם זה התיר מהרי"ל חמץ נוקשה בס' מפני שאין בזה ברת (מנ"ס סי' תמ"ו סק"ה) אמנם הרא"ש שלהי עכו"ם כתב טעם חומרת חמץ שאינו במל בששים הוי משום דלא ברילי מיניה כולי שתא ע"ש ולפ"ז כל מין חמץ במשהו וכן להרמב"ם בפ"ו ממאב"א שכתב טעם חומרת החמץ דבמשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין ג"כ אסור בכל מין חמץ אמנם לדעתו יש קולא אחרת כשהתערובת הוא בתבשיל שערך שיעברו ימי הפסח יתקלקל ואין דנין בזה דין דשיל"מ כמבואר ביוד' סי' ק"ב ולקמן סי' תס"ו יתבאר דאנו מחמירין בתערובות ע"ש ויתבאר בס"ד בס"י תמ"ז ובס"י תס"ז :

יא ואיסור דחמץ נוקשה לא הזכיר הרמב"ם כלל אמנם יש לדיוק מדבריו שיש לאו בחמץ נוקשה דהנה בנגמ' (מ"ג.) איתא דשיאור היה חמץ נוקשה ובמשנה (מ"ח:) הנן איוהו שיאור לחכמים כל שהכסיופ פניו כאדם שעמדו שערותיו והרמב"ם בפ"ה דין י"ג כתב וכן אם הכסיופ פניו כאדם שעמדו שערותיו ה"ז אסור לאכלו ואין חייבין עליו ברת עכ"ל וכיון שכתב שאין בו ברת משמע להדיא דלאו איכא דאי לאו הכי לשמענין רבותא טפי ומנין למדנו לאו זה י"ל מלשון מחמצת שפירושו שאינו חמץ נמור לדעת הרמב"ם כמ"ש אמנם הטור בסי' זה כתב הרי"ף פסק כחכמים שאין לאו לא בתערובת חמץ (שלין כזית נכא"פ) ולא בחמץ נוקשה אלא איסור דרבנן וכו' עכ"ל והרי הרמב"ם פוסק ג"כ כחכמים כפי מה שנתבאר וגם קשה

בכ"י אחר שש אבל הסוכרים דאין עוברים בכ"י עד הלילה אפשר דאינו חייב לבער וצ"ע :

יך נגדים שכיבסו אותם בחלב חמה או בנגדים ששורין אותן בסוכין עם מים מותר ללבושן דאין עליהם שם חמץ כלל וכן גיירות שדבקו אותם בחמץ בדרך שהזכרנו ספרים עושין מותר לקיימן בפסח וכוונתו זה הלילה חמץ אם לא דבקו בו גיירות אסור לשהות דשם חמץ עליו אבל אחר שדבקו בו הגיירות מותר וזה ששינוי במשנתנו קולן של סופרים זהו קודם שדבקו הגיירות (מ"ג וע"ז סק"ג) ולכן מותר לדבק גיירות בחלון תוך שלשים לפסח ויש מחמירים בתוך ל' אם נראה הרבך מבחוץ דאו צורת החמץ עומדת אבל קודם ל' כבר נתקשה ויש מי שמחמיר להציע הכנדים שכיבסו בחלב חמה על השלחן וכן לכבס בהם צעיפי נשים (מ"ג סק"ה) ואין שום מעט ורית בזה שהרי עינינו רואות שאין בהם שום פירור שניחוש שמא יפול פירור לתוך המאכל ואולי בימיהם היו נשארם פירורים אבל עכשיו פשיטא שמותר בלי שום פקפוק (ה"י סק"ה) : י"ז דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כולל או שאינו מאכל כל אדם כגון התריאק"ה שעושין לרפואות וכיוצא בו אע"פ שמותר לקיימו מ"מ אסור לאכלו עד אחר הפסח ואע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא מ"מ אסור באכילה ובהנאה (מק"ט) ולקמן סי' תמ"ז יתבאר דיש חולקים ומתירין בכל שהוא חמץ אף באכילה כשכבר נתבטל קודם הפסח וכן נראה ובשם יתבאר בס"ד (ה"י סק"ג מהמיר והח"י סק"ד חלק עליו פ"ט) :

יך שכר של שעורים חמץ נמור הוא וחייבים עליו כרת ולא מצד מעט כעיקר שהרי י"א מעט כעיקר לאו דאורייתא וגם לא ממעט דיש בהחמץ ביות בכא"פ דלרוב הפוסקים חייב כרת אלא אפילו לדעת הר"ף והרמב"ם שבארנו דליכא כרת בכזית בכא"פ כמ"ש בסעיף ב' מ"מ הבא כולו חמץ משום דתמצית השעורים נכנס לתוך המים והרי זו כהמחה את החמץ וגמעו שחייבין כרת על זה (מלון ק"כ.) וכן י"ש שעושים מדגן דרי חמץ נמור וחייבין עליו כרת וכן הטב"ם כל הגאונים ומי שרוצה לומר דועה בעלמא הוא הוא טעות גדול שהרי גוף התבואה נמחה לתוכו ולא נשאר רק הפסולת ואפילו י"ש שעושים מתפוחי אדמה וגם חלק מדגן יש בזה מהדגן כזית בכא"פ וחייבין כרת לרוב הפוסקים ועוד דעיקר המעמיד הוא המאל"ץ של שעורים שהוא חמץ נמור :

כ"א כתב רבינו הכ"י בסעיף ה' וכן אם העמיד נבינות בחלא משכר שעורים או חמים חייב לבערם עכ"ל דדבר המעמיד לא נתבטל אפילו באלף וה"ה אם שפכו לתוכו חמץ או שכר או י"ש כרי שהוא חרף אף שכבר נעשה הגבינה והועמד בקיבה מ"מ והו למעמא עבירא ולא בטול (ה"ד סק"ה) ואע"ז

יך כתב רבינו הכ"י בסעיף א' תערובת חמץ עוברים עליו משום בר יראה ובל ימצא כגון המוריים וכוותה הבבלי ושכר המדי ובל כיוצא באלו מדברים הנאכלים אבל דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכילה מותר לקיימו בפסח כגון עריבת העבדנין שנתן לתוכו קמח ועורות אפילו נתנן שעה אחת לפני הביעור ה"ז מותר לקיימו ואם לא נתן העורות ונתן הקמח קודם ג' ימים לשעת הביעור מותר לקיימו שהרי נבאש והפסיד ותוך ג' ימים חייב לבער וכן הקילור והאספגלנית והרטייה והתריאק"ה שנתן לתוכן חמץ מותר לקיימן בפסח שהרי נפסד צורת החמץ עכ"ל וכל זה הוא מלשון הרמב"ם ריש פ"ד :

מז והנה מודיים ליתא כמשנה דאלו עוברין וגם בשום מקום לא נזכר שיש במוריים חמץ וצ"ח המרי איתא בנ"ב דרמו ביה מי שערוי ופירש"י לפי שלמה היה שכר תמרים ובמדי עושין שכר ממי שעורין כעין שלנו לכן קרי לה שכר המדי עכ"ל ותמיהני דא"כ אין זה תערובת חמץ אלא חמץ נמור כמ"ש רבינו הכ"י בסעיף ה' וצ"ל דרש"י אומר כעין שלנו ולא ממש כשלנו ויש בזה גם מינים אחרים וכבר בארנו דדעת רוב הפוסקים דאפילו כשידליכא כזית בכא"פ חייב לבער והו דווקא במין בשאינו מינו אבל מין במינו כגון קמח חמץ בקמח פסח כיון דמן התורה בטל ברוב כמ"ש ביו"ד סי' צ"ח נהי דמורבנן לה בלח צריך ששים וקמח הוי כלל ר"ח מ"מ מותר לשהותו (מ"ג סק"ה) :

מז והנה המור כתב דכל דבר שאין אסור באכילה מן התורה מותר לכתחלה לערבו ולשהותו ע"ש אבל התוס' ריש פסחים כתבו דלא פלוג רבנן דאפילו נוקשה דאינו אסור רק מדרבנן אסור לשהותו וכן נראה דיעות רבותינו בעלי הש"ע כס"י תמ"ז שפסקו דחמץ נוקשה אסור להשהותו ואין עיכורים בכל יראה וממילא דגם באכילה אין אסור מן התורה ועכ"ז אסור להשהותו אלא דאם השהה אינו אסור בהנאה ע"ש (סג) וכ"ש דבנותן מעט אסור להשהותו ואם השהה מותר בהנאה (ה"י ומק"ה) אך דבר שאסור מחמת פליטת כלי של חמץ מותר להשהותו (סג) וכבוש אסור (סג) :

יז ומהו חמץ נוקשה היינו שמתחלתו אינו חמץ נמור כגון אותן שהספרים מדבקין בו גיירותיהם שעושין מקמח חמץ או עיסה שהכסיפו פניה שלא נעשה חמץ או חמץ שהוא רע באכילה מתחלתו אבל אם מתחלה היה חמץ נמור וטוב לאכילה לא נתבטל ממנו שם חמץ נמור עד שיפסל מאכילת כלב (מ"ג סג) וזהו שכתב רבינו הכ"י בסעיף ב' הפת עצמה שעופשה ונפסלה באכילה כלב ומלוגמא שנמרחת אינו חייב לבער עכ"ל אבל באכילה אסור ואם נתעפש הפת לאחר מן איטרו חייב לבער (סג סק"ג) דכיון שהיה ראוי לאכילה בהנעת החמץ ה"ז עובר בכ"י ונ"ל דהו למאן דס"ל דעוברים

דבר המעמיד ומילתא דעביד לטעמא אינו אלא דרבנן מ"מ הוי כמו הדבר בעין ואפילו בדיעבד אסור (ה"י סק"ט) ואפילו השהה אותה עד לאחר הפסח אסור (ס) ויש מי שמקיל בהפ"מ בהשלכת דמי איסור לים המלח (ה"ר ס) וכן אם חיס'ץ עיסה לאחר הפסח בשמרים שעבר עליהם פ"ח אסירה כל העיסה ממעם דבר המעמיד (ס) נכס תה"י מהר"ם לונלין ע"כ ויש מן הגדולים שכתב דרבר ה"עמ"ד במל ומותר להשהותו (י"ש"ג חולין פ"ח ס' ו') וזהו נגד כל דברי הראשונים (מנ"א סק"ט) ולהדיא כתב הרשב"א בתש"י (ס' תת"ן) דחומץ שנתחמץ בשמרי שכר אסור להשהותו:

כב ואפילו המעמיד היה רביעי או חמישי אסור כנון מי דבש שקורין מע"ד שהעמידוהו בשמרי שכר ובשמרי מי דבש זה העמידו מי דבש שני ובשמרי השני העמיד מי דבש שלישי ומשלישי לרביעי ומרביעי לחמישי הרי הוא חייב לבער אפילו מי דבש האחרון ואם עבר עוד לאחר הפסח אסורים בהנאה דבר המעמיד הוה כחמץ בעין (ס) נכס רמב"ן ע"כ וכבר כתבנו דבהפ"מ יש להתיר ע"י הולכת הנאה לים המלח או למכור לאינו יהודי חוץ מדמי איסור שבו בדבר שאין לחוש שמא יחזור וימכרנה לישראל (הגר"ז סעיף ו') ויש מי שמתיר כמי דבש הרביעי (ס) מפני שבג' פעמים כלה כח המעמיד שלו ויש לסמוך על זה בהפ"מ כיון שאיסור מעמיד הוה דרבנן:

כג וזה וזה גורם מותר אפילו כמעמיד כנון שהעמיד בשמרי דבש היתר עם שמרי שכר יש להתיר כמ"ש ביו"ד ס"ס פ"ו (מנ"א וחי"י ס) ויש מי שתמה על זה דאמרו גרע מההעמדה השנייה או השלישית דודאי שם עדיפא מזה וזה גורם שהרי העיקר הוא ההיתר (מק"ל סק"ו) ולענ"ד נראה דאין זה דמיון דנהי דבשני או שלישי יש בהמעמיד כח פחות מזה וזה גורם מ"מ עיקרו ושרשו של ההיתר הוי ג"כ מהאיסור וזהו כחו שלא במל לעולם משא"כ בזה וזה גורם דעיקרו ושרשו מההיתר כמו מהאיסור ולהדיא מבואר במשנה דערלה (פ"ב מ"ד) דאפילו באיסורי הנאה כמו כלאי הכרם זה וזה גורם מותר ע"ש דמותר אפילו כאכילה:

כד נביגה שהעמידה בקיבה שהיתה בכלי חמץ אסור לאוכלה ומותר להשהיתה (מנ"א ס) נכס רדב"ז) ודווקא שהיתה הקיבה מעל"ע בהכלי חמץ (ס) ואע"ג דלאחר מעל"ע היא נעשה פנום צ"ל דהוה כדבר חרוף (ה"ר ס) ורוחק לומר כן (ס) והמבשלים מי דבש ביורה של שכר אם בתוך מעל"ע אסורים לגמרי ולאחר מעל"ע מותרים כשהיה דהוה נמל"פ (ט"ז סק"ד) ובפסק אם הוא תוך מעל"ע או אחר מעל"ע יש להקל דסתם כלים אינן כני יומן (ס) ויש שותין ביו"מ האחרון של פסח ממי דבש של כל השנה ואינו עיקר ואין להקל בזה ושומר נפשו ויחזק מזה (ס):

כה וכתבו שנהגו לגרר הכתלים והכסאות שיש בהם איזה דיבוק חמץ והנם שכבר נתבטל מ"מ יש להם על מה שיסמכוו דשמא יפול פירור בתוך הפסח ואם יש חמץ בסדק שאינו יכול לחטט אחריו יניח על הסדק מעט מיט כרי שיפסיד צורתו ועכשיו מנקין הרבה ורוחצין ושפין ומחמטין אחר משהו חמץ לבערו ובצק שנשאר בסדקי עריבה אם יש כויה במקום אחד חייב לבער ועובר על זה כב"י ופחות מכזו אם זה הוא כדי לחזק בו מדקי העריבה או לסתים בו נקב במל במיעוטו ואם לאו חייב לבער וכזו אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער וזהו שיטת הרי"ף בפ"ג והרמב"ם בפ"ב:

כו ושיטת רש"י (מ"ה.) דבשוליו עריבה אפילו ככזו א"צ לבער ובשפה העליונה אפילו פחות מכזו חייב לבער ובדפנותיה כזו במקום אחד חייב לבער פחות מכזו במקום אחד א"צ לבער ולר"י בעל התוס' במקום לישה דהיינו כל העריבה הוי' משפתה העליונה אם יש כויה במקום אחד חייב לבער אפילו היא עשוי לחזק וכן פחות מכזו כשאין עשוי לחזק חייב לבער אבל פחות מכזו במקום העשוי לחזק א"צ לבער ושלל במקום לישה לעולם א"צ לבער עד שיהא כזו במקום שאינו עשוי לחזק אבל פחות מכזו אפילו אינו עשוי לחזק או עשוי לחזק אפילו כזו אינו חייב לבער והא דלא היישגין ככל פחות מכזו במקום שא"צ לבער שמא יאכלנו משום דכעיסה לזכא כלל חשש זה שאינו ראוי לאכילה ולשמא יאפה ויאכל לא מצינו חשש זה וגם נראה שאינו ראוי לאפייה מפני ישנותו וקשיותו וחמץ קמחא הוה (וכו) מיושג קוטיה סע"ו סק"ה ע"כ:

כז יש מי שאומר דכל מקום שהייבנהו לבער בפחות מכזו וזה כשבקיבוצם יחד יהיה כזו אבל בלא"ה בכל ענין אינו חייב לבער (מנ"א סק"י נכס סמ"ק) ויש חולקים בזה (ס) ויותר נראה כדעיה ראשונה וראיה מהד"ן שיתבאר בסעיף הבא וגם החצי וית צריך שיהא נקי אבל ממונף קצת א"צ לבער (ס) ובכזו אין היזוק אא"כ ממונף הרבה שאינו ראוי לאכילת כלב וכל זה דלינא אבל המנהג לבער ולחטט אפילו למשהו בעלמא כמ"ש:

כח במקום שצריך כזו דווקא אם היו בו שני חצאי ותים בשני מקומות וחות של בצק ביניהם רואין דאם כשנטל החוט נימלן עמו חייב לבער ואם לאו א"צ לבער בוד"א כעריבה אבל בכית אע"פ שאם נימל החוט אין נימלן עמו חייב לבער מפני שפעמים מקבץ אותם יחד כשמכבדין את הבית ואם היה חצי וית בכזו וחצי וית בעליוה או חצי וית בכזו וחצי וית באכסדרה או חצי וית בכזו זה וחצי וית בכזו שלפנים ממנו ככל אלו הוה בעיא בגמ' (מ"ה:) ולא איפשטא ולכן כשביטל את החמץ הוה הכריקה פליקא דרבנן גלקלא

נראה מדבריו שיעבור עליו בכ"י וביותר מלשון המור שכתב דאלמעד"י אסור לאוכלו אחר הפסח ע"ש משמע להדיא דרק לאוכלו אסור והימא על המור דמלשון הרא"ש מבואר דגם בהנאה אסור (מנ"א סק"י) אך באמת המור הולך לשיטתו בס"מ תמ"ו דמותר לערב לכתחלה ולשהותו ע"ש מיהו באכילה אסור (עק"י):

כ"ב ריו שהוא מבושל בשכר שעורים מותר לכתוב בו בחוה"מ פסח ודווקא שנעשה קודם הפסח אבל לעשות הדיו בפסח אסור ולא היישינן שמא בשעת הכתיבה יתן הקולמס לתוך פיו ואף שנפסל מאכילת כלב מ"מ הא אסור לאוכלה כמו שנתבאר משום דאין דרך ליהן עם צד הדיו לפיו ועוד דהא דאסור באכילה משום דאחשביה כמ"ש וככאן לא אחשביה :

כ"ג וזה שנתבאר בדיניבצק שבסדקי עריבה זהו בעריבה שרק משהין בה לחם אבל עריבה שלשין בה לחם לא די שצריך להסיר כל החמץ שבו אלא אפילו הריצה בחמין ושינקור כל החמץ שבו אינו מועיל כי א"א לנקרן שלא ישאר בהכלי כזית והכלי מצדפן דכיון שעשויה ללישה כל מה שבכלי כחתיכה אחת היא ולא מיבעיא להשתמש בה בפסח דאסור אלא שקרוב לעבור עליה בכ"י וצריך ליתנה במתנה לא"י או למזכרה עד אחר הפסח כפי שיתבאר בס' תמ"ח או שימוח אותה במימ ואם כי חומרא גדולה היא מ"מ יש לעשות כן אך זהו בעריבה העשויה מנסרים ויש בה סדקים אבל עריבה קטנה כשלנו שעשויה מחתיכה אחת ואין בה סדק וודאי שביכולת לרחצה ולנקר החמץ שבה ויכול להשהותה אבל להשתמש בה אסור דהוה בית שאור שבבב"מ (ל' :) שאסור להשתמש בה וכן הדין לבצק לא"י במתנה וכן טוב לעשות כן בכלים שמניחים בהם קמח כל השנה כשיש נסרים בהכלי וודאי יש בין הסדקים קמח שנתחמץ וכן בכלים שמניחין בהן פה כל השנה ויש שם סדקים והיא של נצרים דקשה לחטמן ומפה שהיתה מונחת על שק קמח לא מהני נייעור ויש לכבסה בחמין אם רוצה להשתמש בה בפסח וצריך כיוסם בחמין ואפר וחביטה (מנ"א סק"יט) אבל סתם מפות שעל השלחן כל השנה די ברחיצה ויתבאר בס"ד (בס') תנ"א :

תמג דין חמץ בע"פ לאחר שש שעות . וכו' ח' סעיפים :

דעת הראב"ד שאינו עובר עד הלילה ולהרמב"ם עובר בכ"י מחצות כמ"ש שם וכן פירש"י להדיא בב"ב (כ"ט :) ע"ש :

ב ומפני שחמץ מסור לכל אדם אנשים ונשים גדולים וקטנים עשו חז"ל הרחקה לאוסרו גם כשני שעות מקודם חצות כמו שיתבאר וחילקו בין איסור אכילה לאיסור

ולקולא ואם לא ביטל היה ספיקא דאורייתא ולחומרא ולכן אם הוא קודם שש ביטלו בלבנו ודיו ואם הוא בשש וכ"ש אח"כ ולא ביטל חיוב לבער (ומזה מוזכר דלון חלי טעור בליסור כ"י) :

כ"ד לפירש"י שם הוה הבעיא כשחצי זית מונחים כאן וכאן וכן מבואר מדברי הרא"ש והמור אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב שכתב הואיל ואילו החצאי ותים בדבוקים בכותלים או בקורות או בקרקעות אינו חייב לבער אלא מבטלו בלבנו ודיו עכ"ל וכ"כ רבינו הב"י בסעיף ה' ש"מ דמפרשי הבעיא דווקא כשהחצאי ותים בדבוקים הא בלא"ה וודאי חיישינן שניעו זה לזה ובבית אחד אפילו בדבוקים חיישינן דשמא כשיניקה את הבית יסירם מהדיבוק ויקרסם ול"י :

כ"ה חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת הכלב או ששרפו באש קודם זמנו ונחרך עד שאינו ראוי לכלב או שייחדו לשיבה וטח אותו במים מותר לקיימו בפסח אבל באכילה אסור דכיון דאחשביה לאכילה הוה אכילה ופשוט הוא ראוי החיוב מדאורייתא דאמו אם אחשביה ישתנה שמו אלא דמדרבנן אסור כיון דהוה חמץ מעיקרו (ט"ז סק"ה) ולמה בעינן בחמץ שיפסל מאכילת כלב ואינו די במה שאינו ראוי לאכילת אדם כבכל האיסורין משום דחמץ שאני שהרי שאור ג"כ אינו ראוי לאכילת אדם ועכ"ז חייב כרת מפני שראוי לחמץ בו עיסה אחרת וה"נ בחמץ אף כשאינו ראוי לאכילה ראוי לחמץ בו עיסה משא"כ כשנפסל מאכילת כלב אינו ראוי לכלום :

כ"ו כתב הרא"ש ר"פ כל שעה המוריים שעושין האידנא שקורין אלמעד"י שנותנין בו לחם קלוי י"א שמותר אחר הפסח דחמץ ע"י תערובות שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנאה לאחר זמנו ואנן לא קי"ל הכי דלא שרי ר"ש אלא כשעירב שלא בכונה אבל לעירובי ולשהוי לא ומשום שחרכו נמי לא אימר לא חרכו יפה יפה דלא אסיק אדעתיה פסח בשעת עשייתו ועוד וכו' אבל מוריים דאורחא למיכל הכי אסור עכ"ל כלומר דחרכו אינו מותר אלא כשאינו ראוי כלל לאכילה אבל מוריים שאוכלין אותו אין היתר כדבר זהו גם דעת הרמב"ם שחשיב מוריים באיסורי כל יראה כמ"ש בסעיף י"ד ומלשון הרא"ש אף שאוכרו לאחר הפסח מ"מ אין

א כבר נתבאר בס' תל"א להרמב"ם האוכל חמץ בע"פ לאחר חצות עובר בלאו והסכימו לו הרא"ש והמור וכן הוא דעת הגאונים (מ"מ פ"א) ואע"פ שהראב"ד והמאור והעיטור לא פסקו כן מ"מ כן הלכה וכן פשט איסורו בכל תפוצות ישראל שאחר חצות אסור חמץ בהנאה מן התורה (כ"י) ובכל יראה ג"כ

לאיסור הנאה דבהנאה לא אסרו רק שעה קודם חצות ובאכילה אסרו שני שעות קודם ומעמא דמילתא משום דבין שעה ששית לבין שעה שביעית המעות מצוי הרבה לפיכך אסרוהו בהנאה אבל בין חמישה לשביעית א"א למעות רק ביום המעונן דבשהתמה וזרחת הכל יודעים ורואים שבחמש חמה כמזרח ובשבע היא במערב לפיכך די לאסור באכילה ולא בהנאה (נ"ח) וזה מתבאר מסוגיא דגמ' (י"ז): ע"ש ואפילו חמצו של אינו יהודי אסור ליהנות ממנו ואפילו חמץ ע"י תערובת ואפילו חמץ ניקשה דין אחד לזה (ח"י סק"ג):

ן ישראל שהיה כידו חמצו של ישראל אחר כפקרון יעכבנו עד שעה חמישית ואם לא בא בעליו ימכרנו לא"י ואם הוא דבר שלא ימצא בירוח קונים בשעה ה' מותר למוכרו קודם לכן ואפילו אם מוכרה לולול במקח מוכרו כיון דאל"כ האסור לגמרי מיהו אם ביכולתו למכור לא"י שיודע שיחזיר לו אחר הפסח כדרך מכירות חמץ שלנו וכפי שיתבאר בס"י תמ"ח מחוייב לעשות כן ולא למכרו לחלוטין (מנ"א סק"ד) ואפילו מוכרו במקח השהה דניחא ליה לאדם בשלו (מחה"ס):

ג ולכן אסור לאכול חמץ מתחלת שעה חמישית וכל שעה זו מותר בהנאה ורשאי למוכרו לא"י אפילו חמץ הרבה ביחד שווראי לא יאכלנו קודם הפסח שאינו מחוייב שחמצו יתבער מן העולם אחרי שמוכרו לא"י ואין לחוש שמא ימכור לישראל דאין ישראל קונה חמץ בשעה חמישית ואפילו מין חמץ ששם בעליו עליו כמו כותח שאומרים זהו כותח של פלוגי מותר נ"כ למכור ולא חיישינן שיחשדוהו שמכר בפסח וזהו לדעת רש"י והרמב"ם אבל לדעת התוס' ריש פ' כל שעה אסור למכור זה ל' יום קודם לפסח ע"ש מיהו שום פוסק לא הביא דעתם כלל (והכ"ח טעם לזה והכ"י הולק עליו):

ז ואם לא מכרו חייב לבערו כיון איסורו אפילו אם אינו חייב באחריותו של החמץ ואע"ג שהוא אינו עובר עליו מ"מ יבערנו כדי שהמפקיד לא יעבור בכ"י ואע"ג דאפשר שהמפקיד מכרו לא"י במקום שהוא שם מ"מ אין ספק מציא מידי וודאי (מנ"א סק"ה) ואע"ג דהמפקיד מסתמא ביטל חמץ ואינו עובר בכ"י מ"מ כיון דלפי תקנת חכמים לא מהני בלא ביעור מחוייב לבערו ואין הנפקד צריך לשלם לו דעל הכעלים לדאוג בעד חמצו (ח"י סק"ה וזכ"ה ע"ז) ויש מי שמחייב לנפקד לשלם (מנ"א ס"ט) ואינו עיקר ואפילו היה זה משכון בידו ולא מכרו ונאמר החמץ יכול לומר לו הרי שלך לפניך והלוה צריך לשלם לו חובו דכיון שהוא בעל החמץ עליו לדאוג בעד זה (ט"ז סק"ד) וה"י ס"ט ומנ"א ס"ט שסתמק בזה) וכ"ש בפתם פקרון שכשהחמץ בעין יכול לומר לו הרי שלך לפניך אפילו למי שמוכרו שהנפקד חייב לשלם כשביערו (מנ"א ס"ט) וכל זה בדיעבד אבל לכתחלה מחוייב הנפקד לראות למכרו קודם זמן איסורו כמו שנתבאר:

ך ויכול בשעה חמישית להאביל החמץ לבהמה היה ועוף ובלבד שיעמוד עליהם לראות שלא יצניעו ממנו ויבער מה ששיירו ממנו ואע"ג דחיה דרכה להצניע מ"מ לא חיישינן שתצניע כיון שעומד עליה והבהמה אע"ג שאין דרכה להצניע מ"מ מחוייב לעמוד עליה (כ"מ גמ' ס"ט) ומתחלת שעה ששית ולמעלה אסרוהו גם בהנאה וכתב הטור דאם קידש בו אשה אינה מקורשת כיון שאסרוהו בהנאה לכל ישראל ע"ש וזהו במקח גמור אבל בחמץ נוקשה שהוא מדרבנן לרש"י הוה כחמץ דאורייתא ולר"ת כיון דאיבא תרת"י דרבנן שעות דרבנן וחמץ דרבנן חוששין לקדושתו ובאהע"ז ס' נ"ח נתבאר כזה ע"ש:

ן כתב רבינו הר"מ דבשנת העיבור שהיום ארוך אלו הארבע שעות לפי ענין היום ומותר לאכול חמץ עד שליש היום וי"א עד ב' שעות קודם חצות עכ"ל כלומר דהי"א מוכרין דאין הולכין אחר שליש היום אלא שכך נזרו שלעולם שני שעות קודם חצות היום אסור לאכול חמץ אבל הגדולים דחו זה וכן עיקר לדינא דחשבין שליש היום ויש שחושבים מעמוד השחר עד צאת הכוכבים את שליש היום ויש חושבין סגן החמה עד השקיעה וכן הלכה כפי הכרעת גדולי האחרונים (הגר"א והגר"י) וכן חושבין לענין זמן ק"ש ותפלה כמ"ש לעיל ס' נ"ח וכן אנו מורים הלכה למעשה (כמו שהרי"ד ז"ל הגר"א לקמן ס' תנ"ט והגר"ז בסידורו לפני זמן ק"ש ע"ס) והשעות הם שעות זמניות כגון אם היום ארוך מ"י שעות הוי שעה ורביע שעה וכן החשבון המיד:

גידולין היו כחליפין ע"ש ועפר"ח שהכריע לקולא לגמרי נתפסת
המים דמותיים אפילו למחליף עמנו או להוכרס ע"ש וקשה
לומר כן אך בהפסד גדול כתב הגר"ז בסעיף י"ב שיכולין לסמוך
על זה ע"ש וכפרט שכן נראה דעת הג"י ודו"ק :

זאופן זה מותר לכל וכ"ש בחמץ לדיריה היו רק
שיכור דרבנן דמותר בבה"ג (נמק"ח סק"ז טרח דכדרי
מנ"ח ולא ידעתי על מה שהרי כוונתו ברורה כמ"ש ועמ"י
א"ס כדגן שנתחמץ כעת גידולו ועבר עליו הפסח דמותר

תמד דין ערב פסח שחל להיות בשבת. ובו י"ז סעיפים :

וזהו שכתב המור בסי' זה וז"ל וכן הורה רש"י לבער
הכל מלפני השבת עכ"ל ולמה תלה זה בהוראות רש"י
אלא כוונתו דוהו ראייה לשיטתו בסי' תנ"ה דאפילו
קודם זמנו צריך דווקא שריפה לשיטת רש"י ז"ל (אך
המפרשים פירשו דלדלקמיה קאי הטור ע"ש) :

ך ולפיכך ע"פ שחל בשבת בודקין את החמץ ביום
ה' לעת ערב כברכה ואמר כל חמירא ומשייר
לאכילת לילה ולאכילת ע"ש וגם לשתי סעודות של
שבת דסעודה שלישית ליכא מפני שמעודה שלישית
צריכה להיות אחר חצות היום ואו אסור לאכול חמץ
וכן מצה אסור לאכול בע"פ ורק מצה עשירה הנלוש
במי פירות יכול לאכול בע"פ ויוצא בה ידי סעודה
שלישית דאין איסור מצה בע"פ אלא במצה שיוצאין
בה ידי חובת מצה כלילה ראשונה ובמצה עשירה אין
יוצאין דבעינן לחם עוני ויוהר לאכלה קודם שעה
עשירית דמשם ואילך אסור לאכול כדי שיאכל הכזית
מצה לתיאבון כלילה כמו שיתבאר בסי' תפ"א :

ה וכתב רבינו הרמ"א ובמדינות אלו שאין נוהגין
לאכול מצה עשירה כדקמין סי' תס"ב יקיים סעודה
שלישית במיני פירות או כבשר ודגים עכ"ל ונראה
שאין הכוונה דגם בע"פ אין לאכול מצה עשירה לפי
המנהג דאין שום מעם בזה אלא הכוונה כיון שאין
מנהגינו לאכול בפסח מצה עשירה ממילא דאין מבינין
אצלינו מצה עשירה ולהבין רק על סעודה שלישית אין
דרך בני אדם להמיריח על מאכל קטן כזה והנה גם
אצלינו יכולין לעשות סעודה שלישית במצה מבושלת
והרבה נוהגין אצלינו כן והקדים מיני פירות לבשר
ודגים אע"ג דבשר ודגים עדיפא מפירות לענין סעודה
שלישית כמ"ש לעיל סי' רצ"א מ"מ בע"פ פירות
עדיפי כדי שלא ישבע ויאכל מצה לתיאבון ואולי מפני
זה לא הזכיר גם מצה מבושלת מפני שהיא משיבוע
הרבה כידוע בחוש וי"א דהפסיק סעודת שחרית לשנים
די"א דיוצא בזה (מנ"ח) :

ן ובוהר כתב שרשב"י היה עוסק בתורה במקום סעודה
שלישית (שס סק"ג) ויש להבין אסור רשב"י לא היה
יכול לקיים סעודה שלישית באיזה מהדברים שנתבארו
ונלע"ד ברור דכל זה הוא מילתא יתירתא שהרי בשבת
זו בע"כ לא נצמינו כלל על ג' סעודות כיון שאי
אפשר מירי דהוה ליוה"כ שחל בשבת וה"ה שבת ע"פ
לענין סעודה שלישית דאפילו אם נאמר דאיסור אכילת
מצה בע"פ הוא מדרבנן מ"מ הא מציונו במצות עשה
גמורה

א שנו חכמים במשנה (מ"ט.) י"ד שחל להיות בשבת
סבערין את הכל מלפני השבת דברי ר"מ וחכמים
אומרים בזמן ר' אלעזר בר' צדוק אומר תרומה מלפני
השבת וחולין בזמן תרומה אין לה אוכלים הרבה
אבל חולין ימצא הרבה אוכלין (רש"י) ומושב לבער
בזמן ב"ד והכיעור לא יהיה ע"י שריפה שאסור בשבת
עלא בזורה לרוח או משיל לים ולפ"ז הוה לן לפסוק
כחכמים דיתיר ורבים הלכה כרבים :

ב אבל לא כן פסק הרמב"ם בפ"ג דין ג' וז"ל חל
י"ד להיות בשבת בודקין את החמץ כלילי ע"ש
שהוא ליל י"ג ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד
ר' שעות ביום השבת ומניחו במקום מוצנע והשאר
מבערו מלפני השבת ואם נשאר מן החמץ אחר ד'
שעות מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצאי יו"ט הראשון
צבעות עכ"ל וכן פסקו המור והש"ע וכן המנהג
הפשוט ואף שהוא כנגד המשנה סמכו על הא דיתא
גפ"ק (י"ג.) דתניא י"ד שחל להיות בשבת מבערין
את הכל מלפני השבת וכו' דברי ר' אלעזר בן יהודה
י"ש ברתותא שאמר משום ר' יהושע וכו' אמרו לא
זו משם עד שקבעו הלכה כן ע"ש ואע"י שאין למידין
הלכה במשנה וברייתא (נה"ז : וע"ש נרש"י ונרש"ס
כ"ב ק"ל) : וכן איתא בירושלמי (פאה פ"ג) מ"מ בכא
שהש"ם הביא הברייתא ואמרו ש"א זוו משם עד שקבעו
הלכה כן ש"מ דהלכה ברורה היא (אך להרי"ף שיטה
אחרת בזה ופוסק כראש"ל דחולין בזמן זהו כחכמים וכתב
משום דקאי ר"א ברתותא כוותיה ע"ש ונתקשו דכדרי הר"ן
והכ"י והס"ז סק"א והמפרשים ואנחנו כמ"ד בלרנו כפתיה על
הגדה דכדרי שפטים שפוסק כחכמים ומה שכתב כראש"ל משום
דכתרומה לית הלכתא כחכמים אלא כראש"ל משום דקאי כר"א
ברתותא דנפסקה הלכה כמותו ואע"ג דלון הרי"ף פוסק הלכה
ברומה מ"מ היפך הדיון א"א לו לכתוב ולכן התהסס
לפסוק כראש"ל וזו גם כוונת הר"ן ז"ל ומושב כל מה שהקשו
עליו ודו"ק) :

ג ולהמור יש לי עוד מעם שהיה מוכרח לרוחח משנה
זו מהלכה דהנה לר"י שאומר אין ביעור חמץ אלא
בשריפה ממילא א"א בשבת אך הרמב"ם פוסק כחכמים
שא"צ שריפה ורש"י פוסק כר"י כמ"ש המור לקמן בסי'
תמ"ה אך הרא"ש כתב דאפילו לרש"י אינו אלא בע"פ
אבל קודם לזה א"צ שריפה והמור חולק עליו לקמן
וכתב דלרש"י אפילו מקודם צריך שריפה דווקא ע"ש
ולפ"ז בהכרח לשימתו לברוק ולבער בע"ש ע"י שריפה
הא

נמורות שנדחו כשכ ואל תעשה מפני נזירות דרבנן כמו שופר ולולב בשבת וכ"ש שנדחה מצוה דסעודה שלישית וכיון שכן בבלה לה בשבת זו מצוה דסעודה שלישית וכיון דסעודה נמורה אי אפשר ממילא דאין שייך למלאותה כפירות או בבשר ודנים שאין צורך כלל בזה ועוד דוודאי גם מן התורה מצוה לאכול הכזית מצוה לתיאבון והוה טעמו שר רשב"י שעסק בתורה מפני שאין מצוה כלל בשבת זו לאכול סעודה שלישית :

ז אע"פ שיכול לשרוף את החמץ ככל יום ע"ש מ"מ טוב לעשות כשאר השנים ולשרפו קודם הצות כדי שלא יבואו למעות ככל השנים לשרוף אחר הצות ואמנם לא יבטל או את החמץ פעם שנית דאיך יאמר רחוקיה ודלא תזיתיה הרי צריך לאכול עוד וכמו שאין אומרים זה בלילה בעת הבדיקה כמ"ש בס"י תל"ד וכן ביטול זה יאמר בשבת אחר סעודת שחרית ואע"פ שלא ישאר עוד חמץ בבית מ"מ צריך לכבול כדרך שהוא מכבול כשאר שנים בשעת שריפת החמץ :

ח אין מבשלין בשבת זה דייסא וכיוצא בזה שהוא חמץ נמור ומתדבק להכלים ויצטרך להדיחם בחמין בשבת ולשפשפם יפה יפה והוי מירחא יתירה בשבת ואסור כיון שאינו צורך שבת ולכן גם פת הצנומה בקערה שקורין סוחרע"ס ושורין אותם בחמין אין עושין בשבת זה וכבר המנהג לבלי לבשל בשבת זה שום עיסה רק בערב מבשלין אורז או קטניות או תפוחי אדמה ובשחרית ג"כ כן והעניגול עושין מקמח מצוה וטומנין בקדרות חדשים הראים לפסת ומעירין לקערות של חמץ אמנם אם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדרה וא"א לקנחו בהכרח להריחו מעט כדי להעביר החמץ ומקרי צורך שבת כיון שאסור להניחו כך ביום זה :

ט ואחר שאכלו בשבת זה סעודת שחרית ינער המפה שאכלו עליה ויכול לנערה מדינא בבית מפני שהפירודין נדבקין ברגלים ונדרסים ואין בהם שיעור ובטילין ומ"מ אין לעשות כן ומנערין המפה בחצר במקום שאינו נקי ואין הולכין שם והקערות אף שאין בהם חמץ מ"מ מכוער שישארו כן ולכן יכול לקנחם באצבעותיו שאין זה מירחה ויטמנם מן העין עם שארי כלי חמץ ואם נשאר פת יכול ליתנו לאינו יהודי ואם הוא במקום שאין שם רה"ר וכ"ש במקום שיש עירוב מותר לומר לו שלא יאכלנו בכאן וילך עם החמץ אבל במקום שיש רה"ר אסור לומר לו שיצא עם הפת כש"ש בס"י שכת"ב ואפילו בלא אמירה אסור ליתן לו הרבה חמץ שאי אפשר לו לאכול ככאן וכיצד יעשה יתן לו מעט מעט דרך הערמה כאלו אינו חושש אם יאכלנו בכאן וכשמוציאו מעצמו אדעתא דנפשיה קעביד וכשאין אינו יהודי ליתן לו החמץ מכבולו בלבו וכופה עליו כלי עד מוצאי יו"ט הראשון ויבערנו :

י ודע דבשבת זה אם שכח ליטול חלה מע"ש אע"ג דקיי"ל חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש מ"מ האידנא אי אפשר דאיך יניח חמץ ולכן כתבו הגדולים דאם שכח ליטול חלה אסור לאכול הפת (מג"א נס"י תק"ו) וי"א כיון שאין תקנה לזה יכול לשייר מקצת חלה במחשבה לחלה ובלא ברכה ולקרא לכהן קטן שלא ראה קרי ולאוכלה (ש"ת נפש פמ"א ויענ"ג ע"ג) ובהכרח לסמוך על זה כיון שאין תקנה אחרת וכתבו שלא להאריך בשבת זה בתפלה כדי שלא לאחר זמן האכילה (מ"י סק"ט נפש ס"ח) :

יא ולכשיבנה המקדש כיצד יהיה ביעור חמץ של תרומה בשבת שחל בע"פ והנה בתרומה גם הרי"ף מודה שמכער בע"ש ואינו משייר רק כדי שתי סעודות אבל כיצד מכער כתב הרמב"ם בפ"ג דין ד' וז"ל היו לו בכרות רבות של תרומה וצריך לשרופם ע"ש לא יערב מהתורה עם הטמאה וישורף אלא שורף מהתורה לעצמה וממאה לעצמה ותלויה לעצמה וכו' עכ"ל ומשמע מזה דס"ל דיוקא בעי"פ שחל בשבת ושורפן בי"ג קודם זמן איסורן הוא דשורף כל אחד לעצמו אבל ככל ע"פ יכול לשרוף מהתורה וטמאה כאחת ובגמ"י (ו"ד.) אינו כן וצ"ע (כ"מ) ויותר מזה קשה דא"כ למה לא ביאר להדיא דבכל ע"פ שורפין ביחד ולכן נלע"ד דהענין כן הוא דאע"ג דריהטא לסוגיא משמע דגם בכל ע"פ שורפין זו לעצמה וזו לעצמה מ"מ אינו לדברי הכל וראיה שהרי ר' יוחנן אומר שם (ט"ו) : דבשעה שביעית כיון שנאסר מדאורייתא דברי הכל שורפין ביחד דאיסור הוי כטומאה וגם הטהורות הוויין כטמאות ועוד אמרינן שם דפיגול ונתר וטמא ס"ל לבית הלל דנשרפין כאחת אע"ג דפיגול ונתר אינן אלא טומאה דרבנן מותר לשרפן עם טומאה דאורייתא ולפ"ז אף כששורפן בשש הוי איסור דרבנן והוה כדאורייתא ורשאי לשרפן ביחד ולפיכך הרמב"ם ז"ל לא היה יכול לכתוב זה מפורש דבכל ע"פ נשרפין ביחד מפני שאין דרכו להביא דין שאינו מפריש בגמ' להדיא אבל מ"מ כן דעתו נוטה ולכן לא כתב דין זה רק בע"פ שחל בשבת ושורפן בי"ג (ונפתימה להגדה הארכנו בזה דוח תלוי במלוקת ר"א ור"י ור' יוסי נמשנה שם ודוק) :

יב שנינו במשנה (מ"ט.) ההולך לשחוט את פסחו ולטול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער. ואם לאו מכבולו בלבו להציל מן הגניס ומן הנחר ומן הלסמים ומן הדולקים ומן המפלות ובמל לבנו ולשבות שביתת היחזור מיד וחילק התנא לג' חלקים לדבר מצוה אם יש שהות יחזור ולדבר הצלה מסכנת נפשות אף ביש שהות לא יחזור ולדבר הרשות אף ברליכא שהות יחזור :

הרשות לנבי ביעור חמץ וכן הוא בירושלמי על משנה זו מהו שבינת הרשות ההולך אצל רבו או אצל מי שגדול ממנו בחכמה כאן שנה רבי המעשה גדול מן התלמוד עכ"ל הירושלמי ומסיים שם דמזוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים התלמוד גדול ממעשה ושאי"ל לעשות ע"י אחרים המעשה גדול מהתלמוד ע"ש ולפי"ן אם הניח במקומו מי שיבער החמץ הולך ולומר ואין שום חירוש בדיון זה שהדיו גם בגמ' דילן אצרו לתלמוד בהגיע זמן בדיקת החמץ ובמ"ש בס"י תל"א והכי קי"ל ביו"ד סי' רמ"ו (ו"ע על המג"ל נסק"ג שהקשה הא התירו לעבור דרך בית הפרס ללמוד תורה ע"ש ותמוה מה עניין זל"ז התם התירו הכמ"ס איכורס מפני לימוד תורה תמיד ולחזה עניין הוא ללימוד לפי שעה כהגיע זמן המזוה ומלמתי שנס המנה"ל תמה עליו) :

מזן במקום שחייבנהו לחזור כמה חמץ יהיה לו שיהא מחוייב לחזור עד כביצה שהוא שיעור חשוב אבל פחות מכאן מבטלו בבלו ודיו בדפחות סכביצה לא המריחוהו חכמים ופחות סכבית אפילו לאחר זמן איסורו שאינו יכול לבטל א"צ לחזור שאינו עובר עליו בב"י (עמ"ג סק"ד) :

יז איתא בגמ' (ו'.) דאם היתה לו עיסה בביתו והוא מרוד במקום אחר ומתיירא שמא תחמיץ מבטלה בלבו קודם שתחמיץ אבל אם תחמיצה אין הביטול מועיל אלא קודם שעה ששית ולא אח"כ ולכן מהחייב לילך ולבערה וכן פסקו כל הפוסקים ונלעד"ר דקודם שתחמיץ היה צריך הפקר גמור לפי מה שכתבנו בס"י תל"א דמעמא דביטול מועיל בחמץ מפני שהחמץ אינו ברשותו ע"ש וא"כ כשעדיין לא החמיץ איך יועיל ביטול ובאמת בגמ' לא קאמר ביטול בלב רק רש"י פ"י כן וכן הוא לשון המור והש"ע סעיף ח' וכן הוא לשון הרמב"ם בפ"ג דין י' וצ"ע ואולי כיון שהיא עומרת להחמיץ כחמץ דמי ומהני נילוי דעתא שלא יקנה אותו :

את החמץ. ובו י"א סעיפים :

וכו' אין מה לדקדק אבל גירסת הרי"ף והרא"ש והמור והכמ"ס אומרים מפרר וכו' משמע דווקא מפרר ולפי"ן יש לדקדק דלדבריהם שפסקו כחכמים איך מותר לנו לשרוף החמץ והא שלהי תמורה תנן כל הנקברין לא ישרופו משום דהגשרפין אפרן מותר והנקברין אפרן אסור וגם הרמב"ם שפסק כחכמים ופסק שמתיר לשרוף החמץ שכתב בפ"ג דין י"א כיצד ביעור חמץ שורפו או פוררו וכו' ואיך מותר לשרופו והרי אפרו אסור ולכן יש מי שכתב דבאמת כוונתו שיהיה מלהשתמש באפרו (מג"ל סק"ה) :

ג אמנם באמת א"צ לזה ובחמץ לא שייך זה דהנה התוס' בתמורה שם דקדקו למה באמת נקברים אפרן

יג והנה לפ"ן בדבר מצוה אם הוא עשה ששית דא"ל לבטל בע"כ יחזור אע"פ דליכא שהות כדי שלא יעבור בכל יראה (מג"ל סק"ג) ורק כשיכול לבטל אע"ג דמדרבנן חייב לבער כ"מ בדבר מצוה אוקמה אדאורייתא (ס) וכן בהולך להציל וא"א לבטל וברי לו שיכול להציל גם אח"כ יחזור ויבער אבל אם יש ספק דוחה ספק פקוח נפש כל המצות (ס) וכ"ש דמה מצוה דוחה הכל (ס) ואין לשאול למה אמרנו בהולך לדרב מצוה שאם אינו יכול לבטל יחזור מיד הא למאן דס"ל דעד הלילה אינו עובר בב"י ואין רק עשה דתשבינו מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה דרי"כ דעשה דתשבינו חמיר מפי דבכל רגע עובר על זה (ס) ואע"ג דגם מילה עובר בכל יום מ"מ בהמשך יום זה אין נ"מ מתי ימול ואין בזה רק משום וריון מקדימין למצות וא"כ יכול למול אח"כ עד הלילה (והמה"ש נדחק בזה נסק"ה והדכר צרור כמ"ס) :

יד והנה התנא חשיב סעודה אירוסין ולעיל במ"י רמ"ט נתבאר שאסור לעשות סעודה אירוסין בע"ש ע"ש והוא בירושלמי ולכן יש מי שאומר דהו כשלא היה האירוסין בו כיום אבל כשהי' האירוסין מותר הסעודה (מג"ל ס) ועמ"ס כ"ח סק"ט) אך כבר בארנו שם סעיף ח' דבאמת אם אין הכרח אסור אבל כשיש הכרח כגון חתן ההולך לבית חמיו שא"א להניח על אחר השבת מותר וככאן הא מיירי בכה"ג כמו שדקדקה המשנה ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו כלומר שהולך לבית חמיו וישוב לביתו ודווקא החתן אבל אחר צריך לחזור (עמ"ג סק"י שכתב דמרמב"ם לא משמע כן ואינו רואה שום משמעות דפשיטא דחתן קאי ורואיני שנס הח"י והמק"ח כתבו כהמג"ל ולדידי כע"ג בזה) :

מזן וזה שנתבאר דלדבר הרשות יחזור מיד כתב המור דאפילו הולך ללמוד תורה אצל רבו מקרי דבר

תמה באיזה דבר מבערין

א תנן ר"פ כל שעה ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה וחכמים אומרים אף מפרר וזוהי לרוח או ממיל לים ופסקו רש"י ותוס' בר' יהודה והרמב"ם והנאוונים פסקו כחכמים וכך ישראל נהגו לשרוף החמץ ומעם רש"י ותוס' משום דבשלהי תמורה חשיב התנא חמץ בפסח כהולך הנשרפים בר' יהודה והיה ליה מחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם (ולמרמב"ם ל"ק דבתרי מסכתות אין סדר למטה ועמ"ס ס) והתוס' כ"ז : ד"ה אין הביאו עוד ראייה דהלכה כר"י שהרי ר"י יליף מותר כמה מלינו כד' כ"ה. ורצנן דהו ליה לפי שיטתו אבל לשיטתם הוה לימוד והרא"ש ס) דמה זה ע"ש) :

ב והנה לפי הגירסא שלנו דחכמים אומרים אף מפרר

שכתבו לשרוף החמץ בהערבות של סוכות ואין ביכולתינו לשמרם עד ביעור חמץ :

ו כתב הרמב"ם בפ"ג כיצד ביעור חמץ שורפו או פוררו וזורה לרוח או זורקו לים ואם היה החמץ קשה ואין הים ממתכו במהרה ה"ז מפררו ואח"כ זורקו לים עכ"ל וכ"כ רבינו הב"י בסעיף א' אבל המור כתב בשם הגאונים דכל מין חמץ צריך פירור כשמשילו לים ע"ש וכן נראה להדיא מהש"ם (כ"ט). לרנה להלכתא כוותיה לנבי רב יוסף והקשה הכ"מ אך פסק הרמב"ם כר"י והט"ו נדחק ע"ש ולפני"ד נראה דלון זה ככל מחלקותם של רבה ור"י בש"ס שזה אומר כך וזה אומר כך ובכאן א"ל ר"י לרנה אדרבא איפכא מסתברא וכו' ורבה לא השיב לו ש"מ דלדורי אודי ליה אמנם המ"מ פ'י דחטיס כפי פירור וכמ"ס המג"א סק"ב שיהתכו להלקיס ולחס לא ישבח מלשרוף החמץ (כענין שאמרו וממילא דלשטיס לרין פירור מיהו אם השליכו לנית הכסא א"ל פירור כ"כ המג"א ע"ס) :

ז יש מי שכתב שאסור לעשות מלאכה משיניע זמן שריפת החמץ דהיינו מתחלת שעה ששית עד שישרוף החמץ (מג"א סק"ב) וזהו דווקא בעסק שאינו שייך לפסח אבל שייך לפסח מותר דכיון שעוסק בענייני פסח לא ישבח מלשרוף החמץ (כענין שאמרו בגמרא י"א הוא עומד וכו' ע"ש) :

ח אם נתן החמץ לא"י קודם שעה ששית א"צ לבער שהרי אין לו חמץ וביכולתו ליתן גם לעבדו ושפחתו הכנענים וזהו כמעט חמץ שתהא ביכולתם לאכלו מיד אבל חמץ מדוכה שיהיה להם גם בפסח אסור דכיון שצריך ליתן להם מוונות נראה כפועל חוכו כאיסורי בהנאה (נאס"ט סק"ג ע"ס משו' הנ"ח) ואם הם מושבדים אצלו לשנה או יותר אם צריך ליתן להם מוונות אסור ליתן להם הרבה חמץ ואם אין מוונותיהם עליו אלא שנותן להם מעות והם לוקחים מוונות לעצמן מותר ליתן להם אפילו הרבה אם לא ינכה להם מהרמים ועוד יתבאר בזה בס"י ת"נ בס"ד :

ט וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' ואם שרפו קודם שעה ששית ה"ז מותר ליהנות בפחמין שלו תוך הפסח אבל אם שרפו משעה ששית ולמעלה הואיל והוא אסור בהנאה ה"ו לא יסיק בו תנור וכיריים ולא יבשל ואם בישל או אפה אותה הפת ואותו התבשיל אסורים בהנאה וכן הפחמין שלו אסורין בהנאה הואיל ששרפו אחר שנאסר בהנאה עכ"ל ושלחבת של חמץ ג"כ אסור בהנאה דכמו ששינו בו ציבצה (ל"ט). דשלחבת של הקרש לא נהנין מפני שאין בדילין ממנו ע"ש כ"ש חמץ דלא בדילי מיניה כולי שתא (ת"י סק"ו וללא כנ"ס) :

י י"א דכפת אין האיסור רק כשאבוקה כנגדו דאו כיון שיש שבח עצים כפת היו כמו שהחמץ לברו אפה את הפת אבל כשאין אבוקה כנגדו נהי נמי דהחמץ גרם להפת שתאפה מ"ס הא גם התנור גורם שתאפה והו"ל זה וזה גורם ומותר ורק בכישר תבשיל אסור שהתבשיל

אפרו אסור ונשרפין אפרו מותר וכתבו דנשרפין כיון שצותה התורה לשרוף נתקיימה מצותה והלך האיסור אבל הנקברים נמשך האיסור לעולם ע"ש והשתא בחמץ גם בקבורה נתקיימה המצוה דתשביתו וא"כ שוב אפרו מותר (וכ"כ המק"ה) ועוד דהא ר' יהודה ס"ל שלהי תמורה דאם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים רשאי ואע"ג דחכמים פליגי עליה מ"ס לעניין חמץ מודים לו (וזהו כוונת הרא"ש פ"ג ס"ג ע"ט) ועוד דבחמץ היתר תשמיש הגחלים והאפר ואיסורם תלוי בזמן ביעורן כמו שיתבאר ואין חמץ כלול כלל בעניין זה בתוך כל האיסורים :

ך האמנם אפילו לרש"י ותוס' שפסקו כר"י דווקא בשריפה הא תניא (י"ב) : אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ופירש"י שלא בשעת ביעורו הוא שעה ששית ביעורו הוא מכאן ואילך וקורא שעת ביעורו משעה שנאסר החמץ מן התורה ולפ"י זה שפיר מחוייבים לשרוף החמץ שהרי אנו שורפין בשעה ששית אבל רבינו תם פ'י להיפך דשעת ביעורו הוא שעה ששית ושלא בשעת ביעורו הוא מכאן ואילך וקורא שעת ביעורו בשעה שהעולם מבערין החמץ ולפ"י זה אפילו לר"י א"צ שריפה דווקא כשאנו מבערין בשעה ששית ואפילו לפירש"י לפמ"ש הרא"ש שם דלרש"י דווקא בשעה ששית הוי בשריפה אבל בשעה חמישית או קודם לכן א"צ שריפה א"כ אפילו לפירש"י אם נבער קודם שעה ששית וכן מנהג העולם שלא להמתין ממש עד שעה ששית א"צ שריפה האמנם המור דחה זה דרש"י ז"ל כתב מפורש (כ"ו : ד"ה שאס) דהמפרש ויוצא בשיירה תוך ל' יום צריך לשרוף דווקא ע"ש ולכן המנהג שלנו הוא כרש"י ותוס' וכפירושו דרש"י ז"ל ואף גם אין זה נגד דעת הרמב"ם והגאונים שהרי הם מודים דגם בשריפה מותר אלא דלדירהו נוכל לצאת גם שלא בשריפה אלא כמפרר וזורה לרוח או מטיל לים ולפ"י המנהג שלנו הוי כדעת כל הפוסקים :

ה וזה לשון רבינו הרמ"א בסעיף א' והמנהג לשרופו וטוב לשרוף ביום דומיא דנותר שהיה נשרף ביום עכ"ל כלומר כיון דר' יהודה לומד דין שריפת חמץ מנותר מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה כדאינא בגמרא (כ"ו) : לכן גם לעניין זה נלמד מנותר דווקא ביום דכל הקדשים שריפתן ביום וכתב עוד אך אם רוצה לשרוף מיד אחר הברירה כרי שלא יגררנו חולדה הרשות בידו עכ"ל דאין זה לעיכובא דווקא קדשים שכל עבודתם אינם אלא ביום אבל לא בחמץ ואע"ג דגם בחמץ ראוי לקיים המצוה סמוך לזמן תשביתו מ"ס גם כששורף כלילה ובא זמן דתשביתו ואין לו חמץ הרי קיים מצות השבתה ומ"ס המהר"ל הקפיד דווקא לשרופו ביום וכן אנו עושים ויש

שהתכשיל א"צ להתנור (כ"מ) ויש מי שחולק גזה דרוקא לדבר שיש ביטול כמו ערלה שבטילה במאתים כזה פותר זה וזה גורם ולא בחמץ שאין לו ביטול דאיסורו במשהו ועכ"פ משהו מיהא איכא (מ"א סק"ה) וכבר הארכנו כזה ביו"ד סי' קמ"ב מן מעיף י' עד סעיף י"ח ע"ש וכן נהבאר שם לענין הולכת הנאה לים המלח ולענין למכור לאי' תוץ מדמי איסור שבו ע"ש :

א עוד כתב במעיף ג' קודם זמן איסורו יכול להשליכו במקום שעורבין מצויים שם ואם מצאו אחר זמן איסורו שלא אכלוהו העורבים אע"פ שהמקום הפקר לא יניחנו שם אלא יבערנו עכ"ל ואין הכוונה שהשליכו ברחוב במקום הפקר דא"כ אף אם מצאו אחר זמן איסורו מה בכך הא כבר הפקירו קודם זמן איסורו ואין לך הפקר גדול מזה אלא הכוונה שהשליכו באמצע חצירו דכשם מצויים עורבים כהך דאמרינן (ח'.) חצר א"צ בדיקה מפני שהעורבין מצויין שם וכמ"ש במ"י תל"ג ולכן כשמצאו מחוייב לבערו כיון שמונה ברשותו

וזה שאומר אע"פ שהמקום הפקר פירושו שהשליכו בחצירו במקום המופקר לעורבים (מ"א סק"ז) ואין לשאיל דאיך פותר לעשות כן הא במ"י תל"ח נתבאר דכשנרד עכבר לפנינו מחוייב לבדוק אחריו דפסק אכילה אינו מוציא מידי וודאי חמץ ע"ש ואיך מתירין להשליך חמץ לרשותו על פסד אכילת העורבים דלא דמי דרוקא עכבר משום דדרכו לגרר לעורוין וסדקום הוא דצריך בדיקה משא"כ בעורבין (מ"י סק"י ומתוך קושיה ה"ז) וזהו הכל קודם זמן איסורו ולא אח"כ ואסור להשליך אפילו לכלבים שאינם שלו כדאמרינן בירושלמי ריש פ' כל שעה וז"ל לא יאכל חמץ אפילו לכלבים מה אגן קיימין אם לכלבו הרי איסור הנייה אלא אפילו לכלב אחרים זאת אומרת שאסור להאכילן לבהמת הפקר עכ"ל (וכתב הרמ"א דלס לא מלא חמץ כשצדק יטרוף הכלי שלקה לכדיקה כדי שלא לטעה חוכה בעור עכ"ל וכבר נתבאר במ"י תל"ב דלכן נוהגין להניח פתיתי חמץ נעת הכדיקה כדי שלא תטא ברכחו לנטלה ע"ש וממילא סייהו לו מה לבער) :

תמו דין המוצא חמץ בפסח מה יעשה . ובו י"ב סעיפים :

א איתא בגמרא (ו'.) המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי ופירש"י דהא לא חזי למלמולי ולאפקי ומיהו בכל יראה לא עבר דהא בטליה בלבו מאתמול אלא משום שלא ישכת ויאכלנו צריך כפיית כלי עכ"ל כמבאר מדבריו דאלו לא בטלו להחמץ מאתמול ועובר במ"י לא סגי בכפיית כלי וזהו דעת המור בשם אחיו רבינו יחיאל שכתב שיכול לשורפו ביו"ט כיון שיש קצת מצוה כשריפתו אמרינן מהוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הלכך אם לא ביטלו יוציאנו וישרפנו כדי שלא יעבור עליו במזיד שעד עתה לא עבר עליו אלא בשוגג וכ"כ בספר המצות עכ"ל :

ב וז"ל הסמ"ג בעשין (ל"ט) כופה עליו כלי פי' במטלו מיירי דאי לא בטלו היה יכול לשורפו ביו"ט וכו' מתוך שהותרה וכו' הותרה נמי שלא לצורך רק שיהיה צורך יו"ט קצת עכ"ל וכ"כ הר"ן ז"ל ע"ש ואע"כ שהחמץ הוי מוקצה גמור שאינו ראוי לכלום שהוא אסור בהנאה מ"מ מפני איסורו כלי יראה לא היישנין למוקצה דרבנן :

ג אבל המור כתב המוצא חמץ בביתו וכו' ואם הוא יו"ט י"א שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאו (וישרפנו) אבל ביו"ט אינו יכול למלטלו כדי להוציאו ולא מיבעיא אם ביטלו וכו' אלא אפילו לא ביטלו שיש בו איסור דאורייתא אפילו הכי לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו בנינו דהיינו בשריפה לוי' יהודה וכן הדין בחמץ שנשאר בביתו בי"ד שחל להיות שכתב אחר ה' שעות אבל אחי וכו' עכ"ל וס"ל דלא אמרינן מתוך

שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא בדבר שיש בו צורך קצת לעצם היו"ט אבל מה שנוגע לאיסור מקרי שלא לצורך כלל :

ד ומבואר מדבריו המור דמשום דאינו יכול לשרפו ביו"ט י"א לבערו וזהו לשיטתו שפוסק כ"ר יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה כמ"ש במ"י תמ"ה אבל לרבנן דמפררו וזורה לרוח או מטיל לים היה צריך לבערו ביו"ט ואע"כ דלרש"י אחר שש השבתה בכל דבר ס"ל להמור כפיר"ת דארבא אחר שש צריך שריפה דרוקא כמבואר שם אבל מדבריו הרמב"ם בפ"ג דין ח' לא משמע כן שכתב לפיכך אם לא ביטל קודם שש ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ ה"ז עבר על כל יראה וכו' וחייב לבערו בכל עת שימצאנו ואם מצאו ביו"ט כופה עליו כלי עד הערב ומבערו עכ"ל והא הרמב"ם פוסק שם כרבנן דא"צ שריפה דרוקא וכמ"ש במ"י תמ"ה ועכ"ל אסורו לבערו ביו"ט ואיהו מיירי כלא ביטול כמבואר מדבריו שהתחיל אם לא ביטל וכן כתב המגיד משנה ע"ש וצריך מעם ע"ל לא יבערנו ביו"ט :

ה וראיתי שכתבו המעם משום מוקצה שאסור למלטלו (ט"ז סק"ג ומ"א סק"ב) ואע"פ דמוקצה הוא דרבנן כיון דהוה שב ואל תעשה אסרוהו ואינו עובר על ב"י כיון דאנוס הוא בתקנתא דרבנן (מ"א ס"ט) או משום דלא הוה בעידנא כולמר דבשעה שימלטל את המוקצה עדיין אינו ביעור (ס"ט) ובאר תמוה דהן אמת דמצינו בכמה דברים שחכמים העמיזו את דבריהם זה מחשש שלא יבואו לידי איסור תורה כמו שופר ולולב שכתב

שנתנבלה בשבת דמותר למלטל מפני שראוי לכלבים וה"נ בשעה חמישית מותר בהנאה (סע סק"ג) וצ"ל דמירי כגון שאין לו למי ליתן כעת (סע) כלומר דהרמב"ם לא מירי שם ביחוד בשעה זו אלא שכתב שאחר ד' שעות כופה עליו כלי ע"ש וממילא דאם בשעה חמישית יש למי ליתן דגם כן מותר למלטלו ולהוציאו :

מן ויש מי שאומר דיו"ט שני דינו כחוקה"מ לענין זה דכיון דיו"ט שני דרבנן מתירינן ליה למלטל המוקצה ולבערה ומ"מ אין להתיר לשורפה ודי להמילוי לנהר (מנ"א וט"ז סק"ד) ואע"ג דלשימט ר"ת צריך שריפה נוכח לסמוך על שימט רש"י דלאחר זמן איסורו השבתתו ככל דבר (סע) וכ"ש להרמב"ם והגאונים דא"צ לעולם שריפה דווקא כמ"ש ולפי מ"ש דגם בפירור וזורה יש חשש תורה ישליכנו לבית הכסא אמנם מלשון הטור מבואר להדיא דרק בחוקה"מ יבער אבל כיו"ט אין חיילוק בין ראשון לשני כן משמע מלשון הש"ס ויש מגדולי האחרונים שפסקו כן להלכה (ח"י סק"ה וז"ל סק"ג) :

י איתא בירושלמי (פ"ב ה"ב) גנו של א"י שהיה סמוך לגנו של ישראל ונתגלגל החמץ מגנו של א"י לגנו של ישראל ה"ו דוחפו בקנה ואם היה שבת או יו"ט כופה עליו כלי כלומר דאפילו בחוקה"מ לא ימלטו בידו אלא דוחפו בקנה משום דגורנין דילמא אתי למיכל מיניה ולא דמי למוצא חמץ שלו בחוקה"מ דנוטלו ומבערו משום דכיון שעוסק בביעור לא אתי למיכל משא"כ בחמץ שאינו שלו שאינו מבערו גורנין ואע"ג דכיוה"כ מותר ליטול מאכל בידו ולא גורנין שמא יבא לאכול כמ"ש בס"י תרי"ב י"ל דאימת יוה"כ עליו ולא חיישינן שישבח שהיום הוא יוה"כ משא"כ בפסח ישבח בפסח היום ולפי"ז למדנו שאסור ליקח בידו כפסח חמץ של א"י או הרואה חמץ ברחוב לא יגע בו משעם זה ובשבת ויו"ט כשנתגלגל לגנו כופה עליו כלי מפני שאסור במלטול אפילו ע"י קנה משום מוקצה ואע"ג דזהו מלטול מן הצד אך כבר נתבאר בס"י שי"א דמלטול מן הצד לצורך דבר האסור אסור ע"ש :

י ויראה לי ברור דדין זה אינו אלא בנגזר שלהם שלא היו משופעים והיו משתמשין על הגנות אבל בנגזר שלנו לא איכפת לן ולא יגע בו כלל ורק בחצירו הסמוך לחצירו של א"י או ביתו הסמוך לביתו של א"י ונתגלגל חמץ מזה לזה יעשה כמו שנתבאר :

יב מצא פת בפסח בביתו ואינו יודע אם הוא מצה או חמץ כגון ריקקי חמץ שדומין למצה מותר אפילו באכילה דאולינן כתר בתרא כלומר דסתם תיבות שמשתמשים בהם אוכלין נוטלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו כ"ש דמסתמא כדקה ביד הואי דכתרא היא ומצה היא ודבר זה הוה כוודאי ואפילו נמצא כנומא מותר דכוודאי ברק כהלתו (מנ"א סק"ו) ואם הפת הוא מעופש

שמה ימלטנו ד' אמות ברה"ר אבל משום איסור מוקצה בלבד שייחננו לעבור על ב"י דבר תימא לומר כן וגם משום בעידנא לא מצינו זה רק בעשה דוחה ל"ת ולא באיסור מוקצה ויותר נראה לומר למשום דגם במפרד וזורה לרוח יש קרוב לאיסור דאורייתא דמפרד כיון שא"צ לאכילה אפשר דחייב משום טוחן וזורה הוה נ"כ אב מלאכה וממיל לים נ"כ בעי פירור בחמץ קשה כמ"ש בס"י תמ"ה ובמוצא חמץ מסתמא נתייבש וצריך פירור ודע דעיסה שנתחמצה ביו"ט אף אם ביטל קודם שש לא מהני לה יראה היותה בכלל הביטול ועובר על כל יראה ופשוט הוא (וגם לא דמי לסופר שהו' בניטול עשה ולא ככ"י שעובר כל רגע) :

ן עוד כתבו טעם דכפייית כלי אינו עובר על ב"י ע"פ דברי התהום (כ"ע) : דהמשהה חמץ ודעתו לבערו אינו עובר בב"י משום דלאו דבל יראה הוי ניתק לעשה (מנ"א סע) וא"ל לומר כן דהרמב"ם מלקות לא ס"ל דבל יראה הוי ניתק לעשה מדמחייב מלקות על קונה חמץ בפסח כפ"א וכמו שכתבו שם הגדולים (מנ"א פ"א נכס כמה גדולים ע"ש) אך לפי מה שכתבנו בס"י תל"א סעיף ט' י"ל דגם הרמב"ם ס"ל דהוי ניתק לעשה ע"ש (עמ"ה ס"ג) :

ן וע"י אינו יהודי יש מי שמתיר להוציאו מביתו אף כשביטל החמץ משום דכיון דמדרבנן צריך לבער אתו עשה דתשביה דרבנן ודחי שבות דאמירה לא"י (סע נכס ט"ה) אמנם בהוצאה מביתו עדיין לא קיים עשה דרבנן מן תשביה (סע) אמנם להמילוי לנהר ע"י א"י מותר דהוה שבות בשבות במקום מצוה (סע) אבל לירות לרות קרוב לאיסור דאורייתא (סע) ונ"ל דגם לירוק לבית הכסא מותר ע"י א"י ומנהג העולם לבער חמץ הנמצא ביו"ט בעצמו ולהשליכו לנהר או למקומות המטונפין ואפילו חמה שנמצאת בתבשיל מוציאין התבשיל ומשליכין אותו למקום מטונף ובס"י תמ"ז יתבאר בזה בס"ד (עמ"ה סע מ"ש נכס ה"ה והו"א כתב דנמקס טלון מנהג סז וז"ל עדין ע"ש) :

ך והמוצא חמץ בביתו בחוקה"מ תיכף ומיד מחוייב להוציאו ולבערו ולא ישנהו אפילו רגע אחת אף שכבר ביטלו וכוודאי להסוברים דאין ביעור חמץ אלא שריפתו ולשימט ר"ת בס"י תמ"ה דזהו לאחר זמן איסורו מחוייב לשורפו וי"א שצריך לברך על ביעור חמץ (סע סק"ה) ויש שמסתפק בזה וכבר כתבנו בס"י תל"ה סעיף ג' דפסק ברכות להקל והכרכה שכורך ביו"ד קאי על כל ימי הפסח ע"ש ובחוקה"מ אפילו משהו חמץ מחוייב להוציאו ולבער וכן ע"פ אחר הצות אבל כיו"ט בפחות מכוית פשימא שכופה עליו כלי עד הערב וכן בשבת ע"פ אחר שעה חמישית וי"א שגם בשעה חמישית שאסור באכילה אסור במלטול וכן משמע ברמב"ם פ"ג שכתב דבע"פ בשבת אחר ד' שעות כופה עליו כלי ע"ש וצ"ע מי גרע מנבילה

הוי כוודאי שכל איש מישראל כודק חמצו קודם הפסח ופשוט הוא דלא מיירי שנמצא כביתו על הקרקע או באיזה מקום דזה וודאי אסור אלא מיירי שנמצא כתיבה שמשוהין בה אוכלין ואצלינו לא שייך דין זה דאצלינו הישב ניכר בין חמץ למצה ולא שמענו מעולם שיפול ספק בחתיכת פת אם הוא חמץ או מצה :

הרבה שא"א שבתוך ימי הפסח יתעפש כל כך הרי הוא וודאי חמץ ואם עכרו מימי הפסח שנוכל לתלות שנתעפש משנכנס הפסח עד עתה אם אצלו נוהגים לאפות בפסח פת חמה בכל יום תולין להקל אפילו הוא מעופש הרבה שאנו תולים לומר דבכל יום אפה פת חם ונתנו עליו לפיכך הרבה להתעפש ואין מן התימא שבאיסור כרת נסמוך על זה לפי שדבר זה

תמו דיני תערובות חמץ בתוך הפסח . ובו מ"ה סעיפים :

הרא"ש דשליה כוכניס ולפ"ז גם בחמץ נוקשה ותערובת כן כוונן ולא נזכר על דברי הרא"ש בפסחים שהוא עיקר הטעם כמבואר מרש"י ודוק :

ד עוד יש נ"מ בין הטעמים דלמעט הרמב"ם משום דשיל"ם אם נהערב בתבשיל ויתקלקר עד לאחר הפסח מותר כמבואר ביו"ד סי' ק"ב דדבר שיש לו מתירין לא שייך כשיתקלקל המאכל עד שיותר ע"ש משא"כ למעט הרא"ש בכל נוזני אסור ונמצא דלכל אחד מן הטעמים נמצא צד קולא וחומר ארוב הפוסקים קבלו מעט הרא"ש כמ"ש :

ה ודע כי דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל דזה שחמץ בפסח אסור במשהו אינו אלא באבילה ולא בהנאה (תשו' הרשב"א סי' נ"ג וסי' תשל"ו) ולא נתקבלו הדברים אצל הפוסקים כי דעת רש"י ותוס' והרי"ף והרמב"ם דגם בהנאה אסור במשהו כמ"ש הרא"ש והר"ן (נפ"ה דכוכניס) וכן הביאו שדעת השאלות ור"ת דחמץ בפסח כששים ודחאו זה מהלכה וגם ר"ת עצמו לא סמך על דעתו להורות כן והנוסחא לפנינו בהשאלות דבמשהו וכתב המרדכי בפ' כל שעה דבכל מקום שיש בלא זה צד להתיר אע"פ שאנו אוסרין במשהו מ"מ ככה"ג סומכין על דבריהם להתיר בס' (הנילוו הרמ"א בד"מ אות א' ע"פ) :

ך עוד כתב המרדכי כספ"ג דבוכבים והר"ן שם (פ"ה) דכל איסורי הנאה שאסורין תערובות בהנאה בכל שהוא מוליד דמי האיסור לאיבור והשאר מותר בהנאה וכ"כ בשם רשב"ם (נ"ו) עכס הגמ"ר אבל מסקנת המרדכי בפ' כל שעה דלא מהני וכ"כ בתרומת הדרשן (סי' קס"ד) דחטה הנמצאת בתרנגולת שורפין הכל וז"ל רבינו הרמ"א בסעיף א' וצריך לשרוף הכל ולא סני כפדיון דמי החמץ ולמכור השאר מיהו כלים שנתבשלו בהם מותרים לאחר הפסח וא"צ שבירה או הגעלה עכ"ל ומותר לכתחלה להשהותם עד אחר הפסח וכמ"ש בס' תנ"א (מג"א סק"א והאר"ז) כתב הגמר ממשהו חמץ בפסח מוכנס לו שלף יקטל כל השנה) וכיון שאסור בהולכת דמי האיסור לאיבור ממילא דאסור למכור לא"י חוץ מדמי חמץ שבו ומעמא דמתכבד הוא דכיון דעיקר טעם החומר הוא להרחיקו מאיסור כרת מה שאינו ברול ממנו כל השנה אם תתן לו קולות אלו במלה לה

א הלכה פסוקה היא דאע"ג דכל האיסורים בטילים כששים מ"מ חמץ בפסח איסורו במשהו בין שנתערב במינו ובין בשאינו מינו ויש בזה ג' מעמים הרמב"ם בפס"ו ממאכ"א ביאר הטעם משום דחמץ הוא ליה דבר שיל"ם דאפילו באלף לא בטיל דחמץ זה היא מותר לאחר הפסח כשהוא בתערובתו ואע"ג דכל דבר שיל"ם הוא שהאיסור עצמו יהא מותר ובכאן החמץ כשהוא בעין אסרוהו משום קנסא מפני שעבר בב"י כמו שיתבאר ובאמת יש שהשיגו עליו ממעט זה (הר"ן כמ"ש הכ"מ נפ"ה) מ"מ ס"ל להרמב"ם דגם זה מקרי דשיל"ם ואע"ג דכל דשיל"ם שאינו בטיל אינו אלא במינו ולא שלא במינו כמ"ש ביו"ד סי' ק"ב כתב הרמב"ם שם דבחמץ החמירו אף שלא במינו ע"ש :

ב והרא"ש בפ' כל שעה (סי' ה') כתב הטעם שהחמירו בחמץ דמפני שהתורה החמירה בחמץ יותר מכל האיסורים שהייכה כרת החמירו בכיבולו במשהו ע"ש ואין טעם זה מספיק שהרי גם חלב ודם הם ככרת ועכ"ו בטילין כששים וצ"ל דכוונתו גם לאיסור כל ידאן שאין בכל האיסורים ובפ"ה דבוכבים (סי' כ"ט) כתב הטעם משום דלא ברילי מנייה כולי שתא ע"ש ותימא שהרא"ש יסתור עצמו לכך נראה דתרווייהו צריכי דעיקר הטעם משום דהוא איסור כרת ואע"ג דחלב ודם נמי איסורי כרת מיהו ברילי מינייהו ומחמץ לא ברילי (והשתא ל"ז לטעמא דכ"י שכתבנו וכן מפורט ברש"י כ"ט : ד"ה שלף בנינו וז"ל גזר חמץ בזמנו שלף בנינו אטו מינו הואיל שהוא ככרת ואע"ג דנהלג ודם לא גזר חמץ דלילי מיניה אכל וכו') עכ"ל הרי להדיא דדברי הרא"ש כשני המקומות) :

ג ויראה לי שיש נ"מ לרינא בין טעם הרמב"ם למעם הרא"ש דלהרמב"ם אפילו חמץ נוקשה שנתערב בפסח אינו בטל בס' שהרי יש לו מתירין וכן אם נתערב קודם הפסח חמץ במצה באופן שאין בו ששים וגם ליכא כוית בכא"פ ומן התערובת הוה נתערב בפסח ג"כ אינו בטל בס' מהך מעמא אבל להרא"ש דהטעם הוא משום כרת צריך להיות נוקשה בטל בס' וכן בזה התערובת כיון דליכא בהו כרת ורוב הפוסקים הזכירו רק טעם הרא"ש מפני שגם רש"י ס"ל כן כמ"ש ועוד יתבאר בזה בס"ד (עמ"ס סק"א שלף הביא רק דברי

לה ההרחקה כמובן ואם נתערב כלי חמץ בכלים של פסח אינו כמל דהוי דשילימ (כ"ה) ומניחין כולם עד לאחר הפסח ואפשר דבאינו בן יומן למאן דס"ל נטלפ"ג יש להתיר כמו שיתבאר לכן בכלים נראה שיש לסמוך דחד בתרי במל כיבש ביבש (הפ"ה האריך לחלוק שמות למכור לא"י חזן מדמי איסור שבו וזהו נגד כל הפוסקים האחרונים והח"י סק"ב ג"כ מסכים בהפסד גדול להשליך דמי חמץ לחיבוד והשאר מותר בהנאה ולא בחכילה וחולק עליו הא"ר סק"ב והמק"ס סק"ב כתב דבחמץ נוקשה או כמי פירות עס מים יש להקל ע"ש וכן יש להורות) :

ז לא החמירו בחמץ יותר מכלל האיסורים רק בכמות הביטול שכל שבשאר איסורים במל בששים בחמץ אוסר במשהו אבל באיכות האיסור לא החמירו כגון שבשאר תערובות לא היה צריך ששים אלא קליפה או נטילת מקום אף בחמץ כן הוא וכמו שבשאר איסורים חס בחם בלא רוטב כגון שנגע בשר גבילה חס בכשר כשירה דצריך קליפה או נטילת מקום כפי הדינים שנתבארו ביו"ד ס' ק"ה וזהו כשאיין שם דבר המפעפען כגון בשר כחוש אבל בשר שמן אפילו אם ההיתר הוא שמן והאיסור הוא כחוש אויל ומפעפע לאיסור שהאיסור נתפסם מן ההיתר ומפעפע בכלולו וגם בחמץ כן הוא :

ה לפיכך ריקק מצה חס שנגע ברקיק חמץ חס דיו בקליפה ואם לא קלפוהו ובשלו כ"ך נראה דאע"ג דבכל האיסורים מותר כמ"ש שם מ"מ בחמץ אוסר דמעמא דבכל האיסורים מותר הוא משום דאין לך דבר שלא יהא בו ס' נגד הקליפה כמבואר שם וזה לא שייך בחמץ שאיסורו במשהו (וכ"כ הא"י) ויש מי שכתב דבהנאה מותר (ח"י סק"ט) וזא ידעתי למה :

ז אבל כשיש בכאן שומן המפעפע כגון פשמיד"א של חמץ שיש בו שומן או אפילו המצה היא פשמיד"א או משוח במשון או בשומן או בשישון למגרי דאויל המצה השמינה ומפסם ליה להחמץ אסור מפעפע בכלולו ואע"ג דבשאר איסורים בעינן להמור שם ביו"ד ס' ק"ה שהאיסור עצמו יכול להתפסם אבל איסור כחוש הכלוע משומן שאין בו איסור מצד עצמו אינו מפעפע דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקום שהאיסור עצמו יכול לילך וכאן החמץ א"א לו לפעפע מ"מ בחמץ דאיסורו במשהו גם ככה"ג אסור דע"כ"ג במשהו מפעפע (כ"ל לדעת המג"א סק"ב ועמ"י סק"ה) ומ"מ זהו כשנגע המצה בהחמץ השמן אבל חתיכה שחציה מצה וחציה חמץ כמו מצה כפולה שחושבין הכפולות לחמץ והיא כולה משוחה בשמן ונגע מצה אחרת במצה זו במקום שלא נתכפלה מותרת ולא אסרינן דהשומן מפעפע במקום הכפול למקום שאינו כפול והוא כנגעה בחמץ דהיינו מקום הכפל דאין איסור יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ואע"ג דאמרנו דגם ההיתר מפעפע לאיסור וא"כ גם האיסור מפעפע להיתר גם בלא רוטב ונעשה

ההיתר כאיסור ויאסור המצה השנייה מ"מ אינו כן דרוקא בנגיעת היתר להאיסור ממש לא בעינן רוטב אבל נגיעת היתר להיתר ואותו היתר נוגע לאיסור לא אסרינן בלא רוטב אמנם הכפולה כולה אסור כשהיא משנה דהא זהו נגיעת היתר באיסור (כנלע"ל ודאש"ר לדמאן דלאסר אתי משנה ככה"ג נמי אסור וז"ל ומדברי המג"א שם נראה שכונתו להיתר ככה"ג אך מדמסיים כמו במליחה נראה שכונתו לאסור אותה חתיכה וכונתו פתומות ודו"ק) :

י אין חמץ אסור במשהו אלא בפסח עצמו אבל לא בע"פ מחצות ואילך כיון שאין בו כרת במל בששים וכ"ש אם נתערב קודם הפסח דבמל בששים כן הוא הסכמת כל הפוסקים ולכן חמה שנמצאת בתרנגולת מבושלת בע"פ מותרת דבמילה בם' וזהו כשורקו החמה ממנה אבל אם הניחו את החמה בתוכה וחזרו וחקממה בפסח הותרת ליתן טעם בתוכה ואז אוסר במשהו דלא שייך לומר שכבר נתבטלה דהוה אם היו מחממים אותה בלא החמה אבל בחימום עם החמה הרי בליעה חדשה היא וזהו אפילו למאן דלית ליה חזור וניעור כמו שיתבאר אסורה דאין זה ניעור מהקודם כמ"ש :

יא וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' על דין זה וז"ל מיהו בחימום כלי שני אין לחוש ויש מחמירין בכלי שני בפסח וטוב להחמיר אם הוה סולדת בו דכל"ה לא מקרי כלי שני עכ"ל ונראה להדיא דדעתו נוסח דלינא שאין לאסור בכלי שני דכיון דלא מחמירין בחמץ רק במקום שבאיסורים אחרים במל בששים אוסר בחמץ במשהו אבל כלי שני שאינו אוסר בשאר איסורים ממילא דגם בחמץ אינו אוסר אלא שכתב דטוב להחמיר מפני שלדעת הרשב"א אוסר כלי שני גם בשאר איסורים כשהוה סולדת בו ועם דלא קי"ל כן כמ"ש ביו"ד שם מ"מ בחמץ יש להחמיר ונ"ל דגם בעירוי דבשאר איסורים אינו אוסר אלא כדי קליפה גם בחמץ כן הוא אלא כיון שכתב דטוב להחמיר כב"ש כ"ש בעירוי מיהו מעיקר דינא מותר ובהפ"מ וכבוד יו"ט אולי אפשר לסמוך על זה ויש להתיישב בזה :

יב אמנם יש לתמוה על רבינו הרמ"א דלקמן ס' תנ"א כתב בפשיטות לאסור בכלי שני ובס' תס"ו אוסר אפילו בעזון ולא הביא כלל שני דיעות בזה אך י"ל שסמך על רבינו הבי"ש שם הביא שני דיעות בעזון ע"ש אמנם כמה רחוק ההפלה מן עזון לכלי שני וכל המפרשים מרחו בדבריו וכן בדברי הראשונים שיש סתירות בדבריהם בעניין זה (שמ"א סק"ט וחי' וחי' סק"י) ויש מי שאומר דבכאן הקול מפני שמירי בחזור וניעור (א"ר שם) ולא נהירא דכשחממה בעוד שהחמה בתוכה בפסח לא מקרי חזור וניעור כמ"ש והנה מן ס' תנ"א יש ליישב דשם לא מירי באיסור משהו אלא לעניין כלי שנשתמש בה חמץ והוא כלי שני כמ"ש שם בסעיף א' וא"כ כל הכלי בלוע מחמץ ולא דמי לאיסור משהו אבל מפ"י תס"ו

כיות חלב שנפל למים ונתבטל בס' ואח"כ נפל מן המים לקרירה של בשר מותר אע"פ שאין כבשר ס' נגד החלב שכבר נתבטל בהמים ע"ש וה"ג אפילו אם נאמר דהגעת הזמן הוה כתוס' איסור הא התם הבשר וודאי הוא איסור ומ"מ כיון שכבר נתבטל בטל וה"ג כן הוא והרי אמרנו מפורש שלא החמרנו בחמץ נגד שארי איסורים רק בכמות הביטול ולא בשארי דברים (האוסרים הם נמרדכי פ"ב) וע' בסעיף י"ז :

מזן והאוסרים אמרו עוד טעם דקודם הפסח לא שייך ביטול כלל שהרי לא הניע עדיין זמן האיסור ולא דמי לשארי איסורים שהאיסור היה מכבר ונתבטל משא"כ כאן לא היה איסור שנאמר שיתבטל (ס נשס ראז"ה) ואינו מכין הדברים דהא בהניע ע"פ שעה ששית הניע זמן האיסור ונתבטל בס' כמ"ש אם לא דס"ל לדיעה זו דגם בע"פ אוסר במשהו ואנן הא לא קי"ל כן ועוד אדרבא הא כשלא הניע זמן האיסור עדיף מפי דמהאי מעמא קי"ל ביו"ד שם דהלחב בטל במים ואין הבשר אוסרו מפני שנתבטל בעוד לא היה איסור וכמרדכי שם הביא שרבינו תם ור"י וספר התרומה פסקו שאינו חוזר וניעור וכ"כ רב פלמי גאון ורק הראב"ה חולק עליהם והוה יחיד נגד רבים ועוד דא"כ לאיוה ענין אמרו הפוסקים דקודם הפסח ובע"פ במל בששים כיון שאתה אומר שבהניע הפסח תיאמר וצריך אתה לומר לענין לאכלן קודם הלילה והיינו משעה ששית עד הלילה ואין זה אלא דברי תימא וע' בסעיף י"ז ועוד דלדיעה זו האיך מצאנו ידונו ודגלינו לכשל מן המצה בפסח הא וודאי יש כמה חטים מצומחים אלא שנתבטלו והיתה אם נבשל בפסח היא חוזר וניעור אלא וודאי העיקר לדינא כדיעה ראשונה דאינו חוזר וניעור וכן מכוואר מדברי רבינו הבי" שכתב הדיעה ראשונה כסתם והשנייה בשם יש חולקים (אלא עוהגים ע"פ הכרעת הרמ"א כמו שיתנצל וכעיקר רח"ת הראב"ה מנדרים ע"ז. אס מעטלין כלי עמא ליטער וכו' דהס הגר"א ססק"א ותמה עליו דלדרבא לפי המסקנא הוי להיפך ע"ש ונס רחמינו מיו"ד סי' ל"ט מחלב הוי תיובתיה ודו"ק) :

קשה דשם בסעיף י"ב מיירי ג"כ באיסור משהו ע"ש : יג ונראה דדווקא ככאן בחטה בתרנגולת צלויה בלא רוטב דעתו נוטה שלא לאסור בכלי שני שהרי י"א דבצלי לעולם אינו אוסר רק כרי נמילה ויש שאסרו בכלי סמעים שבעת הצלייה השפוד מתהפך בכך צד אבל בלא"ה אינו אוסר כבולו כמ"ש רבינו הכ"י בסעיף תס"ז סעיף ט"ז ע"ש ושם מיירי בכחושה דבשמינה אסורה כולה כמו שיתבאר שם מיהו עכ"פ בצלייה קילא טובא מביטול במים וככאן אע"ג דמיירי בתרנגולת מבושלת מ"מ הא מיירי רכשהממה בפסח היתה בלא מים ולפיכך הקיל בכלי שני אלא טובא להחמיר משא"כ בס' תס"ז מיירי במים ולכן אומר שם סעיף י"ב מליגה בכלי שני ואפילו בצונן ונראה דבצונן אינו אוסר רק בשהה שם זמן הרבה כשתים ושלוש שעות אבל לא בזמן מועט מיהו בכלי שני כשהיד סולדת בו אסורה מיד משא"כ בצליית כלי שני (וזכו כוונת המנ"א סק"ט) :

יך וכתב רבינו הכ"י בסעיף ד' אם נתערב החמץ קודם הפסח ונתבטל בס' אינו חוזר וניעור בפסח לאסור במשהו ויש חולקים עכ"ל והיינו כחטה שבתרנגולת בע"פ ונטלוה ממנה וחימומו התרנגולת בפסח אין האיסור חוזר וניעור וכן כל מין חמץ שנתבטל קודם הפסח אם אין החמץ ניכר בע"פ בפסח אלא נתערב לנמרי אפילו יבש ביבש כגון שנתערבו פרורי חמץ כהרבה פרורי מצה אינו חוזר וניעור כן פסקו הר"ש והטור ועוד פוסקים והביאו ריאה בהא דתנן בכלאים (ט"ט) צמר נמלים וצמר רחילים שמרפן זה בזה אם רוב מן הנמלים נתבטל ומותר לחברו אחר כך עם פשתן דלא אמרינן דהאיסור חוזר וניעור ודענ"ד נראה דגם ריאה זו א"צ דכשלמא בשם שניתוסף דבר מה אחר הביטול שהוא אסור עם המעורב כמו בשם שאחר הביטול כצמר נמלים נתחבר עם פשתן שהוא עם הצמר רחילים אסורים יחד שפיר שייך להצריך סברת אין חוזר וניעור אבל הכא הרי לא ניתוסף דבר וכבר נתבטל אך י"ל דהנעת הזמן של פסח הוה כתוספת איסור כלומר שניתוסף איסור משהו על איסור ששים הקודם :

מזן והיש הולקים הביאו ריאה מבכורות (כ"ג). דמים שנתבטלו כציר אם באו אח"כ לקרירה של מים חוזר וניעור המים שנתבטלו לענין תומאה וה"ה לענין איסור כמ"ש התוס' שם וכן מפורש ביו"ד סי' צ"מ דאיסור שנתבטל שהיה ס' כנגדו וניתוסף אח"כ מן האיסור הראשון חוזר וניעור לא שנא מין במינו או מין בשאינו מינו ואין הילוק בין לח ליבש ובין נודע דאיסור בנתיים או לא נודע ע"ש ולענ"ד אינו יודע הדמיון דבשם ניתוסף איסור אבל הכא לא ניתוסף ואם תאמר דהנעת הזמן הוה כתוספת כמ"ש סוף סוף הרי כבר נתבטל והוה דומה ממש למ"ש ביו"ד שם

יך וכתב רבינו הרמ"א דנהגין כסברא הראשונה בכל תערובות שהוא לח בלא ומיהו בדבר יבש שנתערב או שיש לחוש לתערובת כגון פת שנפל ליין אע"פ שנמלו משם אסור בפסח דחיישינן שמא נשאר לו פירורין ונותנין טעם בפסח עכ"ל מרביו מוכח דאפילו מאן דס"ל חוזר וניעור אינו אלא כדבר של ממשות כמו תערובת שכר ביוין אבל בבליעת טעם חמץ גם דיעה זו מודה שאינו חוזר וניעור ולפ"ו יסברו הוה שאמרנו דנתבטל קודם הפסח היינו בכליעת טעם וכן לפ"ו מה שכתבנו בחמיטות תרנגולת לאחר שנמלו החטה ממנה דלדיעה ראשונה מותר אינו כן דבטעם בעלמא

בעלמא מודה גם דיעה זו דאינו חוזר וניעור (וכ"כ הנ"ל סק"ו) ויש מי שמתיר בפת שנפל ליון ע"י סינון (מנ"ל סק"ג נכס ש"ך) ודווקא כשסינונו קודם הפסח אבל בפסח אין לסנון (סע) וכן כשהמסקה עבה והאני סינון (סע) ויש מי ששייך דלא מהני סינון דשמא יש דקין מאד שיוצאין דרך נקבי המסנת (ט"ז סק"ו) ואינו עיקר דלמה נחמיר בחששות דחוקות מה שמעיקר הדין מותר לגמרי אף לפי החששות דכבר נתבאר דהעיקר לדינא כדיעה ראשונה (ונס ה"י סק"ו דהה דכריו ע"ש) ומ"ש המנ"ל כססק"ג נכס הרשכ"ל דלס לאחר שהוליא הפת לקה יין מחזיתו וזו עירובו זיין אחר דנאסר כולו ע"ש וזו ודלוי מומרא יתירה לדין קדי"ל עיקר כדיעה ראשונה והרשכ"ל ס"ל דחוזר וניעור כמ"ש נס ב"ש ה"ך ונס הנוכ"י סי' כ"ד העיד שכל פולין ואשכנז מורים הלכה לדין חוזר וניעור וכן הגר"ז כתב דהעיקר לדינא דאינו חוזר וניעור אפילו יבש ביבש ע"ש) :

יח ובעניין תרי משהו כלומר קדירה שנאסרה במשהו ונפל מהקדירה משהו לקדירה אחרת יש מי שמתיר (ט"ז ב"ד סי' ז"ב ולקמן סי' תס"ז סק"ו) ורבו החולקים על זה (מנ"ל כס"י תס"ז סק"ג וס"י סי' תמ"ו סק"ה והמק"ה כס"י תס"ז סק"ו) ואף גם המתיר לא התיר בדבר לח שנאסר במשהו שנשפך מזה לדבר לח אחר דבזה פשיטא שנם בהשני יש משהו אך ברבר גוש כמו חתיכת בשר הבלועה מחמץ ונאסרה במשהו ונפל משהו מחתיכה זו לקדירה אחרת דאין כח בדבר הנאסר במשהו לאסור אחרים במשהו והחולקים אוסרים גם בכה"ג וכתבו שכן נוהגין כל בעלי היראה (והס"ר כס"י) זה סק"ה מסכים עם הט"ז דחתיכה שנאסרה במשהו שנפלה לתבטל אחר ט"ז רוב נגדו דמלך החתיכה מהתבטל והתבטל כשר ע"ש) :

יט וברין ריחא אם אוסר בחמץ כתב רבינו הרמ"א וז"ל וברין ריחא מילתא לענין תבטל בשיש שיש בו חמץ עם שאר תבשילין יש מקילין במקום דהיה מותר בשאר איסורים ויש מחמירין דמשהו מיהא איבא ודווקא במקום ששייך בו ריחא אלא דבשאר איסורים לאו מילתא היא כמ"ש ביו"ד סי' ק"ח עב"ל כלומר כגון בתנור קמן שאין מחזיק י"ב עשרונים והוא סתום והחמץ והמצה שניהם מגולים בתוך התנור דבזה אנו מתירים כדעבד בשאר איסורים כמ"ש שם בזה יש מחמירין בחמץ אבל בתנור גדול אפילו כשהתבשילין מגולין או בקמן ואחד מן התבשילין מכוסה גם בחמץ אין חישש (ט"ז סק"ג) וכפת כתבו הפוסקים דלא שייך כלל ריחא ולכן אם בתנור אחד נאפה מצה וחמץ אפילו התנור קמן וסתום אינו אוסר (סע) ויראה לי דאם נאפו ברוכב אחד אסור ממעם אחר שהרי הרוכב בולע מהפת חמץ והמצה בולע מהרוכב ונהי דבשאר איסורים לא חיישינן לזה כמ"מ משהו מיהא איבא וכן זיעה העולה מחמץ למצה הוה משהו עכ"פ ואוסר וע"י ביו"ד

ס"ם צ"ב שמבואר שם דבשאר איסורים אין חשש בזה : ך ודע דרבינו הרמ"א ביו"ד סי' ק"ח הכריע דבמקום הפסח יש לסמוך על המקילים בריח בחמץ ע"ש כלומר אפילו בתנור קמן ומגולה ויש מי שאומר דווקא בפתוח קצת במקום שהעשן יוצא אבל כסתום לגמרי הא מבואר שם דגם בשאר איסורים אין להקל אלא במקום הפסח וא"כ בחמץ גם במקום הפסח אסור (מנ"ל סק"ד) אך זהו בצלי בעצם התנור בלא כלי אבל כבישול אפילו הקדירה מגולה מותר לכד בהצאליני"ט של שבת שאנו רואים בחוש שיש בו ריח (סע) מפני ההטמנה ויש מקילין בכל זה (פר"ה וס"י סק"י) ומעשה שסתמו התנור בפסח בהרף שסותמין כל השנה לפני החמץ והתירו התבשילין (סע) וכיון דכל עיקר הפני בריחא אם הוה משהו עכ"פ אם לאו גלע"ד ראייה ברורה משבת (ס"ב :) דריחא לא הוה אפילו משהו והוא כמי שאינו (שאו"מ שם אצל אין נכס נוסף חייבת על הכלי זאת אומרת המוליא אולכין פחות מכשיעור וכו' דהא אין נכס נוסף פחות מכשיעור דמי מפני הריח כדפירש"י ודמי רב אפי' שאני הכא דליתא לתמשא כלל דריח אין בו טעם ממש ע"ש כדפי' הרי דאינו כלום אך בדבר הריף יש לחסור השמטה הוא דבר הריף כמ"ש הח"י סע והפר"ה מיקל גם בזה וקולא יתירא היא דדבר הריף ודלוי בולע ואס האיסור דבר הריף מותר כמ"ש הח"י ע"ש וכתמן יש דבר הריף כמו בחר"ט כמ"ש הנ"ל ע"ש ודו"ק) :

כא ובענין נתון טעם לפגם ג"כ יש דיעות דרבינו הב"י בסעיף י' כתב דנתון טעם לפגם מותר גם בפסח ורבינו הרמ"א כתב דיש מחמירין וכן ניהגין באלו המדינות ובמקום שיש מנהג להחמיר אפילו נטל"פ ומשהו אסור עכ"פ ואם ניתוסף לזה גם ריחא מותר אמנם במקום שאין מנהג המיקל בנטל"פ לא הפסיד (מנ"ל סק"ח) ואפילו בפחות מס' מותר (ח"י סקמ"ה) דכן עיקר לדינא ולפ"ז המבטל בפסח בכלי חמץ שאינו בן יומא מותר התבטל כמו בשארי איסורים ומ"מ אין להורות כן רק לעניי ולא לעשיר ובקדירה שעבר עליו י"ב חדש יש להתיר לכולם דכבר פג טעמו וריחו ובע"פ אחר חצות בכל המקומות מותר וכן אם החמץ נפסד לגמרי עד שהוא כעפרא פשיטא שאינו כלום גם בפסח עצמו (ח"י סע) וחמץ נוקשה י"א דבטל בס' (מנ"ל סק"ה) וע"י בס"י תס"ב :

כב וכן בתערובת יבש ביבש יש פלוגתא דרבוותא הרי"ף ז"ל בשלהי כוכבים פסק דאוסר במשהו כמו בלח בלח דאע"פ דבשאר איסורים בטל ברוב כשאניה חתיכה הראויה להתכבד או דבר שבמנין זהו באיסורי נתני טעם ולא באיסורי משהו ולכן אפילו באלף לא בטיל ודעת רש"י והרא"ש והמור דבטל ברוב כבשאר איסורין דווקא לח בלח דבשאר איסורים אסור בנתון טעם אסור בחמץ במשהו אבל בענין ביטול ברוב אין חילוק ורש"י ז"ל הצריך להשליך אחד בנהר והרא"ש חולק

חלק בזה כמ"ש המור ואם הוא כבר שלם וודאי לא כמיל אפילו בשאר יאסורים כמ"ש והסכמת הגדולים למעשה כדעת הרי"ף (ח"י סקמ"ו) ובע"פ ער הלילה לכ"ע בטל ברוב ויש לאוכלם עד הלילה (מנ"א סק"א) ואם נפל אחד מהם לנהר מותר בע"פ אפילו בכבר שלם (מק"ח) כמ"ש ביו"ד סי' ק"י :

כג כבר נתבאר בסעיף י"ג דאנו אוסרים גם בכלי שני אם היר סולדת בו ובפרט כדבר לח כמים וכ"ש בעירוי מכלי ראשון אבל בעירוי מכלי שני אף להחמיר כלל וב"ש שאין להחמיר בעלי"ר שהיא כלי שלושי (מנ"א סק"ט) אמנם כשהנחו עליה בש"ר רותח הבלוע מחמץ יש להחמיר כמ"ש ביו"ד סי' צ"ד דרב"ר גוש לעולם הוי ככ"ר מפני שמחזיק חום הרבה (ש"ס) ואף שבשם יש מקילים מ"מ בחמץ וודאי אסור (ומ"ש המנ"א מ"י ז"ה ש"ס דברים שמתגלגלים ככ"ש לא ידעתי אם יש כזה נחמץ וכן מ"ש ש"ס כש"ר דלית ביה נקעים אסור אפילו נזנז כמ"ש ביו"ד סי' ס"ג לא ידעתי ג"כ אם שייך זה למק"ו ודוק) :

כד כתב רבינו הבי"ם בסעיף ה' בשר יבש וגבינה ודגים שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו בהם מותר לאכלם בפסח מיהו דנים מלוחים השרויים במים בפסח בכלי חמץ יש להחמיר ליוהר מהם מפני שהם בולעים בפסח מפליטת הכלים וחמץ בפסח במשהו עכ"ל ביאור הדברים ומצד שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו לברור המלח מחמץ אולי יש בהם פירווי חמץ אין חשש כלל אפילו לחומרא בעלמא ולא מיבעיא להסוברים בסעיף י"ד רכשנתבטל קודם הפסח אינו חוזר וניעור ודיעה זו עיקרית לדינא כמ"ש שם אלא אפילו להסוברים החוזר וניעור זהו כשידענו שהיה שם פירורי חמץ אבל אנן הא לא ירעינן מזה ואחוקי איסורא אבל מחזקינן (ד"ן זה) כמ"ש הטור ג"ס ר"י ומעט שנתבטל קודם הפסח מ"ל לדינו חוזר וניעור דעל זה קאי ע"ש אמנם אנהנו נזכרנו דאפילו למ"ד חוזר וניעור מותר דל"כ כיון דהכ"י בסעיף ד' הביא גם דיעה זו דמזר וניעור ה"ל לזכר לדדיעה זו אסור אל"ל וודאי כמ"ש (ודוק) (וזהו כוונת ה"י סק"ו) :

כה וזה שכתב מיהו דנים מלוחים השרויים במים בפסח בכלי חמץ יש להחמיר וכו' המשמע להדיא דמדינא מותר אלא שיש להחמיר והאמת כן הוא דאע"ג דהכלי היא של חמץ מ"מ הא אינו בן יומן דסתם כלים אינן בני יומן וכ"ש אם ידענו שאינו בן יומן ורבינו הבי"ה הא פסק בסעיף י' דנותן טעם לפגם מותר וכמ"ש בסעיף כ"א אלא שם"מ יש להחמיר דאולי דנים מלוחים הוה כדבר חריף דאפילו אינו בן יומן אסור או אפשר כיון דהמים מבטלין כח הציר לאו כלום הוא ולכן השרוים בפסח עצמו יש להחמיר אבל השרוים קודם הפסח אין להחמיר כלל דלסמי ניחוש לה אי משום דבר חריף דציר הלא המים מבטלין כח הציר ואי משום דנכבש בו מעל"ע והוה כבוש וכבוש הוא כמבושל אכתי הא

אינו בן יומן ועוד קודם זמנו היתר הוא ולא שייך ביה כבוש כמבושל (מנ"א סקמ"ז) וכן השרויים בפסח שלא בכלי חמץ ג"כ אין להחמיר מטעם שמה יש שם פירורי חמץ כמ"ש בסעיף הקודם :

כו ורבינו הרמ"א כתב על זה ויש חולקין ומחמירין ובמדינות אלו המנהג להחמיר לכתחלה שלא לאכול גבינות ודגים ובשר יבש אבל אם הדיוח הבשר ג' פעמים קודם פסח נזהרין לאכלו ובכרכשות אין מועיל הדחה לפיכך אין להשרות הטבחות היבשות וכדיעבד אין להחמיר באלו אבל בשומן מהותך בכלי חמץ אסור מדינא אם לא היו נוהרים בשעת עשייתו מחמץ ושלא התיכו אותו בכלי חמץ שהן בני יומן וכן כל דבר שמבשלין בכלי חמץ כגון יין מבושל או מרקחת וכדומה אסור בפסח אבל ביו"ט האחרון יש להקל בו וה"ה אם נתערב משהו תוך המאכל מדברים אלו שאין להחמיר לאסור התערובות עכ"ל ודבריו צריכין ביאור :

כז וה"פ שחולק על שני הדינים של רבינו הבי"ה על הדין הראשון דבדברים שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו בהם לברר המלח דמותר פסק רבינו הרמ"א דיש להחמיר מטעם דחיישינן להדיעה דמ"ל דבדבר יבש חוזר וניעור ולכן שמה היו בהמלח פירורי חמץ וחוזר וניעור בפסח ולכן נהגו להחמיר שלא לאכול כל מה שנמלח קודם הפסח ולא נזהרו להחמיר לברורן מפירורי חמץ אמנם כשהדיוח ג' פעמים קודם הפסח הרי נמלח החשש וג' פעמים הוא להידור בעלמא כדי להדיח יפה יפה ומותר להדיח אפילו בכלי חמץ דצונן אינו מפליט מיהו לכתחלה נהגו להדיח בכלי שאינה של חמץ (ט"ו סק"ט) וי"א עוד דדווקא בשר שאין דרכו לאכול בלא הדחה וכן דגים יבישים אבל גבינה ודגים אפילו רוצה להדיח אסור דשמה יאכל בלא הדחה ולכן המנהג שלא לאכול שום מלוח (מנ"א סק"ס ונ"א) ולכן אין אוכלין לימענע"ם מלוחים שלא לשם פסח כבדירת המלח (ש"ס) ולהכרכשות אין מועיל הדחה שהרי ממולאים בחתיכות דקות מאד והדחה הוא רק בחוץ ומובן דזהו רק חומרות בעלמא וכדיעבד אין חשש בכל זה אך כשיש שומין בהכרכשות בזה וודאי אסור שהרי נחתכו בסכין חמץ ושום הוי דבר חריף ואסור לאוכלן בפסח ומותר להשהותן עד אחר הפסח (מ"י סק"א) וזה שנתבאר שידיוח קודם הפסח התיר מהרי"ל בדיעבד אם לא הודחו קודם הפסח להדיחן גם בפסח (ש"ס סק"ד) :

כח וכן חולק על הדין השני בדגים מלוחים השרויים במים בכלי חמץ בפסח שכתב רבינו הבי"ה שיש להחמיר ומשמע דמעיקר דינא מותר ואם שרויים קודם הפסח אין להחמיר כלל ורבינו הרמ"א אינו סובר כן ופסק בשומן המהותך בכלי חמץ קודם הפסח אסור מדינא דלענין פסח לא אמרינן סתם כלים אינן בני יומן

אסור להשתמש דשם בנקל שיפול לתוכה חמץ אבל מחבית שלימה אין חשש ומ"מ נהגנו לעשות כדברי רבינו הרמ"א להדיחין ג' פעמים קודם הפסח ואם לא הספיק מה שהכינו קודם הפסח פדיחין גם בפסח כמ"ש בסעיף כ"ז והמחמירים שלא לאכול כלל העריג' בפסח אין מקום כלל לחומרא זו כפי שנעשים עתה בימנו :

לא וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' יש מחמירין להסתפק מחומץ יין שמסתפקין כל השנה דחיישינן שמא נתנו בו מהנשאר מן הסעודה ולפעמים יש בו פירורי לחם ובמקומות אלו שאין חומץ יין מצוי לא ראיתי מחמירין בזה עכ"ל כלומר דלא מיירינן במסתפקין ממנו מעט מכל סעודה דא"כ גם בלא חשש זה אסור דחיישינן שמא הלך באמצע הסעודה ליטול משם ונפלו לשם פירורי חמץ דהא אפי' בדיקה חמץ צריך שם מטעם זה כמ"ש בס' תל"ג א"א דמיירינן כשמסתפקין משם על ימים רבים ואין שם חשש מפילת חמץ ורק החשש הוא שמפני שטוב לחומץ לעניין חיזוקו ליתן בו משוריי סאבל כמו בקווא"ס ברוס"א לכן חיישינן לזה והוא במקומות שהומין יין מצוי רגילין לעשות כן אבל במקומות שאינו מצוי לא הורגלו כלל בכך ליתן שם משוריי המאכל ולכן לא החמירו בזה (עמ"א סק"ז) סתם מטעם דקס' להסג' אחר ולדבריו א"ש בפניות) :

לב עוד כתב שיש מחמירין לכתחלה שלא למלאות מן יין וחומץ יין תוך ל' יום לפסח בכלי חמץ ואם מצאוהו תוך שלשים נוהגים שלא לשותוה בפסח והמיקל לא הפסיד כ"ש במקום שאין יין וחומץ מצוי עכ"ל ואם הבלי מורק ושוטף בוודאי מותר (עמ"א סק"ט) ויש מי שאומר דחומץ חוק דבקל בלע ופלט בוודאי אסור ולא מהני ביה נ"מ בר נ"מ בדבר חריף (ע"א סק"ח) ואפילו אינו בן יומו לא מהני בדבר חריף (ח"י סק"ד) ויש מי שאינו מהמיר רק כבן יומו (עמ"א ס"א) דאע"ג דקיי"ל ביו"ד סי' צ"ו דחורפה מחליה ליה לשבח גם באינו בן יומו מ"מ כיון שיש חולקים שם בזה אין להחמיר בחששא בעלמא (מה"ס) וכל זה כששהה בכלי עד שיתנו על האש ויהחיל להרתיה וזהו שיעור כבישה כציר אבל פחות מזה אין חשש כלל (א"ש) :

לג עוד כתב חבית יין שדבקו נסריו בבצק אם הוא תוך שני חדשים קודם פסח עדיין רך הוא ונותן מעט בפסח ואסור לשתותו ואם נתנוהו קודם לכן כבר נתייבש ואינו נותן מעט בפסח ושרי מיהו אם יש כזית בצק במקום אחד חייב לבערו אע"פ שעשוי לחזק כמ"ש בס' תמ"ב עכ"ל שיעור זה דשני חדשים אע"ג דבשם דריובוק נירדות די בל' יום מ"מ לענין הניתן מעט צריך שני חדשים דלא כיש מי שחולק ואומר דדי גם כאן בל' יום (ח"י סק"ז) וללא כמ"י ועוד דלא דמי

יומן ועוד דנמל"פ ג"כ יש אוסרים ובכלי חמץ ליבא ששים נגד הכלי וכן כל דבר שמבשלין בכלי חמץ ואמנם אם ידוע לו בוודאי שלא היתה הכלי בת יומא יש להתיר בדיעבד דרענין נמל"פ ג' בדיעבד אין להתמיר (מ"א סק"ג) והנה לפי דבריו גם כדגים מלוחים השרויים במים בכלי חמץ מעל"ע יש לאסור טעם כבוש כמבושל ואפילו קודם הפסח כיון דלית ליה לענין פסח סתם כלים אינן בני יומן ועל ההיתר דקודם זמנו לא נחשב כבוש אין ראיה לסברא זו אך דיל"ל בכבוש טעם אחר להתיר שהרי אינו נעשה כבוש אלא לאחר מעל"ע ואז הוה הטעם פגום אך אפשר דלגבי פסח לא אמרינן סברא זו אך ביו"ט האחרון יש להקל אך במרקחת דבר חריף אין להקל (ט"ו סק"י) : **כמ** ודע דלכאורה בדבר שבשלו בכלי חמץ קודם הפסח יש היתר מטעם נ"מ בר נ"מ ובשלמא בתוך הפסח א"א להתיר מטעם זה דטעמא דנ"מ בר נ"מ הוא משום דנחלש הטעם אבל לענין משהו אין זה היתר דטעם משהו מיהא איכא אבל קודם הפסח למה תיאסר אמנם לגבי חמץ ליבא כלל היתר זה דביו"ד סי' צ"ה נתבאר דדוקא נ"מ בר נ"מ דהתירא מיקרי נ"מ בר נ"מ ולא דאיסורא ע"ש וגבי חמץ הוה כמו דאיסורא (עמ"א סק"ד) כלומר דהכל שם חמץ עליו ורק ביו"ט האחרון לא חיישינן לזה וכן אם נפל מכלי זו לכלי אחרת יש לדון בזה דין נ"מ בר נ"מ אמנם גם בזה לא היתר רק בנפל משהו מקדירה זו ותימא למה לא נתיר אפילו ביותר ממהוה ויש מי שאומר דבאמת כן הוא וזה שכתב משהו זהו לענין היתוך שומן לחוש לפירורים דקים של חמץ הנשאר בתוכו אבל ביין מבושל וכיוצא בו אפילו נתערב הרבה מותר (ע"א סק"י) אך א"כ איזה חילוק יש בין מעט להרבה (מק"א סק"ג) אבל באמת הוא כמ"ש דאין דנין כלל דין דנ"מ בר נ"מ בפסח עצמו ולכן אפילו בנפל לקדירה אחרת אין להתיר רק במשהו וזה שכתב משהו אפסח עצמו קאי ועמ"ש בס' תנ"ב סעיף מ' לענין נ"מ בר נ"מ :

לד מכל הדברים שנתבארו מבואר דאין שום חשש בהעריג' שגנו דלמאי נחוש הדכלים הם חרשים כידוע ולחוש לפירורי חמץ כיון שבמקומם נותנים איתם הסחורים למאות ולא"פים חביות ואשיטא דקפדי הסחורים אמנקוואת והלא מעולם לא אירע למצא חתיכה חמץ בהחביות של דגים מלוחים ואם יארע הוי אחר מאלף וכשמולחים אותם מולחים אותם באוצר גדול לאלפים שאין החמץ מצוי שם כלל ושמעתי אומרים דאולי הפועלים עושים זה בעת אכילתם ונפל שם חמץ ומעות הוא שמבורר הוא שבעסק גדול כזה אין מניחים הפועלים לאכול בשעת מעשה וכשמגיע זמן האכילה הולכים הפועלים למקום האוכל ומוגרין את האוצר ובוודאי מחבית פתוחה העומדת בחנות

דמי כלל דשם אין דבר שילחלחו משא"כ בכאן היין מלחלחו ולא נתייבש מדר ובאמת גם כאן השיעור ל' יום והיינו ל' יום עד שיפסוק מלשאוב לחלוחית ול' לייבשות וזה שכתב דלשתיתו אסור אבל להשהותו מותר ואע"ג דשואב היין מעם חמץ מ"מ אינו נותר מעם אלא משהו והוא חמץ נוקשה ואין ראייה מכאן דחמץ נוקשה אסור במשהו דשאני הכא שהוא עושה לכתחלה משא"כ חמץ נוקשה שנפגל לתבשיל אינו אסור אלא בנתינת מעם (מנ"א סק"ל) וכשיש כוית במקום אחד וטחו במים א"צ לבער כמ"ש ע"ס סק"ל) וכל זה כדעבד אבל לכתחלה פשיטא שאסור לרבך חבית בבצק אפילו זמן הרבה קודם הפסח וכן היא המנהג הפשוט ואין לשנות :

ל"ז ובדברים שוודאי אינם חריפים שנחתכו בסכין של חמץ בפסח ואינו מקינה אפילו הוא בן יומי מותר לאכלו בפסח ע"י שידחנו יפה יפה במקום החתך ונס יגדר מעט במקום החתך ואם היה מקינה מותר גם בלא הרחה דאע"ג דאיכא דוחקא דסבינא מ"מ אינו כפליש בדבר יבש ואם מה שחתך הוא לח קצת יש להצריך הרחה ואם הדבר חריף כמו צנון וכצל ותמכא וכיוצא בהם יש לאסור אפילו נחתך קודם הפסח ואפילו אינו בן יומי ואפילו מקינה דחריפות ודוחקא דסבינא וודאי מפליש (הגר"ז סעיף נ"ט) ומ"מ יש להקל בשעת הדחק בחתכו קודם הפסח כמ"ש בכוסר משום דעכ"פ לא הוי רק משהו וכבר נתבטל ובפסח עצמו לעולם אסור :

ל"ח וכל זה הוא בסכין של בעה"ב בביתו כשחתך בו בפסח שהוא אקראי בעצמא אבל דבר שנחתך בסכין של חמץ בקביעות ביד אינו יהודי חנוני גנון חתיכות דגים שקרוין לאקסין או שארי מיני דגים שמוכרים בפסח וישראלים קונים מהם כגון שאינם מלוחים דמלוחים בלא"ה אסור לקנות מהם בפסח מפני המלח אלא אפילו אינם מלוחים אם החנוני חותכם בסבינו שחותך בו גם פת יש להחמיר שלא לאכול אפילו ע"י הרחה אבל כשחתכוהו קודם הפסח אין להחמיר ומותר לאכלו ע"י הרחה (הגר"ז) וכן אם יש לו סכין מיוחד לזה מותר אפילו בפסח :

ל"ט כתב רבינו הב"י בסעיף ח' זתים שזוהרו לחתכם בסכין חדשה אפילו לא נזהרו לכבשם בקריה חדשה אם אינה בת יומא מותרת לכולי עלמא עכ"ל כלומר דנתים וודאי דבר חריף הם ואם חתכן בסכין ישן אפילו אינו בן יומא אסורים אפילו נחתכו קודם הפסח ואע"ג דבכל הזתים יש ששים כנגד הסכין ונתבטל קודם פסח כמו בצלילים שנחתכו בסכין של איסור כיו"ד מ' צ"ז לא דמי דהתם הצלילים נתבטלו ברושב ונתבלבל המעם ככולו וכו' וכל זה יש ס' נגד הסכין אבל כאן כל חתיכה קמנה עומדת בפ"ע וכל אחת בלעה מן הסכין מעט ובכל אחת ליבא ס' נגד הבלוע ולכן אין הצירוף מועיל (ט"ז סק"ד ומנ"א סק"ח) ולכן לא דמי גם לכוסר שבמרוכה דהדיכה מערבת כולם יחד ואם באמת אחר החתיכה כבשן כולן כמים קודם הפסח מותרים לפי שהמים מוליך הפליטות מזה לזה ונעשים כאחת וזהו כבצלים וע' בסעיף הבא :

דמי כלל דשם אין דבר שילחלחו משא"כ בכאן היין מלחלחו ולא נתייבש מדר ובאמת גם כאן השיעור ל' יום והיינו ל' יום עד שיפסוק מלשאוב לחלוחית ול' לייבשות וזה שכתב דלשתיתו אסור אבל להשהותו מותר ואע"ג דשואב היין מעם חמץ מ"מ אינו נותר מעם אלא משהו והוא חמץ נוקשה ואין ראייה מכאן דחמץ נוקשה אסור במשהו דשאני הכא שהוא עושה לכתחלה משא"כ חמץ נוקשה שנפגל לתבשיל אינו אסור אלא בנתינת מעם (מנ"א סק"ל) וכשיש כוית במקום אחד וטחו במים א"צ לבער כמ"ש ע"ס סק"ל) וכל זה כדעבד אבל לכתחלה פשיטא שאסור לרבך חבית בבצק אפילו זמן הרבה קודם הפסח וכן היא המנהג הפשוט ואין לשנות :

ל"ך מלח ששמו כמדוכה של חמץ ולא נידוך בו המלח מותר למלוח בו בשר בפסח משום דאינו מפליט בצונן כיבש ואף שנתבאר כיו"ד ס"ס צ"ה דלכתחלה אין ליתן לתוך חלב מלח הנתון בקערה של בשר מ"מ כמדוכה מותר גם לכתחלה וכ"ש במדוכות שלנו שאין רגילין להשתמש בהם חמץ כלל ומ"מ אם נדוך בהם המלח אסור להשתמש בוה המלח בפסח ששפני דוחקא דהרכה בלע קצת חמץ (ס"ס סק"ז) ואם נדוך קודם הפסח יש להתיר במדוכות שלנו שאין בהם אלא חשש משהו ונתבטל קודם הפסח (ה"י סק"ח) ולכתחלה אסור גם קודם הפסח לרוך בו מלח על פסח וכן המנהג הפשוט ואין לשנות :

ל"ה כוסר והיינו ענבים או שארי פירות שלא נתכשלו שיש בהן קינאה שדכין קודם הפסח במדוכות מחומצות מותר לאכלן בפסח משום דאינו מפליט בצונן כיבש והמדוכות יהיו נקיות ואף דכוסר היה כדבר חריף מ"מ לעניין להפליש ובמדוכה ששימוש חמץ הוא מעט וקודם הפסח אין בהם רק חשש משהו ונתבטל קודם הפסח וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' דאפילו אם נעשה דרך הפסח אינו אסור אם היה הכלי נקי עכ"ל ותימא דהא באמת משמע בפוסקים דכוסר היה דבר חריף ונהי דעל קודם הפסח יש להקל אבל בפסח עצמו דאיכא חריפות ודוחקא דסבינא איך אפשר להתיר ואפילו בלא חריפות וודאי ע"י דוחקא דסבינא והוא לח קצת מפליט מעט וצע"ג (המנ"א סק"ג) אסור אף בקודם הפסח והס"י מתייר וכן המק"ח אבל בפסח ע"מנו הוי דבר תימא ומדכרי הט"ו סק"ג נראה שלא היה כמות לפניו כש"פ דלפניו תוך הפסח אינו אסור ע"ש וכן עיקר לדינא ודו"ק :

ל"ו ובוסר שחתכוהו בסכין של חמץ תוך הפסח אסור דסתם סכין אינו מקינה ויש לחוש לחמץ הרבוק עליו ומ"מ אם נתערב סמנו בתבשיל פסק רבינו הרמ"א שם דאין להחמיר ולאסור מספק דמ"ל דכוסר אינו חריף ואע"ג דעכ"פ משהו מיהא איכא כיון דאינו מקינה ס"ל דזהו לענין שמוניות נדרבך בהסכין אבל

כמו אמנם אם חתכן בסכין חדשה רק כבשן בקרירה של חמץ קודם הפסח ואין הקרירה בת יומא מותרת ואע"ג דבדבר חריף היה אינה בת יומא כבת יומא מ"מ כיון שכבושים במים מבטלין החריפות (טור) והנה נמלפ"ג קודם הפסח ומותר אבל בפסח עצמו אסור ודע דזה שכתבנו בסעיף הקודם דאם אחר שחתכן בסכין חמץ כבשן במים קודם הפסח דמותרים יש הולקין על זה וס"פ דרק אם בשלן מותרים להכישול מוליד המעם ככולן ולא הכבישה (ט"ז ס) ויש מי שאוסר אפילו אם בשלן (מנ"ה ס) ורק המים מותרים בין ככבישה בין כבישול דבהמים וודאי נתכלכל הפלימות ובטלו בס' ויש להקל כסבור ראשונה (הגר"ז) דגם הכבישה היא חומרא יתירה דלמה לא יוליד המעם מזה לזה כשהם כבושים במים אלא שכן מבואר מדברי המור ע"ש ודיינו להחמיר בכבישה ולא כבישול:

כזא כשם שחמץ קודם הפסח בטל בששים כמו ע"כ אחר הפסח בטל בששים ובין החמץ שנתערב קודם פסח ונשתתה עד לאחר הפסח ובענין שלא עבר ככל יראה ע"פ הפרטים שנתבאר בס' תמ"ב סעי' י"ב ואע"פ שמדרבנן היה חייב לבערו כמ"ש שם סעיף ט"ז מ"מ כיון דמן התורה לא עבר מותר לאחר הפסח והסבימו הגדולים שמותר לכתחלה לערב קודם הפסח ולהשהותו עד לאחר הפסח כיון שאינו עובר בכ"י (מנ"ה סקמ"ג ט"ז וס"ג סקמ"ו) ואין זה כמכילת איסור לכתחלה כיון שעדיין אין כאן איסור אבל בפסח עצמו לא לאחר הפסח פשיטא שאסור לערב ומ"מ אם נתערב בפסח בששים ועבר ושהה אפילו כמזיד אם רק לא עבר בכ"י כגון פחית מכזית או נוקשה מותר לאחר הפסח (ס) וכן אם ביטל חמצו וגם לאחר הפסח כשנתערב בטל בששים אע"פ שעבר בכ"י ודינו כתיך הפסח אבל אם עירב כמזיד בפסח או לאחר הפסח אינו בטל כלל ודווקא כשנתערב בשוגג והשהה כמזיד התרנו אבל לא כשנתערב כמזיד:

כזב והרכה פוסקים סוברים דלאחר הפסח כשנתערב א"צ ששים ובטל ברוב והכי משמע להדיא בגמ' (ל). שאומר דר"ש קנסא קנים שיהא חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה וכי קני' ה"מ בעיניה אבל ע"י תערובות לא ע"ש והקנס הוא משום דעבר בכ"י אלמא דכך שאינו בעיניה מותר וא"כ כשיש רוב נגד החמץ מותר אפילו באכילה ואפילו בלח בלח די ברוב דאלו יבש ביבש וודאי גם לדיעה ראשונה סגי בביטול ברוב דלא עדיף משארי איסורים ואע"פ שכפסח עצמו החמרנו גם ביבש ביבש מ"מ לאחר הפסח וודאי בטל ברוב ורבינו הרמ"א בסעיף י"א כתב דבפחות מששים

מדי ויהא חמץ שיהא חמץ שעבר עליו הפסח (ל). שאומר דר"ש קנסא קנים שיהא חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה וכי קני' ה"מ בעיניה אבל ע"י תערובות לא ע"ש והקנס הוא משום דעבר בכ"י אלמא דכך שאינו בעיניה מותר וא"כ כשיש רוב נגד החמץ מותר אפילו באכילה ואפילו בלח בלח די ברוב דאלו יבש ביבש וודאי גם לדיעה ראשונה סגי בביטול ברוב דלא עדיף משארי איסורים ואע"פ שכפסח עצמו החמרנו גם ביבש ביבש מ"מ לאחר הפסח וודאי בטל ברוב ורבינו הרמ"א בסעיף י"א כתב דבפחות מששים

מדי ויהא חמץ שיהא חמץ שעבר עליו הפסח (ל). שאומר דר"ש קנסא קנים שיהא חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה וכי קני' ה"מ בעיניה אבל ע"י תערובות לא ע"ש והקנס הוא משום דעבר בכ"י אלמא דכך שאינו בעיניה מותר וא"כ כשיש רוב נגד החמץ מותר אפילו באכילה ואפילו בלח בלח די ברוב דאלו יבש ביבש וודאי גם לדיעה ראשונה סגי בביטול ברוב דלא עדיף משארי איסורים ואע"פ שכפסח עצמו החמרנו גם ביבש ביבש מ"מ לאחר הפסח וודאי בטל ברוב ורבינו הרמ"א בסעיף י"א כתב דבפחות מששים

מדי ויהא חמץ שיהא חמץ שעבר עליו הפסח (ל). שאומר דר"ש קנסא קנים שיהא חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה וכי קני' ה"מ בעיניה אבל ע"י תערובות לא ע"ש והקנס הוא משום דעבר בכ"י אלמא דכך שאינו בעיניה מותר וא"כ כשיש רוב נגד החמץ מותר אפילו באכילה ואפילו בלח בלח די ברוב דאלו יבש ביבש וודאי גם לדיעה ראשונה סגי בביטול ברוב דלא עדיף משארי איסורים ואע"פ שכפסח עצמו החמרנו גם ביבש ביבש מ"מ לאחר הפסח וודאי בטל ברוב ורבינו הרמ"א בסעיף י"א כתב דבפחות מששים

תמו דין חמץ שעבר עליו הפסח ודיני מכירת חמץ. ובו כ"ח סעיפים:

א חמץ של אינו יהודי שעבר עליו הפסח מותר אפי'

א חמץ של אינו יהודי שעבר עליו הפסח מותר אפי'

שאוכלים מפתים או שישראל זרק קיסם בעת אפירתו כמ"ש ביו"ד סי' קי"ב וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מדרבנן וקנסוהו מפני שעבר על כל יראה אך אפילו ביטל החמץ נ"ב אסור מטעם שיתבאר בסעיף ו' ואפילו ישראל עבריון ופרק עול מצות מעליו ואינו ניכר ככל שממעי ישראל יצא חמצו אסור בהנאה לכל ישראל ואם מכרו לו החמץ הוה כמוכר לישראל דאע"פ שחמא ישראל הוא אא"כ גולד מישראל שבא על הכותית דאו הולד כמותה ואינו ישראל כלל :

ב ישראל וא"י שיש להם חמץ בשותפות ועבר עליהם הפסח ולא חלקוהו קודם הפסח וחלקו אחר הפסח של הא"י מותר דברבנן קי"ל דיש ברירה ואמרין הונכר הדבר שזה חלקו למפרע ושל ישראל אסור ויש מי שרוצה לומר דגם חלקו של ישראל מותר מטעם דהא דברבנן יש ברירה הוא לקולא ולא שע"י זה יהיה חומרא שע"י זה יאסר חלקו של ישראל אלא אדרבא אמרין דאין ברירה ואולי חלקו של ישראל הוא ביד הא"י ושל הא"י הוא ביד הישראל (סג"א סי' ז') ואני תמה על זה דאמו ע"י אין ברירה הוה היתר ברור דאכתי ספיקא הוא ושם תאמר ספיקא דרבנן לקולא מ"מ ממ"נ מחצה מזה אסור בוודאי ואיך נתיר שניהם עי"ו ואע"ג דברבנן אמרין גם תרתי דסתרי כמ"ש לעיל סי' שצ"ג בשנים שהניחו עירוב דלזה חשבינן יום ולזה לילה לא דמי כלל דהתם שני בני אדם ושני מעשים וכן שני שבילין בשש"ס כל הוא אבל הכא שני בני אדם ומעשה אחת ואנו דנין על כל החמץ הלזה שיש בו חציו של ישראל ואיך נאמר שאין בו של ישראל :

ג וכן חמץ של שני ישראלים שאחד מכר חמצו לא"י ואחד לא מכר ואחר הפסח חלקו ביניהם זה שמכר חלקו מותר מטעם ברירה וזה שלא מכר חמצו אסור (ס"ט סי' ז"א) ואיתא בירושלמי (פ"ב ה"ב) גר (זמן הקדמון) שמת ובזבזו נכסיו ונמצא בהם חמץ שעבר עליו הפסח מותר החמץ ע"ש וזהו כשמת קודם זמן האיסור שלא עבר בכ"י אבל מת לאחר זמן איסורו אסור כיון שעבר בכ"י אמנם הגזול אותו והיתה חמץ בהגזילה אפילו מת קודם זמן איסורו אסור החמץ על הגזול כיון שהיתה בידו ממילא כשמת והוא וזה הוה החמץ הרי עבר בכ"י ולא עוד אלא אפילו מכר הנה את כל חמצו קודם הפסח ועדיין לא נתייאש מהחמץ מ"מ אין חמץ זה בכלל המכירה כיון שהיה החמץ ת"י הגזול וקי"ל גזול ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדיש (כ"ק ס"ט.) וה"ה דאינו יכול לטמור :

ד אם א"י מביא לישראל דורון חמץ בפסח ואפילו באחרון של פסח יוהר שלא יקבל ממנו ואם קבלו אסור בהנאה וגם יוהר שלא יהא ניכר מתוך מעשיו

שחמץ בו ואז אפילו הניח החמץ בבית הישראל אפילו כיום ראשון של פסח מותר שדרי לא קנה החמץ מעולם וכשיזוכה בו אחר הפסח הוי חמץ של א"י שעבר עליו הפסח ומותר ואי קשיא דאם אין רצונו לא יניחנו להא"י שיניח אצלו החמץ ד"ל דאינו רוצה להעלות עליו חמתו של הא"י שמביא לו מתנה ומבעט במתנתו ולפ"ז במביא לו חמץ שיקנה ממנו וודאי מהוייב לבלי להניחו שיניח החמץ בכיתו שהרי יכול לומר אינו צריך לזה ואין רצוני שתניח החמץ בביתי ואם היה אלם ומתיירא למחות בו דינו כמתנה ובין במתנה ובין במכירה בע"כ כמו אלם טוב שיאמר בפיו שאין רצוני שיקנה לי רשותי ואם לא אמר לא עיכב דוודאי לא נוחא ליה למקני איסורא (כ"מ ס"ו) :

ה כתב הרמב"ם בפ"א דין ד' חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם ודבר זה קנס הוא מדרבי סופרים מפני שעבר על ב"י וכל ימצא אסרוהו ואפילו הניחו בשנגה או באונס כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר הפסח עכ"ל כלומר דאפילו הניחו בשנגה או באונס דלא עבר על ב"י דאונס רחמנא פטריה מ"מ גדר גדרו בזה גם מטעם אחר ועיקר הקנס הוא משום דעבר בכל יראה אך מפני זה גדרו גם אם לא עבר בכ"י כדי שלא יניח וכו' ולפ"ז אפילו ביטל החמץ ולא עבר בכ"י מ"מ כיון דחכמים תקנו ביעור ולכן בכל ענין שלא ביערו אסור בהנאה ממעט שלא יניח וכו' :

ו והן הן דברי הטור ש"ע סעיף ה' שכתבו חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אסור אע"פ שבטלו עכ"ל ומקורו מירושלמי (ס"ט) והטעם אומר כדי שלא יערים לומר שבטלו אע"פ שלא בטלו כמ"ש הטור ע"ש וזה נכלל גם בדברי הרמב"ם שכתב כדי שלא יניח וכו' כלומר שלא יעשה בזה איזה הערמה כדי ליהנות בו אחר הפסח והרמב"ם מקודם כתב הטעם שבגמ" (ב') דהקנס הוא משום שעבר בכ"י ואח"כ הוסיף טעם הירושלמי ולא פליגי הש"ס והירושלמי וכמו שבארנו והוסיף אפילו שנג או נאנס דזהו רבותא יותר דמאי הל' למיעבר וכ"ש כשביטל ולא ביעור (וק"ל על הירושלמי למה לו טעם הערמה לימא מפני של עשה כתקון חכמים לבערו ונלע"ד דבירושלמי איתא הפקר חמצו בי"ג ע"ש וכן הנוסחא במ"א ח"ו הגדול סי' רמ"ו ולא נכנסתה רח"ש בפ"ב סי' ד' הפקר בי"ד ולפ"ז אין זה ענין לביטול בי"ד שזה הריכזו בדקיקה אלא הפקר גמור קודם י"ד והוה כהפקר בחמץ השנה ושפיר צריך לטעם הערמה ובעור הכיף לטעם ביטול ואינו כן בירושלמי ודבר תמוה נמלא בח"ו שם וז"ל מותר להפקיר חמץ בשעה שביצית ע"מ לזכות בו אחר הפסח וכו' וכן הוא בהג"א שם ומחלר שם דהירושלמי אוסר כשלא לזכות בו אחר הפסח אבל כשכיון לזכות מותר ע"ש ונע"ג דאיכ' בעלה לה ביעור אך בסוף דוהה זה מפ"ק דהולין ע"ש וזו"ק :

דלמטובתו עושה כן (באה"ט סק"ז נכס פמ"א סי' י) וה"ה אם הוא שותפו בכהמה זו והוא כבמלאכת שבת אך נראה דעכ"פ צריך הישראל להוליך הנאתו לים המלח כדי שלא יהנה מחמץ דנהי דלא עביד איסורא מ"מ אפילו הנאה דממילא אסור בחמץ (וכ"כ נח"י סק"ד) ומתרומות פ"א (מ"ט) יש ראייה להדין שנתבאר ע"ש : יא תנן בתרומות (ט) כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה ע"ש הרי מבואר דאף שהיא אצל השוכר מ"מ נחשבת כאלו היא לנמרי של משכיר ולפ"ז א"י ששכר בהמה מישראל לכל ימי הפסח אע"פ שמונותיה עליו אסור להישראל להניחו להאכילה חמץ כשיודע בוודאי שיאכילה חמץ וראיתי מי שמתיר משום דלמטבת עצמו עושה כן שאם לא היה מאכילה חמץ היה צריך להאכילה בדבר יקר מזה (ט"ט סק"ז נכס פמ"א) ולי נראה דאיסור גמור הוא דבשלמא בהדין הקודם שנתן לו למהצית שכר שיש להא"י חלק שפיר דהכי תנן בתרומות שם כהן ששם פרה מישראל מאכילה כרשיני תרומה ולא בשוכר (וכמה האוכלת חמץ כהיתר כגון בהמתו של א"י או כמו שנתבאר מותר לשתות מהלך נכסה וכבר בזכרנו בזה צ"ד נכס"ס ע"ש וראיתי מהמירין בזה וז"ל עיקר) :

יב כתב אחד מן הגדולים דאפילו לפי מנהגינו שמוכרים כל החמץ לא"י בע"פ עם הבהמות מ"מ אסור להאכיל חמץ להבהמות ע"י א"י והמעט דכיון דמכירה זו היא הערמה דהכל יודעים שהא"י יחזור אחר הפסח וימכור להישראל ולכן לענין חמץ שעבר עליו הפסח דהאיסור מדרבנן שהרי כולם מבטלין החמץ מהני המכירה משא"כ לענין ליתן לבהמה חמץ דהוי איסורא דאורייתא לא מהני (תנ"ש נכ"ל נכס"ס) ורבים חלקו עליו דהרי מפורש בש"ס דהערמה מותר אף בדאורייתא כמו מערימין על הבכור (ע"ש"ט סק"ז והמק"ס סק"א והס"א השינו עליו וכ"כ נכס הגו"כ) וע"פ"ז נהגו רבים להאכיל לבהמתן חמץ בפסח ע"י א"י ע"י מכירה זו :

יג ולענין דהאיסור גמור הוא ודברי אותו גדול מפורש בנמ' דאין כוונתו לומר דבדאורייתא לא מהני הערמה אלא דה"ק דהנה בשבת (ק"ט) : אמרינן מערים על המשמרת ביו"ט להלות בה רמונים ותולה בה שמרים והוא דתלה בה רמונים ופריך מאי שנא וכו' מערים וכו' ומתירק התם לא מוכחא מילתא וכו' ע"ש הרי יש הפרש בין הערמה דמוכח לאינו מוכח ועוד אומר שם חזי מר וכו' ונאים במכרא ואמר למינס קמכוניא אמר להו הערמה קאמרת הערמה כדרבנן היא וכו' ע"ש ומזה מבואר שיש חילוק בין הערמה להערמה דהערמה דלא מוכחא מותר אפילו בדאורייתא אבל הערמה דמוכחא אינו מותר רק כדרבנן והנה המכירות חמץ שלנו הוה הערמה דמוכחא לכל אדם ולכן שפיר קאמר אותו גדול דבדאורייתא אסור וכבר אסרנו במקמינו ליתן לבהמות חמץ ע"י א"י וכבר זכרנו מזה בח"מ סי' רמ"א

פנ

ז ודע דאע"פ דמעם האיסור הוא מפני הקנס שעבר בב"י מ"מ אסור לכל ישראל (ר"ן ט) ואע"ג דבכמה קנסות לא קנסו רק העובר לבדו מ"מ בחמץ שהוא הכרח בכל שנה ראו הכמים שאם לא יאסרו החמץ לכל ישראל אכתי יכול להיות איזה הערמות וראיה לזה דהאיסור לכל ישראל ממה שאמרו ריש חולין חמצין עוברי עבירה לאחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין ואם האיסור רק לו לבדו הלא בלא חילוף מותר (ומה דהה"ל דינו שהכחנו דלמה מחליפין משום דלא שנקי התיירא ואלו איסורא וחס מותר להפקיר ע"מ לזכות אחר הפסח למה לכו לעבור עבירה ע"ש) :

יח ויש להסתפק אם ביטל החמץ והיה שונג או אנוס מלבער אם גם בזה קנסו אם לא ונראה לענ"ד דמותר וראיה לזה מדברי הטור ויש"ע דבסעיף ג' כתבו אפילו שונג או אנוס אסור ובסעיף ה' כתבו דאסור אע"פ שבטלו ולא כתבו שני הדינים ביחד דאפילו שונג או אנוס ואפילו בטלו ש"מ דבכה"נ מותר (וכן נראה להדיא מהה"י סק"ד) ויש מי שאומר גם בכה"ג (מק"ס סק"ד) והוא דמותר ויתירה היא להחמיר כל כך באיסור דרבנן (ומה שהצריך צביאוריס סק"ט צביאור הירושלמי ע"ש הנה לפמ"ש בסק"ו לפרש דווקא צ"ג מסתלקים רובי הקוסות וראיתי בסוף דבריו כשהפקיר ג' ימים מקודם לא שייך הערמה וזהו ע"פ סוניה דספ"ד דנדרים ואין זה ענין להירושלמי ע"ש ודו"ק) : **יט** ומצאתי כדברינו בתשב"ץ (ה"כ סי' ק"ט) וז"ל ראובן וצא תבואה תחת הקרקע וערב פסח מצאה שרויה במים אלא היה לה שהות למוכרה וכו' ואם נתבקעה אסור לאוכלה ומותר למוכרה לא"י דאינו אסור אלא משום קנסא וזה אין לנו לקונסו דמה היה לו לעשות אנוס הוא וכבר ביטל וכו' עכ"ל ולכאורה חולק על הרמב"ם וכל הפוסקים וחלילה לומר כן אלא דוהו כדברינו דבשניהם ביחד כביטול ואנוס וודאי יש להתיר בהנאה :

י כבר נתבאר בס' הכ"ה ע"פ הירושלמי שאסור להאכיל חמץ אפילו לבהמת הפקר או של אחרים וכן לאחר פסח בחמץ שעבר עליו הפסח (ח"י סק"ד) וכתב רבינו הב"י בסעיף ז' אסור ליתן בהמתו לא"י להאכילה בימי הפסח אם הוא יודע שמאכיל אותה פסולת שעורים שהוא חמץ עכ"ל ויש מי שאומר דווקא כשדובר עמו בפירוש ליתן חמץ אסור אבל בסתמא מותר דעל דעתו הוא עושה (ח"י סק"ג נכס אגודה) ולענ"ד אין באן מחלוקת דוודאי גם רבינו הב"י מודה דבסתמא מותר אך זהו כשיאנו בוודאי שיאכילנה חמץ שיש לו ליתן מוונות שלא של חמץ דאו אף אם נותן לה חמץ לית לן בה אבל רבינו הב"י הא קאמר אם הוא יודע שמאכיל וכו' כלומר שאין ספק בזה שבוודאי יאכילנה חמץ א"כ מאי מועיל סתמא לזה והוה ככפירודי ואם יש להא"י שייכות בהכמה כגון שנתן לו לגדלה לטחצית שכר אפילו יודע שמאכילה חמץ לית לן בה

גם הקונה מבין שמכירה זו הערמה היא ואינו עושה הישראל אלא כדי להנצל מאיסור חמץ מ"מ אם המכירה היא כדיון תורה לית לן בה :

יב וזה שהצריך לכותי שמחוץ לביתו הבוונה על החמץ שהקונה יוציא החמץ חוץ לבית הישראל דאל"כ נהי שקנה ממנו מ"מ כיון שהחמץ מונח אצלו הו"ל ככותי שהפקיד חמץ אצל הישראל ואם הישראל קיבל עליו אחריות עובר כב"י ועתה כשהניח החמץ אצל הישראל נראה כמקבל את החמץ באחריותו (מנ"א סק"ד) אבל מדינא אין קפידא רק יוהר שלא יקבל אחריות (סע) וגם ייחד לו מקום כמו קרן זוית וכיוצא בו דאנו אינו זקוק לבער כמ"ש בסי' תמ"ה (ט"ז סק"ד) ובייחד לו קרן זוית הא נתבאר שם דאפילו באחריות אינו עובר ע"ש :

יג ואם החמץ הרבה מאד שא"א להוציאו חוץ לבית ימכור לו החדר שהחמץ מונח בו (מנ"א סע) ובח"מ סי' קצ"ד נתבאר דכותי אינו קונה קרקע בכסף לדעת הרמב"ם אלא בשטר ואפילו לדעת רשב"ם והתוס' שקונה בכסף מ"מ באתרא דכתבי שטר אינו קונה בכסף בלא שטר ולכן אם אין ביכולתו לכתוב שטר יכול להתנות עמו שיקנה רק בכסף לפי מה שנתבאר שם דמעמא דאינו קונה בכסף הוא משום דלא סמכה דעתיה בלא שטר ע"ש ולכן כשמדבר עמו שישמוע על זה הלא סמכה דעתו ומהני לכל הדיעות (וזהו כוונת המנ"א שם שכתב יתנה עמו בתחלת המקום שמקנה לו בכסף (חוד ע"ש) :

כ ולאו דווקא מכירת החדר דה"ה שישכיר לו החדר או המקום שהחמץ מונח בו דשכירות קרקע ג"כ נקנה בכסף כמבואר שם ובפרט אם המקום שהחמץ מונח בו אינו של הישראל אלא שהוא אצלו בשכירות הרי אינו יכול למכור אלא משכיר לו עם כל זכות ויפוי כח שיש לו וכן איש פועלים אינם יהודים בהעסק משכיר לו הפועלים שיהיו על חשבון הקונה כלומר שהם פועליו ולא פועלי הישראל ושכירות הפועלים והקבלנים א"צ לא קניין ולא שטר אלא באמירה בעלמא כמ"ש בח"מ ריש סי' של"א דשם נתבאר זה בבעה"ב השוכר פועלים וכאן הישראל משכיר להאי את הפועלים מ"מ הכל אחד דלהפועלים אין ג"מ דשכרם ישתכס מזה או מזה ולא אמרינן הרי אין שליחות לכותי ואיך יהיו הפועלים שלוחם של הקונה אמנם כבר בארנו בח"מ סי' קפ"ח דפועל נעשה כותי לישראל וישראל לכותי וכ"ש א"י זה לזה דאפילו בשליחות יש דיעה שנעשים שלוחים ול"ן כמ"ש שם וכן בארנו שם דשליחות בשכר הוי כפועל וכן אם יש סוסיים ובהמות העוסקים בהעסק צריך למכור להאי' הסוסיים והבהמות במקח כך וכך :

כא וכיצד הוא קונה החמץ והנה ידוע דעת רש"י וז"ל דקונה ממלמלין בכסף ולא במשיכה ודעת ר"ת

סוף סעיף ט' ואפילו אם נאמר דזה לא מיקרי הערמה דמינכרי שהרי הישראל רצונו בוודאי שאם ישלם לו האי' כפי המקח שקנה ממנו שיטלנה לעצמו והו לענין כשהבהמה עומדת אצל האי' כמו בהמות העומדות על כראה"ע או שהיא בחצירו של האי' אבל כשהבהמה ברשות הישראל אין לך הערמה גלויה מזו ופשיטא שאין לזה היתר ואסור להאכילה חמץ בפסח :

יד כתב הרמב"ם בפ"ד דין ו' ישראל וא"י שהיו באין בספינה והיה חמץ ביד ישראל והגיע שעה חמישית ה"ו מוכרו לא"י או נתנו לו במתנה וחוזר ולוקחו ממנו אחר הפסח ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה אומר ישראל לא"י עד שאתה לוקח במנה בא וקח במאתים עד שאתה לוקח מא"י בא וקח מישראל שמה אצמך ואקח ממך אחר הפסח וכו' עכ"ל וזהו מתוספתא וירושלמי פ"ב וכ"כ הגמרא והש"ע סעיף ד' והוסיפו לומר אבל לא ימכור ולא יתן לו על תנאי ואם עשה כן ה"ו עובר בכל ריאה ובכל ימצא עכ"ל :

טז והנה זה שרשאי למכור וליתן במתנה קודם זמן איסורו אין בזה רבותא כלל וא"צ להשמיענו ולמה לא יהיה רשאי למכור וליתן אלא הדברותא הוא דאע"פ שהאי' סבין דאין כוונתו בשביל שרוצה למכור אלא כדי להנצל מאיסור חמץ ומבין מדעת הישראל דכוונתו לקנות ממנו בחזרה אחר הפסח ומסתמא יתן לו ריוח וא"כ אינה אלא הערמה בעלמא ואסור קמ"ל דמ"מ מותר והוה שהוהירו לענין מתנה שיתנו לו מתנה גמורה כלומר דבמכר שמקבל מעות ועושה קנין ממילא דמכירה היא אבל מתנה שאינו מקבל מעות ויכול להיות שבלבו לא נתבוין כלל למתנה גמורה ויעבור כב"י לזה הוהירו שיכוין למתנה גמורה :

טז ובדין השני השמיענו רבותא יותר דאלו בדין הראשון אינו מוכיר לו כלל שיכול להיות שיקנה ממנו בחזרה אחר הפסח אלא שמבינים בעצמם לפי הענין שכוונתו כן ובדין השני קמ"ל שאפילו יכול להגיד לו כן ולפתותו שיקנה יותר מכדי צרכו ושיקנה רק ממנו ורק שלא יגיד לו לחלוטין שבהכרח להיות כן דזה וודאי אסור ואע"ג דכשואמר לו קח במאתים קח מישראל שמה אצמך ואקח וכו' הוה ג"כ כמפורש מ"מ אין זה מפורש ממש ולענין דינא הוה מכירה טובה ולפ"י המכירות חמץ שלנו יש לה יסוד נכון מתוספתא וירושלמי וכל הפוסקים :

יז וז"ל רבינו הבי' בסעיף ג' חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שונג או אנוס ואם מכרו או נתנו לכותי שמחוץ לביתו קודם הפסח אע"פ שהישראל מכירו וידוע שלא יגע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאתר הפסח ויחזור ויתנו לו מותר ובלבד שיתנו לו מתנה גמורה בלי שום תנאי או שימכרנו לו מכירה גמורה כדבר מועט אבל מתנה ע"מ להחזיר לא מהני עכ"ל ועיקר כוונתו דאפילו אם

ז'ל דרווקא במשיכה ולא בכסף וכן הסמיכו רוב הפוסקים והרמב"ם פ"א מוכייה פסק דקונה בין בכסף בין במשיכה ע"ש ונח"מ ס' קצ"ד סעיף י' נארו שיש מהגדולים דס"ל דלכל הריעות אם אי אפשר לעשות קניין משיכה קונה בכסף ע"ש והנה לפ"ו מקבל מהקונה פרוטה ומקנה לו החמץ אמנם אין לסמוך על זה בלבד והנה משיכה א"א בחמץ הרבה ויכול להקנות לו בקניין סודר והיינו שהא"י הקונה יתן לו הסודר ויחזיק בידו את הסודר וכבר נארו שם דק"ס קונה בכותי ורבינו תם עשה כן במעשה (תוס' קדושין ג'). והא דכתיב ברות אצל ק"ס וזאת התעודה בישראל הכוונה שכן נהגו לקנות בקניין זה ע"ש אמנם כיון שמשכיר לו המקום שהחמץ מונח בו כמו שנתבאר יביל להקנות לו החמץ בקניין מטלטלין אנב קרקע שבארנו שם בסעיף י"א דמהני בא"י ודלא כאחד מהגדולים שפקפק בזה ע"ש וגם קונה הא"י את החמץ כששכר המקום מדין חצר דקניין חרש יר לו כמ"ש שם סעיף י"ב אף שאחד מהגדולים פקפק בזה מ"מ מהני והוה דעת גדולי הראשונים כמ"ש שם וטוב לעשות כל הקנינים קניין כסף וקניין סודר וקניין אנב וקניין חצר ואצלינו כותבים גם שטר מכירה ואע"ג דמטלטלי לא מקני בשטרא אמנם כבר נארו שם בס' ר"ט סעיף ט"ו דכיון דנהגו הסוחרים לכתוב קאנטראקטין על מכירת סחורה ובהשטר הוה מתחייב עצמו והוה חיוב על הגוף והאדם דינו כקרקע ועוד דכיון דהמנהג כן הוי סיטומתא וקנה כמ"ש בס' ר"א ועוד מעמים נתבארו שם וכן הסוסים והבהמות הוה קניינם בקניין מטלטלין :

כב ודע דקניין כסף הוא הערבון שמקבל מהקונה על החמץ וכל הקנייה שקורין או"ף נא"ב או אדאמא"ק והמעות בעד כל החמץ ושאריו הרברים וזקף עליו במלוה דקניין כסף א"צ שיתן כל הדמים אלא מקצת ושיתן הערבון בתורת התחלת פרעון כמו שבארנו בח"מ ס' ק"ץ ויש מהגדולים שאמר דמקצת מעות לא באנו והיקן שהקונה עמיד ערב קבלן בעד המעות וכבר נארו שם סעיף ג' דאין שום חשש בזה וכל רבותינו הראשונים והאחרונים סוברים דמקצת כסף קונה ע"ש ומ"מ טוב גם לעשות ערב קבלן וכן אנו נוהגים וגם יש לעשות האנ"ט שלא"ק שהוא מנהג הסוחרים (ודע דמ"ס קניין חצר א"ל במכירת המן הכנה שהרי נטיק שהח"ר ישתמר לדעמו או שיהיה עומד כלדו כמ"ס בח"מ ס' ר' ע"ט) :

כג דבר פשוט הוא שהחמץ צריך להיות מונח במקום שהקונה יכול ליכנס לשם מעצמו (ט"ו סק"ד ומנ"א סק"ד) דאם לא יוכל ליכנס והמפתח יהיה ביד הישראל אינו אלא הערמה בעלמא ולכן כתבו שצריך מסירת המפתח (ט"ז ונ"ח) וכך נהגו בדורות הקודמים האמנם עתה א"א זה בשום פנים כידוע וביותר בהיות שעיקרי החמץ שלנו הם י"ש ושכר והם תחת השגחת הממשלה

ו"א א למוסרו ליר אחר אך באמת אין זה עיבוב ככל דרווקא כשעושה בכוונה כן להסתיר ממנו המפתח ועוד דכרניניהם יוכל להחזיק בו אף בלא מסירת המפתח (ט"י ונח"מ סק"ח) ועוד כתבו הגדולים דהקפידא הוי רק על שעת המכירה אבל אח"כ אם סגר או הניח הותם מותר (ט"י סק"ד ומק"ה סק"ח) רק שאינו נכון לעשות כן אבל אם עושה שלא בכונת נגד הקונה וודאי אין קפידא דמסירת המפתח אינו קניין ונהגנו לצוות באופן זה לומר להאינו יהודי שמכר לו החמץ או להא"י שכירתו העוסק בהעסק והוא נחשב כפועלו של הקונה כמ"ש ראה שהמפתח מונח כאן וכאן ובכל עת שתרצה ליטול החמץ תטול מכאן את המפתח ותלך ותטול ותשיב המפתח למקום זה כדי שלא יאבד ובהמקום שמונח שם החמץ יהיו שם איוה כלים ואיוה חפצים הצריכים לו כימי הפסח וכשילך הא"י ילך גם הוא או אחד מבני ביתו לשם ליטול איוה כלי או איוה חפץ וממילא שהא"י לא יגנוב אבל אסור לדכר עמו נדון החמץ :

כד וזה שכתב רבינו הכ"י דמתנה ע"מ להחזיר לא מהני בחמץ אינו ידוע הטעם שהרי בכל מקום קי"ל דמתנה ע"מ להחזיר הוי מתנה והלבוש כתב באמת דאין זה רק חומרא בעלמא ע"ש (וכ"כ סכ"י והמנ"א סק"ה ט"ז מה"ל) ולפ"ו בדיעבד לית לן בה (א"ר סק"ה א') ויש שכתבו דאסור מדינא מטעם דכל זמן שהתנאי תלוי הוי כפקדון וקודם קיום התנאי כבר עבר כב"י ולכן אע"ג דכשנתקיים התנאי אינלאי מילתא למפרע שהיה של הא"י מ"מ הרי כבר עבר (ט"ז ט"ז דנ"ז) ואינו מוכן כלל שהרי בכמה דינים אמרינן בחמץ אנלאי וכו' (ט"ז) ויש שרצו לדחוק ולקיים הדברים (עמק"ה סק"ו) ואינו כן :

כה והנראה לפענ"ד דהנה מקור דין זה הוא בהגמ"י (פ"ו מה' ט"ז פ"ה ז') ודייק זה מתוספתא שהבאנו בסעיף י"ד מישראל וא"י שהיו באים בכפינה וכו' ובלבד שיתננו במתנה נמורה ודייק מזה דמתנה ע"מ להחזיר לא מהני ותמה בזה הרי בכל מקום מהני וכתב אומר משום חומרא דפסח ע"ש ולכן אני אומרי דהרמב"ם והמור שהביאו התוספתא כלשונה נראה דלא דייקי זה כלל דהכוונה מתנה נמורה בלא הערמה אך אם יש לדייק בן י"ל הטעם פשוט דכל מתנה ע"מ להחזיר המקבל נוטל המתנה לידו ואח"כ מחזירה אבל כאן שהם בספינה ואינו מויו החמץ ממקומה לכן אם נוהגו במתנה נמורה הוה מתנה אבל ע"מ להחזיר אין כאלו לא מתנה ולא תנאי ולא חורה אלא פטומי מילי בעלמא שהרי אינו נוטלה ואינו מחזירה וכן ג"ל באמת להלכה כשנוטל החמץ לביתו וודאי מהני אבל כשאינו נוטלה לביתו כמו מכירות שלנו אינו מועיל מתנה ע"מ להחזיר מטעמא דכתיבנא אך למעשה אפילו נוטלה

נוטלה לביתו כיון שהקדמונים אמרו דמשום חומרא
 החמץ יש להחמיר אין לנו לזונו מדבריהם :
כז מעשה בראובן שמכר חמצו לא"י עם החרד כדת
 ושמעון היה לו חמץ ולא מכרו להא"י אלא
 העמיד החמץ שלו בהחרד הוזה ודימה בדעתו שבוה
 יצא ירי חובתו ופסקו שחמצו אמור בהנאה ופשוט הוא
 שאפילו היה אומר לראובן העמדתו חמצי בהדרך
 אינו מועיל אא"כ עשאו שליח למכור או הקנה לו את
 החמץ במתנה אבל אמירה בעלמא לאו כלום הוא
 (ע"פ סקט"ו) :

כח והנה מכירות חמץ שלנו הנהוג מכתה וכמה
 דורות שלפנינו כך הוא שבל בעלי החמץ חותמים
 א"ע על הרשאה וכותבים אנחנו ח"כ נותנים כח
 ורשות להרב פלוני למכור חמצינו כל מיני חמץ
 וחושבים בפרטיות כל המינים כולם חטים ולחם
 שעורים וקמח חטים וכן כל מיני משקין בפרטיות וכן
 שארי מיני חמץ כמו חומץ ושמרים וכו' ומרשים אנו
 הח"מ את הרב הנ"ל למכור באיזה מקח שישיר בעיניו
 ואין אנו נאמנים לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי
 וכן למכור ולהשכיר המקומות שהחמץ מונחים בהם
 וכן למכור הבהמות והחסים שלנו במקח אשר יישר
 בעיניו וכן אנו נותנים רשות להשכיר את הריחים
 שלנו וכן החצר עם כל זכות ויפוי כח וכל הפועלים
 העוסקים בהעסקים שלנו יהיו על חשבון הקונה ואין
 לנו שום שייכות בהם וכן כל מיני חמץ שנקנה עוד
 עד י"ד לירח ניסן שנה זו עד שעה עשירית אנו
 נותנים לו כח ורשות למכרם וחותמים א"ע :

כח ואין לשאול איך אפשר לעשות שליח על מה
 שאין לו עתה הא מבואר בגיזר (י"ב) : דכל

שא"א לעשות בעצמו א"א ע"י שליח אך חמץ שאני
 דכיון דאינה ברשותו של אדם אלא שהתורה עשאה
 כאלו היא ברשותו לעבור עליה בב"י בגילוי דעתא
 סגי ויכול לעשות שליח הן למכור הן לפטול אף על
 החמץ שעדיין אינו ברשותו (מק"ס נכ"ס תל"ד ע"פ)
 ואנחנו נהגנו להוסיף מפני זה שכותבים שמקבלים
 עליהם באו"ש שלא לבטל השליחות ושיתרצו לכל מה
 שיעשה וא"כ בע"כ מוכרחים ע"פ השבועה לקיים
 השליחות והיו כמו שעושים השליחות בע"פ בשעה
 עשירית דשליח יכול לעשות שלא בפניו והרב עושה
 שטר מכירה עם הא"י הקונה והיושב לו כל המינים
 שמוכר לו כל מין במקח כך וכך או כפי הנמכר בשוק
 פה עיר פלונית ואף שאין הקונה יודע המדידה אינו
 מעכב דקיי"ל משך ולא מדר קנה ומקבל מהקונה
 ערכון שקורין או"ף נא"ב או ואדאמ"ק ומהראוי לקבל
 כרי שיהיה פרוטה לכל אחד מהחנותים והמעות זויקף
 עליו במלוה עד אחר הפסח והקונה מעמיד ע"ק בעדו
 והרב מדבר עם הקונה ומסביר לו הענין ועושה עמו
 קנין כסף וקנין סודר וגם שטר והאנ"מ שלא"ק ומשכיר
 לו כל המקומות שהחמץ מונחים בהם ואנבן יקנה החמץ
 וכן בבהמות וחסים מקנה לו המקומות שעומדין בהם
 ואנבן יקנה הבהמות והחסים דלאומי מילתא אנו
 עושים הרבה קניינים וכן משכיר לו העסקים בפרטיות
 זה בכך וכך וזה תורף המכירה הנהוג בינינו ולאחר הפסח
 חוזר וקונה ממנו ונכון לקנות ממנו בחורה תיכף אחר
 הברלה באחרון של פסח כרי שלא יפתחו הבע"ב את
 עסקיהם קודם הקנייה בחורה וע' בס' ת"ן סעיף ט"ו
 (ועושים עם הקונה רק לפי דיוטו ועי' נ"מ ע"א : וז"ק ק"ג.
 ואין שום חשש כזה עת"ס סי' קי"ח ודוק) :

תמט דין חמץ שנמצא ברשות ישראל והפועלים א"י או להיפך . וכו' ד' סעיפים :

הוא אחד והפועלים הם רבים אבל ללשון השני קשה
 ונראה דמשום הכי פירש"י שם דמייירי שהסחורה היא
 של חמץ שכן פירש פת ויין הנמכר בתוכה ע"ש ולפ"ו
 א"ש דאולינן בתר הסחורה מהחנות שזהו יותר ממה
 שאוכלים הפועלים ולפ"ו אפשר לומר דהגירסאות לא
 פליגי לדינא אלא דלגירסת ר"ח לא מייירי במחורת
 חמץ ולכן הולכין אחר הפועלים שהם הרוב (וענ"י וז"ח
 וט"ו ולענ"ד כמ"ט) :

ב והרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא הביאו כלל דין זה
 והראב"ד בס' תמים דיעים (ס' רמ"ה) כתב דמעמא
 דהרי"ף דכיון שיש גירסאות שונות הולכין לחומרא
 ע"ש ואינו מוכן דא"כ פשיטא שה"ל להביא ולפסוק
 לחומרא ויש מי שאומר להיפך דתרווייהו לקולא כיון
 שהוא ספק דרבנן (ח"י) וזה וודאי א"א לומר דאיך
 יחלוקו על הברייתא שהש"ם הביאה מסברא דנפשייהו :
 ולענ"ד

א כתב הטור חנות של ישראל והסחורה הנמכרת בה
 היא שלו והפועלים שמשתדלין בו אינם יהודים
 חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר אפילו באכילה שאנו
 תולין אותו בפועלים ואם החנות והסחורה של אינו
 יהודי והפועלים ישראל אסור שאנו תולין אותו
 בפועלים ישראל כך היא גירסת רבינו הננאל ורב האי
 גורם איפכא שהולך אחר בעל החנות וכך היא גירסת
 רש"י עכ"ל והוא בגמ' (ל') :

ב ולבאורה אינו מוכן כלל דהא וודאי מייירי כשכולם
 אוכלין שם כל השנה דא"כ פשיטא שהולכין אחר
 מי שאוכל ואם נאמר שכולן אין אוכלין שם א"כ לא
 שייך כלל לומר אחר מי לילך אלא וודאי שכולן אוכלין
 שם א"כ מאי חזית לילך אחר זה נלך אחר זה ובשלמא
 לגירסא ראשונה שהולכין אחר הפועלים י"ל הטעם
 דאולינן בתר רובא דחכי משמע הלשון שבעל החנות

ד ולענ"ד נראה שדחו ברייתא זו מהלכה דלפי מה דקיי"ל בס"י תמ"ו דהולכין אחר האחרון א"כ ה"נ נלך אחר האינם יהודים בין שהוא בעל החנות ובין שהוא פועל שהרי הוא האחרון לאכילת חמץ שאכל כל ימי הפסח ואם מצא חמץ בדרך אחר הפסח אם יש לתלות שנעשה אחר הפסח מותר גם באכילה ואם לאו אסור באכילה ומותר בהנאה (כ"ט ומנ"ה) ויש מי

שאוּמר שהולכין אחר רוב עוברי דרכים (ח"י) ואני תמה בזה דממ"נ אפילו הוא של ישראל הא וודאי השליכו או איברו קודם הפסח והוי של הפקר ומותר ואם מטעם שמא הוא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח והשליכו דאסור בהנאה מ"צ עדיין יש ס"ס ספק של א"י ספק של ישראל ואת"ל של ישראל שמא השליכו קודם הפסח (עמק"ט שער מקלט מזה):

תנ דיני שותפות בחמץ והלואת חמץ . ובו מ"ו סעיפים :

א ישראל שלוח ככר מחבירו קודם הפסח צריך לפורעו אחר הפסח ויש בו משום גזל אם אינו פורעו ואין זה חליפי חמץ דקיי"ל דאע"ג שאינו תופס דמיו מ"מ לכתחלה אסור כמ"ש בס"ס תמ"ג דזה אינו חליפי חמץ דחליפין לא מקור אלא כשהחמץ הוא בעין בעת שנותן לו החליפין משא"כ כשהחמץ כבר נאכל ולפ"ז אף בפסח עצמו יכול לקבל שארי דברים בעד הככר אלא שאחר הפסח יכול לקבל גם חמץ (ח"י סק"ה) אמנם באמת בהלואה מותר לו לשלם ככר אחר הפסח אפילו כשהכר הראשון עדיין בעין דאין זה ענין כלל לחליפי חמץ דמלוה להוצאה ניתנה וכבר קני ליה הלואה קודם הפסח ונתחייב לו דמים (מק"ט סק"ה) וכן יכול לשלם לו בפסח שאר דבר דחובו הוא נומל והדין שבארנו דאין היתר רק כשאינו בעין זהו בחליפין משם (ולא דמי לשניעית כרפ"ה דכוכניס דשניעית תופס דמיו ומס"כ נמנן ודו"ק) וב"ש בקונה חמץ קודם הפסח שצריך לשלם לו :

ב ישראל שמקבל מא"י ככר חמץ בכל שבוע בעד ריבית שכן התנה עמו בשעת הלואה כיצד יעשה בשבוע של פסח יאמר לו קודם הפסח שבשבוע של פסח יתן לו קמח או מעות וכיון שהתנה עמו כך אע"פ שנותן לו אחר הפסח כבר חמץ הרי הוא חליפי הקמח והמעות ושרי ובריעבד אפילו לא א"ל אלא הביאו לו לאחר הפסח כבר בעד השבוע של פסח מותר שהרי לא זכה בו הישראל בפסח (כ"ט ומנ"ה סק"ג) ויש מי שאומר דצריך דווקא תנאי ובלא תנאי אסור (ט"ז סק"ה) אבל אין להחמיר כל כך בענין זה דכל האיסור מחמץ שעבר על הפסח אינו אלא משום קנס (ח"י סק"ג) וכן הדין כמי שקנה חוק המשרתים שנותנים להם חמץ דמותר ליקח לאחר הפסח מה שחסר להם בפסח (ס"ג) דבזה לא שייך קנס כלל כמובן :

ג כתב רבינו הכ"י בסעיף ג' ישראל וא"י שיש להם תנור בשותפות אומר להא"י קודם הפסח מול אתה של פסח ואני אמול אח"כ עכ"ל ואע"ג דלענין שבת לא מהני כה"ג אלא בהתנו מתחלה קודם עשיית השותפות כמ"ש לעיל סי' רמ"ה דהתם כיון שעל שניהם לעשות בכל יום א"כ הוה כשכר שבת דבשביל שהוא אופה ביום א' אופה הא"י ביום השבת אבל הכא אין איסור

במלאכת האפייה והרי יכול לאפות בו מצה והוא אינו אומר לו בפסח תאפה חמץ ואני אאפה אחר הפסח חמץ דבכה"ג וודאי אסור אלא אומר לו סתם אתה תאפה שבוע זה ואני שבוע אחרת ולכן זהו כוודאי שאסור לומר לו כמה ככרות שתאפה בפסח אאפה אח"כ (וכ"כ המק"ט סק"ג) כן ג"ל במעם ההיתר והגדולים טרחו בזה ולענ"ד נראה כמ"ש (וזהו כוונת המנ"ה סק"ג) : ד' ופשוט הדבר שעל השבת שבתוך הפסח אסור כמו לעיל סי' רמ"ה ויש מי שרוצה לאסור גם על ד' ימים של יו"ט כמו בשבת ואינו כן. דהא יו"ט מותר אוכל נפש ונהי שאופה בעד שאסור לנו לאפות בשבילם ביו"ט מ"מ הא אינו אומר לו שיאפה בשבילם ויכול לאפות בשביל המתרים והדר הו"ל בהסברא שכתבנו לענין חמץ בסעיף הקודם (ולדינא גם ה"י נסק"ד מסכיס לזו) ויש מי שאומר גם כדון חמץ שצריך הישראל לקבל ממנו חלקו בדמים קודם הפסח ואין זה מוכרח (עמנ"ה ס"ג ודו"ק) :

ד עוד כתב בסעיף ד' ישראל שהיה לו תנור ואפו בו א"י חמץ בפסח אפילו מעות אסור לקבל בשכרו דהוה ליה משתכר באיסורי הנאה ואם קבל כבר המעות מותר ליהנות מהם עכ"ל כלומר לא מיבעיא אם הביאו לו ככרות אחר הפסח דאסור ליהנות מהם שהרי זכה בהם בפסח בשכר תנורו וה"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אלא אפילו הביאו לו מעות ג"ב אסורים בהנאה משום משתכר באיסורי הנאה ולא דמי לתנור של שותפות דהדין הקודם דהתם אינו נהנה בשל פסח דשבוע של פסח הוא להא"י ואי משום שנוטל שבוע אחרת כנגדה כבר בארנו המעם מפני שאינו אומר לו תאפה חמץ אבל הכא שהתנור שלו לגמרי ואפו בו חמץ איך ימול שכן חמץ וישתכר באיסורי הנאה אך אם קבל מעות מותר בדיעבד משום שאין חמץ תופס דמיו ואע"ג דלמחליף עצמו אסור כמ"ש בס"ס תמ"ג והו במחליף חמץ משם ולא ככה"ג (הס"ו סק"ג תמה דשני הדינים של סעיף ג' וסעיף ד' סותרים זא"ל ולפמ"ש אין כאן סתירה וכ"מ ממנ"ה סק"ד ע"ש וכ"כ בתוס' ערו"ס ס"ג . ד"ה מ"ט) :

ה כתב הטור דמותר להשכיר תנורו לא"י על מנת לאפות בו מצה ואפילו אם אפה בו חמץ אינו וקפו לו

לו ונוטל שכרו ואע"ג דביי"ג אינו כן דאם שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת ועשה עמו ביי"ג שכרו אסור כמ"ש ביו"ד סי' קל"ג דהתם אם לא היה עושה המלאכה לא היה נוטל כלום לפיכך כשנוטל נוטל שכר יי"ג משא"כ בתנור ליום או לשבוע אפילו אם לא יאפה בה כלל מחוייב לשלם שכרו וא"כ מה איכפת לן מה שאפה חמץ כיון שהתנה עמו על מצה (מנ"א סק"ה) ולכן אם באמת היה התנאי מפורש שכאשר יאפה ישלם ואם לא יאפה לא ישלם אסור ואין לשאול דאכתי מאי מהני תנאי הא אנו סהדי שוודאי יאפה בו חמץ כמו לעיל במ"י רמ"ן דלא תנאי להשכיר סוסו על מנת שינוח בשבת משום דבוודאי לא ינוח וא"כ ה"ג כן הוא ויש מי שהקשה בן (ט"ז סק"י) אמנם אין זה דמיון דהתם מצווה על שבתות בהמתו וכיון שידוע שלא תשבות אסור משא"כ הכא אינו מצווה על שבתות התנור מחמץ אלא שהוא לא ינהה מהחמץ והיו שמשכיר לו התנור לא בשביל חמץ כלא בתם הכין אינו נוטל שכר חמץ (ח"י סק"ה) וכ"ש כאשר בפירוש ע"מ שיאפה בו דבר שאינו חמץ :

ז וכשמשכיר בית לא"י בפסח או בע"פ אסור להשכירה מפורש שיכניס בו חמץ אלא משכירו סתם ואם אח"כ מכניס בו חמץ לא איכפת לן שהרי אינו נוטל שכר חמץ אלא שכר דירתו אבל קודם הפסח מותר להשכיר אע"פ שמשכיר מפורש להכניס בו חמץ שהרי אינו אומר מפורש להכניס בו בפסח ונוטל שכרו בעד מה שיכניס קודם הפסח (הגר"ז סעיף י"ח) ויש מי שמחמיר גם בשלשים יום שקודם הפסח (פרי"ח) מיהו זהו מילתא דפשיטא שאם צריך הישראל לשמור את החמץ אסור בפסח אפילו כשהחמץ הוא של הא"י דנהי דמותר לראותו כדאמרינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים מיהו לשומרו אסור אפילו לשמור בהנם משום דריוצה בקיומו וכל רוצה בקיומו אסור בכל איסורי הנאה כמו ביי"ג ביו"ד שם (ח"י סק"ט) (הפרי"ח הרכ"ד דכחמץ אין ליסור רוצה בקיומו ע"פ והוא נגד הטור והפוסקים) :

ח אסור לישראל לקנות חמץ בפסח בשביל א"י אפילו במעותיו של הא"י שיש בוה ג' איסורים שרוצה בקיומו של חמץ ואסור כמ"ש ערוך שמה יבא לאכול ועוד דאין שליחות לא"י ונמצא דלעצמו קונה (מנ"א סק"י) וכן אסור לסייע בענייני חמץ כגון למעון על הענפה חמצו של א"י שהרי הא"י מחוייב לו טובה וזהו כשכר ונמצא משתכר באיסורי הנאה (ס"ט) ואפילו שלא בפניו דאין כאן החוקת טובה נראה דאסור דהו כרוצה בקיומו אך במקום צער בעלי חיים כגון שבהמתו סעונה חמץ ורובצת תחת משה דמצוה לפרוק מחוייב לפרוק כיון שיש בוה מ"ע דאורייתא לא חיישינן מה שיחזיק לו טובה דהוי כמו לא אפשר ולא קא מכיין דמותר (ס"ט) כדאיתא בפסחים (כ"ה) :

י ונמשך ביי"ג אינו כן דאם שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת ועשה עמו ביי"ג שכרו אסור כמ"ש ביו"ד סי' קל"ג דהתם אם לא היה עושה המלאכה לא היה נוטל כלום לפיכך כשנוטל נוטל שכר יי"ג משא"כ בתנור ליום או לשבוע אפילו אם לא יאפה בה כלל מחוייב לשלם שכרו וא"כ מה איכפת לן מה שאפה חמץ כיון שהתנה עמו על מצה (מנ"א סק"ה) ולכן אם באמת היה התנאי מפורש שכאשר יאפה ישלם ואם לא יאפה לא ישלם אסור ואין לשאול דאכתי מאי מהני תנאי הא אנו סהדי שוודאי יאפה בו חמץ כמו לעיל במ"י רמ"ן דלא תנאי להשכיר סוסו על מנת שינוח בשבת משום דבוודאי לא ינוח וא"כ ה"ג כן הוא ויש מי שהקשה בן (ט"ז סק"י) אמנם אין זה דמיון דהתם מצווה על שבתות בהמתו וכיון שידוע שלא תשבות אסור משא"כ הכא אינו מצווה על שבתות התנור מחמץ אלא שהוא לא ינהה מהחמץ והיו שמשכיר לו התנור לא בשביל חמץ כלא בתם הכין אינו נוטל שכר חמץ (ח"י סק"ה) וכ"ש כאשר בפירוש ע"מ שיאפה בו דבר שאינו חמץ :

ז וכשמשכיר בית לא"י בפסח או בע"פ אסור להשכירה מפורש שיכניס בו חמץ אלא משכירו סתם ואם אח"כ מכניס בו חמץ לא איכפת לן שהרי אינו נוטל שכר חמץ אלא שכר דירתו אבל קודם הפסח מותר להשכיר אע"פ שמשכיר מפורש להכניס בו חמץ שהרי אינו אומר מפורש להכניס בו בפסח ונוטל שכרו בעד מה שיכניס קודם הפסח (הגר"ז סעיף י"ח) ויש מי שמחמיר גם בשלשים יום שקודם הפסח (פרי"ח) מיהו זהו מילתא דפשיטא שאם צריך הישראל לשמור את החמץ אסור בפסח אפילו כשהחמץ הוא של הא"י דנהי דמותר לראותו כדאמרינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים מיהו לשומרו אסור אפילו לשמור בהנם משום דריוצה בקיומו וכל רוצה בקיומו אסור בכל איסורי הנאה כמו ביי"ג ביו"ד שם (ח"י סק"ט) (הפרי"ח הרכ"ד דכחמץ אין ליסור רוצה בקיומו ע"פ והוא נגד הטור והפוסקים) :

ח אסור לישראל לקנות חמץ בפסח בשביל א"י אפילו במעותיו של הא"י שיש בוה ג' איסורים שרוצה בקיומו של חמץ ואסור כמ"ש ערוך שמה יבא לאכול ועוד דאין שליחות לא"י ונמצא דלעצמו קונה (מנ"א סק"י) וכן אסור לסייע בענייני חמץ כגון למעון על הענפה חמצו של א"י שהרי הא"י מחוייב לו טובה וזהו כשכר ונמצא משתכר באיסורי הנאה (ס"ט) ואפילו שלא בפניו דאין כאן החוקת טובה נראה דאסור דהו כרוצה בקיומו אך במקום צער בעלי חיים כגון שבהמתו סעונה חמץ ורובצת תחת משה דמצוה לפרוק מחוייב לפרוק כיון שיש בוה מ"ע דאורייתא לא חיישינן מה שיחזיק לו טובה דהוי כמו לא אפשר ולא קא מכיין דמותר (ס"ט) כדאיתא בפסחים (כ"ה) :

י ונמשך ביי"ג אינו כן דאם שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת ועשה עמו ביי"ג שכרו אסור כמ"ש ביו"ד סי' קל"ג דהתם אם לא היה עושה המלאכה לא היה נוטל כלום לפיכך כשנוטל נוטל שכר יי"ג משא"כ בתנור ליום או לשבוע אפילו אם לא יאפה בה כלל מחוייב לשלם שכרו וא"כ מה איכפת לן מה שאפה חמץ כיון שהתנה עמו על מצה (מנ"א סק"ה) ולכן אם באמת היה התנאי מפורש שכאשר יאפה ישלם ואם לא יאפה לא ישלם אסור ואין לשאול דאכתי מאי מהני תנאי הא אנו סהדי שוודאי יאפה בו חמץ כמו לעיל במ"י רמ"ן דלא תנאי להשכיר סוסו על מנת שינוח בשבת משום דבוודאי לא ינוח וא"כ ה"ג כן הוא ויש מי שהקשה בן (ט"ז סק"י) אמנם אין זה דמיון דהתם מצווה על שבתות בהמתו וכיון שידוע שלא תשבות אסור משא"כ הכא אינו מצווה על שבתות התנור מחמץ אלא שהוא לא ינהה מהחמץ והיו שמשכיר לו התנור לא בשביל חמץ כלא בתם הכין אינו נוטל שכר חמץ (ח"י סק"ה) וכ"ש כאשר בפירוש ע"מ שיאפה בו דבר שאינו חמץ :

ז וכשמשכיר בית לא"י בפסח או בע"פ אסור להשכירה מפורש שיכניס בו חמץ אלא משכירו סתם ואם אח"כ מכניס בו חמץ לא איכפת לן שהרי אינו נוטל שכר חמץ אלא שכר דירתו אבל קודם הפסח מותר להשכיר אע"פ שמשכיר מפורש להכניס בו חמץ שהרי אינו אומר מפורש להכניס בו בפסח ונוטל שכרו בעד מה שיכניס קודם הפסח (הגר"ז סעיף י"ח) ויש מי שמחמיר גם בשלשים יום שקודם הפסח (פרי"ח) מיהו זהו מילתא דפשיטא שאם צריך הישראל לשמור את החמץ אסור בפסח אפילו כשהחמץ הוא של הא"י דנהי דמותר לראותו כדאמרינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים מיהו לשומרו אסור אפילו לשמור בהנם משום דריוצה בקיומו וכל רוצה בקיומו אסור בכל איסורי הנאה כמו ביי"ג ביו"ד שם (ח"י סק"ט) (הפרי"ח הרכ"ד דכחמץ אין ליסור רוצה בקיומו ע"פ והוא נגד הטור והפוסקים) :

ונתן החמץ בידי ונתן להם וזהו דעת ה"א שהביא רבינו הבי"ע ע"ש וכך פסקו גדולי האחרונים (מנ"א סק"ט ופר"ק) וריעה ראשונה שהיא דעת המור תמיה : י"ג ויש מי שכתב דמשום חומרא דחמץ החמירו (ס"י סק"א וז"ל) ואין בזה שום טעם ויש מי שאומר דהישראל הוי כערב בעדם כערב דמהם שאם יאבד משקבלום בידם עד שיתנו לפיהם יתחייב באחריות והוה כחמצו של א"י שקיבל עליו הישראל אחריות שעובר בב"י (מק"ס סק"ד) וגם זה אינו כולם דבמה קיבל עליו האחריות ולענ"ד דברי המור דוקים ומוכרחים דהאיסור הוא משום שהוא רוצה בקיומו של חמץ דאל"כ הרי צריך להאכילם מאכל אחר משא"כ ביי"ג שם אינו רוצה בקיומו דאף אם לא ישתווה לא יתן להם אחר דאין עיכוב בשתיית יין כבאבילת פת כמובן ולכן אינו רוצה בקיומו ומותר :

פת צנומה שקורין סוחאריקע"ם מסולת חמה ואם לא יתנו להם אף יום אחר יתלו וקרוב שימותו מחוייבים להכין בעדם צנומות אלו לפני הפסח ולהמטינן במקום מוצנע ולהיות לזה כלי וכף מיוחדת ובכל עת שצריך יערבו כהמים החמים או כחלב וליתן לתוך פיו ולהזהר בהפרורים ואם ביכולת ע"י א"י טוב יותר :

מן גדולי האחרונים האריכו בדבר הארענרע"ם ומחוקי הריחים מהשרים שמקבלים מדה תבואה בעד מחנית כך וכך ויש שטוחנין חמץ גמור כמו מאלצ"ן ואיך מקבל הישראל המרות אפילו אחר הפסח ומשתכן בחמץ בפסח וגם הרי כיון שהחמץ שלו הרי עבר בב"י ופשוט הוא שימכור הארענרע"א או הדיחים קודם הפסח וכמו המכירה לשבתות (ג"ה) וכמו שאנו עושים כמ"ש בס"י המ"ח ויש מי שהקשה איך חלה המכירה הא הוי דבר שלב"ל (ט"ז סק"ו) והא קודם הפסח עדיין לא בא החמץ ואיך ומכרנו אמנם אין זה קושיא דא"כ גם הישראל לא קנה מהשר (מק"ס סק"ח) ועוד הא סילוק מהני אפילו לדבר שלב"ל והרי הוא מסלק א"ע מהעסק (פמ"ג) אמנם האמת דכל קניינים אלו הם ממנהג המרחים ודינא דמלכותא כמו שאנו מוכרים סחורה שעדיין אינה תחת ידינו ע"פ קאנפראק"ט כמ"ש בח"מ סי' ר"ט סעיף ט"ז ע"ש וה"נ כן הוא ולכן גם הוא קונה מהשר וגם הא"י קונה ממנו ואין לפקפק בזה כלל וכלל וכן אנו נוהגים לעניין שבת ויו"ט :

יד ומי שיש לו תנוק ובובה לאכול חמץ ו"א לעצרו כהבו הגדולים דמותר לומר לא"י האכיריהו או השקיהו חמץ ואני פורע (מנ"א ס) וזהו לשיטתם שדחו דברי המור אבל כפי מה שיישכנו דבריו אסור לומר כן אלא יאמר תן לו לאכול וממילא יתן לו חמץ או שיתן לו דינר ויאמר לו האכל לתנוק זה בדינר זה וכל זה בתנוק שאין בו סכנה אם לא יאכל חמץ אבל כשיש בו סכנה הכל מותר (ס) ומחוייב להאכילו בעצמו כדון כל ספק נפשות שדוחה כל האיסורין ולכן אצלינו שיש הרבה יונקי שדים שמים הוולדן מרגילין אותן בשריית

תנא דיני הנעלת הכלים לפסח. ובו נ"ב מעיפים :

א קדרות של חרם קערות ואלפסין של חרם שנשתמש בהם חמץ כל השנה אפילו אותם שעושין בהם דייסא ומיני קמחים שהם כולן חמץ ומתדבקים סביבות הקדירה משפשפן היטב בעניין שלא יהא החמץ ניכר בהן ומותר להשהותן לאחר הפסח להשתמש בהן בין במינו בין שלא במינו ולא דמי לחמץ שנתערב דאסור להשהותו כמ"ש בס"י תמ"ו דהתם החמץ נראה ניכר שאינו ניכר משא"כ הכא החמץ בלוע בכלי ואינו ניכר ועוד דהבלוע נעשה מעם לפגם לאחר מעל"ע ואע"ג דבפסח עצמו אנו אוסרין נמלפ"ג כמ"ש בס"י תמ"ז מ"מ לאחר הפסח דהאיסור הוא רק משום קנס לא אסרו ואע"ג דבכל האיסורין אנו אוסרין הקדירה גם לאחר מעל"ע כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ב ואין חילוק בין דאורייתא דרובנן שהרי אפילו כלי הבלוע מבשר עוף וחלב דהוי דרבנן ג"כ אוסרים אותה מ"מ בחמץ אין אוסרים הקדירה והמעם י"ל דחמץ התירא בלע שבשעת הבליעה לא היה איסור משא"כ בשם איסורא בלע ועוד דהתם מקרית היא אבל חמץ הוה בכל שנה וא"א להפסיד כל הקדרות שבעולם (פמ"ס ל' ד"ה ולשהינתו וכו"ן ס) וס' כתנו לרב דפסק כר"י ואין קי"ל כר"ס) :

ב יש מי שכתב דאע"ג דבפסח עצמו כששלו בקדירה שאינה בת יומא אוסרין התבשיל כמ"ש בס"י תמ"ז מ"מ אם עבר על הקדירה י"ב חדש מומן בישול החמץ כבר הופג מעמו לנמרי והתבשיל מותר (ס"י סי' ע"ה) וראיה מיי"ג דמהני ישון י"ב חדש כמ"ש ביו"ד סי' קל"ח אמנם בתשו' הרשב"א (סי' תקע"ה) כתב מפורש דאינו כן וז"ל קדירה שאינה בת יומא שבשלו בה וכו' שהכלי באיסורו עומד וזה פשוט דלא מהני ישון אלא בכלי יין וכו' עכ"ל ולכן אין לסמוך על זה (עש"ה סק"א) אך יש לצרפה לאיזה קולא אחרת אם יש בעניין זה :

ג ואלו כלי החמץ מצניעין בפסח במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם כדי שלא יבא להשתמש בהם בפסח וטוב לסגורם בחדר ולהצניע המפתח ויש שמעמידין כלים אלו בגובה התלים שאין הוד יכול להושיטם ויש מהגדולים שצווה על זה והביא ראייה מללמוד לפני הגר בשבת דאסור אפילו גבוה שתי קומות (כ"ה) ואין מזה שום ראייה דהתם החששא שבא יטה ויבא לידי איסור דאורייתא משא"כ הכא באיסור קל דרבנן שהרי אינן בני יומן אין ראייה לאסור וכ"ש בכלים שתשמישן בבלי

בכלי שני (מג"א סק"ג) לכן מדינא אין למחות והמחמיר תע"ב :

ך ואמרו חכמים (י'): דכלי חרס לבר שאין הגעלה מועלת בהן דאפילו ליבון אינו מועיל ואפי' ימלאום גחלים שורדאי יפליג האיטור אינו מועיל והמעם דחיישינן שמא יחום עליהם שלא יתפקעו וימעט בגחלים ולא יעשה היסק כראוי ולכן אינו מועיל להם שום היסק שיסיקם באש ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהן חמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכו רותחין דגם עירו מכליע בכלי חרס הרבה כדאיתא בזכחים (י"ג): על קרא דוכל כלי חרס אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח סניין ת"ל בו ישבר ע"ש ויש אוסרים אפילו בכלי שני כלומר שעירה מהקדירה לכלי שני ואח"כ הניח כלי זה לתוכו וזהו לדעת הרמב"ם בפ"ה (לדעת המ"מ והכ"י) אבל דעת המור אינו כן וי"א דגם הרמב"ם אינו סובר כן וכוונהו אעירו מכלי ראשון (מג"א סק"ג) אמנם הרשב"א סובר דגם בכל האיטורים אוסר כלי שני ולכן המנהג להחמיר בכלי שני בחמץ ככלי ראשון (סג) אבל בכלי שלישי אין להחמיר ברעעבר :

ך וזה שנתבאר דלא מהני ההקה לכלי חרס כתב רבינו הב"י בסעיף א' וז"ל מיהו אם החזירו לכבשן שמצרפין בו כלי חרס חדשים מותר דכיון דמבניסן להיסק גדול כזה וודאי לא חיים עליהו דילמא פקעי אבל להתנורים שלנו לא עכ"ל דאיכא למיחש דילמא חיים עליהו ומצויאן מן התנור קודם שיתלבנו (ע"ז סק"ג כסס הרמ"ט) ודווקא כלי חרס אבל כלי מתכות דלא פקעי מן האש יכול כמלאותן גחלים מכפנים (טור) ולהשהות שם הגחלים עד שאם יגע אדם בצד החצון של הכלי יהיה היר סולדת בו מחמת שנתלבן הכלי מן הגחלים שאז כוודאי נשרף כל החמץ הבלוע בתוכו אע"פ שלא נתלבן כל כך עד שתהא נצוצות תזוין ממנו שהרי כלי מתכות הן נכשרין ע"י הגעלה וליבון קל הוה אינו גרוע מהגעלה ונכשר בכך (הגר"ז סעיף י')

ך ודע שאצילנו עתה משתמשים בקדרות של מין מתכת וקורין להם פרייסים"ע מע"פ והם של מתכת ויש להם איוה מין טיה מכפנים ונוהגים לשרופן לפסח הקדירות של חמץ ויש שאין דעתם נוחה מזה מפני שידוע שיכולים להתפקע אבל באמת אין חשש כזה מכמה מעמים חרא דלא מצינו חששא זו בגמרא רק בכלי חרס ועוד דליבון כל הוא שנותנים אותם אצל דופני התנור מכפנים ונותנים עצים הרבה לתוך התנור והקדרות ממלאים באפר ומסיקים התנור והקדרות עומדים מעל"ע ויותר עד שיצטננו וטבען אם ימלום מן התנור קודם שיצטננו ישתכרו והליבון הוא כמו בכבשן וממילא דבכאן ליכא חששא דפקעי שהרי בארנו דחששא זו הוא שמא ימלן מן התנור קודם

שיתלבנו והבא אדרבא נזהרים לימלן אפילו אחר שנתלבנו עד שיצטננו לנמרי דאי לאו הכי פקעי ועוד דכיון דדי להם בהגעלה ממילא שאין לחשוש על הליבון כל כך דאיך שהוא הוא אינו גרוע מהגעלה : ן ולהנור פשיטא שמהני ליבון דלא כיש מי שמחמיר בזה ע"פ דברי התוס' שכתבו דתנור אפילו חזרת ככשוונת לא מהני (י"ג) ואינו כן דהוה לענין טמאה וטוהרה שאם היתה טמאה לא נטהרה בכך אבל לא לענין איסור והיתר (מג"א סק"ד) שהרי בגמרא אמרו דל"ן לא מהני לקדירה מילוי גחלים משום דהקדירה תמיד הסיקה מבחוץ ע"ש אבל התנור הא הסיקה מכפנים ולכך זה התנורים שלנו אינו דומין לתנורים שלהם שהוא תנור הכתוב בתורה שהוא קטנה ומטמלת והיא ענין קדירה אבל התנורים שלנו הם כבניין ממש ופשיטא שמהני ליבון :

ך וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' כוביא והוא כלי שעושים מלבנים ועפר ואופין ומטננין בו וכן תנור קמץ שקורין פירל"א והסיקו מבחוץ אסור לאפות בו בפסח דאין חמץ שבו נפלט בכך ואם מלאו גחלים מכפנים שרי עכ"ל דבזה לא שייך דילמא פקעי כיון שהוא שעויו מלבנים ועפר (ט"ז סק"ד) וכוביא שעושו מלבנים השרופין נכבשן יש להם כל דין כלי חרס דמעשיו ממש ככלי חרס אלא שהוא עב ביותר ואם נשפך דבר רותח עליו אין לו תקנה אלא בליבון (מג"א סק"ד) ולא נודע לנו כלים אלו ולכונה שנתייבשה בחמה יש לה דין כלי אדמה (סג) וכתב בטור דדעת רב האי גאון דכלי נללים וכלי אבנים דינן ככלי חרס ולא מהני להם הנעלה רק ליבון אבל הרי"ף חלק עליו ופסק שהן ככלי עץ וכלי מתכות ומועיר להן הגעלה וכן עיקר (טור) והקאבליין שלנו ממלאים אותם גחלים הרכה ונכשרו לפסח :

ך ודע דקדרות חדשות הנקחות מן הא"י וכן כל מיני כלים הנקחין מהם בין של חרס בין של מתכת בין של זכוכית כל שהוא מוכרן בשוק ונראין כחדשים אין לנו לחשוש שמא נשתמש בהם דהעומדים למכירה אין משתמשין בהם אבל הכלים שכביתו לא יקח אלא כלי חדש שבוודאי אצלו שלא נשתמש בו אבל כשיש ספק אין ללוקחו אא"כ מסיח לפי תומו ואומר שעדיין לא נשתמש בו ובכלי זכוכית יש להתיר אפילו בלא מסלית אם נראים צלולים וחדשים בהן נשתמש בהם (הגר"ז סעיף ה') וכלי זכוכית ששותין שלן חמין ממילא שאין שום איסור נכנס בו וזולת חמין וצוקער וראיה שהרי אנחנו שותין בהם בדינותינו אצלם ידוע דכל כלי זכוכית המיוחדת לשתיית חמין אין משתמשין בה לדבר אחר ורק לפסח אין לקנותה וכן אין שותים אצלם חמין בפסח מפני שלפרקים שורין בהם פת צנומה אבל בכל השנה אין חשש דאם אולי אפילו במקרה נכנס שם דבר אחר דלכין אחר רוב תשמישו :

דאריב לא תמצא כמעט שום כלי שתוכל להגעיל
(ט"ו סק"ו):

יג כלים שמשתמשים בהם ע"י האור בלא מים כגון שפודין ואסכלאות שצולין בהן על גבי האש וכיוצא בהם צריכים ליבון ולא תועיל להן הגעלה רמה שכולע ע"י מים כמו בישול פולט ע"י מים אבל מה שכולע ע"י האור לא יפלוט ע"י מים אלא ע"י האור ולכן האגנות שאופין בהם פת או פשטיד"א צריכין ליבון אבל המחבת שמתגנין בה פת עם שומן או שמן או חמאה הוי כבישול ודי בהגעלה רמה לי מים ומה לי שומן ואע"ג לדבר הרבה פחות ממים שבקדירה הלא אין שיעור לדבר וי"א שצריך ללכנ המחבת מפני שלפעמים נתייבש השומן והעיסה נאפית על המחבת אמנם די בליבון ק"פ ודי כשקש נשרף עליו מבחוץ והמנהג ללבנה לכתחלה מיהו אם הגעירוה סגי בדיעבד אם אין בה נומות ואין ממריחין אותו ללבנה אח"כ דכן העיקר לדינא דסגו בהגעלה וע' בסעיף נ"ב:

יד הליבון הגמור הוא עד שיהא נצוצות ניתזין מהן ויש מקילין לומר דרי עד שקש נשרף עליו מבחוץ ובפרט גבי חמץ דהתירא בלע י"א דדי בליבון כזה ויש סוברין דחמץ מקרי איסורא בלע דשם חמץ מקרי איסור לגבי פסח אף קודם הפסח (עמנ"א סק"א וט"ו סק"ח) והמנהג כסברא הראשונה אך זהו בדבר שבוודאי צריך ליבון אבל דבר שרק מחמירין ללבנו כמחבת וכיוצא בזה או שיש בכלי סדקים או נומות או חלודות שהצרכנו ליבון די בליבון קל שבארנו והחציבה והיינו כלי שיש לה ג' רגלים שמעמידין הקדירה עליה צריכה ליבון דלפעמים נשפך מהקדירה עליה ואם יש כמין עיסה בקדירה ונשפך חתיכת עיסה הרי זהו כשפוד וצריך ליבון מיהו נראה דסגי בליבון קל שקש נשרף מבחוץ:

מזן כל הבשר הוא כפי תשמישו וכן כלי ששואבין בו מבלי ראשון (ח"י סק"י) צריך להבשירן בכלי ראשון ודע דלכאורה נראה ברור דאותה שתשמישה ע"י האור כגון קדירה שמבשלין בה לא מהני הגעלה בכלי ראשון אלא דווקא על האש דכבר נתברר לעיל סי' ש"ח דכלי ראשון הוה מדריגה פחותה מהעומדת אצל האש ושכן מבואר בירושלמי וכן מתבאר מהרמב"ם ע"ש וא"כ כיון דבהגעלה הוי הכלל כתשמישן כך הבשירן א"כ כשתשמישן ע"י עמידתו אצל האור כמו כן צריך ההבשר וכן משמע מלשון הרמב"ם שכתב בפ"ה דין כ"ג כלי מתבות וכלי אבנים שנשתמש בהם חמץ ברותחין בכ"ר כגון קדירות ואלפסין נתן אותם לתוך כלי גרול של מים ומלא עליהן מים ומריחן בתוכו עד שיפלוטו ואח"כ שומץ אותן בצונן ומשתמש בהם במצה עכ"ל הרי שכתב על קדרות שמרתיחן בתוכו כלומר מרתיחן על האש:

י סבינים של חמץ מעיקר הדין הרי הם ככל הכלים שתשמישן בחמין וצריך הגעלה בכלי ראשון ומ"מ מדת חסידות יש לעשות איוה מעלה בסבינים מפני שתשמישן תדיר בחמץ ויש בו סדקים שאינם ניכרים וכן יש לפעמים שתוחבין בראשו חתיכות פת לאופו על האש או חותבין בו פשטיד"א שעל האש וצריך ליבון כמו שיש מצריכין בסביני איסור ליבון ממעם כזה כמ"ש ביו"ד סי' קב"א ולכן מי שיכול לעשות חדשים ה"ז משוכח ומי שא"א לו ליבון הברול באש והקתא ברותחין ואם גס זה קשה כגון שיתקלקל הברול וכיוצא בזה יגעילנו כולו ברותחין דהולבין אחר רוב תשמישו ורוב תשמישו הוא ברותחין שחותך חמץ חם ואם הקתא הוא של עץ ומדובק במסמרים קמנים יש מי שאומר שאינו מועיל ההגעלה כי יש נומות בשם (כ"ח) ואינו אלא חומרא בעלמא ואנחנו נוהגים דכשהברול מחובר בטוב אל הקתא ואין ביניהם סדקים מגעילין אותו וצריך להעביר החלודה מעליו (ראיתי בעטרת זקנים אות א' דלין להניא דבר על תנור בית המורף וכן בקאכל"י ופאילו ימיה דעייט כעובי אצבע יש אחרים ויש מתירים עכ"ל ופסוק הוא דלם מניה נהלים צוערות דהקאכלין דמותר ועל תנור בית המורף שקרין לזאנאק"א שגדול הרבה משתמשים ע"י עיח טיט כדעת המתיר ואם מניחים דף חדש עליה פשיעא שמתר להשתמש סם בפסח ועל התנור כששתמשים סם כל הסנה אין להשתמש סם בפסח כי סם קשה לעשות הכשר וע' בסעיף מ"ד):

יא וכל כלי הצריך ליבון או הגעלה אסור להשתמש בו אפילו צונן בלא הבשר ואם השתמש בו דרך עראי מותר בדיעבד אם היה נקי או הריחו מקודם וכל דבר הצריך ליבון ועשה הגעלה בלא ליבון ונשתמש בו רותח אסור אף דיעבד לפי שלא פלג כולו ע"י הגעלה וכל זמן שמשתמש פולט מעט מעט (ח"י סק"י) והגדן של סבינים שהוא תיק שמבניסים בו הסבינים כל השנה אין הגעלה מועלת לה לפי שא"א לנקותו היטב מהחמץ בעין שנדבק בו ולכן כפסח לא יבנים לתוכו הסבינים ואם רוצה לפתוח את התפירות ולגדרו יפה יפה אפילו הגעלה א"צ (הגר"ז סעיף כ"ג) שהרי בו לא היה תשמיש חם מעולם:

יב הגעלה בכלי ראשון מקרי כלי שנתחממה אצל האש אע"פ שעתה סילקה מעל האש מקרי כלי ראשון כל זמן שהיד סולדת בה וכ"ל כלי קודם הגעלתה צריך להעביר כל חלודה שבה והסבין כשיש בו חלודה צריך לשפוף יפה במשחות או באבן וסבין או שאר כלי שיש בו נומות ואינו יכול לנקותו יפה אין מועיל לו ההגעלה וצריך ליבון במקום הנומות והיינו להניח שם נחלים בוערות ודווקא חלודות שיש בהם ממשות אבל שחרות בעלמא או אדמומיות כמו ביודות ומחכות שאפילו אחר הפרת החלודה נשאר הרושם לית לן בה

ועכשיו המנהג ללבוש אבנים קמנים כאש הרבה ונותנים אותם בהמים ואו הרתיחות נברו מאד ושופכים המים על המקומות ומעבירים גם האבן המלוכלך וזהו וודאי מועיל אף במקום שצריך הגעלה מדינא כי ערוף מכלי ראשון כאשר עינינו רואות :

¶ אחד כלי עץ ואחד כלי אבן ואחד כלי מתכות ואחד כלי עצם דינם להבשרם בהגעלה ויש מי שאומר דכפות העשויות מקרן אין להם תקנה בהגעלה דכיון שמתקלקלים במים חמין חיישינן דילמא חיים עליהו ולא יגעילם כראוי וכן קתות של סכינים העשויות מקצתן מקרנים וכן אם הקתא דבוקה כדבק חיים שמה פקעי ונ"ל דכל אלו הם חומרות ובריעבד מהני ההגעלה וסלים שמולחים בהם הבשר יש מצריכין להם הגעלה ואע"ג דהבשר עצמו מותר כמ"ש במ"י תמ"ו זהו משום דאפילו אם היה קצת חמץ בהמלח נתבטל קודם הפסח אבל בהכלי לא שייך ביטול (ש"ס סק"ד) ויש מי שחולק דא"צ הגעלה ונראין דבריו ומ"מ טוב להגעיל או לקנות חדשה ויש מי שאומר ד"א מהני הגעלה כלל דשמא יש בהנקיט חמץ בעין (ס"ז סק"ט"ו) וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד אם מלחו בפסח על סלים שמלחו בהם כל השנה מותר גם בלא שום הבשר דהמלח אינו מוחוק בחמץ ועוד ראין מליחה לכלים להפליט כמ"ש ביו"ד ס' ק"ה (מ"א ש"ס) וכן אם שרו הבשר בכלי שרייה של כל השנה והדחתו אותם גם אחר המליחה באותה כלי מותר ואין שום חשש בדבר וכן אם מלחו על הרף שמולחין עליה כל השנה :

כ"א ובמחבת כבר כתבנו בסעיף י"ג רדי בהגעלה ורק יש מחמירין להצריך ליבון ושהמנהג ללבוש לכתחלה ובריעבד מני בהגעלה ודע דכל הגעלה שאין ביכולת להגעיל כל הכלי בבת אחת מפני גודלה כמו מחבת וכיוצא בה יכול להגעילה מקודם חציה האחת ואח"כ להפכה ולגעול חציה השנית ואם היא ארוכה ביותר עד שהאמצע אינו נכנס בכלי של ההגעלה מלבנה באמצע ובצדדיה מגעילה והמגעיל קודם שעה חמישית יכול להגעיל כלי ראשון וכלי שני ביחד וכן כלים שבלעו הרבה חמץ עם כלים שבלעו מעט חמץ וכן יכול להגעיל את הכלי שני פעמים וכל זה אינו כשמגעיל אחר שעה חמישית ומעמו של דבר יתבאר בס"ד ס' תנ"ב ויש בזה כמה פרטים ע"ש :

כ"ב כל הידות של כל הכלים צריכין הגעלה ולא משום דגם היא בולעת מהחמץ דאין מוליך בליעתו כבולו וכן כל כיוצא בזה ויעביר האבן על כל הכלי שאו מגעיל כולו עכ"ל ואף אולי באיזה מקום לא נגע האבן נגע שם מי הדתיחה ויש מי שאומר דלא הוי ככלי ראשון ולא מהני כדבר שמדינא צריך הגעלה (מ"א סק"ה ש"ס ז"ה) וכן אם יש בהכלי אונינים בלימות שא"א להעביר האבן שם אינו מועיל זה (ש"ס)

מן אבל מדברי המור וש"ע סעיף ה' לא משמע כן שכתבו אם תשמישו בכ"ר כגון כף שמניסין בו בקדירה צריך להכשירו בכלי ראשון עכ"ל והרי הכף השמישה כשהקדירה היא על האש וההכשר הוא בכ"ר והלבוש כתב ספורש כגון קדירה של מתכת או כף ע"ש ואם נאמר דס"ל לכלי ראשון מפליט אף מה שנבלע ע"י האור מנ"ל לומר כן ועכ"פ היה להם לבאר זה ולכן נ"ל דלפי מה שבארנו ביו"ד ס' ס"ח ולעיל ס' שו"ח לא נחתו המור והש"ע לבאר ההפך בין זל"ז וכולם כללו בלשון כלי ראשון ולכן גם כאן כוונתם כן ולדינא וודאי לא מהני בקדירה או כף שהניסו בו הקדירה הגעלה בכ"ר אלא בעומדת על האש או כמו שמשמים אבנים מלובנים לתוך המים דהוה ג"כ כמו על האש כמו שיתבאר אך אפשר דגם זה אינו אלא ככלי ראשון שהרי יש מי שסובר דאפילו בכ"ר אינו (ז"ח הניחו המנ"ל סק"ה) :

יך ולפ"ז כלי שתשמישו על האש הכשרו ג"כ ע"י האש וכלי שתשמישו בכלי ראשון אחר שחולק מהאש הכשרו ג"כ כן וכ"ז שנשתמש בכלי שני כגון שתחבו כף בקערה שעירו לתוכה מהקדירה הכשרו בכלי שני וכלי שתשמישו בעירוי כמו קערה ששופכין לתוכה מהקדירה הכשרו ע"י עירו בכלי ראשון אבל ע"י כלי שני לא מהני והיינו להכניסם בקערה אפילו היר סולדת בה (ע"ז סק"ס ש"ס הוא לא דקדק בין ע"י האור לכ"ר) וכבר נתבאר שכל כלי שיש בה בקעים או גומות או חלודה באופן שא"א לנקרן ולנקותן לא מהני במקום זה הגעלה אלא להניח נחלים על אותו מקום :

יך וכל כלי הולכין בו אחר רוב תשמישו הלכך קערות אע"פ שלפעמים משתמשים בהם בכ"ר על האש מ"מ כיון שרוב תשמישו בעירו שמערה עליהם מכלי ראשון כך הוא הכשירם ויש מחמירין להגעיל גם הקערות בכ"ר וכן המנהג הפשוט ואין לשנות כי ההמון אינם מבחינין בין זל"ז וב"ש כפות ומזלגים שהרבה פעמים תוחבין אותן בהקדירה והמנהג להחמיר גם בכל כלי שתיה כשראויין להגעלה להגעילן אע"פ שמשתמשין בהן בצונן משום שלפעמים משתמשים בהם בחמין וכן שורין בהם פתורי להם מעל"ע וכבוש הוה כמבושל ובריעבד מני להו בשטיפה בעלמא כמ"ש בסעי' מ"מ ע"ש :

יך וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' רקערות גדולות שלא יוכל להכניס תוך כלי ראשון יתן עליהם אבן מלובן ויערה עליהם רותחין מכלי ראשון והוי ככלי ראשון וכן כל כיוצא בזה ויעביר האבן על כל הכלי שאו מגעיל כולו עכ"ל ואף אולי באיזה מקום לא נגע האבן נגע שם מי הדתיחה ויש מי שאומר דלא הוי ככלי ראשון ולא מהני כדבר שמדינא צריך הגעלה (מ"א סק"ה ש"ס ז"ה) וכן אם יש בהכלי אונינים בלימות שא"א להעביר האבן שם אינו מועיל זה (ש"ס)

כיון דבגמ' (ל'): הצריכו הבשר הקתא אין לנו להקל (ט"ז סק"ז) מיהו זהו ווראי דרי להיות הבשרין ע"י עירו שמערה על הירות שהרי בליעתן אינן אפילו כעירו כמובן ויש מי שאומר דבריעבד הוא דווקא כשכבר נשתמש בו אבל אם לא נשתמש אסור אף בריעבד עד שיגעיל היד (מ"א סק"ד) ואינו מוכרח ויש להתיר בריעבד גם קודם תשיש (ע"ה" סק"מ) וכלי שנשתמש בכלה והבשריה במקצתה ונשתמש אח"כ באותו מקצת מותר אבל אם נשתמש בהצד שלא הבשריה אסור (מ"א סס) :

כג כלי שיש בו טלאי כמו כלי ברזל וכלי נחשת שכשיש נקב או סדק משימים שם טלאי וא"כ ההגעלה לא הפליטה הבלוע שתחת הטלאי אמנם אם הטלאי הוא מבדיל מהותך באש על המקום אין שום חשש בזה שהרי בעת הנחת הטלאי נשרף כל האיסור (ט"ז סק"ח וחי" סק"ח) אמנם טלאי שעושים ע"י מסמורת והיינו שנותנין על המקום חתיכה של מתכת וקובעין אותה במסמורים בזה יש פרטי דינים כמו שיתבאר ואצלינו רוב הטלאיות הם ע"י היתוך בדיל וא"כ אין אצלינו כל דינים אלו ויש טועים בזה :

כד כטלאי שע"י מסמורת אם קדם הטלאי לבליעת האיסור והיינו שהניח הטלאי בעודה חרשה או שהגעילוה קודם הנחת הטלאי א"צ להסירו עתה דאם סמה שבלע כהיות הטלאי עליו ככולעו כך פולטו ומקודם לא בלע ואי משום שמא יש שם נקבים קמנים שנכנס לשם פרורי חמץ ינקרם ואם באמת א"א לנקר יניח שם מעט גחלים אמנם אם קדם כליעת האיסור להטלאי דאז הבלוע שתחת הטלאי לא יצא ע"י ההגעלה והוא נפלט מעט מעט ולכן לא שייסר הטלאי קודם ההגעלה או שישים גחלים על מקום הטלאי ויהיו נצוצות נתזין ממנו עד שבוודאי ישרף גוף האיסור אם יש בשם ואח"כ מגעילו לכל הכלי ויש מי שרוצה לומר דגם בקדם הטלאי לבליעה צריך תמיד ליבון קל על המקום הזה (מ"א סק"ז) וחומרא יתירה היא וא"צ לזה (חי" סק"ב) וכן עיקר לדינא :

כה וכלים ישנים שחיפן כבדיל שקורין וואייסי"ן שהחיפוי הוא באור ע"י עופרת מהותך יש שהחמירו להצריך אח"כ גם הגעלה ויש שאמרו שרי בליבון זה וכן עיקר לדינא דאפילו אם הוא ליבון קל עדיף מהגעלה ואחד מגדולי קדמונים (ה"א מורה) הוכיח שבהכרח כן הוא דאל"כ מה יועיל ההגעלה הא החיפוי מפסיק בין הבלוע ובין ההגעלה והוי כקדם בליעה לטלאי ועוד כיון שהבדיל מפסיק הו"ל ככלי חדש (מ"א סס) וכן מנואר מהט"ז סק"ה שכתב כשמיטפין חתיכת כדיל נשרף כל הנלוש ע"ש וכן נראה לעינים שהחוס גדול מאוד ממש וצפוט שאינם בני יומן ואין בזה שום טעם להחמיר וכן אנו מורים למעשה) :

כז וי"א דמדוכה הוי כבית שאור וצריך ליבון והוי דעת רש"י כמ"ש המור אך בליבון כל הדוא סני דהיינו שישרוף עליו קש מבחוץ וכתב רבינו הרמ"א בסעף ט"ז דנוהגין ללבנה לכתחלה מיהו סגי לה בהגעלה אם אין בה גומות ואם המדוכה של עץ יש לקלפו בכלי אומנות דחיישינן לגומות ולהגעילו אח"כ עכ"ל והוי בימיהם אבל בימינו לא שמענו שיריכו חמץ במדוכה ומדוכות שלנו אין דובין בהם רק מלח ופלפלין וכדומה ואם אפילו אירע איזה פעמים שדכו שם לחם הוי אקראי בעלמא ולכל היותר די בהגעלה (מ"א סק"ג) ובשמים ומלח שדכו במדוכות שלנו קודם הפסח בלא

בלא הגעלה וזדאי אין לאסור דאין בהם שום חשש לפי מדוכות שלנו ואף אם אולי היה משהו חמץ נתבטל קודם הפסח אבל אם דכו בפסח כמדוכות חמץ פשיטא שאסור לתתם לתוך התבשיל ומ"מ אם נתן להתבשיל אין לאסור בדיעבד דחששא בעלמא הוא ואין לאסור בדיעבד (ש"ס ועט"ו סק"ט) :

ל הרף שעורכין עליו הנצק כל השנה וכן עריבה שלשין בה צריכין הגעלה דאע"ג דתשמישין בצונן מ"מ מפני הלישה והעריכה התמידית והשאור נבלע הרבה ולכן אסור אפילו בדיעבד בלא הגעלה כשגשמתם בהם כחמין בפסח או לשו בהן מצה או ערכו מצה ולא מהני בהם אפילו קילוף ככלי אומנות לפי שהבליעה הלכה ככולה וכן כל דבר שצריך הגעלה לא מהני קילוף ופשוט הוא וזהו מדינא אבל המנהג שלא להשתמש כלל בפסח בהרף ועריבה של חמץ ואפילו ע"י הגעלה לפי שיש שם סדקים ובקעים וא"א להמלט ממהו חמץ ועוד דרמיינן לבית שאור דלחד דיעה לא מהני הגעלה כמו שיתבאר ותלילה להשתמש בהן אפילו ע"י הפסק מפה ומצניעין אותן בכלי חמץ ואין לשנות כי כן עיקר :

לא ומה המעם אנו נוהרין שלא להגעיל חבית שהיו מחויקין בה קמח כל השנה או חבית שהעמירו שם בארס"מ או קווא"ס מסובין ופרורי לחם דלא ימלט שיטמן בסדק משהו חמץ אמנם אם קודם הפסח החויקו שם מים איזה זמן מותר להגעילם דהמים שטפו כל הסדקים (ט"ו סק"ג) אבל חבית שהחויקו בה מים כל השנה אי"צ כלום כי אין בה שום חשש ואפילו אם לפרקים שאבו מתוכה בכלי שהיה בה חמץ מ"מ כשצוואבין אין בה חמץ ואפילו נפל לתוכה מעט חמץ כבר נתבטל קודם הפסח אך מנקים אותה לפסח ודיו אך כחביות שאצל אופה שכמה פעמים מדית ודיו המלא בצק לתוכה וכמה פעמים נופל עליה מאבק הקמח אין להתיר בלא הגעלה או בעירוי ג' ימים שיתבאר :

לב וכתב רבינו הב"י בסעיף כ"א חבית של חרם שנתנו בה שכר שעורים מותרת בהגעלה או בעירוי ג' ימים עכ"ל ובמור ביאר המעם דאע"ג דלכלי חרם לא מהני הגעלה וזה כשבלע בחמין ולא בצונן ע"ש אבל אינו מוכן דכיון דהשהה מעל"ע הו"ל כבוש וכבוש כמבושל ואמנם כתבו רבצונן אפילו בכבוש אינו בולע כבחמין דלענין בליעת הכלי אינו כמבושל (עט"ו סק"ג) ואפילו של חרם אינו בולע רק מעט והביאו מירושלמי דס"פ כל שעה דהורה ר' אמי באלין גרבי דכותתא שממלאן ג' ימים ומערן כדון וי"ג דמהני להכלים עירוי והיינו למלאותו מים ג' ימים מעל"ע ובכל מעל"ע להחליף את המים כמ"ש ביו"ד סי' קל"ה ואפילו אין הג' ימים רצופים ואפילו בכלי חרם כמבואר שם וקים להו דגרבי הם של חרם :

לב וביון דעירוי מהני כ"ש הגעלה דהגעלה עדיף מעירוי (טור) וכיצד מגעילין החבית ילכין אבנים וישימם בהם ויערה עליהם רותחים ויגלגל החבית שיגיע ההגעלה לכל מקום והרותחין יהיו מכלי ראשון וכתבו עוד דבריעבד אם נתנו בהחבית יין או דבש בלא הגעלה רק שהדיוחן היטב תחלה מותר לשתות בפסח אם נתן קודם הפסח דמעם החמץ בטל בששים שהבליעה אינה הולכת בכל הכלי ע"י צונן אפילו בכלי חרם ואפילו כששהה שם הרבה ימים ועוד דנמל"פ הוא כיון שאינו בן יומו ועוד דשכר ביין הוה נמל"פ (מנ"א סק"מ בשם המרדכי) :

לד כל זה הוא מדינא אבל כבר נהגנו שלא להגעיל חבית של שכר מפני שמצוי בהם גומות וא"א לנקר בין הנסרים שלא ישאר שם משהו חמץ (ש"ס ונ"ה ורש"ל ולנו"ט) וכן לכלי להגעיר כל כלי עץ שמצוי בהם גומות וק"ו דבחבית של יי"ש מדינא אסור להגעיל דריחו חזק וחרפו ואפילו עמד איזה זמן במים לא מהני ליי"ש אבל של שכר כשעמד איזה זמן במים מותר להגעילה וכמ"ש בסעיף ל"א ונ"ל דבחבית של יי"ש כשיש י"ב חדש שלא החויקו בה יי"ש מותר להגעילה ודע דעירוי לא מצינו רק ברבדים שתשמישין בצונן כמ"ש ביו"ד שם וכתבו דכלים שתשמישין בצונן כמו קנקנים וכוסות מוטב לעשות בעירוי מלהגעילם עם כלים שתשמישין בחמין (מנ"א סק"ט) וזהו כשהגעלה בתוך מעל"ע לתשמישין אבל אח"כ לית לן בה וכן המנהג להגעיל ביחד מפני שאנו מגעילין זמן רב אחר תשמישין וגם אנו מגעילין קודם זמן איסור חמץ :

לה הנפה צריך לרקדק בה מאד לנקותה מפתיתי החמץ הנרבק בה ונסרך ונרבק בנקבי ארינת הנפה ובעץ שבה וישפשוף אותה במים יפה יפה וה"ה לכל שאר כלי הלישה שהשפשוף בהם עיקר גדול ואם באו מים על הנפה אולי על מקצתה אין לה תקנה להשתמש בה בפסח (ש"ס סק"ד) ולא ירקדו קמח פסח עליה ואפילו אין שם גפה חדשה ומוטב שלא ירקדו כלל (ש"ס) ונהגו שרא להשתמש בנפה אפילו ע"י הגעלה ואין לשנות וכן בכל כיוצא בזה כגון הכלי שקורין רי"ב אייזין דלפעמים מפרדין עליו לחם או גורדין בו תמכא שקורין קרייזן שחתכוהו בסבין של חמץ ונשאר בתוכו משהו חמץ ואם גררו בו בפסח אפילו בדיעבד יש לאסור וי"א אם גררו בנר פסח מותר דבטל בס' (ש"ס סק"ה) ויראה לי דבר"ב אייזין שלנו שאין גורדין עליה רק תמכא וגורדין התמכא נקי מכל דבר וכשהותכין אותו חותכין בסכין נקי גם בפסח עצמו יש להתיר כשגררו תמכא של פסח על רי"ב אייזין של חמץ :

לז ודע דבמה שכתבנו דמוטב שלא ירקד הקמח מלרקד על גפה של חמץ יש מי שחולק בזה ואומר דקמח פסח

ערוך הלכות פסח סימן תנא השלחה

פסח שלא רקדוהו אסורה גם כדיעבד טעמם שכמה פעמים מצאו חטים שבורים בתוך הקמח (ח"י סק"ה) ודברים תמוהים הם דמה בכך דלהיא כתב הטור בס' תס"ז דאין בזה שום חשש דאם העיסה לא נתחמצה כ"ש החמה והטור אינו הושש שם רק שמא בא החמה מהמים ע"ש אבל כשהוא מהקמח פשיטא דלאי כלום הוא (מק"ח סק"ט) אמנם אם עבר וניפה אפילו בפסח מותר בדיעבד אם לא שבא עליה מים וקודם הפסח אפילו בכה"ג מותר בדיעבד (ע"י דכ"ב) נכתבל :

ל"ן וכן סלים שמשתמשים בהם חמץ דינו כנפה אבל שקים ישינים נוהגין בהן היתר ע"י כיבוס וצריך להתיר כל התפירות שבהן קודם הכיבוס ויש מי שאומר דאפילו מתיר התפירות לא מהני כיבוס דהחמץ נדבק בו וא"א שלא ישאר בתוכו משהו חמץ (כ"ה) ובתורות הדשן (סי' קמ"ו) כתב מפורש להקל ורק צריך שיגרוור היטב מקומות היבשים שבהשקים (מנ"א סק"ז) וכ"ש לדין שאופים הכל קודם הפסח דאין בזה שום חשש ורק הכיבוס צריך להיות כיבוס גמור ולא הרחה בעלמא וכדיעבד אין לאסור גם בהרחה כיון דהאיסור צונן (ע"י) ובין המפות שעושים עליהם המצות אסור לעשות עליהם פעם אחרת מפני הבעק הנדבק בהם (ע"י) ואין המנהג אצלינו לערוך מצות על מפות ורק יש שעורכין מצה שמורה על הנייר וג"כ אין לעשות על כל נייר רק מצה אחת מפני שנדבק הרבה ויותר טוב לערוך על שלחן של עץ חלק שאינו נדבק וטוב נדבק נגרר בקל וב"ש אם עורכין על ברזל מה טוב ויש שעורכין על מין ברזל שקורין בלע"ך וזה טוב ויש רק שהיא דבוק במסמרים אל השלחן דאל"כ מונדנ כה וכה ואינו טוב לעריכת המצה ויש שעושים כן ותבא עליהם ברבה : ל"ח וכתב רבינו הרמ"א בסעיף י"ח דלהגים של הריחיים לא מהני הגעלה ע"ש ונראה דכוונתו לכיס של ברזל ומנוקב שקורין שעמ"ק שדרך שם יורד הקמח והכיס של משי נוהגין להסירו ולחנות התפירות ומכסין ומנקין אותו ותופרין אותו מחדש ושאר הרברים שיש ע"ש התיבות וכיוצא בהם מנקין אותן היטב היטב והמחינה ראשונה מניחים עד לאחר הפסח ועכשיו ברחיים של קיטור צריך הזירות יתרה מפני שיש בשם הרבה חמימות מהקיטור וצריך לזוהר שלא יעלה היועה שם ואין זה במקמינו ואינו בקי בהם ובשמותיהן וכתב אחד שם הגדולים (ק"י פ"ב אות ק"ה) שכפראג תקנו להסיר הכיסוי העליון מפני שע"י הכיסוי נתרבה זיעה ובה לדידי חיומו ע"ש :

ל"ט כתב רבינו הב"י בסעיף י"ט הרחת שקורין פאל"ה או שויביל או לאפעמ"א שעליה נותנים הככרות להושיבם בתנור י"א שאין מועיל לה הגעלה וצריך לקנות חדשה עכ"ל לפי שזה מקרי תשמישו ע"י האור וצריך ליבון ושל עץ שא"א בליבון אינה

ניתרת בהגעלה ורחת של מצה שהצניעה לשנה אחרת א"צ כלום רק יהרו לנקרה היטב ולראות אם ניקרה כראוי ויש נוהגין להגעילה לשנה האחרת ויש למנעם דע"י זה אין משגיחין בניקורה כראוי ועוד דהרואה יאמר שמגעיל רחת של חמץ ויעשה גם הוא כן (פ"ז סק"ט) וכן בכל כלי פסח שמצניעים לפסח הבא א"צ כלום :

מ ויש מי שאומר שלשנה הכנה צריכה הגעלה שמא נדבק בה קצת חמץ (מנ"א סק"ז) ויותר נראה דיעה ראשונה שא"צ (ח"י סק"ד) ורחת חמץ לא מהני אפילו קליפה עם הגעלה (מנ"א ע"י) ומעשה שהבניסו מצה ברכת של חמץ והתירו ע"י קליפה אפילו כשהוציאוה חמה (ע"י ממחר"מ מר"ב) דהא אפילו חמץ ממש שנגע במצה חם בחם די בנטילת מקום וכ"ש בכלוע וכשאינו כן יומן ומובן ממילא שבמצות שלנו שהם דקים א"א לקולפם ונ"ל דאם אפו בו מצה אחת או שני מצות לא יאכלו אותם בפסח אבל אם אפו בה מצות הרכה מותרים כל המצות כיון שהיא יבישה ואינו בת יומא וקודם הפסח אין שום טעם לאיסורם והאוסר מאבד ממונם של ישראל בהנם ובפרט אצלינו שרק רודין מהתנור ברכת אבל להושיב בתנור נותנין על מקלות והרדייה הוא כרנע מותר בלי שום פקפק ופשיטא דבמצה כפולה ונפוחה שזהו חומרא בעלמא אם רדו אותה ברכת שלא נאסרה הרחת (עמנ"א ע"י) דלס רדו בו מצה תמולה ממש אסור לרדות בו עוד ולס רדו אסורים ולס יתערבו בהקדומים נכתבו ע"ש דהד בתרי בטל זיבס זיבס ואפילו להאסורים כס' תמ"ז מודים בזה שהאיסור בלוע ומעט וכוונת האפ"ר כהפ"ר שכתבנו שקדומים ולהגם תמה עליו המנ"א ע"ש ובה"י ודוק :

מ"א השולחנות והתיבות שמצניעין בהן חמץ והפסלים שמעמידין עליהם הקדרות וכן שלחן של הקובני"א שמעמידין קדרות חמין מדינא א"צ הגעלה שהרי הקדירה מפקת בין החמץ והמקום שעומד עליו הקדירה ואינו בולע כלל (ח"י סק"ה) אלא שחששו שמא נשפך על המקום מרק של חמץ ולכן נהגו לערות עליהם רותחין מכלי ראשון ועכשיו נהגו גם להעביר אבן מלובנת שקורין קאסע"ר שמי"ן ואין הכרח לזה (ו"א) להניח דפין על הסולחנות ומחר"ל כתב להניח סמרטוטין עליהם לאחר הגעלה דשמא יש קצת חמץ בעין כמ"ש המנ"א סק"ט ע"ש ועכשיו מנקין וגוררין ומועטין וז"ל לזה :

מ"ב כל הכלים אפילו של חם שנתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה אפילו בחמין לפיכך תיבות ומגדלים שמגיחין בהם לחם חמץ מותר להשתמש שם מצה אפילו בחמין בלא שום הכשר ומ"מ צריכין לרחוץ בצונן ולנקות ולגרר ולחמט דווראי יש שם פירורי חמץ וכשמנקין אותן כראוי מותר להניח שם אפילו חמין חוץ מבית שאור והוא הכלי שעושים בו שאור לחמץ העיסה ובית תרוסת נהיית שנותנים

שמחוקין אותן בסובין ואף שנותנין אותן באור אין נותנין אותן רק בתנור שהוסק ולא בכבשנות ועוד טעמים חלושים ואצלינו אין המנהג הזה וכל תשמישנו בכלי פאליוו"א וכפי הירודע עשייתם עתה אין בהם שום חשש כלל וכלל :

בז עוד כתב דכלי עץ המצופים בממנים שקורין ברני"ם דינם ככלי חרס עכ"ל ולא נודע לנו מה זה ורבינו הרמ"א כתב שיש מקומות שמחמירים שלא להשתמש בכלים צבועים אפילו הן חדשים וכן המחופין כבדול ואין להחמיר בזה רק במקום שנהגו בו איסור עכ"ל ומעם המנהג משום דחיישינן שמא ציפה כלים ישנים או צבען (מג"א סקמ"ז) וכן כלים הצבועים בכרכום או סה שקורין בלע"ך מעל"ט (סס ומ"י סקס"ה) ואצלינו משתמשים בפאליוו"א צבועים דאין בהם חשש זה וכל מה שיוצא מהפאבר"ך הם חדשים אבל כלל כלי חרס המצופים כבדול וודאי דאין להשתמש אך אינן מצויים אצלינו וכתבו שיש מקומות שיהודי עומד בשעת המלאכה (באה"ט סק"ב ומק"ס) :

בח כל כלי השתייה ששותין בהן מים או יין בין צלוחיות בין כוסות מותרים בשטיפה בעלמא בין שהם של זכוכית בין שהם של עץ בין שהם של מתכות בין שהם של חרס ואע"פ שלפעמים נותנים בהם לחם חם כיוון שרוב תשמישן אינן אלא בצונן סגי בשטיפה שלא הלכו בכל כלי אלא אחר רוב תשמישו מיהו יש מחמירים ומצריכים הגעלה וכן נוהגים וכשמשתמשים בהם שכר או יי"ש פשימא שצריכים הגעלה וא"כ אין זה רק בכלי עץ ובכלי מתכות ופשוט הוא : **בצ** וכתב רבינו הב"י בסעף כ"ז כלי זכוכית אפילו מכניסין לקיום ואפילו משתמש בהם בחמין אין צריכין שום הבשר ובשטיפה בעלמא סגי להו עכ"ל ואע"ג דזכוכית ברייתן מן החול מ"מ כיוון שהם חלקים מאד לא בלעי והכי קו"ל ביו"ד סי' קל"ה לענין יי"ג ואע"ג דבשם בליעתה בצונן מ"מ גם בחמין לא בלעי ואנו מסתפק אפילו בליעה זו דאלו שמכניסים בהם יי"ש אם מקילין בהם ונראה דאמרום שהרי עינינו רואות שהריח שולט בהם אפילו אח"כ ודכן צריכין עירוי ג' ימים :

ג ורבינו הרמ"א חולק בזה וז"ל ויש מחמירים ואמרום דכלי זכוכית אפילו הגעלה לא מהני להו וכן המנהג באשכנז ובמדינות אלו עכ"ל והטעם דכיון דברייתן מחול דינם ככלי חרס ולפי"ז גם עירוי אינו מועיל דעירוי לא עדיף מהגעלה ונראה דזה אינו אלא כשהשתמש בהם בחמין דאלו בצונן למה ביי"ג לא החמיר ביו"ד שם ולפי"ז וודאי דכל כלי שתייה מזכוכית מהני עירוי ג' ימים דאלו שמשתמשין בחמין לא נכנס בהם חמץ ואף אם אולי נכנס באקראי לית לן בה וכן אנו מודין הלכה למעשה ואפילו כוסות של זכוכית ששותין בהם יי"ש כיון שאין התשמיש אלא לשעה קלה לית לן בה

אבל

שם דברים חריפים עם החמץ שאע"פ שלא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן אמור להשתמש בהם מצה בחמין אבל בצונן להניח בהם מצה אפוייה מותר והוה דרך עראי אבל דרך קביעות אמור שלא יבא להשתמש בחמין ואפילו דרך עראי אין ראוי לתתלה וכמ"ש בסעף י"א ע"ש :

בג לדעת המור וש"ע סעף כ"ב מועיל הגעלה לבית שאור ולבית הרוסת שבוודאי ההגעלה תפלטם אע"פ שחימוצם חד וקשה כיון שבליעתה בצונן והוה דעת הר"י והרא"ש אבל דעת רש"י וגדולי דורו היו אוסרין אף בהגעלה שכיון שחימוצו תמידית וחד וקשה לא תפלטם ההגעלה אלא ליבון אם היו של מתכות והכי נהוג עלמא והאידינא להניגן שלא להשתמש בכל מיני כלי חרס ישנים אפילו בצונן ומצניעין אותם לגמרי עד אחר הפסח ואפילו כלי חרס טובים המצופים בחול וקצת אבר וזכוכית שקורין פאליוו"א אמרום לגמרי וכ"ש בית שאור ובית הרוסת של חרס שאמור להשתמש אפילו בצונן ואפילו ע"י הגעלה ויש מועים לומר דכלי חרס המצופה באבר מועיל הגעלה ומעות הוא חרא דהציפוי דק ועיקר הבלוע הוא בהחרס ועוד דהציפוי אינו באבר רק מקצת אבר יש שם והעיקר הוא חול וזכוכית (ומ"ש נמרדכי זהו זימיהס) :

בד כתב רבינו הרמ"א בסעף כ"ב התנור של בית החורף דינו ככלי חרס ואמור לשום שום דבר על התנור בפסח עכ"ל כלומר דבתוך התנור מועיל ההיסק והליבון אבל ההיסק של תוכו לא יפילת החמץ שעל נביו כמו תנורי בית החורף שבזמן הקודם שהיה מלמעלה מקום תשמיש וישיבה וקורין ליזאנק"א ובל השנה מעמידים שם קדירות של חמץ חמים ובוודאי אם ירצה ללכנה כגון לשום עליה נחלים כמו שאנו עושין בקאבלע"ן כמ"ש בסעף י' וודאי דמותר אלא שאין דרך לעשות כן מפני גודל הטיב כמ"ש שם ושם נתבאר אם מהני מיה מימ ע"ש :

בה ודע שיש מי שאמור בדיועבד כשהעמידו בפסח קדירה חמה על תנור בית החורף או לתוך הקאבלע"ן משום שלפעמים משתמשים שם בחמץ בעין שמניחים שם חתיכת פת וקרעפלא"ך וכיוצא בהם (כ"ס ורנ) וחלקו עליו הגדולים דהוה כס שמתבאר ביו"ד סי' צ"ז כשנתנו קדירה חמה של בשר על מקום שאפו בו פלאדי"ן של גבינה דמותר מפני שהקדירה מפסקת וה"נ כן הוא דהוה כשני קדירות שנתנו זה בזה וודאי אם הניחו מצה על המקום הזה אמור ולא בקדירה (ט"ז סקס"ה ומג"א סקמ"ד ומ"י ומק"ה) ועמ"ש בסעף י' :

בו כתב רבינו הב"י בסעף כ"ג כלי חרס המצופים בהיתוך וזכוכית דינם ככלי זכוכית עכ"ל והוה כפאליוו"א שלנו ורבינו הרמ"א כתב שיש מקומות שנהגו שלא להשתמש בכלי חרס נליוו"ט אפילו חדשים ואין להחמיר רק במקום המנהג עכ"ל ומעם המנהג כתבו מבני

אבל הנקבוקים של זכוכית שמכניסין בהם י"ש אין
 אנו מתירים בעירוי רביון שמכניסין בהם לקיום ועומר
 בהם הרבה ימים והוא חריף מאד לא דמי ליו"ג :
נא עוד כתב וכן כלי כסף שיש כתוכו היתוך זכוכית
 שקורין גישמעלצ"ט אין להגעילו אבל מבחוץ אינו
 מיוק עב"ל משום דמבחוץ לא נכנס הבליעה ככל
 הבכי אך לפי מ"ש ביו"ד סי' צ"ב סבירא לן דהולכת
 ככל הבלי אך ככאן כתבו עוד טעם משום דכלים אלו
 אין משתמשין בהם בחמין (עמ"ל סק"ג) וכלים כאלו
 אינם ידועים לנו כימיני אלה :
נב בסעיף י"ג נתבאר דשפוד צריך ליבון וזהו בשפוד
 שצלו עליו חמץ כמו פשטיד"א וכיוצא בו דאם
 רק מה שצולין עליו בשר אין בזה חמץ ואפילו צלו
 בו בשר מלוח סמלח שלא נבדק מה בכך ואם היה
 בזה משהו חמץ כבר נתבטל קודם הפסח ולכל היותר
 די בהגעלה (ט"ז סק"ה) ואם צלו בו בשר ועופות כפסח

תנב זמן ההגעלה ועוד דינים בהגעלה. ובו ד' סעיפים :

וכן כמסקנא ע"ש גם עיקר טעם זה ליתא בחמץ ע"ש ודוק) :
 ג ונראה לענ"ד דהרא"ש ס"ל שאין בזה שום קושיא
 דכו אמרינן דהיבא דבלע דתירא סני בהגעלה
 באיסור הבטל בששים משא"כ בחמץ דאיסורו במשהו
 וקדשים בטל בששים דהכי תנן בובחים (ז' .) בישראל
 קדשים וחולין אם יש בהן בנותן טעם וכו' הרי שפורש
 דאולינן בקדשים אחר נתינת טעם ואיזה דמיון הוא
 לחמץ משא"כ בנ"ט בר ג"מ דקריש ואול ליה הטעם
 לגמרי אין להחמיר בהמץ יותר מבשארי איסורים דכבר
 נתבאר שלא החמירו בחמץ אלא במקום שבשארי
 איסורים אוסר בס' אוסר בחמץ במשהו אבל במקום
 שא"צ ס' בשארי איסורים גם בחמץ אינו אוסר כמ"ש
 בס' תמ"ז סעיף ו' וברור הוא כמ"ד :

ד כתב הטור סדר הגעלה לוקח יורה גדולה מליאת
 מים ומרתיחה ומכניס בה כל הכלים וכלי גדול
 שאינו יכול להכניסו לתוכה ממלאו מים ומרתחו ועושה
 שפה לפיו סביב מטיט כדי שיהמלאו היטב ויגעו המים
 בשפתו ואם ירצה יקח אכף רותח או לפיד אש וישליכנו
 לתוכו בעודו רותח ומתוך כך ירתיחו המים יותר
 ויעלו על שפתו עכ"ל כלומר דבכה"ג א"צ לעשות
 שפה לפיו מטיט סביב וכ"כ רבינו הב"י בסעיף ו'
 ואע"ג דבזה אין הפליטה אלא ע"י נצוצות שהרתחו
 מעלות על שפתה מ"מ מותר דכבולעו כך פולטו שהרי
 הבליעה הולכת ג"כ בשם ע"י נצוצות (נ"מ) ובלא זה
 הלא יכול להיות שבפעם הזאת לא יעלו נצוצות כלל
 ואפילו בשפה של מיט אינו אלא כהעלאת נצוצות
 שהמים זבין דרך המים אך העלאת נצוצות יהיה
 בהכרח (מג"א סק"ה) ולכן בכלי שיש על שפתו תשמיש
 גמור כבו קערות שלפעמים כופין אותם על המחבת

א בס' הקודם נתבארו דיני הכשר כלים לפסח דהוי
 ככל האיסורים דכלים שתשמישן באור כמו שפודין
 ואסבלאות צריכין ליבון ושתשמישן בכיבול כמו קדרות
 וכיוצא בהם צריכין הגעלה והקשו הראשונים דבשלהי
 סס' כוכבים פריך מקדשים שאר איסורין דבקדשים
 תנן השפודין והאסבלאות שנעשין נותר לאחר זמן
 אבילתן והבלוע בהם נעשה נותר ונותר איסורו בכרה
 תנן דהשפודין והאסבלאות מגעילין בחמץ וא"צ ליבון
 ומתוך דקדשים התירא בלע ואע"ג דלאחר זמן נעשה
 איסור או אין האיסור בעין משא"כ שארי איסורים בלע
 איסור וכן הוא המסקנא שם ולפ"ו הקשו דהא חמץ
 נמי התירא בלע כקדשים וכאמת דעת הראב"ד רבחמץ
 ג"כ א"צ ליבון כמ"ש הר"ן שם אבל הר"ף והרמב"ם
 פסקו שצריך ליבון קשה ותיירץ הר"ן דס"ל דחמץ לא
 מקרי תירא בלע שהרי שם חמץ היה עליו גם מקודם
 משא"כ בנותר דמקודם בלע היה עליו שם נותר ע"ש
 ואף שאינו מוכן דמה לי בהשם חמץ כיון שאז היה
 היתר מ"מ כיון דלא נשתנה השם מקרי איסורא בלע
 ואין לנו כח לחלוק על הראשונים בסברא :

ב ולפ"ו כתב שם הר"ן ו"ל דאין סברת ג"ט בר ג"ט
 בחמץ דבאיסור לא שייך ג"ט בר ג"ט וכך כבשר בחלב
 ישנו סברא זו מפני שכל אחד בפ"ע היתר ונקלש
 המעם ולא באיסור כמ"ש ביו"ד סי' צ"ה ולפ"ו הקשו
 על הרא"ש שהשתמש בסברת ג"ט בר ג"ט בחמץ כמו
 שיתבאר בס' זה אלמא דס"ל דחמץ מקרי תירא
 בלע ואיהו פסק בפ' כל שעה כהר"ף והרמב"ם דצריך
 ליבון והוה תרתי דסתרי (פר"ח וק"נ) סס אות ל"ח ומה
 שר"ל למסנת התירא בלע לריך גם טעם קריד ע"ש הוא תמוה
 שהרי תירוץ דתירא בלע מתוך קודם טעמה סס תירוץ דקריד

הורה רש"י וכן ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מדיח יורה גדולה ומגעילה ברותחין ומכשירה ושומפה בצונן ומפליטה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיה כה מים רותחים בלי שיעור ויוהר שלא ינחו המים מהרתיחה שאם ינחו אמור להגעיל בהם כלים ונוטלן ושומפן בצונן ואח"כ ממלא היורה הגדולה וסוכב שפתה ומגעילה כמשפטה הראשון ושופכה ושומפה וא"א הרא"ש ו"ל כתב שד"ן יורה הגדולה כד"ן שאר כלים שאם אינה בת יומא או אפילו היא בת יומא והוא קודם שעה חמישית א"צ להגעילה תחלה אבל אם הוא קודם שעה חמישית ואילך אם היא בת יומא צריך להגעילה תחלה כמני שבהגעלה ראשונה נאסרין המים שאין בהם ס' לבטל פליטת היורה דבכולה משערין ונמצא שהמים כולם נאסרים ונבלעים בכלים הנגעלים בתוכם אם משהה אותם בתוכם עד שהגמר פליטתן אבל קודם שעה חמישית אע"פ שחורין ונבלעין בתוכן אין להוש שהוא שעת התירו ודמי לנ"מ בר ג"מ זה שכתב אם משהה אותם בתוכם דאל"כ כל זמן דמירדי למיפלט לא בלעי וגם כאן עיקר מחלקותם דרבתינו סברי דחמץ מקרי איסורא בלע והרא"ש סובר דמקרי התירא בלע וכמ"ש :

והנה לפי מה שנתבאר הרבה מרבתינו סוברים דחמץ מקרי איסורא בלא לבד הרא"ש ועכ"ל רבתינו בעלי הש"ע פסקו כוהיה דמסתבר מעמיה ואע"ג דבמ"י תמ"ו לא התרנו דברים שנתבשלו בכלי חמץ קודם הפסח מטעם ג"מ בר ג"מ והפסנו הסברא דחמץ מקרי איסורא בלע כמ"ש שם סעיף כ"ט ע"ש דודאי לענין לאכול בפסח עצמו מטעם התירא דנ"מ בר ג"מ אין אנו סומכין על זה נגד כל הני רבוותא משא"כ בהגעלה קודם הפסח ויש בכאן הרבה טעמים עד שיפלוט לתוך המאכל כוה שפיר סמכין אסברא זו (עמ"ל סק"א וח"י סק"ב) :

י וז"ל רבתינו בעלי הש"ע בסעיף א' יש ליוהר להגעיל קודם שעה חמישית כדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלים בני יומן או לאו או אם יש ששים כמים נגד כלי שמגעיל אם לאו וכן אם מגעיל כלים שבליעתן מועטת עם כלים שבליעתן מרובה (ולאחר זמן איסור יש לחוש שמה יכלע הכלי שזליעתה מעטק אחר שתפלוט מהכלי שזליעתה מרובה וזוהי להפליט) וכן אם משהה הכלים בתוך היורה יותר מדאי (ש"ס לחוש שאחר שתפלוט תחזור ותכלע) ואינו משהה אותם כל כך (כלומר דע"י שחמירא להסקות יותר מדאי לא יסקה אותם כלל אף כפי הנגד) וכן כדי שלא יצטרך ליוהר שלא ינחו המים מרתיתחן (דכל זמן שרותחין מפליטין ולא מגליעין ואח"כ מגליעין) ושלא ינכנס הכלי עד שירתחו המים (ג"כ מטעם זה) וכן כדי שלא יצטרך להגעיל היורה הגדולה שמגעילים בה תחלה וסוף עכ"ל שלא כדעת הגאונים שהבאנו אלא כדעת הרא"ש דדי בתחלה או בסוף :

או שואבין בהם מהקדירה לא מהני ככה"ג דלא יהיה רק העלאת נצוצות ובהכרח להשימה בתוך יורה גדולה (ס"ט וס"י סק"ה) ועוד דכששואבין בו מהקדירה גם מטעם אחר כהכרח להשימו לתוך היורה שהרי גם צד החצון בלע וצריך להפליטו כדרך בליעתו דהיינו שגם צד החצון יהיה בתוך מי ההגעלה ולכן כהכרח לשומו ביורה (ס"ט) :

ה כלל שפיו צר שא"א לשפשפו בפנים או שיש לו קנים שא"א לשפשף שם אסורין בהגעלה (ס"ט) וזהו בכלים שמשתמשים בהם חמץ אבל חמץ כשאינו משתמשין בהם רק מים חמים כמו אצלנו הליאקע"ם של כלי נחשת שמדינא א"צ שום הגעלה אנו נוהגים להגעילן כיורה או למלאותן מים עד שיעלה הרתיחות וכן מוליאר שלנו שקורין סאמעווא"ר אנו מגעילין אותן לפי שמדינא א"צ כלום אך באמת המוליאר הוא חלל רחב ואפילו נהנו בו חמץ כגון שנתנו בו ארא"ק או ספיר"ט חזק לפרקים מועיל בו הגעלה לפי שיכולין לנקותו ונותנין בו נחלים ומים עד למעלה וכשמתחיל להתרומם בהכרח שהמים יעלו עד למעלה וישפך לחוץ ג"כ כמו שענינו רואות וא"צ גנפא דהיינו שפה של מים סביב דזהו עדיף מלפיד אש :

ו וז"ל המור כתב ר"ף משהו להו למאני בנו יורה עד דפלטי כלומר שלא יהי הכלי בהיורה ותיכף להוציאה מהיורה דאולי לא תפליט בזמן קצר כוה ולכן צריך להשהותו שם מעט זמן ולא נתפרש הטיעור כמה אלא ניתן לאומר הדעת (השכ"ח נחמ"י) ובשם אבי העזרי כתב המור דמי יודע לשער שיעור הפליטה ואולי ישם לתוכה וחורין וכולעין לכן ירא שמים הרוצה להגעיל כלים הרבה ביחד ישם מעל"ע לתשמישן דכיון דטעמן פגום אין אוסרין רק שיגעיל בזמן היתר קודם שעה חמישית דלאחר איסורו אין פגימתו מתרת וא"א הרא"ש ו"ל כתב דקודם זמן איסורו יכול להגעיל אפילו כלי בן יומא אפילו אין במים ס' כדי לבטלו אבל לאחר זמן וכן בכל ימות השנה כשבא להגעיל כלי הבלוע מאיסור אין להגעילו אא"כ לא יהיה הכלי בן יומא או שיהא במים ס' כדי לבטלו ונוהגין להכניסן ולהוציאן מיד עכ"ל :

ז ונ"ל דפליטת אש חמץ מקרי התירא בלע או איסורא בלע דאבי העזרי סובר דמקרי איסורא בלע כסברת הר"ן שכתבנו בסעיף א' ולכן גם קודם זמנו צריך שלא יהיה בן יומא והרא"ש סובר דמקרי התירא בלע ולכן אפילו הן בני יומן מותר מטעם נ"מ בר ג"מ דהחמץ נתן טעם בכלי והכלי במים וחוזר ונבלע בכלי ועדיין כוה היתר אבל לאחר זמן איסורו לא שייך ג"מ בר ג"מ דאין באיסור ג"מ בר ג"מ לפיכך צריך שלא יהיה בן יומא ואף להאוסרים נמלפ"ג בפסח מ"מ לענין בלוע לא חששו : ח עוד כתב המור וז"ל כתב רשב"ם שצריך להגעיל תחלה היורה הגדולה שמגעילין בה שאר הכלים וכן

והיינו שלא להגעיל בלי מקצה מקצה שהרי לא ימלט שמקצת מהנגעל לא יבנם עוד פעם כל שהוא בהיורה והרי חוזר ויבולע אלא יגעילה בבת אחת (ט"ו סק"ה) ומ"מ בויעכר ובשעת הרחק אין לאסור בכל הדברים שנתבאר דביון שעיקר האיסורים משום שיחזורו ויבלעו ויש סוברים דאפילו במאכל אינו חוזר וניעור וכ"ש בבליעת כלים (מנ"א סק"ו) :

מ"ן יגעיל תחלה כלים שבליעתן מועט ואח"כ כלים שבליעתן מרובה ולא ישם בהיורה יותר מראי ולא ינחו המים מרתחתן ויגעיל היורה תחלה וסוף ואם אין היורה בן יומו א"צ להגעילו תחלה וסוף אך נהגו להחמיר בכל החומרות אפילו קודם ה' ויש מי שהקשה איזה תועלת יש בהגעלה והא בהכרח שיבלעו הכלים משהו ממי הגעלה ויחזור וינעור בפסח אך כבר נתבאר דבבלוע לא אמרינן חוזר וניעור (ס"ז ומה שהקשה על רמ"א למה נקט אחר ט"ז עמ"י סק"ה) ובשמגעיל בלי קטנה כמו סכין של איסור בקדירה שיש ששים נגדו יכול להגעילו אפילו בקדירה כשירה (ט"ז ססק"ה) וגם המים בשרים ואין זה במבטל איסור לכתחלה דכוונתו הוא להגעיל ולהוציא האיסור וכ"ש אם אינו בן יומו אין בזה שום חשש ודע דאנו נוהגין להגעיל הכלים קודם הפסח במרחץ של הציבור שיש שם יורה גדולה מאד והאש חזק ומשהראוי להעמיד איש בן תורה על הגעלת הציבור ושישנו שתיצא ההגעלה בהכשר גמור (וע' סעיף י"ט דבבן יומו אין להשתמש המים) :

מ"ן יש ליוהר מלהגעיל בלי בשר וכלי חלב ביחד אא"כ אחד מהם אינו בן יומו דא"כ הרי יבלעו זה מזה ובדיעבד הוי נ"מ בר נ"ט כמבואר ביו"ד סי' צ"ה וכ"ש בלי איסור אין להיות בני יומן ובוה לא שייך נ"מ בר נ"ט כמ"ש שם וכבר נהגו שלא להגעיל שום כלי כשהיא בת יומא אפילו אינו מנעיל רק בלי אחת :

י"ן וגם השולחנות והספסלים שכבית האוכל צעריבין לערות עליהן רותחין כמו שנתבאר המנהג הפשוט שמקודם משפשפם יפה יפה ושוהין מעל"ע ואח"כ שופכין עליהן הרותחין וישפוך בוריות וישפוך מהקדירה שבישל ולא מבלי אחרת ואם מותר לכלי אחרת נותנים שם אבנים מלובנים ואם נותן כלי לתוך הקדירה שבישל ושוהה אותה שם ואח"כ נוטלה משם עם מים נחשבת ככלי ראשון (מנ"א סק"ט) ויש שכתבו להגעיל ג' ימים קודם פסח (ס"ז) ואין המנהג כן לרקדק בזה : י"ן לא יניח כלים הרבה זה לתוך זה להניחם ביורה ולהגעילם יחד אא"כ יש ריוח ביניהן כרי שיכנסו המים לכלי כלי מבפנים ומכחוץ סביב סביב ואצלנו מניחים הרבה כלים קטנים לתוך נפה שיש בה נקבים גדולים ומשימין הנפה לתוך היורה ומשהין הנפה בהיורה עד שמי הרתיחה עולה על כל כלי סביב סביב ויוהר שבהנפה וינחו כל אחד בפ"ע ויהיו רפויים ולא מדובקים זה בזה ולא

י"א ודע דעל זה שכתבו שלא ינחו המים מרתחתן כתב רבינו הרמ"א וז"ל אך רבים חולקים וס"פ דאין הגעלה מועלת כלום אם אין המים רותחים וכו' כן יש ליוהר אפילו קודם זמן איסור שלא ינחו מרתחתן כל זמן שמגעיל עכ"ל ואינו מובן כלל ומי הוא החולק על זה הרי גם דיעה ראשונה סוכרת שאין הגעלה אלא בשעת רתיחה ורק דקאמרי דקודם זמן איסורו ויכלו המים לנוח מעט מרתחתן ולא יאסרו הכלים משא"כ לאחר זמן איסורו כשינחו יבלעו מהפליטות האסורות אבל פשיטא שהגעלה אינה אלא בשעת רתיחה וכבר השינוה עליו המפרשים (מנ"א סק"ג וס"י וס"י) והלבוש תפס לדריעה הקודמת מהני הגעלה גם כשינחו המים מרתחתן מפני שמ"מ מקליש הטעם ע"ש ודברים תמוהים הם (ונז"י"ט יש סוכרים כן) :

י"ב ויראה לי דשפיר קאמר ודבר גדול השמיענו בזה הדגה כבר נתבאר שיש לצמצם הזמן שתהיה הכלי בתוך המים לא זמן מועט כנגע משום דאין זמן לפליטה ולא זמן מרובה דא"כ חוזר ויבולע ואף על נב דכשמגעיל קודם זמן איסורו לא איכפת לו אם חוזר ויבולע ובפרט אם הכלים אינן בני יומן מ"מ לכתחלה למה לנו לעשות כן סוף סוף תכלע שם חמץ ואין נכון לעשות כן אך מי הוא אשר יבול לצמצם הזמן וע"פ רוב מונחים ביורה יותר מכשיעור אך כל זמן שהיורה רותחת ומועלה רתיחת אין חשש בזה דאין רק פולטה ולא בולעת משא"כ כשנחה מרתחותיו וזהו שאומר על הדיעה הקודמת שקודם זמן איסורו א"צ לרקדק בזה אם ינחו המים מרתחותיהם ולזה אומר דיש חולקים דאין הגעלה מועלת כלום אם אין המים רותחים כלומר דהוי כאלו לא הגעיל כיון שחוזר ויבולע ואף שעדיין היתר הוא מ"מ איזה תועלת יש בהגעלה כשחוזר ויבולע על כן יש ליוהר שכל משך ההגעלה לא תנוח היורה מרתחתו וכן ראוי לנהוג ולהיות זהיר בזה :

י"ג אם לא הגעיל קודם זמן איסורו יכול להגעיל עד הפסח אבל בפסח עצמו אין להגעיל כיון דאין חמץ במשהו וקני מיעיל ההגעלה שלא ימלט שלא תחזור ותבלע קצת אבל מותר ללכך בלי תוך הפסח מפני שהאש מוציא את כל הבלוע ואינו חוזר ומבלעו ופשוט הוא דהוי בחוה"מ דכיו"ט אסור מצד מלאכה כמ"ש בס' תק"ט ודע דכשמגעיל בע"פ אחר זמן איסורו צריך ליוהר בכל הדברים שא"צ ליוהר בהם מקודם שלא יהיו בני יומן ואם הם בני יומן צריך שיהא במים ס' נגדם דאין מבטל הפליטה במים ואע"ג דאין מבטלין איסור לכתחלה אך הא אין כוונתו לבטל האיסור אלא להגעילה ובאינו בן יומו מותר גם בדליכא ס' ואף דנשל"ג אסור לכתחלה הכא כבלוע וא"א בענין אחר אם לא בטורת מרובה מותר :

י"ד עוד יש דבר אחד שיש ליוהר אחר זמן איסורו

להגעיל בהם עוד וכדיעבד אינו מעכב (עמ"י סק"ה) כשם אז"כ שאין להשתמש במי הנעלה אפי' יש ס' וגיל' דלאינו כן יומיו ויש ס' מותר וכמ"ס בסעף ס"ו דלפילו כגן יומיו מותר וכ"כ בלינו כן יומיו :

ד הרמב"ם והגאונים שהביא הטור מצריכים לשמוץ הכלי במים קרים תיכף אחר ההגעלה וכן המנהג ואינו מוכן המעם דאי משום שלא יחזורו ויבלעו ממים הרתוחים שעליהם דאם באנו לחשוש לזה הרי תיכף בעלייתו מהרתוחים יבלע שהרי א"א לצמצם ברגעים (רא"ש סוף כוכבים) ועוד דכשהיא במי הרתוחים נ"כ יש חשש זה (סע) אלא כיון שיש ס' במים או אינו כן יומיו לא חיישינן לה וה"נ כן הוא ומ"מ המנהג כן ואין לשנות ומסך לזה מצינו בקדשים ומורק ושופט במים מריקה בחמין ושטיפה בצונן ופשוט הוא דאם לא שטפו בצוננים לית לן בה וכמדומני שהעולם לא נהגו זה רק בפסח ואולי זכר למקדש :

תנג באיזה תבואה יוצאים ידי מצת מצוה. ובו כ"ט סעיפים :

שקורין וארנע"ם ואין עושים אותם אלא אחר שרייתם במים והוי חמץ גמור אבל מה שקורין פערי"ל גרויפיץן שזהו נ"כ משעורים קלופים ונעשו בריחים גדולים שקורין קרופערני"א מעיקר עשייתם אינם צריכים למים ואדרבא המים מקלקלין אותן וא"כ הוא כמו שעורין בעצמן אך זה שנים ששמענו שיש שופכים עליהם מים וא"כ הוי חמץ גמור וכן חמין ושעורים שנתנו עליהם מים הוי חמץ גמור ואסור להשהותם בפסח וכן נאגעלא"ך שנדוכו כמדוכה נותנים עליהם מים והם שעורים והוי חמץ גמור ודע שזה המין שקורין סאג"ע הוא חמץ גמור דנעשה מקמח חמים (ע"ה סק"ד) :

ד ודע דאף דמדינא מותר לאכול אורו וכל מיני קמניות בפסח מ"מ הנהיגו רבותינו ואבותינו זה הרבה מאות מן השנים וקבלו עליהם באיסור לכלי לאכול אורו ומיני קמניות בפסח מפני שדבר ידוע הוא שכמה וכמה גרעיני תבואה נמצאים בהם ועוד כיון דדגן מעשה קדירה כמו שבמשלים גרויפיץן של שעורים וש"ש וקמניות מעשה קדירה וההמון שאינם בקיאים אתו לאחלופי זה בזה (הגהמ"ו) וכן כיון שראוי למקטת ממיני קמניות עישה כמו כמה מדינות שאוכלין בהם לחם הני חיטי תירס לא יחלקו ההמון בין עישה לעישה (כ"ה וע"ז) ואיסור זה כיון שקבלו אבותינו משום גדר מדין תורה אסור לנו לבטל והמפקקים והמקילים בזה מעידין על עצמן שאין בהם יראת שמים ויראת חמא ואין בקיאים בדרכי התורה (הפרי"ח מניח ראיס למנהג זה מ'ל' מ' אמר רבא מי איכא דשרא כהמי מילתא דכוכחא דשכימי דכרי) :

ה והנני מביא ראייה ברורה למנהג זה מירושלמי כל שעה (ה' ל') דהנהג ר' יוחנן בן גורי חולק ואומר דאורו

ולא להנפה ואם מנעיל בצבת יגלגל הכלי דאל"כ הרי לא יניעו המים למקום אחיות הצבת ודע שהנשים נהגות שלא להשתמש בפסח בהקרירה ששופכין ממנה ורתחין על השולחנות והספסלין מפני ההבל העולה ואין בהמנהג הזה שום מעם וריח וכן נהגו שיש לחם קדירה מיוחדת לבישול בצים בפסח ולבישול תפוחי אדמה ואינו מנהג כלל והנשים בעצמן הנהיגו כן :

יט אין מנעילין בחמי טבריה והיינו חמים שיורד מן הדרים או מעיין חם אפילו כלים שדינם ככלי שני לפי שבליעתן ע"י האור ולכן גם הפליטה צריך להיות ע"י חמי האור דכבולעו כך פולטו ואפילו כדיעבד נראה שאינו מועיל ואפילו בחמי האור אינו מועיל לפליטה רק מים ולא שארי משקין וכן במים המעורבים עם אפר לא מהני להגעלה וכדיעבד אם הגעיל כשארי משקין כשר ואם הגעיל הרבה כלים ביורה עד שמרוב פליטות הכלים נעשו המים כציר אין

א שני חכמים במשנה (ל"ה.) אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח משום חובת מצה בלילה הראשונה כדרכיב בערב תאכלו מצוה (רס"י) בחמין כשעורין בכוסמין ובשיפון ובשכולת שועל ופשוט הוא דכית מכולם מצטרפין ואע"ג דלענין חלה אין מצטרפין רק בנלושין יחד כמ"ש כיו"ד ס"ו שכ"ד זהו משום דאין מפרישין סמין על אינו מינו אבל לענין כוית מצה כולה לחם ניהו :

ב וכן אין איסור חמץ אלא בחמשה מינים אלו כמ"ש הרמב"ם ריש פ"ה אין אסור משום חמץ בפסח אלא חמשה מיני דגן בלבד והם שני מיני חמין והם החמה והכוסמת וג' מיני השעורים והם השעורים ושכולת שועל ושיפון אבל הקמניות כגון אורו ודוחן ופולים וערשים וכיוצא בהם אין בהם משום חמץ אלא אפילו לש אורו וכיוצא בו ברותחין וכיסוהו ככנדים עד שנתפח כמו בצק שהחמיץ ה"ן מותר באכילה שאין זה חמץ אלא סירחון עכ"ל ולכן גם לענין יוצא ידי חובתו בפסח כל הוא שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהם ידי חובתו במצה יצא אלו שאין כיון לידי חימוץ אלא לידי סרחון (גמ' סע) וממילא דמותר לעשות מהם תבשיל :

ג וכן מטרכי שקורין גריק"א או רעצק"א אינו מין תבואה וכן חמי תירס שקורין מערקעס"א ווי"ץ או קאקארו"א או קיקע"ס הוא ג"כ מין קמניות וכן פולים לבנים שקורין פאסאליע"ס או בעבלא"ך הוא ג"כ מין קמניות ומיני גרויפינים שלנו יש מהן שהן חמץ גמור כמו גערסמנ"א והאבערני"א שעשויים משעורים ושכולת שועל ונמחנים בריחיים קמנים

לתבשיל אפילו אין ששים כנגדן מותר (ס) ובלבד שלא יהיה מהם רוב התבשיל (ס) ואע"פ שבתבשיל אין אוסרין מ"מ אם נמצאו כמצה אפויה אוסרין מצה זו (ט"ז ס) והמעם יתבאר בס' ת"ס :

תנן בפ"ג דחלה העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה מעט דגן יוצא בה ידי חובתו בפסח וכלשון הזה כתב הרמב"ם בפ"ו דין ה' וכתב הראב"ד דרוקא כשיש בוית מן הרגן בכדי אכילת פרס וכ"כ הרשב"א והכי מסתברא דאי רק משום טעם בעיקר הא גם באיסורין אין לוקין על זה להרבה מן הפוסקים כמ"ש ב"רד ס' צ"ח ואפילו אי מעט כעיקר דאורייתא מ"מ אין סברא לקיים בזה מ"ע של אכילת מצה אבל הרמב"ן והרא"ש כתבו ע"פ הירושלמי דשם דאפילו ליכא כוזה ככא"פ וכן נראה מדברי הטור והירושלמי אמר דהחטים מיגדר נררי לה להאורז שיהיה לה מעט חטה עצמה ונהפך האורז להיות כחטים עצמן ולכן אין דין זה רק בחטים ואורז ולא במינים אחרים ובירושלמי שם יש פלוגתא בזה דחד אמר עד שיהא רוב דגן וחד אמר שא"צ רוב ומעמא דגרידה לא הווכר שם אלא בריש מס' חלה ע"ש דיש גם גירסאות מחולפות ולמעשה יש להחמיר (עפר"ה ודענוו ז"ע כמ"ש המק"ח) :

י כתב הטור בשם רבינו פרץ דיש נוהגים לברר החטים אחד אחד מאכילת עכבר וי"א שא"צ דרמי למי פירות אבל אינו דומה למי פירות שהרוק סחמין כדתנן לא ילעום אדם חמין ויניח על סבתו ואין להקל וכתב הטור דנראה שאין לחוש לזה כלל דחששא דחוקה היא לומר שתחמין חמה קשה במעט רוק שבפי העכבר וכי' ועוד אפילו אם יש בהם נשוכים אינן אפילו אחר מאלף ומתכטליון הן כשיטחון ואין זה מכטל איסור לכתלה שאינו מוחן כדי לכטלה עכ"ל ואני תמה על מה שמדמה רוק דאדם לרוק דעכבר וזהו נגד המשנה שמכשירין פ"ו דתנן תולדות למים היוצא מן העין וכי' מן הפה מי רגלים וכי' ושנינו בתוספתא דיוקא דאדם אפילו במי רגלים אבל משאר בעלי חיים הוי כמי פירות וכ"כ הרמב"ם בפ"י ממזמאת אוכלים ע"ש ועוד דא"כ אין לך חטים וכל מיני תבואה בעולם שלא הוכשרו למזמאה אלא ווראי משום דרמו למי פירות ואין מכשירין וע' ס' תס"ו :

י"א וב"כ הרשב"א בתשו' (ס' תפ"ח) אף שלא הביא ראיה זו וז"ל מסתברא שאין בזה משום חימוץ שלא אמרו אלא באדם הלועס חטים אבל בנשיכת העכברים אין בו משום חימוץ שאלו כן לא מצינו חטים שיהא מותרים בפסח שאין לך כל מגורה ומגורה שלא יאכלו ממנה העכברים וכי' עכ"ל ולפ"ו אפילו אין ס' כנגדן מותר אבל למעט השני של הטור צריך ס' ואין לשאול דלפי מ"ש רבינו הרמ"א בס' תמ"ז דיכש כיכש חורז וניעור בפסח מה מועיל ד"ל דקמח בקמח מקרי לח

דאורז מין דגן הוא וחייבן על חימוצו כרת משום דס"ל דגם קמח אורז בא לידי חימוץ ורבנן סברי דאינו בא לידי חימוץ אלא לידי סרחון ופריך הירושלמי ויבדקנה כלומר נעשה עיסה מאורז ונברוק אם בא לידי חימוץ או לידי סרחון ומתריך על עיקר בדיקתה הן חולקין ריב"ז סבר שבדקיה ומצאיה שבא לידי חימוץ ורבנן סברי שבדקיה ומצאיה שאינה באה לידי חימוץ ע"ש והשתא ק"ו הרברים דאם כנגדולי התנאים נפ"ל מחלוקת בדבר שהחוש מעיד עליו זה אומר כן מעיד החוש וזה אומר ההיפך ק"ו בן בנו של ק"ו שסתם בני אדם אלפי אלפים קמני הרעת שיוכלו למעות בזה שיאמרו שגם זה בא לידי חימוץ ועכ"ו התירו חכמים וא"כ ה"ה במין תבואה זו או זו שירמנו זל"ז וזהו ראה מגורה דבריו רבותינו הקדושים שגורו על זה וידעו מאיזה טעם שגורו ועם כי יש מדינות שלא נהגו כחומרא זו מ"מ כל מדינות אשכנז וצרפת ורוסיה ופלוניא קיימו וקבלו עליהם ועל וועם החומרא הטובה הלוו שיש בה טעם כעיקר ופרוץ גדר ישבנו נחש אך כפירוש קבלו שאם אולי יהיה שנת בצורת ח"ו שהעניים רעבים ללחם או כל חממי העיר ובראשם מרא דאתרא מתירים לאכול קמניות בפסח זה ועתה שנתרבו תפוחי אדמה גם זה אין הכרח כידוע :

י מיהו זהו פשוט דאין אוסרין את התבשיל כשנפל מעט קמניות לתוך התבשיל וזורקן ואוכל התבשיל וכן מותר להרליק בשמינים הנעשים מהם ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל ומתירו"ל כתב שלא להשתמש במימן במקום שיש לחוש שפילו לתוך התבשיל משום דבותשין איתן במכתשת ששורין בו שעורין אך גם בזה אין חשש שהרי נתבטל קידם הפסח ואין זה דבר חריף (מג"א סק"ג) ועכשיו אין אנו יודעין מזה כלל :

י וכתב רבינו הרמ"א בס"פ סעיף א' וכן מותר להשתות מיני קמניות בבית וכן מותר ליהנות מהם (ס) סק"ב וממילא דמותר למוכרם בחו"ל אפילו יהודי ולהשתכר וכן לקנות אותם וכן רעצקא מותר לקנות ולמכור אבל שארי מיני גרויפינס' הם חמץ גמור ועוברין עליהם ככל יראה אבל דגן וחמין ושעורין וש"ש מותר לקנות ולמכור בפסח והקמח מהם צריך לדעת אם באו עליהם מים אסור ואם לאו מותר וקמח חטים הרבה יש שהאו עליהם מים אבל לא קמח שיפון שקורין קארין' ובעיקר לדעת אם באו עליהם מים אם לאו :

י עוד כתב דרוע אקלוזיא וענינם ואליינדר' אינן מיני קמניות ומותר לאכלן בפסח עכ"ל ולא ידענו מה המה אלה ויש שכתבו ששוב שלא לאכול ענינם וקומ"ל עד יום האחרון כי א"א לבררם יפה (ס) ויש מחלקים בין קרא"ם קימ"ל דבהם יש חשש ולא בפעל"ל קימ"ל דבהם אין חשש (ט"ו סק"ב) ואין להחמיר הרבה בדברים אלו (ס"ט) וכל אלו שכתבנו שאין אוסרים בנפלו

ישראל בר דיעה ועביר להו שימור בשעת אפייה אפה לא נפיק ידי חובתיה עכ"ל הרי דהצריך שימור לשמה משעת המחניה עד אחר האפייה :

מן עור נלע"ד לתרץ דברי רבותינו שהצרכו שימור משעת מחניה לפי שהם מפרשים בגמ' דאפילו החולקים על רבא מ"מ שימור דלישה לא הוי שימור ודרך דחיה הוא דאמרי דילמא הוה שימור משעת לישה אב"ל לפי האמת צריך שימור מקמי לישה והיינו משעת מחניה וכן מכואר מדברי הר"ן שם שכתב על דברי הר"ף דמצריך שימור משעת קצירה וז"ל ומיהו אפשר שאע"פ שלא עשה כן אלא שלקח חטים מן השוק ושמרה לשם מצה יצא ידי חובתו ובגמ' מפרש דשימור דלישה לא הוי שימור כלומר מקמי לישה הוה רבעי שימור אבל כל ששמר את החטים קודם לישה יצא עכ"ל ולכן קאמרי השאלות והרא"ש משעת מחניה :

מן וכתב הר"ן ז"ל גנאן אחד אמר שהלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר ויצא ידי חובתו וישמע דס"ל דבי אמרינן בגמ' דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לבתחלה עכ"ל וגם הטור כתב תשובה לגאון ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר ויוצאין בו דלא מחוקינן אימור אבל לבתחלה בעי שימור עכ"ל ולענין נראה דזה הגאון פ"י בגמ' דשימור דלישה הוי שימור להנהוג דפליגי עליה דרבא וזה שכתב בשעת הדחק משום לבתחלה צריך שימור משעת קצירה כרבא :

ין וזהו שכתב רבינו הב"י בסעיף ד' בקוצר דברים וז"ל החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרם שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה ולפחות משעת מחניה ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק עכ"ל ויש מי שכתב בלשון זה כך הוא משמעות המקרא ושמרתם את המצות כל שימור שיכול לעשות יעשה אם לא אפשר משעת קצירה דקונה מן השוק שימור בשעת מחניה ואם לא מצא לקנות חטים מן השוק שומרין משעת לישה ולפ"ו לא פליגי הגאונים כלל (כ"ה) ודבר פשוט הוא שבמקומות שרוחצין את החטין קודם המחניה הוי חמץ גמור ואסור אפילו בשעת הדחק לקנות קמח מן השוק (מנ"ל סק"ה) ויש מי שכתב דאימר לא נתחמץ ותלילה לומר כן (עע"י סק"ג) :

ית והנה עכ"פ כל רבותינו אלה סוכרים דעיקר מצה שמורה הוא על אכילת כזית בלילה הראשונה שהוה מצת מצוה שכתב רבינו הבי"א אבל מה שאובלין כל ימי הפסח א"צ שמירה כלל וכ"כ הר"ן ז"ל ומיהו ה"מ במצה דמצוה אבל שאר הלחם שאדם אוכל בפסח לא בעי שימור לשם מצה כלל אלא שיהא וודע בוודאי שלא בא לידי חימוץ דתניא הקמחים והבצקות של א"י אדם ממלא כריסו מהן כגון שלש בפנינו וכו' עכ"ל וכ"כ רבינו הב"י גם בספרו הגדול וז"ל והא דבעינן שימור

בלח כיון שאינו ניכר בפ"ע ולכן כיון שנמחו קודם הפסח כבר נתבטל ויכול לאפותו גם בפסח עמו וכ"ש כשאפה לפני הפסח דכבר נתבטל ולא רצוי לקמח שנתלחלח ונתייבש דאברין חוור וליעור כמ"ש בס"י תס"ו דהתם הפירורים בעינן כמו שיתבאר שם וכן א"צ לבדוק החטים אולי יש דגן שצמח כשלא ידענו שיש שם הרבה מהם באופן שבוודאי יהיה ששים כנגדן משום דכשיטחנם יתבטלו קודם הפסח וזהו לח בלח כמ"ש וטוב יותר לאפותו קודם הפסח (עע"י סק"ג ומנ"ל סק"ו וכו' תס"ו סק"ט) וע' בס"י תמ"ו :

יב כתב הטור וז"ל כתב רב אלפס שצריך לשמור חמין שיוצאין בה ידי מצה משעת קצירה שלא יבא עליהם מים וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא משעת מחניה לפי שאו מקרבין אותן אל המים שטוחנין בריחיים של מים וכ"כ בשאלות לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטרא מן חימוץ מן כד נפל מיא עלויה ואי אפטינהו לחימי אינו יהודי חרש שומה וקמן לא נפיק ביה ידי חובתיה עכ"ל כלומר אם הביאו אל המחניה אלו פסולים משום דבעינן לשמה כלומר לשם מצת מצוה כדאיתא בגמ' (מ' .) לרבא דס"ל משעת קצירה דא"ל להני דקצרי וקושרין את העמרין כי מהפכיתו הפיכו לשום מצוה ורש"י ז"ל פ"י שם דלמצה של מצוה שימור לשמה בעינן עכ"ל וממילא דכל דבר שצריך לשמה צריך ישראל גדול אלא דנחלקו דהר"ף פסק כרבא דהשימור לשמה הוא משעת קצירה והרא"ש סובר כהני דפליגי על רבא וס"ל דלא בעי שימור משעת קצירה :

יג ויש לתמוה שהרי בגמ' לא נזכר אלא לרבא משעת קצירה ולהחולקים על רבא הוא משעת לישה שאומר שם מפרש דשימור דלישה הוי שימור וא"כ מנ"ל להרא"ש והטור דמשעת מחניה צריך שימור והרי שימור זה לא נזכר בגמ' כלל ואין לומר דזהו לאו משום לשמה אלא מחשש שמא יפלו במים דא"כ למה אי אפטינהו א"י חש"ו פסול אלא ודאי דלעיקובא צריך לשמה משעת מחניה ובהכרח צ"ל דפסיקא להו לרבותינו דוודאי השימור הוא משעת המחניה כיון שהם סמוכים למים והש"ס שאומר משעת לישה משום דבימיהם רובם היו טוחנים בריחיים של יד או ריחיים התולך ע"י בהמה או של רוח דכמה מקומות בש"ס משמע שלא היה מצוי אצלם ריחים של מים אלא דיד כמבואר מספ"ה דניטין וריש חולין וכן משמע ממכשירין (פ"ג ת"ה) וממילא דהתקרות המים הוה משעת לישה ואו צריך השימור משא"כ כשטוחנין בריחים של מים צריך השימור משעת המחניה :

יד ואין לשאול דא"כ למה לא הביאו העיקר שימור דמשעת לישה דהאמת דהטור קיצר בדבריהם דהרא"ש מסיים שם בשם השאלות וז"ל אי נמי לשה לעימה א"י חש"ו דלאו בני שימור אינון ואע"ג דאפייה

דווקא במצה דמצוה אבל שאר מצה וכו' לא בעי שימור כלל וכו' עכ"ל וזהו שפירש"י בניטין (י'). גבול מצת כותי חובת לילה הראשון שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת ואפילו ידענין בה דלא החמיצה לא נפיק בה אא"כ עבד ליה שימור לשם חובת מצה דכתיב ושמרתם את המצות עכ"ל ולפ"ו הוי שימור זה לשמה כלשמה שבכל המצות כדאמר רבא הפיכו לשום מצוה וכפירש"י שם ולכן פסול ע"י כותי חרש שומה וקמן דאינהו לאו בני לשמה ניהו וכו"כ באור זרוע הגדול (סי' רמ"ט) וז"ל משמע בפירוש שאין אדם יוצא ידי חובתו אפילו במצה נמורה אא"כ אפאה לשם חובת מצה וכו' וישראל מתאם כלשמה דמי דהא גבי קדשים בעינן שחיטה לשמה וקו"ל סתמא כלשמה וכו' עכ"ל :

יט ובררך הזה הלכו כל הפוסקים ראשונים ואחרונים ולפי זה אין שום עניין לאכילת שמורה כל ימי הפסח דשימור אינו אלא ללילה הראשונה כמ"ש אחד מגדולי האחרונים (פ"ה ס' תל"ו הניחו בש"ת סק"ח) וז"ל אותן הנהנין לאכול מצה כל הפסח משעת קצירה לא מקרי סייג אלא מילתא יתירתא הוא דעביד ואם רוצה לאכול במצה שאינה שמורה משעת קצירה כל ימי הפסח חוץ מלילה הראשונה א"צ התרה עכ"ל ויש שכתבו שצריך התרה (ע"ש בש"ת) :

ך ולענין אינו כן דהן אמת דהוה שימת רש"י ותוס' והרא"ש ועוד קדמונים אבל שימת הר"ף והרמב"ם אינו כן ולדידתו החייבו לאכול מצה שמורה בכל ימי הפסח שהם אינם מפרשים שימור לשם מצוה אלא שמירה מחמץ ואינם גורסים כנמ' דאמר להו רבא הפיכו לשם מצוה אלא לשם מצה רבן הוא הניבא בר"ף וז"ל הר"ף שם ומיבעי ליה לאינש לנמורי קימחא דפיסחא מעידן קצירה דכתיב ושמרתם את המצות (ויק' קע"ד) אכל שבעה קאי ע"ס) ואמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצה כלומר הוזהרו בהן שלא יבא עליהן מים עכ"ל הרי לא הזכיר לילה הראשונה וגרס לשום מצה ולא לשום מצוה וביאר מפורש כלומר וכו' שלא תטעה שיש כאן איהו לשמה אלא השמירה היא ממים מחימוץ וזה שייך לכל ימי הפסח :

כא וגם הרמב"ם בפ"ה דין ח' ביאר להדיא כן וז"ל תבשיר שנתבשל וכו' ואם לא נתבקעו וכו' שאין הדגן שלא נתבקע חמץ גמור של תורה ואינו אלא מדברי סופרים משום שנאמר ושמרתם את המצות כלומר הוזהרו במצה ושמרו אותה מכל צד חימוץ לפיכך אמרו חכמים צריך אדם ליהדר כדגן שאוכל ממנו בפסח שלא יבא עליו מים אחר שנקצר עד שלא יהיה בו שום צד חימוץ עכ"ל הרי מפורש דהשמירה הוא לכל ימי הפסח בשוה דהשמירה היא מחימוץ ולא משום ענין לשמה דמצוה ולכן השמיטו הר"ף והרמב"ם

הך דבצקות של כותים דאדם ממלא כריסו מהן ורבים מרחו בוה והיכר פשוט שרחאו זה מהלכה משום הך דרבא דבעי שימור לכל מצה שבפסח משעת קצירה לשמרה שלא יחמיצו (אך כיון שזהו דק מדרכין לפיכך כתבו הר"ף והרמב"ם בסוף הסדר דלא און להשיג שמורה לכל ימי הפסח לכל הפחות ישיג על הכוזה הראשון לאכול מנה כתקונה תקון חכמים ע"ס אבל כשיכול להשיג מהוייב לאכול שמורה כל ימי הפסח) :

כב ואני אומר שוהו גם דעת רב האי גאון שהביא הרא"ש שם וז"ל ורב האי גאון ז"ל כתב מצה שאפאה אינו יהודי לפני ישראל ע"י שימור כתקונה מותרת לישראל לאוכלה ובתב הרא"ש על זה דבעלי מעשה מחמירים על עצמם כגאונים המחמירים ולשין ואופין בעצמן עכ"ל וכבר טרחו בדברי הגאון דכיון דצריך לשמה איך מותר כבה"ג אך ברור הדבר דס"ף דאין כאן עניין לשמה כלל אלא שימור מחמץ ולכן אין חילוק מי הוא העושה (ותימא רבה על הסור שכתב בשם הר"ף שצריך לשמור הטין סיולאין זה ידי מנה וכו' אפיא רבא בר"ף הטין סיולאין זה ידי מנה הרי הר"ף על כל ימי הפסח קאי אלא משום שהדבר היה פשוט בעיניו דרק על חובת לילה הראשונה הוא לפיכך כתב כן גם דברי הר"ן ל"ע קלת אמנס המ"מ כתב וז"ל ולא נזכר בהלכות ולא בדברי רבינו שום חילוק בין המנה שכלילה הראשון למנה שאדם אוכל בשאר ימי הפסח עכ"ל וטרח כזה ולפמ"ש הדברים מבוארים ודוק) :

כג ונמצא דלהלכה להלכה דמי שרוצה לצאת ידי חובת מצה בפסח כראוי צריך לאכול שמורה שנשמרו החטים משעת קצירה לכל ימי הפסח לצאת ידי דעת הר"ף והרמב"ם והגאון ולברך זה לקצור מקצת לשמה לשם מצה מצוה ללילה הראשונה ולמחרתה לשמה וללשה ולאפותה הכל לשמה ע"י ישראל גדול שוהו שימת רש"י ותוס' והרא"ש והטור והש"ע ורוב הקדמונים והשאלות והבה"ג אלא שיש פוסקים כרבא דרווקא משעת קצירה ויש פוסקים כהחולקים דדי משעת מחינה עד אחר האפייה ויש פוסקים דדי מלישה ואילך כמו שבארנו בזה בס"ד (וג"ל שגם במילתא דא פירש"י יטו ממלוקת זו דלומרם סג ושמרתם את המנות שמריהו עד שלא תבחיצו לידי פסול מכאן אמרו תפח תלטוס בזמן [והו כר"ף] ורמב"ם דהשימור הוא משום חמץ ר' יאשיהו אמר אל תקראו כן אלא שדמרתם את המנות וכו' [והו כר"ף] ותוס') ומה שאומר אח"כ כדרך שאין מחמיצין את המנה כך אין מחמיצין את המנוה אלא אם בלא מנוה לידך עשה אותה מיד וכו' עוד דרש ע"ס) :

כד בזמן הגמ' היו בקיאין ללחות החטים כלומר לשטפן במים ולשומרן שלא יחמיצו אמנם כבר עוד בימי רבנן סבוראי שדרו ממתבתא דאין אנו בקיאין בלתיא ואמר לנו ללחות בין חטים בין שעורים דשעורים גם מדינא דגמ' אסור דהן רכיין מחמין וממחרין להחמיץ ולכן נהגו כל ישראל לאפות מצה רק מחמין משום שקשין הן והקמח קשה והעיסה

שאפשר עכ"ל והנה עתה א"א זה בשום אופן ובאמת אין שום חשש בזה דהנה מעם החומרא הוא שמרוד החמימות ששוככות זו על זו ויולוש מיד יתחממו ויבואו לירי חיימוץ (כמ"ש הס"א סק"ג) ואצלינו כשמביאים השקים עוד יעברו ימים עד זמן הלישה ולכך זה אנו רואים בחוש שהשקים שלנו שם שהקמח מונח שם בחנוק והשקים חלקים ואין שם שום חמימות ולכך זה מן זמן לקיחת הקמח לבית האופה יעברו הרבה שעות ולכן אין לנו להזהר בזה כלל :

כח נזהגים לנקר הריחיים משום דוימנין נתנו בהם תבואה לתותה לסולת ונהגים שהקמח הראשון שנמחן אחר הניקור שופרים אותו עד לאחר הרנל ואנשי מעשה רגילים לילך בעצמם אל מקום הריחיים דמצוה כי יותר מבשלוחו ורואים הם בעצמם בטחינת קמחיהם ואם א"א לו לילך בעצמו יראו עכ"פ שיהיה איוה בן תורה וירא אלקים בעת הטחינה ויש מי שכתב כשמוחנין בריחיים תבואה לתותה לא יטחנו באתו ליה לפסח אפילו בריחיים אחרת כי האבק פורה מזה בזה וקמן לא ישמור את הריחיים (מנ"א סק"א) ואם אין אבק מותר וכבר כתבנו בס"י הקודם כמה דינים והזירות בריחיים ובכלל א"א לכאור הכל בכתב ובפרט בימינו אלה שנתחדשו כמה מוכנות לריחים אלא הבקי בהם צריך לשמור כל המקומות שמהם יוכל לבא חיימוץ אם מפאת הליחות ואם מפאת הבצק המתקבץ שם ואם מצד החמימות וישמע חכם יוסף לקח וכל זה צריך השגחת ת"ח וירא אלקים :

כט צריך למחון החטים יום או ימים לפני הלישה כדי שיתקרר הקמח וי"א ג' ימים וי"א דרי בלינת לילה והעיקר דצריך מעל"ע לא פחות (עמנ"א סק"ג ומ"י סק"ו) ולכתחלה צריך שני ימים מעל"ע (סג) אך בדיעבד אינו מעכב אמנם אם מחנו בע"פ י"א שאסור גם בדיעבד ללוש ביום ע"פ לפי שהקמח בשעת מחינה רותח ומחמם המים והעיסה ניהה להחמיץ ויש שכתבו דגם זה בדיעבד אינו מעכב לפי שמרדנין הקמח קודם לישנה ומתקרר (סג סק"ד) ודע דמדבריו הפוסקים משמע להראי דחיתום בלא מים אינו מביא לירי חיימוץ ולפ"ו צ"ל מאי דאיתא בירושלמי פ"ג סוף הל' א' דר' אבהו מפקד לטחוניא דלא מיתן קופיא אליו על אליו דלא ירתחן ויחמען אין הכוונה ע"י רתיחה בעצמו אלא ע"י רתיחה והמים שאחריו (וכן מזכיר מדברי האגור שהביא הכ"י ועמנ"א סק"ט) :

אינה נדבקת כל כך והאידינא חטים שנפלו עליהם מים אנו מחויקין אותן לחמץ גמור וכ"ש שארי מיני תבואה כמו שיפון שקרין קארין ושעורין וש"ש :

כה שקים שנותנים בהם קמח כל הישנה ואף אם נתנו בו רק פעם אחד קמח ורוצה לכבסו וליתן בו קמח של פסח צריכים להתיר קודם הכיבוס כל התפירות שלהם וגם בהקצוות וגם אם יש בהם מלאות צריך להסירן קודם הכיבוס ולכבסן יפה יפה ואח"כ לתופרן ולהניח המלאות ובודאי טוב יותר לעשות חדשים כשאפשר דבאמת יש מי שרוצה לאסור אפילו ע"י כיבוס והתרה משום דהקמח נדבק בהם בחוץ (ס"ז סק"ה) אלא שאין הלכה כן ואין מנהגו כן שהרי משפשפין אותן בידים יפה יפה (מ"י סק"ד) מיהו עכ"פ יש ליותר הרבה בכיבוסן ואם לא התיר התפירות אפילו בדיעבד אינו מועיל הכיבוס ופשוט הוא דה"ה כשהיה בהם קמח פסח כשנה זו ולשנה הבאה רוצה לכבסם דצריך להתיר התפירות לעיכובא :

כו כשמוליכים השקים מהריחיים על גבי הבהמה לא בענלה צריך ליותר שלא ליתנם על גוף הבהמה אלא ישים תחת היק אוכף או עור על או בגד עב דאל"כ יתלחח השק מועת הבהמה ונהי רזיעת הבהמה אפשר אינה כמים כדמוכח מט"ס מכשריון פ"ו מט"ט אין להקל ואף אם נדמה זה למי פירות הרי אח"כ כשיבא עליהם מים בלישה הוי מי פירות עם מים וממחר להחמיץ כמ"ש בס"י תס"כ והגם שיהי שיעה זו כיון שנתייבשה עד הלילה אינה חוזרת וניערת בעת הלישה ואין כאן מי פירות עם מים ובהכרח צ"ל בן דאל"כ למה התיר הטור בשם רבינו פרץ בנשיכת עכברים מטעם מי פירות כמ"ש שם הלא בשעת הלישה תהיה מי פירות עם מים אלא בע"כ צ"ל כמ"ש שכבר נתייבש מ"מ אסור לעשות כן לכתחלה ואצלינו לא שייך זה כלל שהרי מוליכין בענלה ורק ליותר שאר דע"פ רוב באתו הומן יש שלנים וגשמים להציע בענלה מפצים או שקים תחת השקים של הקמח פסח וגם למעלה על השקים לכסות היטיב וביחוד עתה שמוליכין בדרכים רחוקים על מסילות הברזל ויש כמה פריקות ומעינות להיות והיר בכיסוי השקים מאד מאוד ומי שאינו והיר בזה מכשיל את הרבים ועונות הרבים תלוי בו ותהי ועונותיו על עצמותיו והזהיר בזה יתברך מן השמים (מ"י סק"ב) :

כז וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ז' וכן יזהר לכתחלה שלא להניח הרבה שקים עם קמח זה על זה במקום

תנד באיזה מצה אדם יוצא ודי חובתו . ובו י"ג עינים :

א כתב הטור עושין מצה מסלת נקייה ואפילו היא יפה במצות שלמה או מפת הדראה ופירשי' אפילו כולה סובין אבל הרמב"ם ז"ל אסר כולה סובין שכתב

א כתב הטור עושין מצה מסלת נקייה ואפילו היא יפה במצות שלמה או מפת הדראה ופירשי' אפילו כולה סובין אבל הרמב"ם ז"ל אסר כולה סובין שכתב

יכולין לאכלה אין זה לחם והרמב"ן ז"ל פי ע"פ הירושלמי שאם אפילו היה מסוּלָה רק אם עריכתה ועשייתה אינה כצורת לחם מקרי עיסת כלבים דכך עושין לכלבים בלא צורת לחם יבכר כתבנו ביו"ד ס"ם ש"ל דלא פליגי על הרמב"ם לדינא אלא בפ"י המשנה וגם בירושלמי שם יש פלוגתא בזה ע"ש וגם זה לא לדינא אלא בפירושא דמשנה ע"ש :

ו ודע דאע"ג דקמח שלא נישלה ממנה הסובין והמורסן מצטרף לכזית כמ"ש ס"מ אם נישל הסובין או המורסן מהקמח ותורוהו לתוכו אינו מצטרף ויש מי שמסתפק בזה (מנ"א סק"ג) ואין ספק שהרי גם לענין חלה כן הוא ומצה תלוי בחלה כמ"ש (חי" סק"ג) ודע דרש"י ז"ל בספ"ו דשבת פירש דסובין הוא הקליפה הנושרת בשעת הבתישה ומורסן הוא הנשאר בנפה והרע"ב פ"כ דחלה פירש להיפך ע"ש והערוך בערך מורסן פירש דסובין הוא הפסולת הרק של הקמח ומורסן הוא הפסולת הגם ע"ש ולדבריו הקליפה לא כלום היא וכנראה שכן תפסו העולם שהרי כנמצא קליפה בפסח בתבשיל אין אנו אוסרים את התבשיל ולדבריו רש"י והרע"ב הרי באים לירי חימוץ וכפ"י הערוך מבואר בפ"י המשנה להרמב"ם פ"א דתרומות (מ"ט) וז"ל מורסן הוא העולה מן הסובין וסובין ידוע עכ"ל כלומר הפסולת הגם העולה מהפסולת הדיק וכן הוא בפ"י הרא"ש שם שכתב על מורסן הפסולת הגסים ע"ש ובמשנה דשם נתבאר דכתבואה חרשה יש יותר סובין מכתבואה ישינה ע"ש היוב :

ז תנו רבנן לחם עוני פרט לחלוט דאם החליטו הקמח ברותחין דאינו מניחו להחמיץ ס"מ אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח דהוה לחם עשירים ולא לחם עוני וכתב הטור עיסה שבליילתה רכה ותלושה ברותחים לא מקרי לחם לברך עליה המוציא ואי אפייה בתר הכי בתנור מקרי לחם לענין המוציא וחלה ויוציאין בה ידי מצה ואם בליילתה עכה ותלושה ואפייה הוי לחם לענין חלה והמוציא אבל אין יוצאין בו בפסח ולרב האי יוצאין בו בפסח וכל זה לדין הגמ' אבל הגאונים אסרו כל חליטה עכ"ל וכ"כ הרי"ף והרמב"ם דבמה"ז ליכא אלא דידע למהילת כלל כל מין חליטה אסור ומ"מ אם נפל חטה או שטורה או חתיכת עיסה לתוך תבשיל רותח אפשר דיש להתיר התבשיל ועכ"פ לצרפה לאיזה קולא (עמ"א זח"י סק"ד) :

ח אין אדם יוצא ידי חובתו במצה גזולה וז"ל הרמב"ם בפ"ו דין ז' אין אדם יוצא ידי חובתו במצה שהיא אסורה לו כגון שאכל טבל או מעשר ראשון שלא נישלה תרומתו או שגזלה זה הכלל כל שמכריזין עליו ברהמ"ז יצא בו ידי חובתו וכל שאין מכריזין עליו ברהמ"ז אינו יוצא בו ידי חובתו עכ"ל והרא"ש בפ"י כל שעה (פ"י י"ח) כתב ג"כ דאינו יוצא במצה גזולה משום

דכתיב לחם עוני צריך שלא יהא סילת קמ"ל דמותו ולחם עוני הוא לענין הלישה והעריכה והאפייה שלא יהא בהם רק קמח ומים ולאפותה מיד וכך הוא בגמ' (ל"ו:) וכן להיפך אפילו הדרתה כלומר פת קיכר שלא תיטא שאין זה קרוי לחם קמ"ל דאינו כן דכמה עניים אוכלין כן :

ב אך לרש"י שפירש כולה סובין וודאי תמוה דזה לא הוי לחם כלל לענין חלה ודין אחד להם (ר"ן) ולהרי"ף והרמב"ם א"ש וצ"ל דגם כוונת רש"י אינו כבולה סובין אלא שעירב סובין הרבה דעכ"ז ראוי למאכל אדם (ג"ח) וגם מדברי הרי"ף נראה שכתב פת הדרתה פת סובין ואם כן הרא"ש פירש דבריו הרי"ף כהרמב"ם אבל הר"ן ז"ל פירש בכוונתו כרש"י דאי כהרמב"ם ה"ל לומר פת כסובין וכוונתו להרבה סובין :

ג ובתב רבינו הרמ"א בסעיף א' וטוב לכתחלה שלא לעשות המצה רחבה יותר מדאי דהוה כאשישה עכ"ל כלומר ובגמ' שם תניא לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה ע"ש והרבה תימא כי הלא השמיטו כל רבותיו הך דאשישה וגם רבינו הרמ"א כתב וטוב וכו' הלא ברייתא מפורשת היא ואפשר לומר דרחו לה מהלכה דכיון דאפילו כמצה של שלמה כשר כ"ש רזה כשר או אפשר משום דאמרינן שם אשישה אחד משישה באיפה ע"ש ושיעור חלה הוא עשירית האיפה כדכתיב והעומר עשירית האיפה הוא ועומר הוא שיעור חלה וא"כ צריכה האשישה להיות קרוב לשני שיעורי חלה ודבר זה א"א כלל שהרי אין לשין יותר משיעור חלה כמו שיתבאר בס"י תנ"ז א"כ ממילא א"צ לכתוב להך דינא ולזה קאמר רבינו הרמ"א וטוב וכו' כלומר דאפילו במצות שלנו טוב לעשות כן שלא יהא במקצתי דומה לאשישה ואין זה מדינא וכך אנו נוהגים לעשות המצות להסדרים לא גדולות הרבה ואין זה לעיכובא :

ד תנן בפ"ק דחלה עיסת הכלבים בזמן שהרועין אוכלין ממנה חייבת בחלה וכו' ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח אין הרועים אוכלין ממנה פטורה מן החלה וכו' ואינו יוצא בה ידי חובתו בפסח ופי' הרמב"ם שלשין אותה במורסנה ומתכוין להאכילה לכלבים לא לאדם פטורה מחלה דכתיב באכלכם מלחם הארץ אותן שבני זמננו אוכלין ולא מה שבהמות אוכלין ולפיכך אינו יוצא חובת מצה בפסח המצה בחלה תלוי אמנם בזמן שהרועים אוכלין ממנה כלומר שדרך אותו המקום שאע"פ שעושין להאכילה לכלבים מ"מ דרכן של רועין לאכול ממנה שפיר קרינן בזה באכלכם מלחם הארץ :

ה ורבינו שמשי פי' דה"פ עיסת כלבים כגון שיש בה מורסן הרבה ולכן בזמן שהרועין אוכלין שאין בה כל כך מורסן עד שלא יכלו לאכלה חייבת בחלה ויוציאין בה ידי חובת מצה דמקרי לחם אבל אם אין

משום דאינו שלכם דמעה ילפינן מחלה בנמי' (ל"ה .) דבעינן משלכם ע"ש אבל שאולה חשיב שפיר שלכם ויוצא בו (ס"ז סק"ג) וגם בגזולה דווקא כשנול מצה אבל אם נול חטים או קמח ועשאו מצה יוצא בה ידי חובתו שהרי קנאה בשינוי ודמים לכד הוא חייב לו וזהו למעם הרא"ש משום לכם :

ט אבל להרמב"ם שחלה משום ברכה ולפי מה דקיי"ל לקמן סי' תרמ"ט לענין לולב דאפילו אם קנאו בשינוי לא יברך עליו אי"כ ה"נ לא יצא חובת מצה להרמב"ם ויש מי שמחלק בין שינוי השם לשינוי מעשה ואינו עיקר (ח"י סק"ו) וכן מוכח בתוס' בכ"מ ואין לומר דברהמ"ז שהוא דאורייתא צריך לברך דהרי הרמב"ם פסק מפורש בספ"א מברכות דאין מברכין ברהמ"ז על דבר איסור והרא"ש חולק עליו וכמ"ש בסו' קצ"ו ולכן תמיהני על רבינו הכ"י שבשם פסק כהרמב"ם וכאן פסק כהרא"ש מיהו גם המגיד משנה כתב דבשינוי יוצא ידי חובתו ומשמע דגם להרמב"ם כן ע"ש וצ"ע (ועמ"ל סס סק"א) :

י ולכאורה למה לא אמרו רבותינו הטעם משום מצוה הבאה בעבירה אך נראה משום דס"ל דמצוה הבאה בעבירה אינו אלא לרבנן ויש בזה דיעות בראשונים (תוס' סוכה ט' .) ובירושלמי פ"א דחלה (ה"ט) אומר מצה גזולה אסור לברך עליה אמר ר' אושעיא על שם שנאמר ובוצע ברך נאין ר' הוא דתימא בתחלה אבל בסוף דמים הוא החייב ליה ופי' הרא"ש שם דהכוונה לכתחלה ודיעבד דבריעבד יוצא בגזולה והמגיד משנה פי' דבסוף פירושו ע"י שינוי ע"ש ולעני"ד נראה דבתחלה היא כרכה ראשונה שעדיין בירו' להחזיר ובסוף היא ברהמ"ז שכבר אכלה וחייב לו דמים ולכן מברך דמאי דהוה הוה :

יא ואח"כ אומר הירושלמי רבי אומר אין עבירה מצוה ר' יוסי אומר אין מצוה עבירה אמר ר' אילא אלה המצות אם עשאן כמצותן מצוה ואם לאו אינה מצוה עכ"ל וכתב הרא"ש ואפשר דהני אמוראי פליגי ואית להו כיון דלא עשאן כמצותן אינה מצוה ואינו יוצא ידי חובתו עכ"ל ומעמכ משום מצוה הכאה בעבירה אלא שאמרים בלשונות שונות ולפי' משמע דמצוה הבאה בעבירה הוי דאורייתא :

יב הכהנים יוצאים ידי חובת מצה בחלה ובתרומה אע"פ שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם וכן יוצאין כמצוה של מעשר שני בירושלים דקיי"ל מעשר שני ממון הדיוט הוא בירושלים ולא בגבולין (סוף חלק כנינו דר"מ) וזהו פסק הרמב"ם בפ"ג דמע"ש דממון גבוה הוא ובכאן פסק בפ"י דיוצאין ידי מצוה במע"ש בירושלים (לח"מ) אבל אין יוצאין במצה של ביכורים אפילו בירושלים שנאמר בכל משבתכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבות יצאו ביכורים שאין נאכלין אלא בירושלים אבל מעשר שני יש לו היתר בגבולין ע"י פרייה (ל"ז) :

יג חלות תורה וריקין נזיר שעשאן לעצמו אינו יוצא בהם שנאמר ושמרתם את המצות מצוה המשתמרת לענין מצה בלבד הוא שיוצאין בה יצאה זו שמשמרת לשם זבח אמנם אם עשאן למכור כשוק יצא בה ידו חובתו שהעושה למכור בשוק דעתו שאם לא ימכור אותם לשם זבח יאכל אותן לשם מצוה ונמצא שנעשו לשם מצוה (ל"ח) : ואע"ג דא"כ באנו לדין ברירה לומר אח"כ הוברר הדבר שנעשה לשם מצוה וכדאורייתא אין ברירה די"ל דאין זה כברירה דעלמא ודלא אפאן לשם מצוה ואח"כ נתברר הדבר לאיזה מצוה נעשה (ודמי לדברי הר"ן כפ"ה לדברים ע"ש היטב ודו"ק) :

תנה דין מים שלנו . ובו י"ג סעיפים :

א וישאבם קודם הלילה ויכול לשואבן ביום באיזה עת שירצה רק שיעברו עליהם הלילה בתלוש וקודם אור היום אסור ללוש בהם ויש שכתבו שעיקר הקפידא הוא מחצות הלילה לפי שאז רוח צפונית מנשבת ומקררת ולכן בריעבד אם אפילו שאבן בלילה רק קודם חצות מותר ללוש בהן למחר ונמצא דלשיטה זו אין עיכוב בשאיבה בכין השמשות ורק לכתחלה הוא אבל בריעבד אפילו שאבו ביום אם בתחלת הלילה מותר אבל כנגד זה יש חומרא לפי שיטה זו שהמים צריכים צינון לילה אחת :

ב אבל רבינו אליעזר ממיץ כתב הטעם לפי שכלילה כל מעיינות ונהרות הם חמין לפי ההחמטה מהלכת תחת אופק הארץ הנראה ולכן מחממת בלילה את המעיינות והנהרות ולכן בעלות השחר רואין כמו עשן על הנהרות ולכן אין להמים להיות בלילה כמעיינין אלא בנהר :

א דבר פשוט הוא שמים חמים כשילוישו בהם עיסה יביאווה לידי חימוץ ואפילו אין חמימותם רק כחמימות הרוק ולכן אסור ללוש המצה שעל כל ימי הפסח רק במים צוננים ואע"פ שבמקדש כל המנחות נלושות כפושטין ומשמרין שלא יחמיצו (מנחות ל"ה .) אך שאני כהנים דוריון הן אבל לא כן אנחנו ואסור לנו ללוש כפושטין אלא בצוננון ואף בצונן החמירו חז"ל בס"פ כל שעה ואמרו אשה לא תלוש אלא במים שלנו כלומר שנשאבו ועבר עליהם הלילה אחרי שאיבתן ויש בזה טעמים שונים :

ב רש"י ז"ל פ"י לפי שבימי ניסן המעיינות עדיין חמין כבימי החורף לפיכך צריך ליצננם לילה אחת לאחר שנתלשו ממקומם וכן מימי הנהרות צריכון נ"כ צינון לילה אחת לפי שהכה אור עליהם אור השמש ביום והנה לשעם זה עיקר הקפידא שכל הלילה יהיו המים תלושים :

בע"ש סבועד יום קצת או יאמר לא"י לשאוב בה"ש (מנ"א סק"ד) ונ"ל דהוה כשחל פסח ביום ראשון כמ"ש אבל אצלנו שאופין כמה שבועות קודם הפסח בבת"י אופים אם לא הכין מים ביום ה' לא יאפה ביום ראשון כלל אלא ביום השני וישאוב ביום א' בה"ש כדנא ויש מקולים (ע"ת סק"ד) :

ז לכתחלה יש לשאוב מן הנהרות ולא מן הבארות מפני שבניסן החמה מהלכת תחת הארץ והבארות חמים אמנם בזמן שהנהרות גדולות מהפשרת שלנים ונשמים טוב יותר לשאוב מבארות דבנהר לעולם חמין מפני השלגים והגשמים ועל כי במדינותינו לעולם כן לכן אנו שואבין תמיד מבארות וזהו לא לעיכובא דבמקום שאין שם רק נהר שואבין מן הנהר תמיד ובמקום שאין שם רק בארות שואבין מבארות תמיד ורע דאע"פ שהמנהג לשפוך המים בעת המת או בשעת התקופה אין לעשות כן במים שלנו דאין לשופכם דשימר מצוה לא ידע דבר רע ואצלנו בשעת התקופה אין מנהג כלל לשפוך המים רק יש שמשמים ברזל ולכן יזהר שלא להשים הברזל בידו לתוך המים דהוה מחממה :

ח לכתחלה יש להדרר ששאיבת המים למצה ובפרט למצה של מצוה יהיה ע"י ישראל גדול ושבעת השאיבה יאמר לשם מצת מצוה ולא ישאבו ע"י א"י ולא ע"י קטן כדי להבב המצוה ולמצת מצוה נוסטין מים מיוחדים ובכלי מיוחדת ורבינו הרמ"א כתב שנהנין ליקח כלי חרס חדשים ואין לשנות המנהג ובשל עץ אין להקפיד עכ"ל ואצלנו שואבין בשל עץ או בשל מתכות והדליים של מתכות הצבועים אין קפידא כי אין בהם חשש חימוץ בומה"ז ועוד דצונן ולשעה קלה אין חשש בכל ענין :

ט כתב רבינו הב"י בסעיף ב' י"א שמים המכונסים כסיסטירינה מותר ללוש בהן סמוך לשאיבתן ואין להקל בדבר אם לא בשעת הרחק עכ"ל וזהו מים המכונסין בבנין גדול ומשם הולכים המים דרך צנורות לשארי מקומות והבנין הוא בניו בנג ורצפה ורפנות ואין החמה נכנס לתוכה ולכן אמרו שמותר ללוש בהם מיד ואין להקל רק בשעת הרחק אמנם יש שלפעמים אינם קרים ואסור ללוש בהם וכן המים שע"י הצנורות בערים הגדולות דינם כמי בארות וצריכין לשואבן בה"ש והמים המעטים שבראשם שפכסם הי הם אינם קרים וכן בהפלמפע"ם ישפוך מקצת מים הקודמים מטעם זה דמפני שנשאר שם נתחממים קצת :

י עוד כתב בסעיף ד' מים שלא לנו שנתבטלו חד בתרי במים שלנו לשיין בהם עכ"ל דבכה"ג ווראי גם הם נצטננו הרבה ולא דווקא חד בתרי אלא שתהא הרוב ממים שלנו (מנ"א סק"ז) ויש מתירין גם לערב לכתחלה מים שלא לנו עם מים שלנו דאין זה כסבמל איסור לכתחלה שהרי אין בזה איסור

בנהר אפילו בתחלת לילה אלא קודם תחלת הלילה לשאבן ואף שבליילה במקור היו במעיין ובנהר אך ביום נצטננו בהיותם במקור אבל כששאבום בלילה אף שנתיח אותם למחר ולכמה ימים אינו מועיל מפני שהוציאן חמין והצינן אינו מועיל להם אלא בהיותם יום שלם בנהר ובמעיין שיצטננו מהחמום דלילה ולכן כשם שבליילה אסור לשואבן כמו כן ביום מפני שאנו מצריכין יום שלם לצינן ובהיותם במקורן ולשיטה זו אין השאיבה רק בכה"ש בשעה שאינו לא יום ולא לילה וכנגד זה יש קולא לשיטה זו שמיד ששאבן יכול ללוש בהם את העיסה וא"צ המתנת לילה כלשימת רש"י :

ך ולכן לכתחלה כדי לצאת ידי שני הדיעות צריך לשאוב המים בין השמשות כדי שיתקררו י"ב שעות במקורן ועל כי א"א לצמצם לכן יהיה קרוב לכה"ש ולא יאפו בהן עד אור הבוקר בין שהם מי בארות או מי מעינות אי מי נהרות ויובלים לשאיב יום אחד לימים הרבה וזהו הזמן חם ינחם במרתף שהוא קר ואם הזמן קר ינחם באויר כי אי המרתף חם ואצלנו ע"פ רוב הזמן קר ומ"מ באויר אין להניחם דהשמש תזרח עליהם ולכן נוהגים להעמידם בפירהו"ז שאין שם היסק והקור שולט שם ומעט מכניסין לבית ללוש בהן וכשיכלו מביאין מהפירהו"ז עוד ובלבד שהפירהו"ז יהיה עליה נג שלא יכה השמש על המים :

ה לכתחלה יותר טוב כששאבן להכניסן מיד לבית למקום ששם ילינו הלילה כמ"ש ומ"מ בשמולכן לבית תחת אויר הרקיע יש לכסותן ולא מפני החמה דהא כבר שקעה החמה אלא שלא יפול בהן דבר אמנם אם לא הכניסם מיד לבית אלא באויר מ"מ צריך להשכים ולהכניסם לבית קודם שיוזח השמש ואפילו ביום המעונן דהשמש מכה דרך סדקי העננים וכך אמרו ביומא (כ"ח) : יומא דעיבא כולה שימשא ע"ש ומ"מ אם לא הכניסם בהשכמה ועמדו כך תחת אויר הרקיע אפילו מנולים אם לא עמדו כל כך עד שהוחמו לפי הראות אין זה מויק אפילו עמדו בשמש (מנ"א סק"ב) וזה הלוי לפי ראות עיניו ויש מי שכתב דכשעומדים בבית טוב יותר שלא יכסה המים כדי שיהיה האויר שולט (ח"י סק"ג) :

ן ואם לא הכניסם כה"ש אלא בלילה או בעוד היום גדול ואין לו מים אחרים יש להתיר כדיעבד אחר י"ב שעות (ח"י סק"ה) כשיטת רש"י וכן כיון שא"א לצמצם את הבה"ש מוטב ויזהר להקדים קצת מלאחר קצת (ע"ש נכס מהרי"ל ועט"ו) וכשאופין ביום א' בהכרה להבין לכתחלה המים ביום ה' בה"ש דבע"ש ושכת א"א בכה"ש וזהו שכתב רבינו הרמ"א וכשחל פסח באחד בשבת יש לשאוב המים אור י"ג דהיינו ליל ה' עכ"ל וזהו כסו אצלם שהיו אופין בלילה פסח כשחל יום ראשון ביום א' ואם שכת לשואבן ביום ה' ישאב

גדול שנחושתי עבה ותלוי על מקום האש אע"פ שעתה אינו מתחמם מ"מ מים צוננים שנותנים לתוכו נעשו פושרין מפני שמחויק המימות לאיזה ימים ואם עבר ולש במים אלו אפילו בשונג ואפילו בשעת הדחק וגם שלא למצת מצוה אסור בדיעבד ולא דמי למים שלא לנו שהוא חומרא אבל בעלזא וכן דמי להשש גדול מחימוץ ממש ולכן אין להם שום היתר ביצום פנים וכן הדין כש"ל במים פושרין ואסור גם בדיעבד : יג אסור ליתן מלח במצה מפני שהמלח מהמם העיסה וכן פלפלין וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ואפילו בדיעבד אסור וכ"כ המרדכי האוכל מצה מלוחה כאובל חמץ ע"ש אמנם אם נפל הנריד מלח לתוך העיסה אין לאסרה דוה הנריד לא תחמצה ורק ליתר לאפותה מיד ואם לש המצה בקצת ושומשמים ומיני תכלין שאינן חריפים אין לאסור המצה כיון שיש בה מעט מצה ומיהו למצת מצוה אין יוצאין בה דאין זה לחם עוני ומ"מ לבתחלה אסור ליתן בהעיסה שום תכלין לפי שיש בהם קצת חירוד ומחממין העיסה ורק מלח ופלפלין גם בדיעבד אסור ויש מי שאומר דפלפל אפילו קורט אחד מחממת כל העיסה וכן סיד כיוצא בזה (מנ"א סק"ט) והוא כשנלוש בתוכו אבל נפל על העיסה יסלקנו (סע) וכן זנגביל ונענעלאך וכרובים שקורין זאפרע"ן הם חדים מאד ואסורים אפילו במעט מהם כשנלוש בהעיסה (סע) :

איסור אלא שצריכים צינור ובכה"ג נצטננו (סע) והאידנא מקילים הרבה כענין זה דתערוכת מים שלא לנו במים שלנו מפני שאופין הרבה ככרים של קמח פסח ביום אחד ונתמעמו המים שלנו ובהכרח לערבן ועוד דמפני שאצילנו במדינות הצפוניות אנו רואים בחוש שהמים קרים מאד קודם הפסח ולכן מקילים בהתערוכות : יא אם עבר ולש העיסה במים שלא לנו הרי"ף והרמב"ם בפ"ה דין י"ד אוסרין גם בדיעבד וכ"כ הבה"ג אבל רש"י והרא"ש התירו בדיעבד וי"א דבשונג מותר ובמזיד אסור ובשעת הדחק כגון שאין לו מים אחרים מותר ללוש בהם כשהיה בשונג ואם כבר עבר ולש במים שלא לנו בשונג מותר אפילו שלא בשעת הדחק והיינו שיש לו מצה אחרת מיהו והו וודאי שלא יקח מצות אלו למצות מצוה כלילה הראשונה שאינם סהודרים ולכך זה יש מהראשונים שאומרים דכל עיקר האיסור במים שלא לנו הוא רק על מצת מצוה כמ"ש הטור בשם הרי"ף גאות והעיטור ע"ש ודע דמי גשמים לא הוזכר כלל בדין זה ונ"ל דמי גשמים צריכין וודאי שהיה י"ב שעות שאנו רואים בחוש שכמה פעמים יש בהם קצת המימות :

יב דבר פשוט שאסור ללוש במים חמין אפילו רק נתחממו בחמה ואפילו חמין שכבר נצטננו אסור ללוש בהם (מנ"א סק"ב) מפני שעדיין נשאר בהן כח החמימות קצת וכן אסור ללוש במים שנתנו בדוד

תנו שיעור כמות לישת המצות . וכו' ה' סעיפים :

בדיעבד כשלוש יותר משיעור זה אין אוסרין אותה דנהי שמקצת היה בלא עסק מ"מ לא יגיע לשיעור חימוץ ויש שלכתחלה לשים יותר משיעור ואסור לעשות כן ואף שחכמי זרפת אסרו גם בדיעבד כמ"ש הטור מ"מ הרמב"ם והרא"ש והטור והש"ע הכשריו בדיעבד וכן הלכה (מה שהשיג המנ"א על הרא"ש נפק"ו עמ"י סק"ט שדה זה) :

ג והטור כתב שאחד מגדולי הקדמונים היה אומר ששיעור זה אינו אלא בימיהם שהתנורים היו קטנים אבל עכשו שהתנורים גדולים עדיף מפי ללוש עיסה גדולה ולא הודו לו ע"ש כלומר שסובר דמעט גזירה זו אינו מפני הלישה אלא מפני שעיסה גדולה לא תכנס לתוך התנור ויצטרכו להמתין במקצת עיסה עד שתאפה הקודמת ובתוך כך תתחמץ אבל בתנור גדול עדיף יותר עיסה גדולה כדי שהתנור תהיה מלא פת ותאפה יפה (כ"ל י"ו) . ואולי זהו המעט למי שלשים לבתחלה יותר משיעור שהזכרנו בסעיף הקודם אבל דחו דבריו משום שהמעט הוא מפני הלישה כמו שבארנו :

ד המדה שמחוקקת בשיעור חלה ימלאנה בקמח בלא גודף דצריכה להיות מחוקקת ולא גדושה דאם תהיה גדושה הלא יהיה יותר משיעור חלה ושיעורה כתב רבינו

א אין לשין לפסח עיסה גדולה משיעור חלה שהוא עשרון עשירית האיפה והם כשיעור מ"ג ביצים וחומש מבצים בינוניות של ביצת תרנגולת וכיצד ישער יקח כפי מלא מים ויערה המים לכלי אחר ריקנית ויתן בתו"ג ביצים מכלי הראשונה ואח"כ יחזור וישפוך המים בחזרה מכלי השנייה להראשונה והמים הנשארים בהשנייה הם מדת הבצים ומעט יוסף עליהם כדי חומש ביצה וכשיעור זה כלומר כלי המחויק כשיעור אלו המים הנשארים הם שיעור חלה ואצילנו מוחוק ג' ליטרות קמח לשיעור חלה וביז'ד סי' שכ"ד נתבאר עוד בזה ע"ש :

ב ומעמו של דבר משום דאע"פ דיש שיעור לעיסה המונחת כלי עסק בכמה זמן תתחמץ כמו שיתבאר בס' תנ"ט מ"מ לבתחלה אין להניח את העיסה כלי עסק אף רגע אחת כמ"ש שם ושיעור הכמים שעיסה שהיא בכמותה יותר משיעור חלה לא יספיקו הירדים לעסוק בכל העיסה ובהכרח שמקצת עיסה תהיה כלי עסק אבל בכשיעור חלה תוכל לעסוק בכל העיסה כבת אחת ואע"פ דכלהם הפנים היו לשים שתי עשרונות בפעם אחת שהרי כל חלה היתה כשיעור זה כמפורש בתורה אין למידין ממקדש דכהנים ורזיים הם ולכן

נתינת הקמח וכן בשעת נתינת המים להקמח לשם מצה מצוה :

ה' אע"פ שאסור למדוד ביו"ט קמח ללישה מ"מ אם אופה ביו"ט של פסח מותר למדוד כדי שלא יאפה יותר משיעור חלה דהוה מדירה דמצוה ויש אוסרים דאין המדירה מעכבת דאם יחסר מעט או יוסיף מעט אין עיכוּב בדבר ויקח כפי אומדן הדעת והכי נהוג :

תנו כיצד נוהגין בהפרשת חלה במצה . ובו י"ד סעיפים :

כיסן כסדין אסור לו לאכול מהן עד שיפריש חלה וכלל גדול הוא דזה שחלת ח"ל א"צ היקף זהו רק כשנלוּשו בעיסה אחת :

ד' ולפ"ז אצלינו שאין אפינן שיעור חלה בכל עיסה ויהיו מאד לצרפן כולן בכלי אחת ולא בשני כלים ואם אין נכנסין בכלי אחת יסמוך השני כלים זל"ז ויפריש סדין על שני הכלים וישול חלה אחת על הכל ויהיו ליטול חלה מיד ולא להניח עד ע"פ דשמא ישכח וכיו"ט אסור להפריש וגם ש"א יבא לידי קלקול וכך עושים הנשים הצנועות :

ה' ולפ"ז אם אירע שחלקו המצות בשני כלים ונטלו חלה מכלי אחת ומהשנית לא נטלו אותה הכלי אין לה תקנה משום דא"א לו להפריש מהכלי השניה דשמא ישול מאותה עיסה שנמל בכלי הראשונה והרי היא פטורה כיון שנמל מאותה עיסה ונמצא שמפריש מן הפטור על החיוב אמנם אם נטל כראשונה רק מצה אחת יש לזה תקנה והיינו שיטול מן השניה מבמה מצות באופן שיש בהן אחת שוראי אינה מביאה הראשונה כגון שמכל עיסה יוצא עשרה מצות יקח מאחד עשר מצות וכן כל כיוצא בזה אבל אם נטל מבמה מצות אין לשניה תקנה עד שיאפה עיר עיסה קטנה ויצרפה בתוך כלי השנייה ותתחייב בחלה וישול ממנה על כל הכלי השנייה :

ו' אמנם אם ירצה ליקח מכל מצה ומצה פשוט הוא שא"צ ראפות עיסה חדשה וכן הדין אם אפו הרבה עיסות וממקצתן נטלו חלה וממקצתן לא נטלו ואח"כ נתערבו כולן דא"א להפריש מאחד או משנים או יותר דשמא יפריש מאותן שכבר נטלו חלתן ומפריש מן הפטור על החיוב דג"כ נצרך לכל התקנות שנתבאר וכוה אין חילוק בין היות בכל אחת שיעור חלה או לא היות זהו שכתב רבינו הרמ"א ואם לקח ממקצת העיסות וממקצת לא לקח ונתערבו צריך ליקח חלה מכל אחד ואחד או ילוש עיסה אחרת ויקח ממנו ג"כ על אותן שנתערבו ואם מכיר מצה אחת שחייבת בחלה נטל ממנה על האחרות עכ"ל ופשוט הוא :

ז' ולכן כשגובין מצות מכל כנה"ב קודם הפסח שיש שכבר הפרישו והיו שיעדיין צ"א הפרישו מפני שיש במתינין עד ע"פ סמילא שא"א להפריש חלה מהנקבצות

רבינו הב"י דשיעורה מקמח חמה מצרית תק"ך דרהי"ם מצרים בקירוב ולא ידענו שיעור זה ולא ידחוק הקמח בהסדה דא"כ לא ילוש יפה ויבא הקמח להתבשיל ויתחמץ רק ימדוד בפיוור כדרך המוכרים ולא יניח ידו על הקמח ולא יעשה כן אף אם לא ירכה בהשיעור ביותר משיעור חלה דאל"כ בלא"ה אסור לכתחלה וטוב לומר בשעת

א' כיון שאסור לאפות יותר משיעור חלה וממילא ראופין מעט פחות ואם כן אין בכל עיסה שיעור חלה ואסור לפרוש ממנה חלה ושמא תאמר נפריש בלא ברכה מפני הספק אך גם זה א"א דשמא אח"כ יתן מצה שמכמה עיסות לתוך כלי אחת והכלי יצרפן לחלה ויתחייבו מרינא בחלה והוא יסבור שכבר לקח חלה ואם לא היה בכל אחת כשיעור הרי החלה שנמל אינו כלום ונמצא שיאכל טבל ולכן אין להפריש מכל עיסה בפ"ע וכיצד יעשה אם יש הרבה עיסקים ועושים כמה עיסות יקח שתי עיסות וידבקם זו בזו במקצת כדין המבואר ביו"ד סי' שכ"ה ואם העיסות קשים יניח קצה האחת על קצה השנית ויתחך משתיהם חלה ויברך וישליכה לתנור אמנם זהו דבר רחוק להפריש מן העיסה כי הומן כהול שמא התחמין העיסה ולכן אף שלכתחלה מצוה להפריש מן העיסה מ"מ במצה נהגו כל ישראל להפריש אחר האפיה מהמשע שנתבאר :

ב' וכיצד יעשה יתן כמה עיסות כלומר המצות האפיות מכמה עיסות לתוך כל אחד או לתוך שאר כלי שיש לה אוגניים והכי קיי"ל דהספ מצרפן לחלה כמו לישה וישול חלה ממצה אחת ויצא על כולן ויזהר שלא יצאו מאוגני הכלי דאלו שיצאו אין הסל מצרפן אא"כ נתן עליהם סדין מלמעלה שהסדין תקוף כל המצות והו"ו ג"כ כמו צירוף כלי וכנתנית סדין א"צ לכלי וכן אפילו אם היה ככל עיסה כשיעור ורוצה להפריש מאחת על כולן יכול לעשות כן ובכה"ג א"צ אפילו צירוף כלי אלא שהיו סמוכות זו לזו ואע"פ דחלת ח"ל א"צ הקפה דקיי"ל חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש זהו בעיסה אחת אבל לא בשני עיסות :

ג' ונמצא לפ"ז מדרגות אם יש בעיסה כשיעור חלה ואפאה יכול לאכול ואח"כ יפריש זהו בח"ל ולא בא"י במ"ש ביו"ד שם ואם היו שני עיסות או יותר ורוצה להפריש מאחת על כולן אסור לו לאכול עד שיפריש חלה ימסמך כל המצות זל"ז ומפריש מאחת על כולן וא"צ צירוף כלי ואם אין בכל עיסה כשיעור חלה צריך צירוף כלי או כיסוי סדין כמ"ש וקודם שמצרפן בכלי אחת מותר לו לאכול מכל אחת שהרי פטורין מן החלה אבל לאחר שנתנן בכלי אחת או

מהגקצות רשמי יפריש מאותן שכבר נפטרו והוא מפריש מן הפטור על החיוב ולכן בהכרח לאפות עוד עיסה ולצרפה לכל המצות וליטול ממנה על כולן וכן הפנה פשוט אצלינו כשמקבצין מצות למעות חטים מכל בעה"ב שנים וג' מצות :

יא האמנם מה נעשה להמצה הכתושה לאכול ממנה ביו"ט שהרי יש בה סכמה עיסות ושמה מה שיאכל יהיה מעיסה אחת שיאכלנה כולה וכשיטול במוצאי יו"ט חלה הלא לא תפטור את מה שאכלו ביו"ט מן הכתושין ולאפות עיסה ביו"ט ולצרפה כמ"ש אין אנו מורגלים בזה לאפות מצה בפסח עצמו ואצל ההמון הוה זה כדבר תמורה ולכן אם ביכולתו לשאול על יו"ט מצה כתושה משכנו ושישלם לו בחוה"מ כשיטול חלה מה טוב ואם לאו בהכרח שיאכל ולשייר גם מהכתושים ולצרפן במוצאי יו"ט להמצות ויטול מכולן חלה אחת ואע"פ שיש חשש שכתבנו שמה יאכל מעיסה אחת אמנם בהכרח צריך לסמוך על סברת יש בילה כבר דק והוה כל הכתושין כחתיכה אחת (כנלע"ד) :

יב ודע שיש מי שסובר שכשם דבעיסה אחת אוכל והולך ואח"כ מפריש כמו כן בעיסות שלא היה בכל אחת כשיעור ונתחייבו על ידי צירוף של גם כן אוכל והולך ואחר כך מפריש דצירוף של הוה ממש כלישה אחת (הגנ"ז סעיף י' כ"ס ז"ח וסר"ח) ויש חולקין בזה וס"ל דבזה אסור לאכול קודם הפרשה וצריך לתרום דווקא מן המוקף ורק כנלוש יחד א"צ מן המוקף ולא כשנצטרפו ע"י צירוף של (כ"ס כ"ס ח"י) וכן נראה עיקר שכן משמע מתוס' וראשונים דצירוף מ"א אינו מועיל רק להחייבן בחלה ולא דלהוי ממש כעיסה אחת לענין אוכל והולך ואח"כ מפריש :

יג ודע שיש מחלוקת בצירוף של אם צריך שיגעו המצות להדרי או אפילו מונחים מפורדים שאין נוגעין זה בזה והמנהג הפשוט שכולם נוגעים זה בזה אך מעיקר הדין נראה שא"צ נגיעה וזהו כשאין בכל אחת כשיעור אבל אם יש במקצתן שיעור חלה צריכין נגיעה מדינא (עמ"י סק"י) ואין חילוק בברכת החלה בין פסח לכל ימות השנה ותמיד מברכין אקב"ץ להפריש חלה ויש שבפסח מברכין להפריש תרומת חלה ואין המנהג כן אצלינו (עמ"י סק"א כ"ס דרישה) :

יד והנה כששכחו ליטול חלה קודם הפסח וביו"ט הא אסור ליטול חלה אם נתחייב בחלה קודם יו"ט כמ"ש בס"י תק"ו ולכן אם הצירוף של היה ביו"ט ולא מקודם היה מותר ליטול חלה ביו"ט כיון דהחיוב בא ביו"ט כשלא היתה בכל עיסה כשיעור חלה ועד יו"ט היו מפורדים וביו"ט הניחום בכלי אחת אך דבר זה לא שכיח וע"פ רוב אחר האפייה מניחים אותם בכלי אחת וא"כ נתחייבו מעו"ט וכיצד יאכל ביו"ט לפי דיעה אחרונה שבסעיף הקודם דמה שע"י צירוף של לא אמרינן אוכל והולך ואח"כ מפריש ואפילו לפי דיעה ראשונה אינו אלא כשכל המצות הונחו בכלי אחת אבל אם חלקן בשני כלים גם לריעה זו אין תקנה שיאכל ביו"ט מכלי אחת ובמוצאי יו"ט יסמך כלי לכלי ויכסן בסרין ויטול חלה דשמה יטול או מהכלי השניה והיא לא פטרה את מה שאכלו שהרי לא היו בכלי אחת אך בזה יש לזוהר שיטלו חלה מהכלי שאכלו ביו"ט אמנם כבר כתבנו שהעיקר כדיעה אחרונה :

יז הלש עיסה ביו"ט של פסח כיצד יעשה בהפרשת חלה דאם יפריש מהעיסה הלא אסור לו לאפות ביו"ט מפני שאינה ראויה לאכילה לכהן שכולנו בחוקת טמאים בזמנ'ו ולשרוף החלה ג"כ אסור ביו"ט שאין שורפין קדשים ביו"ט ולהניחה כך תחמין ולפיכך לא יפריש חלה מהעיסה עד אחר האפייה שהרי ביכולתו ליטול חלה מעט מכל אחת וממילא דכולם מותרים באפייה ואז אם אפילו אח"כ יטול חלה שלימה לחלה על כל הפת לית לן בה (רש"י מ"ו.) וחסב וקרא לה שם בעורה עיסה ימילנה לצונן שלא תחמין ויעמדו המים במרתף (עמ"י סק"ז ע"כ ז"ע ח"ט יש לסמוך על זה בזמנ'ו ותמה עליו ח"י כסק"י ח) :

יח ולכן התקנה לזה שיאכלו ביו"ט מצות שלימות ולהניח מקצת מכל מצה ולא דווקא שלימות אלא כלומר חתיכות גדולות ולשייר מעט מכל חתיכה ובמוצאי יו"ט להניח השוורים בתוך כל המצות שיהיו כולם בכלי אחת או כחמיו סרין ויטול חלה מן השוורים וממילא דהוה כחלת ח"ל שאוכל והולך ואח"כ מפריש כיון שמשיר מכל מצה שאוכל ואין חובה ליטול דווקא מן השוורים אלא דעדיף יותר כשיטול מן השוורים :

יט וכתב רבינו הר"מ בסעיף ב' דאם יש כהן קטן שלא ראה קרי או גדול שמביל לקריו מותר לאפות החלה בשבילו וי"א שאין מאכילין חלה בזמנ'ו לשום כהן עכ"ל ובזוהר הדברים הוא ביו"ד סי' שכ"ב ואין אנו עושין כן לכן אין להאריך בזה עוד כתב די"א שמותר ביו"ט ללוש פחות מהשיעור כדי לפטור עצמו מן החלה עכ"ל ואין אנו אופין ביו"ט :

תנה לישת המצות בערב פסח. וכו' ד' מעיפים :

מלות ומוריס) וכיון דפסח אינו נשחט עד אחר ו' שעות אף מצה כן אבל רבינו אליעזר הגדול ורבינו שמואל הבהן התירו אך לכתחלה יש לזוהר משום חביבה מצוה בשעתה

א' כתב הטור אין מתחילין להתעסק בפת ביד עד אחר ו' שעות ואינא בתשובה מעשה באחר שאפה קודם וכו' ואסרו רבותינו המצה דאיתקש לפסח (על

לדבר חידוש וז"ל ואני ראיתי כברצלונא מהמדקרים שהיו אופין כל מה שצריכין למועד מקודם המועד שאם יתערב עמו משהו מחמץ יתבטל קודם איסורו עב"ש והוא כמנהג שלנו וכתב זה לדבר חידוש ולכן כשהיו אופין בכל יום ולאכול פת חמה א"כ למה יגרע מצת מצוה שלא יאפו אותה סמוך לאכילה והיינו אחר חצות ומה גם שכתבו דבמרור יש ארס והחסימות מנטל להארס (ח"צ סס) ולכן אפו סמוך ללילה וגם משום חביבה מצוה בשעתה וגם כדי שיהנו מהמצה בערב דפת חמה טוב הרבה יותר מפת צוננת דהם אפו מצות עבים לא כשלוש והצונן קשה לאכילה והוה הידור מצוה וההיקש שאמרו הוא לאסמכתא בעלמא ולזכרון לקרבן פסח וזה שאסרו למי שאפה קודם שש הוא למיגדר מילתא כדרך הקדמונים שהיו זרזין במצות וזהירים במנהגי ישראל אבל אצלינו שאופין קודם הפסח אין מעם למנהג זה ולכן באמת האידנא רק קצת מהמדקרים נוהגים בזה וכל ישראל אין יורעין מזה כלל (כנע"ז) :

ד וז"ל רבינו הב"י נוהגים שלא ללוש מצת מצוה בע"פ עד אחר שש שעות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח ובי"ד שחל בשבת לשין בע"ש אחר שש שעות עב"ל והיה להם עוד מנהגים שהיו אופין הג' מצות של הסדר מעשרין אחר והיו מסמנים עליהם לדוע איזהו ראשון ואיזה אחרון וכמ"ש בס"י תע"ה והיו אופין עוד מצות ונקראו ספקות כלומר אם הראשונות יפסלו יהיו אלו תחתיהם ובעת שהיו אופין כיו"ש היה אסור לאפות מיו"ט ראשון לשני ועל כי אצלינו אינם כל אלה לכן אין מהצורך לכותבם (ע"ש על הגר" שניארס ואלוי זימוו היה עוד זכר לזה ולא כן עתה) :

כשעתה ואבי העזרי הביא בשם תוספתא יוצאין במצה ישונה וכו' וכתב דירושלמי פליג וכו' וכיון דירושלמי אסר ראוי להחמיר וכו' ושבת כע"פ יאפו כמור"ש וכו' וא"א הרא"ש וז"ל היה אופה מע"ש וכו' עב"ל וכיוצא בזה כתבו המרדכי בספ"ק הפסחים וא"ז הגדול (סי' ר"ג) ומסקי' להותר ע"ש :

ב ומאד מאד תמוה דעת האיכרים דההיקש לפסח אינו אלא לאכילה ולא לעשייה דאל"כ לידחי שבת כמו פסח ועוד דמשנה מפורשת היא שיוצאין בחלות תורה וחלות תורה אסור לאפות בע"פ מפני החמץ שבה וגם בירושלמי מפורש להיפך והוא בפ"ב (כ"ג ד') שאומר מפני שלא דקדק בהמצה אבל אם דקדק כשר וכבר השיבו מענות אלו על האוסרים וקצת יש ליישב דהנה ההיקש אינו אלא לראב"ע דס"ל הפסח אינו נאכל אלא עד חצות ואמרינן בשלהי פסחים אמר רבא לדברי ראב"ע אבל מצה אחר חצות לא יצא ידו חובתו דאיתקש לפסח ע"ש ולפ"ז אפשר לומר דמשנה דחלות תודה והתוספתא והירושלמי אתיין כר"ע דפסח נאכל כל הלילה ולפ"ז א"צ היקש לזמן האכילה שהרי כתיב בערב תאכלו מצות דמשמע כל הערב ולכן לראב"ע צריך היקש ממילא מקשינן גם והספיקה ולר"ע אינו כן והרמב"ם בפ"ו פסק כר"ע והתוס' ספ"ב דמגילה ובספ"ה דובחים פסקו כראב"ע ולפ"ז י"ל דאלו הגאונים סכרי כתיב' ולכן הרמב"ם לא הזכיר זה כלל ואי קשיא דא"כ גם אפייתה תדחה שבת ל"ק כלל משום דגם לחמי תודה וכל המנחות אין דוחין שבת :

ג ויותר נלע"ד משום דזה ירוע שבזמן הקדמון לא היו אופין כל המצות קודם הפסח אלא היו אופין בכל יום מימי הפסח פת ליום זה עד שהמור כתב

תנ"ט דיני לישא . וכו' מ"ז סעיפים :

דווקא בחלון פתוח אבל אם אין החלון פתוח אף שהשמש נכנס דרך החלון כהזכוכית של החלון מותר ללוש (סי' סק"ג) ויא"ג דלעיל סי' תנ"ה לענין המים אסרו ככה"ג מים שאני דנתחממים מהר משא"כ העיסה אינה מתחממת ככה"ג (סס) :

ג ויראה לי דיני חלון שנתבאר לאו כללא הוא וזה לא נזכר בגמ' והפוסקים כתבו לפי אייר מדינותיהם ואיחזו כמדירתנו אנו יודעים בחוש דלפעמים השמש מזה בזוכית החלונות עד שמתחממת הרבה העיסה שעל השלחן שהנשים עורכות ומחוייבים לסתום הזכוכית של החלונות באיזה דבר אם לתלות איזה מכסה על החלון או לסתום בהרלות שמבחוץ שקורין לאר"ץ וכן להיפך אנו רואים בחוש דכשהתדר קמן ומפני ההמק התמירו רבה החסימות כההדר עד שנטפל זיעה מהעוקקים ונחלשים ואין להם כח לעפוק וכשפותחים חלון ינשב הרוח ויקרר האויר ויתחוקו העוסקים

א אין לשין עיסה של מצה בחוץ במקום שהחמה וורחת שם מפני שחום השמש מחמם העיסה אפילו תבא לידי חימוץ אבל במקום הצל מותר ללוש אפילו תחת אויר הרקיע והוה כשאנו יום המעונן אבל ביום המעונן אסור דזיבא דעיבא כול' שימשא (זומא כ"ח .) שהשמש בוקעת בכל סדקי העננים ואם עבר ולש תחת השמש ונראה שנתחמם קצת גם בריעבד אסור (עכ"מ) ונלע"ד דביום המעונן כמדירות הצפוניות שלנו מותר בריעבד שאנו רואים בחוש שאין שם חמ"מות וכפרט קודם הפסח שאו עדיין קר האויר נגד אצלינו :

ב וכן יש לזהר מללוש בבית נד חלון פתוח ולא מיבעיא כשהשמש נכנס כהחלון אלא אפילו אין השמש נכנס בחלון משום דחיישינן שמא יתכסו השמים בעבים ולא אדעתיה דכבר נתבאר דיומא דעיבא כוליה שמשא אבל בחוץ לא חיישינן לזה משום דודאי ירגיש כשתתכסה השמש משא"כ בבית לא ירגיש וכתבו

ודיעה ראשונה מוכחש בחוש (ח"י סק"י והגר"א סק"ה והגר"ז סק"י י) אלא שמ"מ יש להחמיר לכתחלה כסברא הראשונה (הגר"ז) והנה בכאן הריעה האחרונה הוי קולא אבל לענין מליחת בשר הוי חומרא דשיעור מליחה הוא כשיעור הילוך מיל וא"כ לדיעה ראשונה די ב"ח מינוטין ולריעה אחרונה צריך כ"ד מינוטין ועמ"ש ביו"ד סי' ס"ט :

ז ויש להחמיר ולמהר בענין עשיות המצות שהרי יש מי שסובר שאסור לשהות כשיעור מיל מתחלת הלישה עד האפייה כלומר עד הנחה בתנור וחשיבין בהומן הוה גמ מה שעסקו בהעיסה (כ"ח נספ ריא"ו) ועם כי אין הלכה כן מ"מ במצה ראוי להחמיר ועוד דהו וודאי גם אליבא דדינא שא"צ שתשהה בלא עסק כדי הילוך מיל רצופים אלא אפילו השהה מעט וחזר ועסק והשהה מעט מצטרפין השניות אם היו ביחד כדי הילוך מיל וכ"ש אם הבצק מונח במקום חם שמדינא ממחר להחמיץ בהרבה פחות משיעור מיל וכן אחר שנתעסקו בהבצק ונתחמם כידים ממחר להתמיץ קודם הילוך מיל ולכן יהיו מהירים וריוזים באפיית המצות ואין להתחיל להעריך המצות עד שיגרומו התנור כדי שלא תהיה העיסה בלא עסק :

ח והירות הרבה יש במצה והיינו שהעריבה שלשין בה אם היא של חרס צריך ככל רבע שעה עריבה חדשה שהרי איא לנקותה ולכן אנו לשין בשל נחשת או נחשת מוהב משקין שקורין מע"ס שהם חלקים ובכל לרוחצם ולנקותם ויזהרו שלא יהא בהם מלאי שבסדקי המלאות נטמן מעט בצק וכשיעשו שנים ונ' עיסות יחליפו באחרת והראשון ינקוהו וגם יזהרו שמי שנותן הקמח לתוך המידה לא יתן המים והמים לא יעמדו אצל השק של קמח והאשה הלשה תנקה ידיה תדיר וכשתלוש תהיה עיניה בהעיסה ולא תדבר עם נשים אחרות באופן שהלישה הוא כלאחר יד ותזהר ללוש הימב הימב שלא ישאר קמח בהעיסה :

ט ותזהר כשהעיסה רכה לכלי להוסף בה קמח מפני שאותו הקמח אינו נלוש יפה ושמה לא יתאפה יפה וכשיפול במרק יתחמץ ולא הותר להוסיף קמח רק כל זמן שלא נתערב הניבול אבל כשהעריבה ונעשית עיסה אסור להוסיף וכיצד יעשה כשהעיסה רכה יניבול עיסה קשה אחרת ויערבנה עם הרכה דעיסה בעיסה מותר לערב שהרי שניהם נלושים יפה ופשוט הוא דדוקא אחר יעשה עיסה הקשה אבל האשה שלשה אין לה לעשות שתי עיסות כאחת שאין הידים מספיקות לזה אבל שתי עריבות שהם עיסות מועטות יכולה לעשות שתיים כאחת אחרת בידה הימנית ואחת בהשמאלית ויזהרו שלא להשהות עיסה וכלי הגלגול שקורין קאצילק"ע תחת השחי ששם המקום מחומם וכן יזהרו לנקות תדיר השלחן שעורכוין שם והגלגל והידים מפרורי בצק הנרבק שם ונהגו לרקור המצות בגלגל

העומקים וגם על הבצק תעבור הרוח ותקררה ובלבד שלא תהא השמש כנגדם וכן המנהג :

ך אם לשין המצה במקום זה ונושאין לאפותה בבית אחר הרחוק ממקום זה לא ישא את המצות מגולים תחת אויר הרקיע אלא יכסה אותם באיזה דבר קל ואם יש חשש שנרבק קצת בצק להביסוי לא יכסה בה פעמים הרבה (מג"א סק"ז) וכן המים או הקמח לא ישא תחת אויר הרקיע בלא כיסוי ולא ילוש סמוך לפי התנור מפני החום העולה לשם מפני התנור ואצל דופן התנור ג"כ אם עולה הכל מדופן התנור אסור ללוש שם ואם לאו כגון שהדופן עב ואין כצד החצון של הדופן חום הרבה מותר והכל לפי ראות עיניו (עמ"י סק"ט) וכן יש לזהר אצלינו שמשמים המצות לתנור ע"י קנים דקים למהר להשים המצות לתוך התנור ולבלי להשהותם על הקנים שיש בהם חמימות ובקל שתבא לידי חימוץ וגם חובה להכין הרבה קנים כדי שאם יתחיל האחר להתחמם יעמידנו במקום קר שיתקרר ויקח קנה אחר מצונן עד שיתחמם קצת ויעמידנו במקום קר ויקח קנה אחר וכן יחליף כסדר עד שלא יבא הקנה לידי חמימות ויזהרו שגם העריכה שקורין וועלנעריין וגם הסמופלע"ן שקורין רעדלע"ן לא יהיה אצל התנור וטוב שעסק המצה יהיה בחדר גדול שהאייר שולט שם :

ך לכתחלה לא יניחו העיסה בלא עסק אפילו רגע אחת דכל זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ועסק מקרי לישה ועריבה והסמופלע"ן אם הם בחוק מקרי עסק ואם ברפיון עסק מקרי עסק ויזהרו מלהשים היד על המצה הרבה דהיד יש בה חמימות וכמה תשהה העיסה בלא עסק ותבא לידי חימוץ כתב רבינו הב"י בסעיף ב' דהוה רביעית שעה וחלק עשרים מן השעה וזהו י"ח מינוטין ופעמו משו' דבגמ' (מ"ו.) אמרו שיעור הילוך מיל ומהלך אדם בינוני ביום עשרה פרסאות שהם ארבעים מילין ובכל פרסה ד' מילין והיום הוא י"ב שעות ונמצא דמניע לכל שעה ג' מלין ושליש מיל ומיל הוא אלפים אמה ובכל שעה יש ששים מינוטין ומניע לכל מינו"ט מאה ושנים עשר אמות בקירוב ומניע ליו"ח מינוטין שני אלפים אמה וי"ב אמה לפי חשבון מאה ושנים עשר ואינם בשלימות רק בקירוב והוי אלפים אמה בצמצום ושיעור שעה הוא חלק כ"ד מן מעל"ע שלם דהיינו יום ולילה : ן אבל הרמב"ם והרע"ב כפי' המשנה פסחים פ"ג כתבו דשיעור מיל הוא שני חומשי שעה וזהו כ"ד מינוטין דחומש מששים מינוטין הוי י"ב ושני חומשין הוי כ"ד דאינהו חשבי מהנץ ועד השקיעה הוי"ב שעות והחילוך הוא ל' מילין דעשרה מילין הולך קודם הנץ ולאחר השקיעה כדאיתא בפסחים [ג' ד.]. ונמצא שכשתחלק ל' מילין ליו"ב שעות שהם ששים חומשי שעה יגיע לכל מיל שני חומשי שעה וכ"כ המהרי"ל (ע"א סק"ג) ולפי' זה הפכימו הגדולים שכן עיקר

הרבה לנייר וצריך לכל מצה נייר חדש או על צד האחר אך יותר טוב לגלגל על השלחן מעל נייר (וזכר המג"א סק"ג מורק שנסדק שסתמו וזה מהר"ל להרחיב הסדק ולגררו יפה ולהפעל ולסתום הסדקים ויחליקם ע"ש ויש להרחיק ח"ע מעריכה או ממרדה ט"ס נה סדק ומ"ג מסדן לא ידענו מה הוא ע"ש):

יך ודע שאע"פ שיש שיעור לחימוץ כדי הילוך מיל כמ"ש מ"ם אם רואים בבצק סימני חימוץ אסור ט"ן התורה אף שאין בו הזמן שנתבאר ואלו הן סימני חימוץ כגון שנעשה סדקים בהעיסה ואפילו לא נתעברו הסדקים והנה בזה אלא אחד הולך הנה והאחר הולך הנה הוה חמץ גמור וחיבובין עליו וכה"ל ואם אין בו סדק אלא הכסיפו פניו כלומר שנשתנה מראיתו כאדם שעמדו שערתיו הוי ג"כ חמץ אלא שהאוכלו פטור מכרת וכן אם התחילו בשני עיסות כאחד והאחת נתחמזה אסרה גם השנייה אפילו אין רואין בה סימני חימוץ ואפילו לא שהתה שיעור מיל משום דוודא החמיצה ויהוה שלא להניח מצה אחת על חבירתה דכך פמהרין להחמיץ כללו של דבר שצריכין הרבה והירות וזריות במצה :

לן כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ג' אם האשה שהיא לשה מקטפת היא כמים לא תקטף באיתן המים שמצננת בהם יריה מפני שהם מתחממים ומחמיצין את העיסה אלא יהא לה כלי אחד מלא מים שתקטף בו וזמיה בעברה ולא צננה יריה מותר ואם לש אחר זמן איסור חמץ אלו המים עם שאר המים שרוחצים בהם העריבה לא ישפכם אלא במקום מדרון כדי שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיץ עכ"ל אבל קודם זמן איסורו לא חיישינן לזה (ע"ז סק"ה) ועכשיו לא ידענו כלל מקטיפת מים ואדרבא הנשים שומרת שלא יבואו מים על העיסה ועושין זה מפני העדר ידיעתן בדין זה שאדרבא המים הצוננים מעכבין החימוץ ונ"ל המפני שהמצות שלנו דקין לכן א"צ לקטפת מים :

לן ודע דאם שני בע"ב אופין בתנור אחד ויכול להיות שיתחלפו המצות של זה לזה נכון שיאמרו כל מי שיניע מצה שלי לידו יהיה לו במתנה (כ"י ומג"א ס' ת"כ סק"ה) וכן אם יש חשש בהריחים אי בחנות שנתחלף של זה לזה יאמרו ג"כ כן (סג) כדי לצאת מחשש מצה גזולה כמ"ש בסו"ת תנ"ד אמנם בדויעכר גם בלא אסירה מסתמא מהלו זל"ז אך אצלינו אין אופין שנים בתנור אחד :

תם דיני מצות מצוה שעל הסדר . ובו ח' סעיפים :

בגלגל ברזל שקורין רעיד"ל והמצות נתונות על מתכת שקורין בלע"ך ויהרו העוסקים שלא יאכלו לחם חמץ בעת שיעוסקים בהמצות ויאכלו מיני קטניות או תפוחי אדמה וכיוצא בהם והכא לשחר מטייעין אותו :

י אם הוסיף קמח בעיסה אין לאסור בדויעכר רק יוהר ללושם יחד יפה יפה (עמ"י סק"ה) ואם נראה שעבר אבק קמח על איזה מצה יש ליוהר לאכלה יבש שלא תכנס כמים ואם המצה כבר עשויה ואין מקום בתנור לאפותה ומוכרחת לשהות איזה מינוטין טוב שתחזור ותשברה ותחזור ותלוש ותגלגל כדי שלא תשאר המצה בלא עסק אבל לכתחלה אין לשבר המצה ולחזור וללושה ולגלגלה :

יא וזה לשון רבינו הרמ"א בסעיף ד' הכלים שמתקנין בהן המצות והסכין שחותכין בו את העיסה יגררם תמיד בשעת עשייה שלא ידבק בהם הבצק ולאחר עשייה ידיחם וינגסם היטב לחזור ולתקן בהם פעם שנית וזהו עדיף מפני כמה שנוהגין לגררן כי א"א לנקותן היטב ע"י גרירה והמחמיר יגררן ואח"כ ידיחן עכ"ל ואצלינו מגרדין בהתיכות וכוזיה דמתגנרת היטב ואנו אין נוהגין כלל בהרחת מים :

יב וכתב עוד שביו"ט מותר לגרר ע"י אי' והגרירה שבות ואמרי' לא"י שבות והוי שבות דשבות במקום מצוה ומותר ואם לירכא א"י ישילם בזונן או יתנום לתנור שיאפה בבצק שעליהם והעריבות מותר להדיח בעצמו שהרי ראויים לאיזה תשמיש של אוכל נפש ומותר ביו"ט וכן כל כיוצא בזה וכתב עוד שיש ליוהר בעריבה שלשין בה שלא יהא שום גומא או סדק שלא יוכל נקרו אחר הלישה ותחמיץ ואח"כ כשחזור ולש בו מתערב בבצק ולא יתן העריבה על כך או כסת צמרי בשעת הלישה שמוחם העריבה אבל על של עור שרי עכ"ל ואצלינו אין אופין ביו"ט אמנם כשאופין ביו"ט וכן בע"פ אחר חצות צריך לבטל הפרורי חמץ קודם שיחמיץ וכך נהגו לומר פרורים הפקר והווקא קודם שיחמיץ דאח"כ אינו ברשותו וע' בסו"ת ת"ם סעיף ה' :

יג המגלגל שקורין קאצלק"א אצלינו הם של עץ חלקים ויש מאפיין במתכות ויש של אבנים ויש של זכוכית והם חלקים ומקררים וכן השלחן שמגלגלין עליו ויהרו שיהא מרף אחד כדי שלא יהיה סדק ויראו שיהא חלק ויש שמגלגלין על מתכת ויש על אבנים וטוב יפה הוא כידוע אך על נייר לא יגלגלו כי הנייר מתנדר ואינו יפה לגלגל והמגלגלין על נייר אסור לגלגל על אותו נייר מצה אחרת כי הבצק מתדבק

לו עשה לשם כך וכך הוא עושה על דעת עצמו וכ"כ הרשב"א בתשו' (סו"ת ל"ו) וגם המחנה והקצירה צריך לשמה כמ"ש בסו"ת תנ"ג אלא שיש דיעות בזה אם צריך גם

א כתבו המור והש"ע אין לשון מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י א"י ולא ע"י חרש שומה וקמן עכ"ל וכבר בארנו זה בסו"ת תנ"ג דהמעם משום לשמה ואפילו אומר

גם משעת קצירה ובגמ' יש פלוגתא בזה (ודברי הט"ז סק"א תמוהים וכמ"ס סע) :

ב וכן לא יסייע אחד מאלו בשום מלאכה מן המלאכות השייך לזה ומיהו כתבו הפוסקים דאם א"א בלעדי הא"י יעמוד ישראל על נביו ויאמר לו עשה לשם מצות מצה כמו שפסק הרא"ש לענון צציה לעיל סי' י"א (כ"ה ומנ"א) ומ"מ יראה הישראל לסייע מעם ודע דקמן עדיף מכל אלו שהרי יבא לכלל מצות (סע) וכך דברים אלו אינן אלא במצת מצוה ולא במצה של כל ימי הפסח וכבר כתבנו בסו' תנ"ג שהר"ף והרמב"ם יש להם שיטה אחרת בשימור דמצה ולדידהו אין הפרש בין מצת מצוה למצה של כל ימי הפסח ע"ש הטוב : ג חרות זהו שאינו שומע ואינו דובר ושומה כמשמעו ונדר השומה נתבאר ביו"ד סי' א' וקמן הוא כמשמעו שלא הגיע לי"ג שנים ויום אחד ויש מי שאומר דקמן מקרי כשאין לו דעת אבל כשיש לו דעת שיבין מה שאומרים לו שיע"ה לשם מצוה מותר לכתחלה (ט"ז סק"א) ולעני"ד נראה דוודאי כל דבר שצריך לשמה צריך י"ג שנה ויום אחד (וכ"י ה"ר) ויראה לי דסומא ושכור אסורים לעסוק בלישת מצה ועריכתם אף כמצה שאינה של מצוה דהסומא לא יראה לאסוף כל הבצק ביחד ובין כך יבא לידי חימוץ והשכור פשיטא שאינו יודע היטב מה שעושה אפילו לא הגיע לשכרותו של לומ : ד אע"ג דיכול לאפות מצת מצוה ע"י שליח מ"מ אם אפשר לו בעצמו מצוה בו יותר מבשולחו והרא"ש ז"ל היה עומד על עשייתם והיה משתדל במצת מצוה ומורו העוסקים ומסייע בעריכתם וכן ראוי לכל אדם להטפל ולעסוק בעצמו במצוה הגדולה הלזו (ונכסס הארז"ל כתב הט"ז שתקן גדול הוא שיטמול במנהו זו עד שיזע"פ ט"ט) :

ה הלש אחר זמן איסור חמץ יאמר בשעת לישה כל פירורים שיפלו בשעת לישה ועריכה וכן בצק הנדבק בכלים אני מבטל אותם כדי שנמצא שמכמלן קודם חימוצן דלאחר חימוצן אינו ברשותו לבטל כיון שהוא אחר זמן איסורו ולאחר נטר הלישה והעריכה יכבדו המקום שלשו ושערכו שם ואע"ג דפירורים כלא"ה אפקורי מפקר להו גם בסתמא אמנם חיישינן שמא יתקבצו כל הפירורי לישה ביחד ויהיה דבר חשוב ולפיכך

תסא דיני אפיית המצות . ובו י"ג סעיפים :

צריך לבטל ולא דמי לפירורי לחם דאין מתדבקין יחד ולא חשיבי (מנ"א סק"ז) והעולם נוהגים לומר פירורים הפקר וכתבו דאינו מועיל לרשון זה משמע דמעצמן הן הפקר ואינו כן אלא צ"ל יהיו הפקר (סע ועי"ז סק"ג) אבל באמת נכון המנהג דבחמץ בגילוי דעתו סני כמ"ש בסו' תל"א בעניין עיקר הכיטול ובפרט לגבי פירורים דבלא"ה הוי הפקר (עמ"ל סק"ז שתיקן מטעם דהפקר הוי כנדר אך כנר בל"מ סו' רע"ג סעיף ד' דאין סוס ענין הפקר לנדר ע"ש) :

ך בימים הקדמונים היו נוהגים לעשות סימנים על הג' מצות שעל הסדר וקורין להראשונה כהן שמברכין עליה המוציא ולהשנית לוי על יחיץ ולהשלישית ישראל על כורך ועכשיו לא נהגו כן לפי שאין כדאי להשנות המצה קידם אפייה ולעשות הסימנים דאין עושין סריקין המצוירין בפסח כלומר לעשות ציורים על המצות לפי שהוא שוהה בעשייתן ויבא לידי חימוץ ואפילו ע"י רבם אסור ואין חילוק בין בעה"ב לנחתום אף שרגיל לעשות כן ואינו שוהה בעשייתן מ"מ לא פלוג רבנן ואסרו כל הציורים ומ"מ בדיעבד אם עשו לא נאסרה המצה בזה אם לא שהה בציורו ומותר לכתחלה לאכלן והניקורין שעושין שקורין רעדלע"ן זה אינו ציור ואדרבא נעשין מהר והוא עסק של הבצק ומעכב החימוץ ומעכב שהמצה לא תנפח בתנור וטוב וישר לעשות כן :

ז אין עושין מצה עבה טפח שכשהיא עבה כל כך יש לחוש שלא יטמא האש באמצעותה מהר ויבא לידי חימוץ ובדיעבד מותרות באבילה (מנ"א סק"ד וסו' סקי"ד) ופחות מטפח מותר דקים להו לחבמים שהאור שולט שם ומ"מ אנהנו נוהגים לעשות המצות רקיקים דקים ולא פת עבה כשאר לחם דהרקיקין אין ממהרין להחמיץ : ח הקדמונים אסרו לעשות מוליחות כפסח והיינו למלאות העיסה בבשר ובצים כעין פשטיד"א שמעכבים האפייה וקרוב להחמיץ ועוד שהליחה היוצאה מהם הוי כמי פירות וימי פירות עם מים ממחר להחמיץ כמ"ש בסו' תס"ב ואפילו בדיעבד יש לאסור אבל אם נתן לתובה ורעונים אפילו אינם כתשים מותר באבילה בדיעבד שזה אינו מעכב האפייה ולכתחלה אסור ומימינו לא שמענו ולא ראינו לעשות כן (והט"ז סק"ז אסור גם נדיעבד) :

מועיל כשלא היתה כוונתו לשם הבשר פסח דוודאי לא השגיח שיהו הנחלים על פני כולו ואפשר שהיה כן שלא הלכו על פני כולו ומ"מ בדיעבד כשאפו מצה יש להתיר ככה"ג כשהסיקו כמה פעמים אף שלא לשם הכשר דקרוב הוא שעכ"פ פעם אחת היו הנחלים על פני כולו אבל אם הסיקו היטב אחד שלא ככוונת הבשר אינו מועיל אף בדיעבד (מנ"א סק"א ומה שמדמה להלכ

בשעות תמימי דעס אופין ומשלין כללים ולא בתנור עלמו
מח"כ חזן ומלה ונ"ע ודו"ק :

ב והנה מעיקר הדין כשמיסקין התנור לשם הכשר
יותר בהיסק זה לאפות מצה ומ"מ אין המנהג כן
דלאחר היסק של הכשר אין אופין בה אלא עושין היסק
אחר למצה אחר שתצטנן התנור ומנהג יפה הוא וטוב
וישר לעשות כן דשמא היה שם חמץ בעין ונשרף
ואיתו האש מועיל להמצה ונמצא שנהנה מחמץ אך
מעט זה לא שייך דאם אחר זמן איסורו כמ"ש בס' תמ"ה
ועוד יש מעט דאם יאפה היסק זה כי לחוש שלא
יסיק הרבה כדי שלא יתרח הפת ועם כי לא נמצאו
גזרות אלו בנמ' מ"מ כשנהגו מעצמן כן מנהג כשר
וישר הוא (עמ"ל סק"ג עטור ג"כ מכשר ומלכ ע"ש וזכו
ג"כ מהטעם שכתבנו בסעיף הקודם ודו"ק) :

ג ויש נהגים לעשות כהתנור קרקע חדש ומנהג יפה
הוא ובוה א"צ היסק ואע"ג שיש בליעת חמץ למעלה
ומן הצדדים אך לזה די ההיסק שייסיקו לאפות המצה
שהשלהבת יעלה שם ויפליט (מ"א סק"ג) ולכן להתשמש
שעל התנור ובצדדי התנור אינו מועיל זה וכמה תהא
עובי הקרקע הדרשה כתב הלבוש כעובי אצבע ומעמו
נראה דאפילו בדבר מאכל לא נכנס יותר מעובי אצבע
כדי נטילה כמ"ש ביו"ד סי' ק"ה ובחמץ ליכא שמנונית
שיעפוע ככולו :

ד טפא של חרס חדשה וזהו כלי שמסיקין תחתיו
מלמטה ואופין עליו מלמעלה ואינו מצוי אצלינו
יותר לאפות עליו מצות דכיון שהאור שולט תחתיו
הוא נרתח יפה אע"פ שאין השלהבת עולה על גביו
והפת נאפה מיד ואינו בא לידי חימוץ ורק יש לזהר
להסיק תחתיו תחלה עד שיהא מרותח היטב ואח"כ
ידביק הפת על גביו וכן כשאופה במחבת בלא משקה
יותר להסיק תחתיו תחלה עד שיהיה מרותח היטב
ואח"כ ידביק הפת בהיכה דאם ידבק הפת מקודם
ואח"כ ירתיחנו יש לחוש שמא קודם שיהיה מרותח
היטב תחמץ הפת ואפילו בדעיכוד יש להחמיר
אח"כ אין לו פת אחר (עמ"ל סק"ז) וכן אסור להשים
מצה בתנור על הנייר אך בדעיכוד אין לחוש הודאי
שולט בה האור דרך הנייר שהוא דק (עס) :

ה טוב להחמיר ולמחות שלא לאפות חררה ברמץ
וכן שלא יאפה בחמה שיש לחוש שיחמיצו קודם
שיתחילו לאפות ואם עבר ואפה ברמץ מותר באכילה
ויוצא כהן ידי חובתו בפסח אבל בחמה אינו יוצא ירי
חובתו לפי שהאפוי בחמה אינו נקרא לחם והתורה
אמרה לחם עוני ואינו קרוי לחם אלא האפוי באור
בתנור או במחבת בלא משקה ולא האפוי בחמה ולאכול
מותר בדעיכוד דאחרי שההוים של החמה שם חזק כל
פך עד שנאפית פשיטא שאינו מניחה להחמיץ (הגר"י) :
ו וכן אם נאפה בקרקע כנון מרוקנין והוא נומא שעושין
בקרקע הכירה ונותנין שם קמח ומים מעורבין ונאפה

שם אע"פ שבלילתה רכה מאד ואין עליו צורת פת
ולכך אין מברכין עליו המוציא א"כ קבע עליו סעודתו
כמ"ש בס' קס"ח אע"כ יוצא אדם בו ידי חובתו בפסח
אפילו לכתחלה לפי שזהו לחם עוני כמו עני שאין לו
תנור ואופה לחמו בקרקע ומכרך עליו המוציא וברה"מ
רבפסח הוי קביעת סעודה :

ז מצה שנאפית עד שאם פורסה אין חומין נמשכין
ממנה ויוצאין בה ואפילו אם כשהיא נמלמלת נפרכת
יוצאין בה כיון שאין חומי בצק נמשכין ממנה אבל
כשנמשכין ממנה חומין אין יוצאין בה דאינה פת אלא
בצק והסימן לזה שקרמו פניה ויש לזהר שלא לימלה
כין התנור קודם הזמן הזה ולהחזירה מפני שתוכל
לכא לידי חימוץ אבל לאחר זמן הזה יכול ליטול ולהחזיר
לפי שאז היא כאפויה ואם יש ספק אם חומין נמשכין
אם לאו יש להחמיר ודע דאין להכיר זה רק כשהפה
חם ולא בצונן ואז צריך לראות הקרימת פנים שזה
ניכר גם בצונן ואם תוחב אצבע ואין האצבע נדבכת
הוי סימן שאין חומין נמשכין (ח"י סק"י) ויש מי שאומר
שאם נמלה מן התנור קודם שהחמיץ נמשכין נאסרת
מיד (ט"ז וח"י) דע"י החימום מתחמץ מיד אך בספק
חומין נמשכין יש להקל (עס) ובמצות שלנו לא שכח
כלל שיהא חומין נמשכין מהם :

ח יוצא אדם במצה שרויה במים ודוקא כשלא נימוחה
אבל נימוחה לא יצא כדאמרין בתולין (ק"ד) .
המחה מצה וגמעה לא יצא וכן אם בישלה אף שלא
נימוחה לא יצא ולכן לא יתן אותה בכלי ראשון
דמבשל וגם בכלי שני יש להחמיר אם לא לצורך
(מ"א סק"ח) דבכישול נתבטל מעט מצה ואע"ג רקי"ל
בלע מצה יצא דלא בעינן שימעות מעט מצה כמ"ש בס'י
תע"ה היינו דלא בעינן שימעות מעט מצה כפינו כמו
מרור כמ"ש שם אבל מ"מ צריכה להיות מעט מצה
במעיו ובכישול הרי הוא כאינו מצה כלל (ט"ז סק"ג)
ושרייה זו שאמרנו י"א דוקא במים ולא בין דמבטל
מעט מצה (מ"א סק"ו) אם לא בהכרח וי"א דהכל אחד
(ט"ז עס) דגם יין אינו מבטל מעט מצה וכן ברוטב
ורק שולא יהיו חמין ככלי ראשון ועם דאפילו במים
לא הותר רק לחולה ולקון שאינם יכולים לאכול מצה
יבש או מי שנתקלקלו שנינו אבל מי שיוכל לאכול
יבש לא הותרה לו שרייה דעיקר מעט מצה הוי
ביבשות :

טז אם אפו מצה וחמץ בתנור אחד לא נאסרה א"כ
נגעה בחמץ דמשום ריח חמץ לא נאסרה אפילו
למי שאוסר ריח חמץ בפסח בס'י תמ"ז דדוקא ריח
של שמנונית מקרי ריח ולא ריח של פת (מ"א סק"ט)
ואם נגעו זה בזה נוטל ממקום הנגיעה כדי נמיילת
מקום והיינו כעובי אצבע לכלל היותר אינו בולע
יותר משיעור זה שרתי אין כאן שמנונית כלל דניהוש
לפיעפוע ויראה לי דאם נאפו במחבת אחת אסורה
כולה

האור נכנס ביניהם יפה ולענין היה נראה להיפך
 דכשמדובקים זה בזה אין חשש כלל דהם עיסה אחת
 וכשאינן מדובקים לא נכנס האור ביניהם אבל כיון
 שרבותינו לא אמרו כן במלה דריתנו הענייה נגד
 דעתם הגדולה :

יב עוד כתב מצה נפוחה באמצעיתה אסורה אבל
 עלה עליה קרום כדרך שעולה על הפת בשעת
 אפייה מותרת עכ"ל ויש בזה שני פירושים האחד
 שהמצה נפוחה באמצעיתה ונחלקה לשנים ויש חלל
 ביניהם והשני שכל המצה באמצעיתה עלתה למעלה
 כעין הר ויש שכתבו דדוקא כפי' השני יש חשש חימוץ
 שכן דרך לחם חמץ להגביה עצמו למעלה מפני חוץ
 החימוץ אבל כשנחלקה לשנים זה בא מפני שלא
 נדקרה יפה ואין זה כלום (ט"ו סק"י) ויש שאוסרין גם
 כפי פו' הראשון דכשנפוחה הרבה באמצעיתה יש
 חשש חימוץ (מנ"א סק"ג) רק אין לאסור רק אותה
 מצה ולא יותר ובמצות שלנו ליכא כלל חשש נפוחה
 דהן דקין ולפעמים דדוחה מעט מפני מיעוט הדקירות
 או מפני חוץ האש השולט על דקותה ומגביהה כנראה
 בחוש ומימינו לא אסרנו מחמת נפוחה ורק כדבוקה
 מסירים הרביקות עם עוד מעט מהסמוך לה ומשליכים
 וא"צ שריפה כי אינה חמץ (פמנ"א סק"ב) :

יג עוד כתב אם שני מצות שוכבות זו על זו בתנאי
 קודם אפיתן אסורין דהוה כמצה כפולה וכן יש
 לומר שלא יגעו זה בזה בתנאי בעודן לחין כי אין
 האור שולט במקום נגיעתן ובאין לידו חימוץ עכ"ל
 ובדיעבד אם נשכו זה בזה ושניהם נוגעים בתנאי
 למטה או חוס האש שולט למטה בטוב ונאפה יפה
 ומותר (סס סק"ד נסס רע"ל) (המנ"א סק"ג האריך דעניין
 נקב צמא דזהו אסור והוא סימן לחימוץ וגם דלעולאך ע"ש
 ולא ידענו כלל מענין הנקב וגם דלעולאך קטני קטנים נהנה
 להיות כלל המצות) :

תסב דיני מי פירות בלא מים ועם מים . ובו ט"ז סעיפים :

א ר"פ אלו עוברין שאומר וכולהו ע"י מוי כלומר
 כל הני דחשיב במשנה דאלו עוברין כותח הבבלי
 ושכר המדי וכו' דווקא כשיש בהם מים וכך אופסקא
 הלכתא במור וש"ע דמי פירות בלא מים אינו מחמץ
 כלל ומי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה וקשה לשומרן
 מחימוץ מפני שמטהרין להחמיץ ולכן אסורין בפסח
 ואין ללוש במי פירות עם מים ואף דהר"ף פסק
 דמותר שיכול לשמור מחימוץ מ"מ הרא"ש ועוד
 מהראשונים חולקים עליו וכן הלכה ואם לש יתבאר
 בסעיה ט' :

ב ותימא רבה בהך ירושלמי שהבאנו דמקודם לזה
 איתא בירושלמי ס"פ כל שעה ר' שמואל הוה ליה
 יין כוסס יהיב בגויה שערין בגין דיהמע כלומר שותחמץ
 שאל

כולה שהרי כל המחבת בלוע מחמץ ונכנס הבלוע לכל
 המצה וצריך כדי נטילה בכולה והרי בכל עוביה ליכא
 עובי אצבע ולכן נ"ל דגם בתנור אחד שאינו אוסר
 כמו שנתבאר והו כשלא היו על רובד אחד והוי כשני
 כלים אבל אם אפו חמץ ומצה על רובד אחד נאסרה
 כולה ולכן אם כל התנור היא רק אבן אחת אסורה :
י כתב רבינו הרמ"א בסעיה ה' מצה שנתכפלה בתנור
 ודבוקה עד שאין שולט שם האש אוסרים אותה
 הוך הפסח אבל שאר מצות שבתנור מותרים וקודם
 פסח אין לאסור רק מקום הדבוק עכ"ל ודווקא כדבוקה
 טמש כלומר שנתכפלה מקצתה על מקצתה ונתדבקה
 טמש דאו אין האיר נכנס ביניהם אבל בסמוכים בלי
 דיבוק אין להוש כלל (ס"ז סק"ג ומנ"א סק"א נסס מהר"ל)
 ויש מי שאוסר אם לא קרמו פניה (סס נסס כ"ח) דהו
 סימן שלא נאפה שם והוה בכפולה שיש ריעותא לפנינו
 אבל בסתם מצה אין חשש בשלא קרמו פניה (סס)
 רלפעטים יש בצק שאינו מקבל קרימת פנים וקודם
 הפסח אין לאסור רק מקום הדבוק ומשליכו ואפילו אין
 ס' בכל המצה נגד מקום הדבוק שהרי אינו חמץ
 גמור ואינו דבר הנימוח ונבלל ולא נתפשט בכל המצה
 ויש שמצריכין ס' והעיקר כדיעה ראשונה דכן הסכימו
 הגדולים (ט"ו סק"ה וחי' סק"ח ועמ"ל סק"ג) וכפולה
 שננעה בחבירתה במקום הכפל אסרת כדי נטילה
 ושלא במקום הכפל אינה אסרת (סס) :

יא ויש לי בזה שאלה מצה כפולה ודבוקה טמש
 שאסרנו מפני שאין האש נכנס בין הדבקים איזה
 סבךא יש בזה והלא אם היתה עבה המצה שני פעמים
 כמו שהיא עתה הרי לא אסרנוה אם אינה עבה יותר
 מטפח ועתה שנכפלה מה איכפת לנו ואדרבא כשהיא
 דבוקה טמש הרי היא מצה אחת עבה ובאמת בנמ'
 לא נמצא דין מצה כפולה כלל וצ"ל דקבלה היתה
 ביד הקדמונים דשני גושי עיסה המדובקים זה בזה אין

א הלכה פסוקה בפסחים (ל"ה :) ובמנחות (נ"ז :) דמי
 פירות אין מחמיצין ואע"ג דתניא (ל"ו .) אין לשין
 עיסה ביין ושמן ודבש ואם לש ישרף מיד דברי ר"ג
 מפני שא"א לשומרה מחימוץ והכמים אומרים יאכל
 שאפשר לשומרה מחימוץ ומיהו עכ"פ חויגין דמי פירות
 מחמיץ פירשי' דחמץ נמור לא הוי מיהו חמץ נוקשה
 הוי ע"ש ולפ"ז הוי דינא דמי פירות כמו מים רק כרת
 אין בו :

ב אבל רבותיה בעלי התוס' והרא"ש ורוב רבותינו
 חלקו עליו וס"ל דמי פירות אין מחמיצים כלל וזה
 שבכרייתא נראה דמחמיץ זהו במי פירות עם מים דאן
 מטרה להחמיץ ואינו חמץ נמור אלא חמץ נוקשה וכן
 הוא דעת הר"ף והרמב"ם נפ"ה וכן הוא בירושלמי

שאל לר' אמי אל צריך אתה לבער ר' חנינא הו"ל דבש מזוייף בסולת שאיל לר' מנא אל צריך את לבער וכו' הרי מפורש כרש"י שאפילו מי פירות בלבד מחמיץ והרא"ש (פ"ג סי') כתב דסברי כמאן דאמר בנמ' דילן דמי פירות מחמיצין ואין הלכה כן ע"ש ותמיהני דבכאן הורה ר' אמי והך דרפ"ג אומר ג"כ ר' אמי ואיך יסתור א"ע ולכן צ"ל דכאן ממירי ג"כ בתערוכת מים אבל א"כ היה לו לבאר ואדרבא לפירש"י י"ל דהך דאלו עוברין בכוונתו לענין חיוב ברת (וכ"כ הפ"מ סס נמח"ס ע"ש אך נס זה קשה דהא נמנה מסיס שאין נאלו כרת וע"פ):

ד וכתבתי זה לא לחלוק על דברי רבותינו אלא לענין המנהג שלנו שאין אופין על פסח מצה עשירה דהיינו כמי פירות בלבד כמ"ש רבינו הרמ"א בסעיף ד' וי"ל ובמדינות אלו אין נוהגין ללוש כמי פירות ואפילו לקמף המצות אין נוהגין רק לאחר אפייתן בעודן חמין ואין לשנות אם לא בשעת הדחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה עכ"ל וה"ה למי ששיניו מקולקלים ואינו יכול לאכול דבר קשה והמעם המנהג הוא משום דמי פירות עם מים ממחר להחמיץ וא"א לשומרה מחימוץ ולכן חששו שמא יערבו מים ג"כ כן נראה טעם המנהג: ה והנה עכשיו בעונותינו מזוללים במנהג זה ולשין כמי בצים ואוכלין אפילו אנשים בריאים והנה לבר שעתידים ליתן את הדין שעוברים על מנהג שנהגו אבותינו ואבות אבותינו זה הרבה מאות בשנים והוה כנדר ולבר זה הא לדעת רש"י הוה חמץ נוקשה כששוהין בה ומירושלמי שהבאנו כמה אמוראים שפסקו כן להלכה ואיך תתעורר תאוה נמכוה לעבור על המנהג ועל דברי רש"י והירושלמי שפסקו כן לריגא וע"כ שומר נפשו ירחק מזה אם לא לחולה ולזקן ומקולקלי שינים והנהו מזה יזכה לרב טוב הצפון לצדיקים בנ"ע:

ן וכן אין יוצאין ידי חובת מצה בלילה הראשון במצה שנלושה במי פירות דכתיב לחם עוני מה דרכו של עני לאכול בקמח מעורב עם מים בלבד ולא הנלוש כמי פירות שוהו מצה עשירה וכן מי פירות בתערוכת מים לא מקרי לחם עוני (ה"י סק"ג ומג"א כסי' תע"ה סק"ה) ודע שהרמב"ם בפ"ו דין ה' כתב מצה שלישה כמי פירות יוצא בה ידי חובתו בפסח אבל אין לשין אותה ביין או שמן או דבש או חלב משום לחם עוני ואם לש ואכל לא יצא ידי חובתו עכ"ל דס"ל דמצה עשירה לא מקרי רק הני ד' דברים שחשב ולא מי פירות:

ז ונראה שפסק כן משום דבגמ' (ל"ו.) תניא לחם עוני פרט לעיסה שנלושה ביין ושמן ודבש ולענין חלב אומר שם דאמר ר' יהושע לבנו יומא קמא לא תלושו לי בחלב ע"ש אבל א"כ תמוה דלפ"ו חזיני דלאו דווקא יין ושמן ואכל דאפילו חלב מקרי נמי מצה עשירה וא"כ כל מילי נמי זאי משום דרייק דא"כ

הו"ל לר' לומר יומא קמא לא תלושו לי כמי פירות דאכתי למה לא אמר יין ושמן ודבש אלא וודאי משום דהיה רגיל בעיסה הנלושה על חלב לכן צוה שליוס הראשון לא יעשו לו כן וא"כ כל מי פירות נמי ויותר מזה תמוה דהא דרשינן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דכל שבא לידי חימוץ יוצאין בה חובת מצה וכל שאינו בא לידי חימוץ אין יוצאין כמ"ש בסו' תנ"ג וא"כ כיון דמי פירות אין מחמיצין איך יוצאין בה ידי חובת מצה אך בזה יש לתרץ דס"ל להרמב"ם דמהך קרא לא ממעטינן רק המינים שאין באין לידי חימוץ כמו אורז וקטניות דאל"כ למה לן קרא דלחם עוני הא בלא"ה לא יצא כיון שאינו בא לידי חימוץ אלא וודאי דרק על מין שאין בא לידי חימוץ אתי קרא ועל הקושיא הראשונה י"ל דס"ל להרמב"ם דמצה עשירה לא מקרי רק דבר שיש בו חשיבות כמו יין ושמן דאין מביאין ביכורים אלא על משקה יין ושמן ולא על שארי מי פירות כדתנן בפ"א דתרומות אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הותים ומן הענבים אלמא דשאר מי פירות לא חשיבי כלל וחלב ודבש משום דנשתבחה בהן א"י כדכתיב וזבת חלב ודבש למיכך חשיבי ומקרי מצה עשירה ולא כשאר דברים ומ"מ רוב רבותינו חולקים עליו וס"ל דאין יוצאין בכל מי פירות וכן הלכה דהלכה כרבים: ה מי בצים ושאר משקין כולם הוי בכלל מי פירות וכתב רבינו הכ"י בסעיף ה' הלש עיסה כמי פירות טוב לעשותה פחות משיעור עשרון כדי שלא תתחייב בחלה עכ"ל משום דר"א דחייב חלה אינו אלא כשנלוש במים כמ"ש כיו"ד בסו' שכ"ט אבל אינו מוכן ומה ככך יפירוש בלא ברכה ועוד הא בעצמו פסק שם דעיסה שנלושה כמי פירות חייבת בחלה ונ"ל כטעמו משום דכתב שם שהלש עיסה כמי פירות יערב בהם אחד מו' משקין דאל"כ אסור לשורפה מפני שלא הוכשרה לקבל טומאה ע"ש וכו' משקין יש ג"כ מים וא"כ יש לחוש שיערב מים שהם מצויים ומי פירות עם מים אסור בפסח כמ"ש ולכן אפילו בשלש על יין ושמן וכו' שהם מו' משקין וא"צ עירוב מים מ"מ לדידן כולן בכלל מי פירות וילושו על מי פירות ג"כ וא"כ ממ"נ יבא לידי איסור או אישורף חלה מהורה או שיערב מים ויאכל חמץ נוקשה ואצל ההמון כולם בכלל מי פירות הן וא"כ קרוב לבא לידי קלקול גדול ולכן טוב למנוע עצמו משיעור חלה (עמג"א סק"ה וסי' סק"ג וסי' סק"ט עמג"א כ"ע ולמ"א ח"ט כעוב טעם ודו"ק):

ט כל מי פירות אפילו פירות חמוצים כמו תפוחים חמוצים ורמונים והויין מי פירות זאינן מחמיצין (מג"א) וכבר נתבאר דמי פירות עם מים מטהרין להחמיץ יותר משאר עיסה וכתב רבינו הבית יוסף בסעיף ב' דהלש מי פירות עם מים יאפה מיד כלומר בלי שהייה כלל ובגמ' ובפוסקים יש פלוגתא בזה והכה"ג

ניצוק (נתכלר כו"ד עמ"ל סק"ג) ואע"פ אין לחוש להם הואיל וכבר נתבטלו המים. בין קודם שלשו העיסה עכ"ל והקשו עליו דא"כ למה הצריך בסעיף ו' שלא נתערב בהם הרי כבר נתבטלו והצריך דבסעיף ג' כיון שהיין תוסם היו כנתבטל ונעשה המים כיון משא"כ בסעיף ו' (מנ"ל סק"ו) ויש מי שחירץ דבסעיף ו' כוונתו שלא נתערב המים בשעה שהחמה בתוך הדבש והיו כנתערב בשעת לישה ואסור משא"כ בסעיף ג' כבר נתערב (תמו של המנ"ל כנה"ס) ויש מי שחירץ דוודאי מעמ מים אינו גורם להחמין אבל מ"מ העיסה צריכה שימור ובכא שימור תחמין ולכן בסעיף ו' חיישינן לחימוץ (ח"י סק"ג) ולענין נראה פשוט דבסעיף ג' המים היו בשעת הבציר קודם פסח וכבר נתבטל משא"כ בסעיף ו' הוי בפסח (וכ"מ להדיא בט"ו סי' תס"ג סק"א ע"ש וכ"מ מלשון הלכות והוא השמיט הך דסעיף ג' ע"ש) :

יג בסעיף ט' בארנו דמעט מי פירות עם הרבה מים לא נחשב כמי פירות עם מים אלא כמים לחוד וכתבו דה"ה להופך אבל לא כן כתבו המפרשים (מנ"ל סק"ו וח"י) אלא דאפילו מעט מים והרבה מי פירות הוי כמי פירות עם מים וצריך לאפות מיד ולפ"ו צריך הרבה זהירות במצה שלשין במי ביצים שהאגן שקרוין בעק"ן לא יהא בו שום לחלוות מים ועל כי בהכרח לרחצו ולנקותו בין עיסה לעיסה ויהרו שיהא יבש :

יד כתבו הגדולים בשם התשב"ץ דיון צמוקים או דבש צמוקים שנעשים ע"י מים שנשתנה מעמו לזמרי הוי כמי פירות גרידא (מק"ה סק"ט) ולכן יש מי שמסתפק במי דבש שקרוין מע"ד אם נמצא בו גרעין אם מקרי מי פירות כיון שנשתנה ע"י בישול (מנ"ל סק"ו) ויש מי שכתב דיון צמוקים הוא כמי פירות עם מים דאינו אלא כיון מוגז (מק"ה ס"ג נ"ס הכ"ל) אמנם אם נמצא גרעין בשומן אוזו רותח יש להתיר בפשימות אע"פ שהודחה במים אך כבר נתייבשו המים (מנ"ל ס"ג) וכן אם נמצא בשומן קרוש אף שיש שם מים מותר לפי שבכר נתקרשה קודם הפסח ליכא כבוש בפסח אך כשהשימן רך יש לחוש (ס"ג) וברין אי מחזקינן איסור מטקום למקום או מזמן לזמן יתבאר בס"ד בס"י ת"י :

מזן וכתב רבינו הב"י בסעיף ו' יש לכרר המלח קודם הפסח מחמים שלא יהיו בתוכו כי כשהמלח מתלחלח היא נכנס מעט מעט בחמים ומתחמץ עכ"ל דקודם הפסח אף כשמתלחלח כבר נתבטל משא"כ בפסח והוי במשהו (מנ"ל סק"ו) ובדיעבד אם נמצא גרעין תוך המלח בפסח ישליך ממנו טיול והשאר ישהה עד אחר הפסח ואם שמו מהמלח תוך התבשיל בפסח אין לאסור (ס"ג) ובטור משמע שמלח שחופרין מקרקע אין בו שום חשש שכתב דמי מלח הוי מי פירות ע"ש והוי במלח של קרקע דאלו במלח הים נראה דרמי למים (עמ"ל סק"ו והטור השני על המ"כ ע"ש וי"ל דלא פליגי ודו"ק) :

מותר

והבה"נ פסק דתשרף מיד אלא דהרא"ש חלק על זה ופסק כהרא"ש והטור הביא שני הדעות ע"ש ולא דווקא שנלוש ביחד מי פירות עם מים אלא אפילו נלוש תחלה במי פירות ואח"כ עם מים או להיפך הוי מי פירות עם מים (ח"י סק"ג) ומעט מי פירות עם מים הרבה לא נחשב כמי פירות עם מים אלא כמים לחודא (מנ"ל סק"א) ונראה דה"ה להיפך דמעט מים והרבה מי פירות נחשב כמי פירות לחוד וכן לענין לצאת ידי מצה ויש מצריכין שיהיה ששים מהמים נגד המי פירות דאז יצא ידי חובת מצה ולא בפתות מזה (ח"י סק"ג ועמ"ל סק"ג וי"ט) :

י ודע דכיון שנתבאר דמי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה ובס"י תמ"ו נתבאר דחמץ נוקשה בטל בס' לכן יש מי שרוצה לומר דאם נמצא גרעין של תבואה בפסח בחרעמוזע"ל או בעיגולים שקרוין קניולא"ך שנלושים בשומן ומי ביצים והחרעמוזע"ל נלוש גם עם דבש דאין לאסור במשהו שהרי זהו מי פירות עם מים ובטל בס' (ת"ס אחד נמשו' נז"י סי' כ"ב) ויש מי שרצה לדחות זה משום דמוכח בש"ס מנחות (נ"ז.) דא"א לומר שניהם כלומר דאם נוקשה דרבנן בע"כ דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור ואם הוי נוקשה בע"כ דנוקשה דאורייתא (נז"י ס"ג) ונדרחו דבריו שהרי הרא"ש והטור פסקו בס"י תמ"ב דנוקשה הוי דרבנן ובס"י זה פסקו דמי פירות עם מים הוה נוקשה (מק"ה סק"א ומנן האלף סק"ג) ועוד דאפילו אי נוקשה דאורייתא ג"כ בטל בששים כיון שאין בו כרת כמו חמץ בע"פ (מנן האלף ס"ג) אמנם במעט שומן אין ליחשב כמו פירות עם מים אבל כשיש שומן ומי ביצים דבר של ממש וב"ש בהרעמוז"ל שיש בו גם דבש יש להקל בהפ"מ ומניעת שמחת יו"ט במשהו דרבנן ולאסור אותה עיגול או הרעמוז"ל ולא יותר וב"ש אם יש עוד איזה צד קולא לפי הענין וכן בנמצא גרעין בלפת שקרוין צימ"ע"ס אם יש שם שומן ודבש כראוי ובוה יש מעט מים כידוע דהרבה לחלוות יוצא מהלפת עצמו והוה מי פירות דאין להתמיר בוה (כנלע"ד) :

יא וק"ו הדברים אם נמצאו עוד גרעינים בהדבש או בהשומן והדבש הרתיחוהו קודם פסח והשומן שינונו קודם פסח דאמרינן שהגרעין בא מן הדבש או מן השומן וכבר נתבטל קודם הפסח כמי פירות ושוב אינו מחמץ (נז"י ומק"ה סק"ט) ולעקא"ך או מאר"ט שנלוש בדבש או בצוקע"ך בלא מים אלא שלא שמרוהו מללושו על דף חמץ ולא מכרוהו קודם פסח יש להתירו להשהותו עד לאחר הפסח ולאכלו (ס"ג) :

יב כתב רבינו הב"י בסעיף ו' מהה שנמצאת בדבש או ביין והימץ מותר ולבלבד שלא נתערב בהם מים עכ"ל ובסעיף ג' כתב מותר ללוש ביין אע"פ שאי אפשר לו בלא טיפת מים שנופלת בשעת הבציר ואף לכתחלה רגילים ליתן מים בשעת הבציר כדי להתיר

תסג אם מותר לחרוך שני שבלים יחד ודין כרמל . ובו ד' סעיפים :

א לשרויי אף בקימחא עב"ל ובתבו המפרשים (כ"י ונ"ח) דמהנמ' לא קשה שיש עוד לשון בנמ' שמו"ת ע"ש ואני תמה על המור ועל המפרשים דבנמ' ליבא כלל מצצה אפויה וז"ל הגמ' (מ' : ר"פ שרי לדבי ר"ג למימחא קרידא בחסמי אמר רבא איבא דשרי בי האי מילתא ברובתא דשכיחי עבדי איבא דאמרי רבא גופה מחו ליה קדירה בחסמי ופירש"י חסימי קימחא דאבישונא וזהו קמח העשוי מקליות שנתבאר כמ"ש המור עצמו וא"כ איזה עניין הוא למצה אפויה ואפילו לפי התוס' שהוא קמח של עדשים מ"מ זהו הכל העשוי מקליות וגרינן אטו קליות של חטים אביו איזה שייכות הוא למצה אפויה ועצ"י :

ד וותיקא והוא הכשיל העשוי משמן ומלח עם קמח מותר לעשותו בפסח אם אין שם תערובת מים כל שהוא ואפילו כלה של מים מ"מ כיון שהוא מועט ונשתנה צורתו מצורת מים אין בו כל נגר השמן אבל כשיש מלח מרובה יש לחוש ולאסור כדון מי פירות עם מים וגם זה אינו מצוי אצלנו וכשמוללין קדרות חדשות שמבשלין בהן קמח ומים וחומץ כדי להקשותן ולחזקן לא ימלול בפסח אלא בקמח של מצה אפויה וגם זה אינו ידוע לנו :

בתוכו קמח . ובו ג' סעיפים :

אסורים לגמרי דמיון דאינם חדים כל כך ובהנדר לשהות קצת באכילה ושמא אדהכי והכי תיחמץ לפיכך אין לזה תקנה ומחוייב לשורפה או להשליכה למקום מטונף ואף שיראה לו שמיכול זה הוא חזק כחרדל מ"מ אסור שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים (משנה ל"ט :) : ג וזהו מדינא אבל כבר נתבאר בס"י תנ"ג שאין אנו אוכלין מיני קטניות וחרדל ג"כ הוי מין קטניות לפיכך אין אוכלין חרדל בפסח ואף שנתבאר שם דע"י תערובות מותר ובהנדרל הא יש תערובות מ"מ העיקר הוא החרדל ואסור לאכלו בפסח אפילו אם תקנו וערכו קודם הפסח וכן המנהג :

ולעופות בפסח . ובו ה' סעיפים :

שעומדת ברשותו כחצרו אינו מועיל שום מכירה וצריך לתת לה בפסח דברים שאינם של חימוץ כמו תפוחי אדמה או ממיני קטניות ונריק"א וכן מותר לקרין לה תבן שקורין שעצק"א ואף אולי נמצא שם איזה גרעין אך אין בוונתו לזה וכן המון של תבואה שקורין מעקנ"א אך אם ירצה לבשלם יבשלם ע"י א"י ובהנדר אחר דשטא נמצא שם איזה גרעין וכך הנהגה במקומו : ב ואם רצונו לתת להם תבואה יתן להם יבשה כמו קמח

א מותר לחרוך שני שבלים ביהר וכן מותר למלאות קדירה שבלים ליובשם בתנור ואין חוששין שמא ע"י החטמות יצאו מים משכונת אחת ויפלו על חבירתה לפי שזהו מי פירות ואינו מחמיץ ואף למנהגיני שאין לשין במי פירות כמ"ש בס"י הקודם מ"מ לא חיישינן לזה דאין זה מצוי כל כך פליטת השבלים אך עיקר הריבות השבלים אינו מצוי אצלנו כלל ונראה שזה היה כמ"י שהרבה שמנונית היה גהחמים ובמו שקלי אינו מצוי אצלנו מפני שהמים שלנו כהושים ואין ראויים לזה : ב והשבלים והחמים שנקלו בתנור או באור אם טחנן לא יבשלם במים שמא לא נקלו יפה ויבואו לידי חימוץ ואפילו אם הקמח עצמו נקלה בתנור חיישינן שמא לא נקלה יפה וכיבואו במים יתחמצו ויש מתירין לבשל קמח הקלוי (כ"י) לפי שחום האור שולט בו יותר ממה ששולט בהחמין וכדועבר יש לסמוך על דיעה זו אך גם דבר זה לא יבחי אצלנו כלל :

ג וז"ל המור אבל במצה אפויה ומחונה מותר ולא חיישינן דילמא אתי להלוי בפסח וכו' והר"ף וא"א הרא"ש כתבו שתמא להתירא במצה אפויה ובנמ' קאמר דאפילו במצה אפויה אסור היבא דאיבא עבדי שמוללין במצות או ביוצא בזה דאיבא למיחש דאתי

תסד דין חרדל שנתערב

א חרדל שקורין וענינפ"ט והוא חד וחזק מאד ומטבלין בו בשר ויש בו חומץ או שארי מיני קימח ונתנין בו גם מעט מים ודרך לתת בו קמח מעט אסור לעשות כן בפסח דאע"ג דהחומץ והיוצא מן החרדל הוי מי פירות מ"מ כיון שיש מים ג"כ הוי מי פירות עם מים ואסור כמ"ש בס"י תס"ב ואם נתן יאכלנו מיד ער שלא יספיק להחמיץ כמו שפסקנו בשם בלישה דיאפה מיד וה"נ יאכלנו מיד :

ב בד"א שיותר לאכלו מיד כחרדל שהוא חד וחזק ולא יניח להחמיץ במהרה ובתוך כך יאכלנו אבל שארי מיני מיכולים כבה"ג שנותנים לתוכן קמח

תסה דין טורסן ליתן לבהמה

א דבר ידוע רבנים שאסור בעצמו לאכול חמין בפסח כמו כן אסור ליתן לבהמתו חמין בפסח אסור כהנאה וגם עובר על כל יראה וכל ימצא ונמצא דהנותן חמין לבהמה היה ועוף בפסח עובר על ג' לאוין האחר על לא האכל חמין רבולל גם הנאה והשנית על כל יראה והשלישית על כל ימצא ואין חילוק בין שנותן בעצמו או ע"י א"י ובין בחרו או שלא בחרו עובר על שלשה לאוין ובבר בארנו בס"י תמ"ח סעיף י"ג דלבהמה

קמח או סוכין יבשים ובמקום שאינו לח ואחר אכילתם יאמרו כמסאמא שלא יאמר גרעין כדי שלא יתלחלו ויבא לידו חימוץ וכן שנו הבאים במשנה (ל"ט:) אין שודין מרדסן להדגמיה ואפילו אם ירצה לשרת ולהאכילם מיד עד שלא תבא לידו חימוץ אמר הודאי יבא לידו חימוץ ועוד דלכתחלה הא אסור להגיה את העיסה בלי עסק אף רגע אחת כמ"ש בס"י הג"ש ואיסור זה הוא מע"פ משעה ששית ומעלה :

ג והלישה בהתחין מותר מדינא אבל הנאונים אסור כמ"ש בס"י תנ"ד ואם נותן לפניהם תבואה יבישה נכון ליהודי שלא ליהן לפניהם מים לשתייה כעוד שהמאכל מונח לפניהם משום הודאי באמצע השתייה ישנה לאכול או בסוף השתייה ויזכו המים שבשפתיו על התבואה והתחמוצו אלא כשנמרו לאכול וכבר בתחלה אותו המקום היטב שלא יאמר גרעין ואח"כ יתן להם לשחת :

ד עוד שנינו במשנה (ס) האשה לא תשרה את המורסן שתוליד בידה למרחץ אבל שפה היא כבשרה יבש

תמו איזה דבר מחמיץ לכד מים. וכו' י"ח סעיפים :

כלומר שהיה רדכן לשוף בשדן במרחץ בסוכין להפואה ולכן אסרה לשרותן בפסח ובע"פ משעה ששית ולשוף על בשרה יבש מותר אע"פ שבשרה מלא ויע מחים המרחץ לפי שיעה אינו כמים לענין חימוץ כמ"ש בס"י ולכן הס"י ולכן כשרהצה בשרה כמים אסרה בכל ענין וגם כששפתה כבשרה היבש כשרהצה לחיץ הסוד הסוכין מבשרה ותשליכם במקום משיק ואח"כ תרחץ בהסין או בצנן ועבשו אין בקיפן בה ואסור בכל ענין :

ה רדכן היה לשפוף אותו לח במורסן ואם עשה כן בפסח או בע"פ אחר ו' שעות אסרה כל האוח משום דבעוד האוח יש כסין נקבים וקום וכו'ן שחמץ בפסח הוא במשדו חיישינן שמא נשאר משדו מרדסן כהבקעים ולכן בע"פ אם ירצה לאכולה מותר דבע"פ במל בששים וכן יש ליהודי שלא להכתוב קופות בפסח בקש דשמא יש שם גרעין ויהן נמצא בהקפץ בשעת ההכתוב ובדוקבר מותר ואפילו אם נמצא דגן מרומזים בשאריו מקוסה של קש זה אין מחויבין איסור על קש זה שהכתבו בו (ומ"א ומ"ו ומ"ז) :

ב וכו'ן שהיו מחמיץ לכן שנו חכמים במשנה (ל"ט:) לא ילעיס אדם חימוץ ויניח על סבתו מפני שהן מחמיצות אבל ללועסן ולבולען יש מי שאומר שמיני לפי שאין מחמיצות מיד (ומ"א קכ"ג) ולי נראה דאיסור שהיו א"א שלא יאמר משהו בין השינוים כדאמרין ספ"ו הדולין ואיתו משהו יתחמץ ובמכה אפילו היתה סוגתה הריייה קדם הפסח צריך לסלקה בע"פ בשעה ששית אם הוא לא נסחתה וראייה לאכילת כלב ופשוט הוא רכל זה בחולו שאין בו סנהא אבל בחולה של סנהא אפילו אכילה חמץ מותר שאין לך דבר עומד בפני פקח נפשות :

ג ודע דזה התנן שאסור ללעיס חמים להגיה על סבתו וזה בחמים שלו ובשתחמוץ ועבדו על כל דאיה אבל בחמץ של א"י מותר להגיה על סבתו אע"פ שנהגה מהחמץ שמרפאת מ"ם והוה שלא כדרך הגאת וסותר כמ"ש הרמב"ם הוא מ"ה מיסודי התורה וז"ל בדיא שאין מתרפאין באיסורין בזמן שהן בדרך הגאתן כגון שמאכילין אותו שקצים ורמשים או חמץ בפסח אבל שלא כדרך הגאתן כגון שעושים לו רטייה או מלגמא מתמץ מותר להגלה עכ"ל ובע"פ רבותנו לחולה שאין בו סנהא דאלו יש בו סנהא דהו מותר ורובה להאכילו חמץ להפואה (ומ"א קכ"ג) ולכן מאכילין חמץ ליונקו שדים אם מוכרחין לכך משום סנהא :

ד כתבו הסוד והש"ע הנהגן שעושים לכהמטו ומצא בהם ריח צורך לבעוד שהמה סוכים דהוה של בהמה מחמיץ ודוקא כשמצא בהם ריח אבל במתם אין

א כשם שמים מביא לידו חימוץ וכן מל וברד וכפוד וקרח כשניפסו והיו למים כמו כן תולדות מים כמים ובסמ' מבשרין (פ"ג) הנין תולדות למים הוצא מן העין מן האוזן מן החושן מן הפה מי הנלים בין גדולים בין קטנים כלומר דלפעמים יוצא גם מפי הטבעת כמים ותגיא בהומפתא דמי הנלים דדוקא של אדם וכן פסק הרמב"ם בפ"ג משמאת איכלין ויראה לי הכ"ש ההוציא מעין שאין מחושם ומפה דדוקא של אדם וכמ"ש לעיל סי' תנ"ג סעיף י' ע"ש שדרי מי הנלים רבהמה אנו רואים שהם כמים ממש ועב"ז אינו כמים כ"ש אלו הדברים ועוד בהומפתא דשבת (פ"ג) איתא גמיון להמעת העין שהוא מסקה שנאמר ותסקמו בהמעות שלש גמיון למי האף שהוא מסקה שנאמר ועפעפינו וזו מים ע"ש וזה באדם כתיב ולא בהמה וראיתי כמה שלא כתבו כן ולענ"ד נראה כמ"ש (פ"ג סק"ג) סוף ט"ו אבל הצואה של אדם ושל כל בעלי חיים אינו היעת אדם וחלב ושומן וחלב ומי המרה כולן כמי פירות ואין מחמיצין ובמים ביהר מסדירין להחמיץ ויאפה מיד ואם נפלו על הקמח ותנגבו אינו כלום ואינו כמי פירות עם מים ודם ג"כ הוי כמי פירות אבל הרוקק כמי אם מצדו בשינוי (מ"י קכ"ג) כדרך דרוקקין הוי כמי פירות עם מים לפי שא"א בלא צחצוחו רוק כמי דאמרין לענין רוקקה החליצה (ומ"א ל"ט) אם יש לנפוד ממסדירין דהיינו אם מלג המסור וגם נדס יש חליקס פ"ג וכגון סי' מי פירות וכן דנט ומתן המסור וכגון ס"י מי פירות ק"ו דקרי לכו סתול כנס תולדות מים פ"ג וה"ק) :

אין לחוש שהרי בעת נתינת השעורים במלם והפקירם מדעתו ואין זה כחמץ שלו ומ"מ כשהוא רואה להדיא אין לבטוח על זה (וזהו כוונת הרמ"א וכמ"ס הח"י סק"ד ולהסג תמה עליו המנ"ח סק"ג) ומ"מ יש מחמירין לבער כל הנותר מן הבחמה אע"פ שאינו רואה עכ"ו כלום ויש מרדקקים ליתן להם מעט מעט כדי שלא ישוירו :

ה ויעת בתים בורות שיחין ומערות תנן במכשירין (רפ"ב) דאינו מכשיר ואין זה כמים ולפ"ז שק מלא קמח שנתלחלח מויעת בית או חומה אינו מחמץ וזהו דעת הרא"ש (פ"ב סכ"ב) וכ"כ בהגמ"י פ"ה אבל הרוקח אומר וכתב שאינו רומה להכשר וזהו כמ"ש סוף סעיף א' והרא"ש מדמה לויעת אדם שחמץ (עמנ"ח) סק"ה שכתב ל"ע דלדרכא הרוכ אוסרין ע"ש ולא ידעתי מי המה והרי המנהג מסייע להמתירים ויפה עשה הכ"י שכתב דעת המתירים לעיקר וגם מ"ש שהחומה מויע מכה המים ע"ש קשה דל"כ למה אינו מכשיר אך י"ל דחויגן נועת הכתים דכשהומן לה מויעים יותר וזו וודאי הוא מכה הנשמים ולכן בעת הפסח שהוא זמן נשמים והפשרת שלגים לזו האויר לה יוכל להיות דוודאי מחמץ והרא"ש שהיה בספרד דכסס אז זמן הקץ הקיל בזה אבל במדינות האפוניות שלנו נראה דוודאי אסור ודו"ק (ועתה כשר היו כמים) :

ן קמח שנפל עליו דלף כל היום כשיוורד רצופים מפה אחר מפה אינו מחמץ בהדלף עצמו אינו מניחו להחמץ אבל כשיש הפסק בין מפה למפה מחמץ ולכן כשיש קצת ספק אם הדלף יורד רצופים אם לאו אסור ואפילו ביורד רצופים צריך לאפותה תיכף ומיד דאם יניח מעט זמן מסהר להחמץ ובאינו עושה טיף טיף רצופים אסור כל הקמח אפילו כמה שאין רואין ששרוי במים לפי שהקמח בולע ואינו ניכר והנה מימינו לא שמענו להורות דין זה למעשה כי מי יוכל להעיד שהיה טיף טיף (עט"ז סק"ה) :

ן והנה דין זה שכתבנו הוא בגמ' (ל"ט ע') כברייאתא קמח שנפל לתוכו דלף כל היום כולו אינו מחמץ והוא דעכיד טיף להדי טיף והרמב"ם בפ"ה דין י' כתב דגן שנפל עליו דלף כל זמן שהוא מורד מופה אחר מופה אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ אבל כשיפסק אם שהה כשיוורד ה"ו אסור עכ"ל ותמהיני מאי מהני בדגן טיף אחר טיף אף שישמחנו וילשנו יתחמץ וראיתי מי שכתב שצריך שימחנו מיד (הגר"ז סעיף ט"ו) ותימא נהי דבעת המחניה לא יחמץ מפני העסק מ"מ אחר המחניה עד הלישה יחמץ ואם נאמר ללוש מיד הלא התיכף אחר המחניה אסור ללוש כמבואר בס"ס תנ"ג ולכן ברור אצלי דגם כוונת הרמב"ם הוא על קמח ודרכו בכל הפרק שם לקרא דגן לקמח כמ"ש שם מקודם חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות וכו' צריך לזוהר בדגן שאוכל בפסח וכו' והכוונה על הקמח מהדגן וה"ג כן הוא :

ן כתב הרא"ש (סג) בשם הרוקח אם נפל מים על קמח או נתלחלח השק ירקד הקמח והשאר מותר והשינו עליו הרא"ש וז"ל שקולא גדולה היא לעשות כך בתוך הפסח שחמץ במשהו כי שמא יעבור עם הקמח חמץ כל שהוא בפסח וראיתי מורים הלכה למעשה שיאחו בידו כל המקום המלוחלח בשק עד שיריק כל הקמח שבשק עכ"ל והביאו המיר ומבואר שרק בתוך הפסח החמיר אבל קודם הפסח מותר לרקד מפני שיתכמל קודם הפסח ואי משום חוזר וניעור הא הרא"ש והמיר פסקו בס"י תמ"ז דלא אמרינן חוזר וניעור ונס לא מחלקי בין לח ליבש כמ"ש שם וגם במרדכי פ' כל שעה איתא כן דבפסח אסור שנתתייבש ע"ש אבל קודם הפסח סובר ג"כ דאינו חוזר וניעור :

ן והנה גם רבינו הב"י בס"י תמ"ז פסק דאינו חוזר וניעור רק שכתב שיש חולקים ע"ש והעיקר סובר להלכה דאינו חוזר וניעור בין בלח בין ביבש ורבינו הרמ"א מחלק שם בזה אבל רבינו הב"י לא ס"ל כן ושם בארנו דכן עקר ההלכה ורבינו הרמ"א ג"כ רק מפני המנהג כתב כן אבל לדינא בארנו שם דהעיקר דאינו חוזר וניעור :

י ולפ"ז יש להבין דברי רבינו הב"י בסעיף ד' שכתב נפלו מים על קמח או נתלחלח השק יאחו בידו כל המקום המלוחלח בשק עד שיריק כל הקמח שבשק ואם א"א לעשות כן (דגוון שנתלחלח הכרזה מקומות) ארבל הקמח והשאר מותר ודווקא כל זמן שהוא מלוחלח אלא אם נתייבש הלחלוחית לא מהני ריקוד דמיפקד ומתערב עם השאר ואסור לאכלו בפסח אלא ירקדנו וישמרנו עד אחר הפסח ואם נתייבש בפסח אסור להשהותו עכ"ל דמשמע דמירי קודם הפסח וקשה דקודם הפסח מה איכפת לן הא לא אמרינן חוזר וניעור (וזה דוחק לומר שכתב להיש מי שאסור בס"י תמ"ז דל"כ ה"ל לנאר כן כיון דדעת המתירים תפס סג לעיקר) :

יא ולענ"ד דה"פ דוודאי אם ירצה לאפותו קודם פסח לא איכפת לן רכיוון שכבר נבלל ונלוש ביחד לא אמרינן חוזר וניעור אלא דכוונתו אם רצונו לאפות בפסח דאו בוודאי אפילו אם אינו חוזר וניעור כיון דבפסח עובר הפירוד כפ"ע הוי כובש בלח שהיבש עומד כפ"ע ומכמלו בפסח בששים וזה פשיטא שאסור דחמץ בפסח במשהו אבל אם יאפה קודם הפסח מותר בכל ענין אפילו בנתייבש הלחלוחית כיון דאינו חוזר וניעור וכבר נתערב ונתכמל (וכן ל"ל כוונת המנ"ח סק"ט שכתב מטעם חוזר וניעור ע"ש והיינו כשיאפה כפסח וכן נראה שפ"ס הגר"ז כסעיף ט' ע"ש היטב ודו"ק) :

יב ולפ"ז נלע"ד ברור דאע"פ דאנן מחמירין בדברי רבינו הרמ"א ריבש ריבש אמרינן חוזר וניעור מכל מקום אם אירע כן שנתייבש הלחלוחית ורקדו הכל קודם הפסח ונאפה קודם הפסח יש להתיר בהפסד מרובה כיון דהעיקר לדינא דאינו חוזר וניעור

וניעור כמ"ש בס"י תמ"ו וכן ראיתי לאחר מהגדולים (הגר"י סוף סעיף י') וז"ל ולפיכך אם אפה קודם הפסח מותר ויש לסמוך על דבריהם בשעת הרחק וכו' ומ"מ יש להחמיר וליטול מהקמח קודם הפסח ולאכול כדי לתלות הפידורין במה שאכל כבר עכ"ל כלומר ליטול מהמצות שאפה ולאכול מעט קודם הפסח (וכסעיף ס"ו יתבאר דגם להרמ"א מותר) :

יג' ולפ"ו להלכה למעשה כן הוא אם נתלחלח השק במקום אחד יאחו בידו זה המקום עד שיריק כל הקמח ומ"מ ירקדנו אח"כ (מנ"א סק"ו וט"ו) ואינו אלא חומרא בעלמא והקון זה דיאחו המקום המלוחלח מהני גם כשנתייבש המקום המלוחלח דכיון שנוטל כל המקום שיש בו הפסק מה לנו עוד חשש בזה (ס"ו סק"ד) ואם יש כמה מקומות בשק מלוחלחים דאו אי אפשר לאחו זה המקום המלוחלח בידו בזה יש חילוק בין לח ליבש דאם המקומות המלוחלחים עדיין לחים ירקד כל הקמח שבשק וממילא דהקמח המלוחלח יהיה כמו עיסה וישאר למעלה (מנ"א סק"ה) ואם נתרקד כל הקמח והו סימן שלא שלטה הליחות רק בהשק מבחוץ ובהקמח לא נכנס כלל הליחות ולכן נתרקד כל הקמח ויראה לי רכשמרקד אסור לו לרקד הקמח בידו בתוך הנפה דבכה"ג יכול להיות שירסק הקמח הלח ויצא דרך הנקבים של הנפה אלא יענע הנפה בידו ואו בהרחק לא יצאו מנקבי הנפה הקמח הלח המדובק :

יד' והו בלח דבכה"ג אפילו בפסח עצמו מותר רק ביו"ט אם א"צ לכל הקמח לא ירקדו בעצמו מפני שאין זה צורך יו"ט אלא ירקדו ע"י א"י כדי לבער החמץ אם יש שם ואע"ג דריקוד הוי מלאכה דאורייתא ואמירה לא"י שבות הכא כיון דאין בזה פסולת לא הוי אב מלאכה (מנ"א סק"ח) וכן אם עדיין לא נתחמץ אלא שכשישהה יתחמץ יכול ליתן להא"י במתנה את הקמח בעוד שלא נתחמץ ולא יעבור על כל יראה (ס"ו) והנה אצלינו אין אופין ביו"ט וכולם אופין קודם יו"ט ולא נצרך לנו דין זה :

טז' אבל כשנתייבש אחד מן המקומות דבכה"ג א"א לאחו מפני שיש הרבה מקומות בשק שנתלחלו וגם לרקד אין תועלת שהרי הקמח המלוחלח שנתייבש ונתפרד יצא מנקבי הנפה לכן אין לקמח זה תקנה למי שסובר דחזור וניעור בפסח אבל לפי עיקרא דדינא דאינו חוזר וניעור מותר כשלא ואופה קודם הפסח ולכן אפילו לרבינו הרמ"א דבלח לא אמרינן חוזר וניעור וביבש אמרינן ג"כ מותר לכתחלה לאפות קודם הפסח דכיון שנבלל

ונלוש ביחד הוי כלח בלח ובטל קודם הפסח כמ"ש בס"י תמ"ו דקמח בקמח הוי לח בלח אבל לאפות בפסח אסור אפילו אי לא אמרינן חוזר וניעור משום דהוי חמץ בעין בפסח כמ"ש בסעיף י"א ולפ"ו מה שכתבנו בסעיף י"ב דבנתייבש ונאפה קודם הפסח אין ההיתר רק בהפ"מ משום דברי רבינו הרמ"א אינו כן דאפילו לדבריו מותר לכתחלה דהוה כמו לח בלח והפוסקים שכתבו לאסור בנתייבש זהו לעניין לאפות בפסח או למאן דס"ל דאפילו לח בלח אמרינן חוזר וניעור אבל לר"ן כפסקו של רבינו הרמ"א מותר לכתחלה (כנגד"ד) :

יז' אם אכלו עכברים במקח יש מי שכתב דיקח המקום ההוא וסביבו היטב והשאר ינהלנו ויאכלנו בפסח דלא גרע ממים שנפלו על קמח במקום אחד ובוה אפילו בפסח מותר כמו במים במקום אחד (ס"ו סק"ד) ויש מי שהשיג על זה דהני עכברי רשיעי ניהו והולכין בכל השק ואיבלין וכ"ש אם הקמח מונח בחבית והולכין בכלו ולא דמי לקמח שנתלחלח במקום אחד (מנ"א סוף סק"ט) ולענ"ג אין זו השגה דאפילו אם הלכו בכל הקמח עדיין לא ברירא לן שהטיפו שם רוק והוה ספק דרבנן ואין לנו להחמיר כל כך ובעיקר הדבר יש להסתפק אם רוקו מחמיץ לפי מה שכתבנו בסעיף א' ולכן אין לנו לחשוש רק על המקום שעינינו רואות שהעכברים אכלו שם :

יח' ויש מי שכתב בלשון זה עכברים שאכלו מקמח אם נתייבש קודם פסח ירקדו וישמרנו עד אחר הפסח ואם נמצא כך בפסח הכל אסור בהנאה ואם השק מונח במקומו בלא נענוע ולא נתערב הקמח או יאחו בידו מקום הנשוך ויקשור שם תחת הנשיכה עם קצת קמח וינער כל הקמח שבשק וירקדו ומותר להשהותו ואסור לאכלו בפסח וכל זה כשנראה שאכל העכבר קצת מן הקמח אבל אם נשכו רק השק ויש ספק אם אכלו מן הקמח אם לאו אפילו נמצא בפסח מותר להשהותו וכו' (מנ"א סק"ט כ"ס נ"ח) והפליג החמיר בחומרות יתירות וזה טוב להחמיר לעצמו ולא להורות לאחרים :

יט' והעיקר לדינא כמ"ש אחד מהגדולים (מהר"ם לונלין כמנ"א ס"ו) וז"ל על השקים שנשכו מאכילת עכברים ורקדוהו ויש חשש שמא נתייבשו מקומות ונפרד ונתערב בקמח וכו' יקחו להם קמח אחר המשומר לשני לילות הראשונים ואיתו הקמח יאפו קודם הפסח ואין להחמיר בו ומותר לכל ימי הפסח עכ"ל והוה כעין דיעה הראשונה אלא שהחמיר לעניין הכוית מצה בשני לילות הראשונים וכן יש להורות :

תמו דין דגן שנפל עליו מים ודין שבלים שמעלים צמחים וערימות שירדו עליהם נשמים ונרעין שנמצא בתבשיל או בצלי או במליחה ודין פירות יבשים. וכו' מ"ט סעיפים :

א' חטים שנמכעו בנהר או שנפלו עליהם מים ואין החימוץ ניכר בהם דאלו החימוץ ניכר אין לנו שום

חטים שנמכעו בנהר או שנפלו עליהם מים ואין החימוץ ניכר בהם דאלו החימוץ ניכר אין לנו שום

לא מחוקקין ריעותא מפני שרובא דרובא אין קוצרין ביום סגריא אפילו האיגס יתורים משום לקולא התבואה ומהדרים לקצור כשהשמש זורחת ואו אפילו אם ירד הגשם מפסיקין מלקצור עד שיעבור הגשם והמעט הנקצר מכניסים אותם לגורן או למקום אחר ולכן לא חישינן כסתמא דוהו וודאי דאפילו כוונן נשמים הרבה זמן יש שאין הגשם יורד ובוה הזמן קוצרים משא"כ בערימות שעומדים זמן מרובה בשרה יש חשש ולכן אנו צריכים להטעמים שיתבארו :

ד' עוד כתב דגן שהיה מונח בעלייה וירדו גשמים דרך הגג בכמה מקומות ונתלחלוהו אותן שנתלחלוהו אסורות אבל שאר מקומות מותר להשהותן מכה ס"ס שמא לא ירדו עליהם גשמים ואח"ל ירדו שמא לא נתחמצו אבל לאכלן בפסח אסור ולא מהני ס"ס עכ"ל ואע"ג דס"ס מהני בכל מקום כ"ל דטעמו משום דהספק השני אינו ספק מפור דיותר קרוב שע"י גשמים יתחמצו ורק לענין להשהותם דהוי דרבנן שהרי ביטול באור ליי"ד חשיבין לס"ס ולא לאכילה דאורייתא ולפ"י נאמר דדיון זה אינו אלא בקודם הפסח אבל בפסח הא לא מהני ביטול הקודם והמפרשים כתבו דגם לאכילה מהני ס"ס ורק משום דאין הפסח בזה לכן החמיר אבל כשיש הפסח מותר אפילו באכילה (ט"ו) סק"ד וס"י (ק"י) ולענ"ד נראה כמ"י ואם נפל מעט שלג או מים על כרי של תבואה יגרוף העליונים והשאר מותר באכילה (עור סי' תס"ו) דודאי לא שלטו רק בהעליונים (וכדעו של הרמ"א הניח הכ"י נכס הלכות דר"מ וריב"א החמירו ולאני"ה התיר ע"י לחול מקצתם קודם הפסח ולאכלם בפסח משום ס"ס ע"כ והנה מדלא הזכיר הרמ"א לחול מקצתם קודם פסח ע"מ עסק כר"מ וריב"א ורק להסתות התיר מטעמא דכתיבנא וזה ראייה לדברינו (ולוק) :

ה' מעשה בישראל שלקח חטים מאינו יהודי וכו' ישראל אחר ובקש ממנו ג"כ שימכור לו חטים ואמר אין לי חטים כי היהודי הראשון היה ארובי ומכרתי לו החמין שרחצתי לצרכי ביתי ולאהבתו מכרתי לו א"צ הישראל לחוש לזה דאינו נאמן במה שאמר לאחר שיצאו אותי כמ"ש ביו"ד סי' פ"ז מיהו אי מהימן ליה וודאי אסור (מ"א סק"ד) ולענ"ד נראה להחמיר בכל עניין מפני שוהו כמס'יה לפי תומו דמי הכריחו לומר שרחצם ואף שאפשר משום התפארות עשה כן להשימע איך הוא ארובי מ"מ קשה להקל בעניין חמין בכה"ג (כנלע"ד) :

ו' חטים חמוצים שנתערבו עם חטים כשרים אם החמוצים אינם ניכרין דינם כדיו וכש ביבש שבטל כרוב ומותר להשהותן עד אחר הפסח ואם הם ניכרים אסור להשהותן דלא שייך ביטול בדבר הניכר בפ"ע ואם ירצה למזון אותם קודם הפסח ולהוסיף עליהן עד ששים יכול לעשות כן דקודם הפסח בטל בששים ואינו חוזר וניעור דקמח בקמח הוי לח בלח שפסקנו בס"י תמ"ז דאינו חוזר וניעור וגם יכול לאפותו בפסח כיון שכבר נתבטלו ואין זה כפסבטל

זה אבל כיון שאין החימוץ ניכר ואו יש חשש שהישראל יקנה מהם לפסח כשימכור החטים לאינו יהודי ואם נאמר לו שישתהם עד אחר הפסח הלא יעבור בכל יראה ולאוכלם אינו צריך כל כך ולזה אמרו חכמים (מ' .) שמוכרו לישראל ומודיענו שהם חמוצים ויאכלם קודם הפסח או ימכרם לא"י מעט לכל אחד ואחד בכדי שיאכלם קודם הפסח ואין חשש שמא יחזור וימכרם לישראל דאפילו ימכרם לישראל הלא יכלה קודם הפסח ויש מחמירים דגם לישראל לא ימכור אלא מעט מעט בכדי שיכלו קודם הפסח אבל הרבה לא אפילו במודיענו שיאכלם קודם הפסח שמא יבא לידי משבול (כ"ח נכס חס"ל ועט"ו) ועכשיו שאנו נוהגים למכור חמין אם אירע מעשה כזה לא ימכרם כלל קודם הפסח אלא מוכרם בחמין שלו וימכרם אחר הפסח ודע שאם אירע מעשה כזה אצל א"י שנפלו חמיו במים או שנפל עליהם מים ויש חשש גדול שימכרם לישראל על פסח צריכים להכריז בכה"ג ובכה"מ"ר שלא יקנו על פסח מחטים אלו ואע"ג דבישראל בכה"ג אין סימכון על הכרות סדהצרכנו שימכרם מעט מעט קודם פסח (עמ"א סק"א) כ"מ בא"י בהכרח לעשות כן :

ז' ויש בזה שאלה והיכי משכחת לה ליהך דינא והרי סימן חימוץ הוא בחטים כשתבקעו וא"כ ממ"נ אם נתבקעו הרי לא יקנה מהם ישראל אף פסח ואם לא נתבקעו הרי אינם חמין והתשובה בזה כתבו המור וש"ע סעיף ב' דאלו החטים שנמכרו או נפלו עליהם מים כיון דמינה נייחא אתיין לידי חימוץ אף בלא נתבקעו דאע"ג דנבי לתייתא איתא בגמ' דלא נתבקעו מותר והו מפני שעוסק בהם ללותתם והעסק מעכבם מלהחמין אבל בלא עסק כמו בכאן מתחמצים גם בלא ביקוע (ט"ו סק"ג) ויש מחלקים בין חמין לשעורין דחמין דבלא"ה כבקיעין הן א"צ ביקוע משא"כ בשעורים (ר"ן נכס הר"ה) ויש מחלקים בין דליפה מרובה לדליפה מועטת ובמרובה א"צ לשייתבקעו (נהגמ"י נכס רמ"א) ובמור וש"ע סתמו כדועה ראשונה וכן משמע מהרי"ף והרמב"ם דהטעם משום דמינה נייחא :

ח' ולפ"י כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' דלכן יש ליהור שלא יבואו מים או גשמים מולפין על החטים כי או אפילו לא נתבקעו אסורות עכ"ל ואין לשאול דלפ"י איך אנו קונים חטים מא"י בשנה שיש גשמים בעת הקציר ובמדינות שלנו שביח מאד יורדת גשמים בוונן הקציר ולא דמי לגשמים שנפלו על ערימות שיתבאר דלא חישינן דהתם הטעם משום דאמרין שלא נכנסו הגשמים לפנים כמו שיתבאר וזה שייך בערימות גדולות אבל בעת הקצירה שידוע שנתפזרו מעט מעט על פני השרה ומניחים אותם הרבה זמן עד שמעמידים ערימות הלא פשימא שהגשמים שולטים בכל שכולת ושכולת ד"ל דודאי אם ידעיןן שחטים אלן בהקצרים ירדו עליהם גשמים וודאי אסור ליטול מהם לפסח אך בסתמא

החמים ועל המחינה ועכשיו שמביאין ממרחק במסילות הכרזל החיוב להשגיח גם על ההולכה שיכנסו את השקים כראוי וכך חובתינו וכך יפה לנו וההכשר מביאים מהרב דשם שבמקום המחינה :

י בגמ' (ל"ג :) אמרינן כגון דאחמיץ במחור ומוה מבואר דגם במחור יכול לבא לידי חימוץ וזהו בשנתייבשו החמים לגמרי ואין צריכים עוד כלל ליניקת הקרקע דאז הם כמנחתים בכלי ויבואו לידי חימוץ כשרד עליהם הגשם והיטב ניכר סימני החימוץ אצלינו כשהן מצומחים ויוצא בראשו כשכולת קמנה או נתרכך ונתבקע ולדבר זה צריך מבינות כידוע ולכן נהגו לקצור שמורה בעוד שלא נגמר עדיין כל הגידול אך אותם הקוצרין ירוקים ממש נ"ל ולא יפה הם עושים כי הם קשים למחינה וללישה וגם יש בהם ליחות הרבה ויותר נוחים לבא לידי חימוץ אלא לא יקצרו עד שיגמורו ויהיו לבנים אך לא ימתינו על התייבשותם לגמרי ואחר הקצירה לאספם תיכף לגרוך :

יא ישראל שיש לו בורות מלאות חמים וחושש שמא יש בקרקעית הבור ובקירותיו חמים מבוקעים מליחות הבור והארץ כביטול בעלמא טני דגם המבוקעים אין בהם חימוץ נמור אלא עיפוש והפסד כמ"ש הרשב"א ז"ל בתשו' (ת"י סק"ז) ואצלינו נוהגין למכור כל מיני התבואות בע"פ בעת מכירת חמץ כמ"ש בס' תמ"ח ונכון הוא :

יב כתבו המור והש"ע סעיף ח' דבש של אינם יהודים אין מחויבין בו איסור לומר מווייף הוא ואוכלין אותו בפסח עכ"ל כלומר משום דיש אוסרין לפי שמערכין בו קמח או סולת לזה אמרו דאין חשש דאפילו עירבו הוי מי פירות ושנחוש שמא עירבו בו מים ג"כ והוה מי פירות עם מים ומחמיץ מיד אין לנו לחוש חששא רחוקה על עירוב שני דברים ולכך זה כתב הרא"ש בתשו' בשם הר"י דבש מהפך כל דבר שנתערב בו לדבש ולכן גם כל השנה שאומרים שמערכין בו בשר נבילה ניחוש לזה הנאסר לגמרי אלא דאפילו אם יערבו הדבש מהפכו לדבש (כ"ה) אך הרא"ש עצמו בפ"י דברכות (ס' ל"ה) כתב דדבר זה צריך ראיה ע"ש וכיורושלמי ס"פ כל שעה מפורש לאיסור שאומר שם ר' חנינא הו"ל דבש מווייף בסולת אתא שאיל לר' מני א"ל צריך את לבקע ע"ש ואפשר דווקא סולת לפי שלותתין אותו והוי חמץ נמור (וזו במירה לפכרת רבי' ואולי לזה נרדף זמן רב עד שהכנס יספכו ואלל ר"ח היה סמוך לפסח נס אזלי אללס היה דבש תמרים וז"ע וז"ק) :

יג ולזה כתב רבינו הרמ"א דהמנהג במדינות אלו שלא לאכול דבש רק אותו שמביאים בחבית מן הכוורת שעושים ממנו משקה שקרוין מע"ז עכ"ל כלומר שמדבש זה הדרך לעשות משקה דבש זה מותר לאכול אפילו בעין (ט"ו סק"ו) ואע"פ שאמרין לאכול כל מין דבש משום דאתי לאיחלופי באתו שמערכין כמ"ש במרדכי

במבטל איסור לבתחלה דקודם הפסח אין באן איסור אבל אם לא טחנן קודם הפסח ובא לטחנן בפסח אפילו אם אינן ניכרין בפ"ע אסור דהוה יבש ביבש וחוזר וניעור לפי פסקו של רבינו הרמ"א שם דביבש חוזר וניעור ואפילו נאכלו מקצתו קודם הפסח ג"כ אסור דהרי עכ"פ משהו חמץ ודאי יש כאן (כ"ז) למדתי ממנ"א סק"ד ע"ש ומ"ש דלס חמץ שנבא יבש ביבש נפסח ואלל אהד מהס דמותר כמ"ש ניו"ד ס' ק"ט ע"ש וז"ע א"ל אומרים כן בליסור משהו ועמק"ס סק"ט יש להחמיר) :

ד חמים שבאו בספינה אם הם יבשות וקשות ולא נשתנה מראיהן אהווקי איסורא לא מחוקינן ומותרין ואם הם רכות או נשתנו מראיהן אסור לאכול מהן כפסח מיהו להשהותן נראה דאין קפידא אבל המור כתב בשם בה"ג חמץ שנבא בספינה אם לחות הן או שנשתנו מראיהן בידוע שהגיע עליהן מים ואסור להשהותן עכ"ל ונלע"ד דווקא אם הן לחות או שנשתנו מראיהן הרבה אבל אם אינן לחות אלא ריבוך בעלמא וכן לא נשתנה מראיתם הרבה אין חשש להשהותן ומ"מ למעשה צ"ע ואם ידוע שבא עליהם מים או אפילו לא נשתנו כלל והן קשים אסורים באכילה ולהשהותן אפשר שמותר כיון שהם קשים ולא נשתנו כלל :

ה שנה שירדו גשמים בשעת הקציר על הערימות שבשדות עד שהיו קצת מהשבלים שעל הערימות מעלים צמחים מ"מ אין לחוש לחמים של אותה שנה לומר שרוכן נתחצו דא"כ לא נאכל מזה לעולם שהרי אין לך שנה שאינו יורד גשמים על הערימות אלא שדבר תורה שהולכין אחר הרוב ואין הרוב מחמיצין (רש"י כתשו' ס' ק"ג) ואפילו אותן ערימת שראינו שנפלו עליהם גשמים אנו תולים בהם להקל שמא לא נכנסו המים אלא כשבלים העליונים אבל לא שבאמצע הערימה וכן הדבר ידוע וניכר לעין ואפילו נכנסו שמא לא הספיקו להחמיץ (ס"ז) ועיקר היותה מפני שבוודאי כן הוא כיון שניכר לעין שבשם לא הגיע החימוץ מראין עליהם צמחים :

ז ולכן חמים שנמצאו בהם מבוקעות והוא סימן חימוץ לא אמרינן דכולן נתחצו אלא אותן שאינן מבוקעות מותרות מפני שהרוב מצוי שבעת גשמים עליונות הגנידי ותחתיתו מתחמץ ומתבקע ואין המים נוגעין באמצעיותו כלל ואם קשה לברר המבוקעות אם רק יש בהם גשמים מותר לטחנן קודם הפסח ולאכול מהם בפסח ורובי השנים כמעט א"צ בדיקה דפשימא שיש ששים כנגד המצומחים אך בשנה שבעת הקצירה היתה ריבוי גשמים פשימא שצריך בדיקה לראות אם יש ששים ואם אין ששים יכול להוסיף עד ששים אבל בלא בדיקה אסור בשנה ההיא וכן המנהג הפשוט אצלינו שמביאים מהחמים כמה אנדופים והרב בודק אותם לראות אם יש ששים כנגד המצומחים והוא ונתן הכשר ולא הבשר אין משתמשין בקמח פסח ונותנין ההכשר על

לומר דלפילו מה שנאסר בתנור אחר לחם מותר משום ל"ט נר ל"ט ע"ש ודכרו תמוהים שהרי יש קמח בעין בהתנור מה שנותרים תחת הלחם נעמ האפייה וכבר השגנו עליו הנוכח כמ"ס כש"ת סק"ד ע"ש ואיסור גמור הוא :

יך והמנהג במדינות אלו שלא לאכול כרכום שקורין זאפרע"ן ואפילו זה שקורין לנ"ד זאפרע"ן שאין בו שום חשש אין אוכלין מפני שלוקח מציאורו אין בקיארין להפריש (ט"ו סק"ט ומג"א סק"י) וכן נעגעלא"ך אין אוכלין בפסח אבל פלפלין אף שנתייבשו אין בהם חשש מפני שבמקומו נעשה לאלפים ורכבות ואין בהם חשש שנתייבשו בתנור וכן מה שקורין ענגילש"א פעפע"ר אין בהם חשש ודע שזה איזה שנים שמענו מעיר וואראש שנודע יופים כפלפלין שיש באמצעותן קמח אמנם כיון שרובא דרובא אין בהן זיוף אין לנו לחוש לסתם בלפלין ועוד דהמלכות מענשת עונש קשה על המזויף ולכן בוודאי אינם מצויים אצלנו (המג"א ע"ס כתב על עונש"ק שזולמן וזרובין כשכר ועכשו ידוע שלכא"ה קשה זה) :

יך זנגב"ל שקורין אינגבע"ר וצימרינ"ג אנו אוכלין בפסח ומסתמא אין בהם שום חשש ומעפטאל"ן שהוא מין פלוימע"ן היו מפירות יבישים שהרי גם הפלוימע"ן מביאים מיוחדים של פסח וזויע"ר זאל"ץ מותר להשתמש בפסח שאין בהם שום חשש חימוץ וטובה גדולה היא לעניים שנותנים זה בלפת שקורין ברויקע"ס שעיקר אכילת העניים בפסח הוא זה הלפת ואין ידם משגת להעמידם לכלי קודם הפסח עד שיהיה בהם קיוהא כידוע ובשנתנים זה מעט יש בזה מעט טוב והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים וכן החול שקורין שאד"א מותר בפסח ואין בו שום חשש ידוע שבהפריקין שעושים אותם הווע"ר זאל"ץ והשאד"א יש לאלו כלים מיוחדים ואין בהם שום חשש וכן מותר לשתות בפסח המים שקורין סעלצין"ן וואסע"ר שנעשים בכלים מיוחדים ואין בהם חשש חימוץ וכן מי לימונאד"א שיש בהם לימונע"ס וצוקע"ר כשעושים מיוחדים לפסח רק אין נותנים בה את האלייא"ק של כל השנה אלא אחר שאין בו חשש והאלייא"ק הוה נותנים טיפה אחת להרבה בקבוקים ונעשים קודם הפסח ואפילו אולי היה בזה איזה חשש כבר נתבטל כאלף ויתר מאלף ואין זה מעמיד וכפרט לפי מה שחקרנו אין בזה שום חשש והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים וחרובים שקורין באקסע"ר ג"כ אוכלים בפסח שאין בהם חשש חימוץ ודבר פשוט דפירות יבישים שהישראל מייבשם דמותרים באכילה :

יך גרסינן בגמ' (מ'.) תנו רבנן אין לותרין שעורין בפסח ואם לתת נתבקעו אמרות לא נתבקעו מותרות ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן ואינו מניחן להחמיץ (רש"י) אמר שמואל אין הלכה כר"י ולמדנו מזה דאפילו נתבקעו אינן עדיין חמץ נסור דא"כ

במרכיבי ויש מי שרוצה לפרש כן דברי רבינו הרמ"א דכוונתו להתיר רק לעשות מי דבש שקורין מע"ד ולא לאכול בעין וממעם זה דאתי לחלופי (מג"א סק"ז) והדבר תמוה להחמיר חומרא על חומרא ולעשות גזרות מדעתנו והעיקר כמ"ס דגם בעין מותר (ת"י סק"י) : יך ועכשו אע"פ ששמענו בבירור שאין מערבין קמח מ"מ אין אנו קונין דבש מא"י רק זה שמעורב עדיין בהשעה ועשוו בחדרים קמנים שכן לוקחין אותו מן הכוורת וכן מה שקורין ליפע"ץ והוא הדבש הטוב שוב מעצמו ואין בו שום תערובת מפני שמעמ תערובות יקלקלנו ולא יסברנו אף במחצה מקח מכפי שהוא נקי והבקיארין יודעין זה היטב אבל סתם דבש אנו אוסרין לפסח ומ"מ אם נתערב בפסח במאכל אין אוסרין המאכל אפילו כשאין ששים וכן כלל פירות יבישים שיתבאר שנהגנו בהם איסור אין אוסרין בנפלו למאכל וזהו כקמניות בס"י תנ"ג ולעשות מע"ד עושין קודם הפסח מכל מיני דבש דאם אפילו יש דבר חימוץ נתבטל קודם הפסח אבל כחוה"מ אין לבשל מי דבש רק מרבש הבא מכוורת :

יך צוקע"ר כפי הידוע לנו עשייתם בזמן הזה אין בו שום חשש חימוץ שהכל נעשה ע"י הקיטור ומ"מ דרך ליתר על פסח צוקע"ר הנעשה לפסח ע"פ השנתת ת"ח המשניה בהפאבריק"ן ונותן עליהם הכשר ולמכור לא"י מותר גם בשל צוקע"ר של כל השנה וכן כל מיני פירות יבישים מותרים במכירה לבד הצוקערקע"ס שיש בהם תערובת קמח אסירים במכירה דאף שזהו מי פירות מ"מ אלו הצוקערקע"ס הם פשוטים וקרוב שיש בהם גם קצת תערובת מים ומכירין אותן בחמץ (ומ"מ הרמ"א לזקע"ר אסור גם כשהייה לזקע"ר קדול מותר כבר כתבו שהוה להיפק ואין להאריך במ"ס האחרונים כהוה לזקע"ר וכהולך כתיב דכל זה היה נזמנס ועכשו הכל נעשים כפאבריקין הגדולים ע"י רוח הקיטור ואין בו שום חשש חימוץ) :

יך עוד כתב התאנים יבישים וענבים יבישים שקורין רוויאנ"י גדולים או קמנים תלויים במנהג המקומות כי יש מחמירין שלא לאכלן ויש מקולין ולכן נהנו במדינות אלו להחמיר שלא לאכול שום פירות יבישין אם לא שידוע שנתייבשו בדרך שאין לחוש לחמץ עכ"ל דהקדמונים כתבו שעל התאנים היו מפורין קמח וכל פירות יבישים מי יודע אופן יבשותם והרי תפוחים ואננים יבישים אנו רואין שמייבשין אותן בתנור אחר אפיה לחם ולכן כל מיני פירות יבישין אין אנו אוכלין בפסח לבד שויפין שקורין פלוימע"ן שידוע שמגודל ריבויים נתייבשו ע"פ השדות ומ"מ נהנו שמביאים מיוחדים לפסח ושקידים אפילו מה שבלא קליפות אין זה מפירות יבישים שאין מייבשין אותן וכך הם בתולדתן ופאמערנאנצין"ן היה נראה דהטובים שבהם אין בהם חשש דאין מתייבשים בתנורים אך יש פשוטים הנקלפים מהלימונע"ס ואותן מייבשין בתנורים ומי יכול להכיר ולכן אין לאוכלן בפסח (עונ"א סק"ה ע"ל)

דלא אמרינן חזקה זו בתולעים דאתי מעלמא כמ"ש ביר"ד ס' פ"ד וה"נ החמין אתי מעלמא ואף דיש הולקים בזה כמ"ש שם מ"מ הבא מותר מטעם הראשון מפני שביכולת לבדוק (עמ"א סק"ז וס"י סק"ו ומ"ש המג"א למה לא אמרינן כיון דמינה נייהי חתי לידו הימון ומיזן כדומק ע"ש ולע"ד נראה דבקריה בעת הניסול ואפילו אחר הניסול בעת גודל החום אינו נייה כיון שהוא רותח) :

כד אבל בנתבקע אסור מדינא כל התבשיל והכלי ראשון והקערה שעירה לתוכה מבחלי ראשון והבף הנכנס בקדירה והביסוי ויש מחמירין גם בכלי שני כמ"ש בס' תמ"ז אך בשביעי של פסח יכול לבסות המאכל ולהמתין עד מוצאי יו"ט ואז יאכל התבשיל והגרעין ישרוף (פ"ר בס' תמ"ז סק"ג ומכ"ל ס' פ"ו הונא כ"ט ס' זה סק"ה) וכ"ש באחרון של פסח ואם בא הא"י לקחתן בשביעי של פסח אסור למחות בידו אבל באחרון של פסח יכול למחות בידו (ס"ט כ"ט) וע' בסעיף הבא : **כה** מעיקר הדין כשנמצאת גרעין בתבשיל או תרנגולת מבושלת שנמצא בה חטה מבוקעת בפסח שמותר למכרה לא"י ואין זה נהנה מחמץ שהרי אינו נוטל דמים בעד החטה אלא בעד התרנגולת ואינה נמכרת ביותר ביוקר מחמת החטה הנמצאת בתוכה ומ"מ נוהגין במדינות אלו לשרוף הכל או להשליכה לבית הכסא מפני שחושבין כל התבשיל או כל התרנגולת לחמץ אך באחרון של פסח כתב רבינו הכ"י בסעיף י' דאם נמצאת החטה ביום זה דמותר להשהותה עד אחר הפסח רכיון דמשהו רבנן לא החמירו בו כיו"ט האחרון לעניין להשהותו וכ"ל לעניין נטל"פ יש להקל בו לעניין השהה (ט"ו סק"ה) ובסעיף הקודם הבאנו שגם בשביעי של פסח יש להקל בכפית כל יול והמתין עד מוצאי יו"ט ויש נוהגין דבשביעי של פסח כשבא שאלה כוז לפני המורה יאמר להשואל שקשה עליו להשיב בעת ושיבא בלילה דאז הוא אחרון של פסח ויתיר לו להשהות עד למחר בלילה ויאכלנו :

כז אם אפו מצות בפסח ונמצאת חטה בקועה בעיסה או במצה אפוייה פסק הרא"ש שיסיר ממנה כדי נטילת מקום והשאר מותר שהרי לכל היותר לא קיבל מעם החטה יותר מנטילת מקום שהרי אין זה דבר שצ"ע שיפגעע ויש מי שאוסר כל העיסה או כל המצה כמ"ש הרשב"א בתשו' (ס' קע"ו) שהרי לא במקום אחד בלבד נגעה החטה אלא נגעה בכלה דרך נלגולה ולא שיוך לומר בזה כאן נמצא כאן היה כיון שבהכרח בדרך נלגולה להתפזר בכל העיסה וכיון שיהיה תוך הפסח דכמשהו אסורה כולה ועוד שהמים שבעיסה מוליך את המעם בכל העיסה וכתב רבינו הכ"י בסעיף י"א דראוי לחוש לדיעה זו אם לא במקום הפ"מ או בשעת הדחק דאז יש לפסוק כדעת הרא"ש והמעם י"ל שהרי אינו בהכרח שתתן מעם בכל העיסה אף אם נתגלגלה דרך כולה ולכן אמרינן כאן נמצא כאן היה בלומר

דא"כ מה הועלת כחמץ לר"י וכן פירש"י דנתבקעו סמרות להחמץ ע"ש וכ"כ הר"ן ואמר שם אמר מר עוקבא לא נתבקעו ממש אלא כל שאלו מניחן על פי הבית והן מתבקעות מאליהן ושמואל אמר נתבקעו ממש עכ"ר שמואל עוברא נתבקעו ממש ע"ש :

ך וכתב הר"ף כיון דלא איפסקא הלכתא בהדיא עבדינן לחומרא כמר עוקבא דהוה ספיקא דאורייתא וה"מ לעניין למיכלוגנהו הני שערי בעיניהו אבל אי משתכחי בהדי בישולא ולא נתבקעו כיון דאיסור משהו דרבנן לא אסרינן לההוא בישולא דמשתכחי ביה הרי ותלתא שערי אא"כ נתבקעו כשמואל משום דהר"ל ספיקא דרבנן ולקולא וי"א דהלכה כשמואל דמר עוקבא תלמידו הוה ועוד דהא עביד ליה שמואל עוברא וכו' עכ"ל :

כא והרמב"ם כפ"ה דין ה' כתב תבשיל שנתכשל ונמצאו בו שעורים או חטים אם נתבקעו הרי כל התבשיל אסור שהרי נתערב בו חמץ ואם לא נתבקעו מוציאין אותן ושורפן ואוכלין שאר התבשיל שאין הדגן שנבלל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה אלא מדברי סופרים שנאמר ושמרתם את המצות כלומר הזהרו במצה ושמרו אותה מכל צד הימץ עכ"ל ונראה שפוסק כמר עוקבא לחומרא וס"ל דמר עוקבא מדרבנן אוסר (וכ"כ הלח"מ והנ"י) ויש מי שרוצה לחלק בין חמץ לשעורין דחמץ אף אם לא נתבקעו הוי חמץ גמור (ר"ן כ"ט ה"ה"ס) והשינו על זה (ר"ן ס"ט) דאין חילוק וכן הרמב"ם השווה אותם שהרי כתב חטים או שעורים הרי השווה דינם :

כב והנה רבינו הכ"י בסעיף ט' כתב לשון הרמב"ם דכלא נתבקעו התבשיל מותר וכתב על זה רבינו הרמ"א ואין המנהג כן אלא אוסרין הכל במשהו אפילו לא נתבקעו עכ"ל ומעם המנהג נתיסר ע"פ שני טעמים שכתב המרדכי בפ' כל שעה האחד מפני דבר שיש לו מתיירין והמרדכי עצמו דחה טעם זה דלא שיוך דשיל"מ כשהמאכל מתקלקל ועוד הוא יחזור לאיסורו לשנה הבאה וכ"ש כדבר שאינו אלא מעם בעלמא ע"ש והשניה מטעם שאין אנו בקיאים מה נקרא ראוייה להתבקע וכתב על זה והמיקל משום שמחת יו"ט לא הפסיד ע"ש :

כג וברור הוא שרבינו הרמ"א לא דינא קאמר אלא מפני שכן היה המנהג לאסור הכל הכיסוי והכף וכל מה שנתערב מאותו תבשיל (מג"א סק"ג) וכ"כ המרדכי וי"ל ומפני המנהג אני אוסר מספק והמיקל משום שמחת יו"ט לא הפסיד עכ"ל ומשמע דאף באכילה יש להתיר (מ"י סק"ו) ואפילו לפי המנהג אינו אלא בנתרובה עכ"פ אבל לא נתרבך אינו כלום (ט"ו סק"י) ואפילו נמצאו ג' גרעינים לא אמרינן חזקה שיש הרבה שהרי ביכולת לבדוק והרי הר"ף אוסר מפורש תרי ותלתא שערי כמ"ש בסעיף כ' ועוד שיש מי שאומר

כלומר שלא נתנה מעם אלא במקום הזה ועוד דאפילו נתבקעה אינו חמין נמור אלא קרוב להחמין (עור) וכמ"ש בסעיף י"ט :

כז ורבינו הרמ"א כתב על זה דכן נהגין תוך הפסח לאסור אותה מצה שנמצא בה החטת ומתירין את האחרות כיון שנמצא בה אפוייה או חיה ואמרינן כאן נמצאת כאן היתה בה אפוייה בעיסה אוסרין כל העיסה ודווקא תוך הפסח אבל קודם הפסח אין אוסרין רק בדי נטילה והכי נהוג עכ"ל כלומר שנמצאת במצה לא אמרינן שהחטה היתה בהעיסה ותיאסר כל העיסה אלא אמרינן כאן נמצאת במצה וכאן היתה ולא מחוקקין איסור ממקום למקום ולפ"ו אם נראה שהחטה מליאה מים מעבר לעבר דבהכרח היתה בהמים אסורה כל העיסה אך ד"ל דבמקום אחר נתמלאה מים ונפלה לתוך המצה (מנ"א סק"י) :

כח והנה אצלינו אין אופין בפסח ומה שנאפה קודם הפסח אף אם נמצא החטה בהמצה תוך הפסח אינה אוסרת רק כדי נטילה וכוה לא שייך חזור וניעור שהרי בפסח לא נתנה מעם ולכן זורק החטה עם כאצבע מצה סמוך לה ולא אוכל השאר ובשעת הלישה קודם הפסח אם נמצאת חטה בהעיסה נוטל כדי נטילה ולכן אין לנו נ"מ בהדין הקודם מיהו עכ"פ מוכח מדברי רבותינו בעלי הש"ע שגם בצונן יש איסור שהרי מי שזכר בפסח לאסור כל העיסה היא מטעם שהיתה החטה במים והמתיר סיבר שלא היתה במים כמו שבארנו אבל אם היתה וודאי במים היתה אוסרת ועל זה השיג הלכות דצונן אינו אוסר :

כט וכן הוא מפורש ברא"ש ובמירד וז"ל מעשה ונמצאת חטה בקוע בכלי של מים ובשלו באותן המים תבשיל והתירו התבשיל ולא אמרינן שנאסרו המים ויאסר התבשיל וכן התיר אבי העזרי חמין שנפל לבור וכו' דכיון שהמים צוננים אין החטה נוהגת בהם מעם ואפילו חמין נמור שנפל לבור מותר מזה הטעם עכ"ל הרי להדיא שהצונן אינו אוסר ורבינו הב"י בספרו הגדול הקשה זה על הרא"ש שאסר העיסה אם נמצא החטה בהמים והא הוא עצמו פסק דצונן אינו אוסר ותרץ דכאן מיירי קודם הפסח ולכן אינו אוסר בצונן ע"ש והשיגו עליו דודאי גם כאן מיירי בפסח עצמו (כגו וכו' וט"ו סק"ב) אלא דעיסה שאני דמתוך שהוא לש ומגלגל ודוחק את העיסה והחטה נדחק ונתמערך כידיו ולא ימלט שנחטט ממנה מעם משהו כשהיתה במים ונתרככה (ט"ו סע) ולפ"ו גם הרא"ש גם הרשב"א לא אסרי בצונן אלא דעיסה שאני כמ"ש :

ל ולפ"ו זה שכתב רבינו הב"י בסעיף י"ב דאם נמצאת חטה בקועה או לחם חמין בכלי של מים ואין בו כדי ליתן מעם שהמים צוננים ובשלו באותם מים תבשיל או לשו עיסה מותר ויש מי שאוסר אם היא בתוך הפסח עכ"ל וזה כתב ע"פ תירוצו לחלק בין

קודם הפסח לתוך הפסח אבל לפי מה שכל גדולי האחרונים דחו דבריו אין חילוק וגם בתוך הפסח מותר בצונן :

לא ולהלכה למעשה נלע"ד דאף שיש מי שאוסר בצונן מ"מ כיון שרוב רבותינו האחרונים הסכימו שלא לאסור בצונן אין להפסיד ממונ ישראל באיסור משהו שהוא דרבנן ויש מי שרוצה לאסור בכשר שנשרה עם מים שהיה נרעין בהמים משום דבכשר יש בקעים (מנ"א סק"ט) ודבריו תמוהים דכיון שאמרינן שבצונן אינו נותן מעם א"כ מה לנו הבקעים (ח"י סק"א) ורק כשהיתה החטה בעיסה יש לאסור מטעם שכתבנו אם היה זה בפסח אבל שארי צונן אינו אוסר כמו בכל האיסורים :

לב אמנם כל זה כשלא שהה הנרעין בהמים מעל"ע אבל שהה מעל"ע אוסר דכבוש במבושל (מנ"א סע וט"ו סק"י) וכו' נסע רש"ל) ויראה לי דאם יש ספק אם היתה מעל"ע במים אם לאו מותר דהא איסור משהו הוה דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ולפ"ו אם נמצאו גרעינים בכארות מים אף שנודע ברור ששאבו מהבאר בעוד שהגרעינים היו בתוכה מ"מ אם יש ספק שמא לא שהו מעל"ע אין לאסור וכ"ש אם יש ספק שמא בעת שאיבת אלו המים לא היו שם הגרעינים וק"ו אם הגרעינים לא נתבקעו שאין לאסור ואפילו בספק נתבקעו ספק לא נתבקעו הוה ספיקא דרבנן ולקולא (ולעיל כסי' תס"ב סעיף י' נתבאר דכשנמלא גרעין בקיטילדל"ך או כחצמול"ך כשיש סע שזמן וזכ"ס דהו"י מי פירות וכחצמול"ך יש סע דכשנמ"מ ושמתת יו"ט יש להקל עלה תיאסר במשהו וכן כלפ"ט ע"ש וע' סעיף מ"ז לענין ספק (כגו) :

לג ודע דנראה לענ"ד דזה שנמצא במדרכי ובשארי קדמונים כדיון חמין שנפל לבור אם נאסרו המים אם לאו זהו הכל כבוד של מים מכונסים כדמוכת מלשון המור שכתב שהתיר אבי העזרי חמין שנפלו לבור וכו' המים המחומצים ידרו לבור וכו' ע"ש אבל בבאר שהוא מעיין הדבר תמוה לומר שיתחמזו המים שהרי הם נובעין תמיד ומחוכרים להמים שתהיהם כמו שלא נאסרו נהר ואף דהמים עומדים מ"מ אינם נחים ומחוכרים בנידי הקרקע להמים שמחוצה להם כמו שאמרו חז"ל בחגיגה (כ"ב.) דכולי ארעא חלוהי מחלחלא ופירש"י שהמים הנובעין כאן באין מנהר גדול ע"ש (דקל למקוה אינם מיניו אבל היינו יש להם וזה שנמלא כליוו מקום לזמן זכר לא דקדוק כוה) :

לד הסכימו הגדולים דמחוקקין איסור מוטן לזמן ולא ממקום למקום כלומר כגון שלקחו מהחבית כרוב בקערה ואח"כ נמצא חמין בהקערה אין לאסור הכרוב שנחבית ואמרינן כאן נמצא חמין הוה הוה לאסור בקערה נמצאה ובקערה היתה ולא בהחבית דאין מחוקקין איסור ממקום זה למקום אחר אבל אם נמצא אח"כ חמין בהחבית

איסור מומן לומן אלא אמרינן השתא הוא דנפלה ואע"ג
 דבמשנה דטהרות אינו כן כמ"ש בסעיף ל"ה דא"כ
 למה כשנמצא השרץ במעטן דטמא הגג נימא השתא
 הוא דנפלה ד"ל דבאמת הרמב"ם בפ"ו מאבות
 השומאות פסק כן דגם אם נמצא במעטן הגג טהור
 ע"ש שכתב אם נמצא במעטן המעטן טמא ומבואר
 דשבנג טהור ואם כי לא ידענו מקורו והכסף משנה
 כתב שפסק כחכמים דתוספתא דטהרות (פי"א) דהכי
 איתא בתוספתא אינו קוצץ מן המעטן ומעלה לראש
 הגג ונמצא שרץ כגן המעטן טהור נמצא במעטן טמא
 הגג דברי רבי וחכמים אומרים נמצא בנג אינו טמא
 אלא גג נמצא במעטן אינו טמא אלא מעטן ועם כי
 קי"ל סתם במשנה ומחלוקת כברייתא הלכה כסתם משנה
 (יבמות מ"ג): מיהו עכ"פ הרמב"ם פסק כן (ו"ל דס"ל
 כמ"ש כמה מהמפרשים דכל כללי הש"ס אינם אלא נג' סדרים
 הנהוגים בזה"ע ועוד כיון דרבי צעלמו הוא ההולק אפשר ללא
 אמרינן כלל זה):

ל והנה לפי דיעה זו בכל השאלות ביוצא בזה נאמר
 השתא הוא דנפלה כמו בחוקה דאיתרע דאמרינן
 השתא הוא דאיתרע והדיעה השלישית שמחלקת בין
 בשר לתרנגולת משום דס"ל כדיעה ראשונה דמחוקין
 מומן לומן אלא דבתרנגולת נתוסף ספק שם איתא
 החמה במעיה ונתעכלה כדאמרינן כן לענין מומא
 ודיעה ראשונה סוברת דאיסור משומאה לא ילפינן
 כמ"ש התוס' בבכורות (ו'): וגם י"ל דספק דחמורין
 ידיעה לא הוי ספק (כ"ח) אך כיון שא"א לידע הוי ספק
 (פ"ו סק"ו) והוסף לומר דלענין מנהג כלומר שאינ
 מכריע לפי הדין אלא לפי המנהג שנהגו להחמיר
 ומחוקין איסור מומן לומן וגם בתרנגולת כשאין קצת
 ראייה שהיא מעוכלת כגון שהיא שבורה יש להחמיר
 וכן דווקא כשהיתה המליגה בחמין יש להחמיר אבל
 לא בצונן כלומר אפילו למי שמתחמיר בצונן מ"מ לענין
 דלא מחוקינן מומן לומן אין להחמיר בצונן ואמרינן
 השתא הוא דנפלה:

ב וכל זה לענין הדבר עצמו אבל לענין הערובות
 כגון שמוה נתערב לתבשילין אחרים פשיטא שיש
 להקל בצונן אפילו כשא"א לומר השתא הוא דנפל
 כגון שזודאי היתה החמה עם הכשר יחד בהמים או
 אפילו בחמין ואינו וודאי אמרינן לענין התערובות
 השתא הוא דנפלה ומתירינן בהפ"מ ומניעת שמחת
 יו"ט ולפ"ו הלכה זו שאמרנו דאין מחוקין איסור במקום
 למקום אבל מומן לומן מחוקין יש חילקין לגמרי ואמרי
 דגם מומן לומן אין מחוקין וראיה לדיעה זו מדברי
 הרמב"ם שהבאנו בסעיף ל"ח מיהו אפילו לפי המנהג
 שנהגו להחמיר מ"מ בצונן וודאי לא מחוקינן איסור
 מומן לומן ולכן אם נמלו מים מכלי לקדירה וכשלו בה
 ואח"כ נמצא חמץ בהכלי מותר התבשיל ואמרינן
 השתא הוא דנפלה וכן לענין התערובות אפילו בחמין
 והכ"מ

נתחבת נאסרה אף מה שבקערה דנהי דאמרינן כאן
 נמצא כאן היה מ"מ הא גם הכרוב שבקערה היה שם
 ולא אמרינן שהחמץ נפל לחבית אחר שנמלו הכרוב
 בהקערה דמומן לומן מחוקינן איסור ואמרינן כשם
 שעתה נמצאת שם החמץ כמו כן בזמן הקודם (מנ"א
 סקט"ו נסע מהר"ס) ועל דרך זה כל הדברים כגון ששפכו
 הרובט מהקדירה לכמה קערות ונמצא גרעין בקערה
 אחת אין אופרים רק קערה זו ואין מחוקינן איסור
 מקערה לקדירה אבל אם נמצא בקדירה כל הקערות
 אסורות וכן כל כיוצא בזה:

לה ודין כזה נמצא מפורש במשנה ספ"ט דטהרות
 בענין הותים שמקודם נותנים אותן במעטן והו
 מין כלי ומן המעטן מעלין אותן לגג ותנן נמצא בנג
 המעטן טהור ולא מחוקינן שומאה ממקום הגג למקום
 המעטן ואמרינן דעל הגג נפל השרץ ולא בהמעטן
 נמצא במעטן הגג טמא ולא אמרינן שנפל השרץ אחר
 שלקחו הותים לגג דמומן לומן מחוקינן (וההוי"ט ס
 הקשה מאי שנא נימא שלאחר שהעלה הותים לגג נפל השרץ ע"ש
 ולדברי המג"א ל"ק כלל ופ"ק ט"ז לדקדק כזה במשנה שם פ"ד
 משנה ד' נמלא נעשרה לדים אך יש שם פירושים שונים ע"ש
 היטב וגם אין זה עניין לכל הטומאות כשעת מציאתן דזהו לענין
 מי ומת ועוד דהתוס' בעירובין ל"ה: ד"ה כל כתבו דזהו רק
 לתרומה וקטשים כמע"ט שנדה ע"ש):

לו והווי שכתב רבינו הכ"י בסעיף י"ב אם מלנו
 תרנגולת שנתנוה במים רותחים להעביר הנוצה
 ואח"כ מצאו בהמים גרעין חמה בקועה אסורה התרנגולת
 עכ"ל ולא אמרינן דהחמה באה אחר המליגה משום
 דמחוקינן מומן לומן ודוקא בקועה אבל אינה בקועה
 מותרת דהוי ס"ס ספק שטא לא נתחמץ ואת"ל נתחמץ
 שטא אח"כ נפלה (פ"ו סקט"ו) ולכן אע"ג דרבינו הרמ"א
 החמיר אף באינה בקועה כמ"ש בסעיף כ"ב מ"מ הכא
 שיש עוד ספק אין להחמיר (ה"י סק"ל ועט"ו סס) ועוד
 דכבר כתבנו בסעיף כ"ג דלאו דינא קאמר אלא מפני
 המנהג ע"ש:

לז ורבינו הרמ"א כתב וז"ל ויש מי שמתיר אפילו
 במליגת תרנגולת משום דאמרינן שטא אח"כ נפלה
 לשם ויש מי שאוסר בשאר בשר ומתיר בתרנגולת מכח
 ס"ס ולענין מנהג נראה לאסור בשאר בשר או בחמה
 שלימה אפילו תרנגולת ודווקא אם נמלנו שהיו המים
 חמים אבל אם היו צוננים ושרו שם התרנגולים אין
 לאסור מספיקא ובמקום דאיכא למימר שטא נתעכלה
 החמה בתרנגולת כגון שהיא שבורה אפילו במליגה
 יש להתיר מכח ס"ס מיהו אם נתערבו התערובות
 ויש הפ"מ ומניעת שמחת יו"ט יש להקל בכל זה בספק
 איסור דרבנן שהוא משהו ויש להתיר שאר תבשילין
 שיש בהן תערובת מאותו תבשיל של הבשר שנשרה
 במים או נמלג כך נראה לי עכ"ל וצריך ביאור:

לח וה"פ דיש מי שמתיר משום דלא ס"ל דמחוקינן

(והנ"ה הפירו על המדה להחמיר עוד צוה וכנר דתו דכרו ו המג"א בסק"ה וס"ו נפקי"ו והנ"י בסק"מ ונחטה שלא תרכנה גם הנ"ה מודה דל"ן להחמיר כלל) :

בא מעשה באחד שנמל לתוך פיו חתיכת מצה וחתיכת תרנגול ואכלם שניהם יחד והרגיש בפיו שיש חטה וזרק המאכל מפיו ונמצא החטה ואינו יודע אם היה בתוך המצה ואינו אסור רק כדי נמילה מאותה מצה דוודאי היתה בשעת אפייה בתוך העיסה דאל"כ אלא נפל על המצה בצונן היה מתנגלגל ויורד אבל התרנגול והתבשיל מותר או דילמא שהיה כתרנגול יש להתיר התרנגול משום ס"ס ספק שמא היה בהמצה ואת"ל כתרנגול שמא נתעבלה או שמא נפל בו בצונן דלענין ס"ס וודאי אמרינן השתא הוא דנפל ולא מחזקינן איסור טומן לומן ואפילו בכשר מותר כה"ג וגם אפילו לפי מה שנהגו להחמיר בזמנן לומן מ"מ ממקום למקום וודאי לא מחזקינן איסור ולכן אפילו אם נתלה שהיתה בכשר או כתרנגולת אמרינן שנפלה כבאן ולא בשהיו בקדירה או בקערה הגדולה (עמ"א סק"ה) ואם נמצא חטה על השלחן ולא נודע מאין בא אמרינן שעל השלחן נפל ולא מחזקינן איסור ממקום למקום (ע"מ סק"ג) :

בב ומעשה במשרת שהביא כלי עם מי דבש שקורין מע"ד לשתות ונמצא בו חטה ואמרו שבצונן אינו אוסר אע"פ שנתחמצה כמ"ש הטור דאינו אוסר בצונן ושמא תאמר שהיתה בעת שבשלו המי דבש לפני הפסח דא"כ כבר נתבטלה ואינו חוזר וניעור ואף דהחטה עדיין כתובה מ"מ צונן הוא ואינו אוסר (ט"ו סק"ה) ואפילו לפי דעת המחמירים בצונן וגם סוכרים דחוזר וניעור כמ"ש בס"י תמ"ז מ"מ אין לאסור רק מה שבכלי ולא כל החבית שהרי מ"מ מחזקינן ממקום למקום ואמרינן דבכלי נפלה ולא בחבית (והסומך על הט"ו להקל לגמרי לא הפסיד שיש כאן כמה ספיקות ודו"ק) :

בג וכתב רבינו הב"י כסעף י"ג ואם הגיעילו יורה מחומצת כת יומא וירדו המים המחומצים לבור בתוך הפסח אסור לשתות מימיו בפסח בשביל שנתערבו עד כאן לשונו ודקדק לומר בתוך הפסח דאלו היה קודם הפסח כבר נתבטל ואינו חוזר וניעור כמ"ש בס"י תמ"ז אמנם לכתחלה וודאי אסור שהרי יוכל ליזלזל מים סבור אחר (ט"ו סק"ה ומג"א סק"ו) וזה שדקדק לומר בשביל שנתערבו ה"פ דאפילו למאי דס"ל דאינו אסור בצונן זהו בחטה או לחם שנפל במים אבל מים במים הלא נתערבו ואסור כשהיה בפסח (ס"ט) ודע דאם המחומצים ניכרים ועומדים בפ"ע גם בהיותם בכור כגון שיש ממשות כמו חלודה וכיוצא בזה אוסרים גם כדעכב אף שנפלו קודם הפסח כיון דהחמץ ניכר בפ"ע לא נתבטל מעולם (ט"ו ס"ט) ועל כי דין זה לא שכיח כלל אין להאריך בו :

בד ובמליחה בפסח יש הרבה דיעות המור בשם הרוקח כתב חטה שנמצאת כתרנגולת מלוחה

ונמלחו עמה אחרות שאותה שנמצאת החטה עליה אסורה דחמץ בפסח במשהו והשאר מותרות ורבינו אליעזר ממיץ פסק דאפילו אותה התרנגולת אינה אסורה כולה אלא נוטל מקום פעפועו והיינו כדי נמילה ולוח הסכימו הרא"ש והסמ"ק ושני היעות ס"ל דאע"ג דמליח כרותח מ"מ אין יוצא מחתיכה לחתיכה בלא רוטב ואע"ג דבאיסור שמן מחמירין ביו"ד ס' ק"ה מ"מ הא בחמץ ליכא איסור שמן ויש אוסרים כל החתיכות במליחה (כ"ה נ"ס לו"ה ונ"ל) וי"ל הטעם דכיון דבבשר יש שומן מפעפע האיסור מחתיכה לחתיכה גם בלא רוטב בחמץ בפסח דהוה במשהו ויש שמצריכים לקלוף שארי הבשר הנמלח עמה (כלנו נ"ס ה"א"ד) וזהו בנמצא על התרנגולת שיש דהסתפק שמא ננעה בכלום אבל בנמצא תוך התרנגולת אין השאר צריכות כלום לדיעה זו (מג"א סק"ה) ויש מקילין לגמרי דאפילו אותה חתיכה א"צ אלא קליפה (כ"ה נ"ס הרש"ה) :

בזה וי"ל רבותינו בעלי הש"ע כסעף י"ד אם נמצאת חטה מבוקעת כתרנגולת קודם מליחה די בשמיפה ואם אחר מליחה די בקליפה ויש מי שמחמירים לומר שמעטיק כל סביבותיה וחותך ומשליך ואם נמלחו עמה תרנגולות אחרות קולף את כולם ויש מחמירים לאסור כל מה שנמלח ביחד והעיקר לאסור אותה חתיכה כולה שנמצא החטה עליה ולהתיר האחרות ע"י קליפה קצת ואם רוצה יוכל למכור הכל לא"כ כמ"ש בס"י תמ"ז אע"ג שאין נוהגין כן בישראל הערובת חמץ כן נראה לי עכ"ל ואם נתבטלו האחרות בלא קליפה מותר שאינו אלא חיורא בעלמא כמ"ש ביו"ד ס' צ"א (מג"א סק"ג) ומ"מ גם אחר הבישול יקלוף אלא שאין הקליפה אוסרת שאר הזתיכה (ס"ט) ויש מי שמתיר לכתחלה גם בלא קליפה (ס"ט נ"ס מ"ב) וזהו כשאין להסתפק שמא נגע בשארי החתיכות (ס"ט) ונראה לענ"ד דאפילו בפסק אם רק בוודאי לא נגע יש להקל אצלינו שהקליפה קשה מאד כידוע והרי דעת כמה מהרבותינו שאף חתיכה זו לא נאסרה כולה כמ"ש מיהו להלכה למעשה במליחה שאין לאסור רק אותה חתיכה ולא יותר :

בז וזה שכתבו דקודם מליחה די בשמיפה פשוט הוא דצונן בלא רוטב לכ"ע אינו אוסר (מג"א סק"ט) וכן אם נמצא חטה על החתיכה אחר מליחה והרחה ג"כ מותר מטעם זה דהא וודאי לא היתה כשעת מליחה דאם היתה היתה נופלת בשעת הרחצה אך זהו בנמצא עליה אבל אם נמצא תוך התרנגולת וודאי היתה קודם לכן (ס"ט סק"ג) ונוהגות הנשים שקודם השרייה והמליחה בודקות היטב היטב כפנים שלא ישאר שום גרעין בתוכה ונלע"ר שעל חזקה זו יש לסמוך דאם נ"א אח"כ לומר שאח"כ נפלה החטה כיון שבדקות מקודם (וראה מפסחים ו' . ומגדל ד' . ע"ש ודו"ק) ואם נמצא חטה בזפק אפילו לאחר מליחה כשר שהרי הופק מפסיק ומשליך הופק וגם יש ספק אולי נתעבלה והו"ו דבר קרוב

שנמצא עליו הגרעין ישליכנו למקום מאוס ואותה השורה יצניע עד אחר הפסח והשאר מותרים לגמרי (המנ"א סקל"ג) הניח נכס הגר"צ מפונזל להשליך כל הצורה לנהר ע"ש ולא ידעתי למה ואי משום הניח א"כ נאסר כולם ולכן נלע"ד כמ"ש ודו"ק):

מח התנגלות צלויה על הפסח בשפור שנמצאת בה חמה מבוקעת בתוך האש חמה וזה ברור שהיתה שם בעת צלייתה אם היתה התנגלות בחושה חותך בה מקום פעפועו לפי אומדן הדעת ויש אוסרים את כולה לפי שכשמהפכים אותה על השפור כדרך הצלייה נתפשט הטעם בכל התנגלות וכן עיקר לדינא ואע"ג דככל האיסורים לא אמרינן סברא זו כדמוכח מו"ד סי' ק"ה והו"מ פני דהפיכת השפור אינו גורם ליתן טעם ובטל בס' אבל באיסור משהו פשיטא דהפיכת השפור גורם ויש שהפליג להחמיר אפילו לאסור כל התנגלות שנצלו עמה אם נגעו בה דע"י הופוך השפור מתפשט מזו לזו אבל אם אינם נוגעות מותרות הן ולא אמרינן דהאיסור הולך בכל השפור והם בולעין מהשפור ולא אמרינן זה אלא כשהיתה התנגלות שהחמה בתוכה שמינה דאו מתפשט האיסור בכל השפור (מנ"א סקל"ו) ואם החמה נמצאת בהתנגלות אח"כ והיא מבוקעת אע"פ שנתבאר דמחוקינן איסור מומן לזמן ומסתמא היתה גם בעת הצלייה וזו התנגלות אסורה מ"מ לענין שארי התנגלות יש להקל בפשיטות כמו שהקלנו בתערובות בסעיף מ' ע"ש:

קרוב כיון שנמצאת בופק (כ"ל ועש"ת סקל"ו) ואם לאחר מליחה והדחה שמו את הבשר בכלי ואח"כ נמצא שם גרעין אם לא מלחו את הבשר בכלי משליכה והבשר מותר ואם מלחו שם מעט זורק החתיכה שנמצא עליה הגרעין והשאר מותרים גם בלא קליפה ואע"ג דכמליחה נמורה הצרכנו קליפה כבאן שאינו אלא מליחה נועמת דיו לאסור אותה חתיכה בלבד ואם היה מלח משהו דיו לאסור כדו נמילה גם באותה חתיכה מפני שיש לפעמים נותנים משהו מלח וכן אם נמצא גרעין במי השרייה שקודם המליחה יש להתיר הבשר דאפילו להאוסרים גם בצונן והו"מ כשהיה זמן הרבה אבל בשר שקודם המליחה אין משהו במי השרייה יותר מחצי שעה אין להחמיר ולאסור ובפרט דהעיקר להלכה דצונן אינו אוסר כמ"ש (ודע לזמן מקור כל שאין היד סולדת וכן כלי עליה אינו אוסר וכ"ל שני יש מהמורים כמ"ש בס' תמ"ז והו"מ כשהיד סולדת):

מז נמצא גרעין בחבית כרוב מלוח אסור כל הכרוב דכבוש כמבושל וזהו כשהציר עולה על גביו אבל אם אין הציר עולה על גביו דינו כמליחה וצריך להעמיק איוו אצבעות בעומק וברוחב ולהשליך והשאר כשר (עמ"א סקל"ג) וכן אם נמצא גרעין בכלי בוריקע"ם שיש שם מים הרבה לכאורה כיון שאין שם מלח כמו בכרוב תלוי בהדיות אם נאסר בצונן אם לאו אך אם היתה שם מעל"ע פשיטא דכבוש כמבושל ובספק אם שהתה מעל"ע נראה דספק כבוש מותר וראיתי שגדולים נחלקו בזה אי ספק כבוש מותר אם לאו (עש"ת סקל"ד עה"כ"ע מתייר והמק"ש אוסר) ונ"ל שמותר דכיון דאיסור משהו הוי דרבנן ספיקא דרבנן לקולא וזה שלא התרנו במליגה רק ע"י ס"ס זהו במקום שהאיסור ברור כגון בחמין אלא שאתה רוצה להתירו אבל בצונן ליכא איסור לפנינו אם לא נכבש בתוכו יום שלם ומותר בספק ואע"פ שלהאוסרים בצונן היה ס"ס לאיסורא שם שמה צונן אוסר ואת"ל דינו אוסר שמה נכבש בתוכו יום שלם והו"מ כבוש אך כבר בארנו דהעיקר לדינא דצונן מותר שכן הסכימו רבותינו הראשונים ולכן כחפ"ם ומניעת שמחת יו"ט כמו כלי של בוריקע"ם שכל מאכל עניים בפסח הוא זה וגם בע"כ גדולים רוב מאכלם בזה כידוע אם נמצא גרעין בכלי ולא נתברר שהיה בתוכו מעל"ע דזרק הגרעין והבוריקע"ם מותרים לאכלו בפסח ואם נמצא גרעין בחבית דגים מלוחים נוטל זו השורה ואוכל השאר והדג

תמח שאסור לעשות מלאכה בע"פ אחר חצות. וכו' י"א סעיפים:

ועד חצות תלוי במנהג אבל לאחר חצות מדינא אסור כדמפרש בירושלמי שם משום דמחצות הוי זמן הקרבת פסח לכל ישראל והו"מ יו"ט רכל אדם כיום שמקריב קרבן יו"ט הוא לו ואסור במלאכה ולכן אפילו במומח"ז לא

א' תנן (רי"ט ס"ד) מקום שנהגו לעשות מלאכה בע"פ עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ולמה נהגו שלא לעשות כדו שלא ישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח והקין מצה לצורך הלילה (רי"ט)

לא נתבטל היום"ט (רא"ש) ועוד דדבר שנאסר במניין אין לו היתר אף כשנבטל הטעם וצריך מניין אחר להתירו (ר"ן סז) וכשנאסר נאסר לכל ישראל אף לאותן הדרין בחי"ל מפני שהוא יו"ט כללי לכל ישראל ומי שעושה מלאכה בע"פ אחר חצות לבר שאינו רואה סימן ברכה במלאכה זו מקללין ומאררין אותו :

ב ואין חילוק במלאכה בין שעושה בשכר ובין בחנם הכל אסור ולעשות ע"י אינו יהודי יש דיעות הרהוקת מתיר והמדרכי אוסר (כ"י) וי"ל דהמתיר סובר שהאיסור הוא מדרבנן ולכן לא שייך לאסור אמירה לא"י והאיסור סבר דהאיסור הוא מן התורה דכן כתבו החוס' שם וי"ל ומשמע מירושלמי דמדאורייתא אסור עכ"ל וא"כ שייך בזה אמירה לא"י שבות (אך הרוקח כתב דאמירה לא"י שנות לא שייך רק בשבת וסוה"מ ויו"ט ולכן מותר לעשות ע"י א"י אפילו בכיתו עכ"י) :

ג והמנהג הוא כדברי המתיר ולכן להסתפר אחר חצות אסור ע"י ישראל אבל ע"י א"י מותר (ט"ו סק"ג נסס רמ"ג) ואפילו לישראל צפרנים אסור אחר חצות (סז) ויש מתירים במניילת צפרנים אחר חצות כששכח ליטול קודם חצות (ח"י סק"ד וס"ד) דאין זה מלאכה גמורה לעניין ע"פ ויש מי שאוסר להסתפר אפילו ע"י א"י אחר חצות משום דנס המסתפר מסייע קצת בהטיית ראשו (מנ"א סק"ג) ואינו עוקר דמה בכך דהא בעצמו אפילו לתקן כליו ויש כ"כ בכה"ג דמסייע אין בו ממש (ח"י סז) ולהויק דם נהגו לאסור כל היום מטעם אחר משום דבערב שבועות אמרו חו"ל בשבת (קכ"ע) : שיש סכנה בזה ולכן גזרו על כל ערב יו"ט ע"ש אכן שרעפ"ין שקורין באנקע"ס המהרי"ו אוסר והמהרי"ל מתיר (מנ"א סק"ו) דאין זה כהקוה דרם של שרעפ"ין אינו מפנימיות הנוף כרם הקוה ונראה דבערב שבועות יש להחמיר ובשאר ערב יו"ט יש לתקן והלילה השייך לעיו"מ הכל מותר :

ד וזה שאסור במלאכה דווקא במלאכה גמורה כמו תפירת בגדים או שעושה מלאכה כדי להשתכר אבל מתקן הוא כליו ליו"מ ואע"ג דבחוה"מ לא מצינו היתר זה מ"מ ע"פ קיל מחוה"מ ולכן כל המלאכות שהתירו בחוה"מ כמו דבר האבד וכיוצא בזה כמו שיתבאר בהל' חוה"מ כ"כ דמותר בע"פ וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר בע"פ וכ"ש לכתוב חידושי תורה ואפי' באגרות רשות נוהגין היתר :

ה ועד חצות תלוי במנהג כמ"ש וכתב רבינו הרמ"א בסעף ג' דלדידן הוי מקום שנהגו שלא לעשות ודווקא מלאכות נמורות אבל שארי מלאכות אפילו מנהג ליכא עכ"ל והלבוש כתב שאפשר במקומו נהגו שלא לעשות מלאכה אבל בהרבה מקומות ראיתי שעושין מלאכה עד חצות ע"ש והביאוהו גדולי האחרונים (פ"ו ומנ"א סק"ו וס"ו) וכן הוא עתה שעושים מלאכה בפ"מ וחלואי שיפסקו מלעשות מלאכה בחצות :

ו ההולך ממקום שעושין מלאכה למקום שאין עושין אפילו דעתו לחזור דבשאר עניינים יכול לעשות בצינעא מיהו מלאכה שקשה לעשות בצינעא לא יעשה כלל בעיר מפני המחלוקת והו"ן לעיר מותר כשדעתו לחזור אבל אם אין דעתו לחזור אסור אך כשרעיון לא בא בתחום העיר גם באין דעתו לחזור מותר (מנ"א סק"ח) וההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין ודעתו לחזור אסור לו לעשות דנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם אבל אין דעתו לחזור נוהג אפילו בקולי מקום שהלך לשם (מנ"א סק"ט) ויש מי שרוצה לומר דהמיר נוהג כחומרי מקום שיצא משם ואינו כן כמ"ש ביו"ד סי' רי"ד סעיף כ' ע"ש ומ"מ כשנוהג חומרי מקום שיצא משם בדעתו לחזור לא יתראה בפני אנשי המקום שמחזיק זה לאיסור דלעולם אל ישנה אדם מפני המחלוקת וכשצריך לנהוג איסור ינהוג האיסור בלי הרגש מאנשי המקום וכלל הדברים הוא שכל מי שדעתו לחזור נוהג כנאשי מקומו בין להקד בין להחמיר והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בעת שם שמשנה מנהגם מפני המחלוקת וגדול השלום ויש בעניינים אלו הרבה פרטי דינים ובעניין המנהגים ונתבאר בס"ד ביו"ד שם וכאן אין מקום להאריך בזה :

ז ואפילו במקום שנהגו לעשות מלאכה עד חצות מ"מ לא יתחילו בתחלת מלאכה ביד אפילו יכול לגמרה קודם חצות ורק ג' אומניות הותרו להתחיל בהם במקום שנהגו לעשות מלאכה כשיגמרום עד חצות וא"ז הן החייטים והספרים והכובסין מטעם שבאלו הג' הקילו נס בחוה"מ כחייטין הקילו להיות אדם הדייט שאינו אומן תופר כדרכו בחוה"מ מפני שאין זה מלאכה גמורה לפי תפירתו והספרים והכובסים לפי שהכא ממרחקים או היוצא מכית האסורים הותרו לו לספר ולכבס לצורך המועד ולכן הקילו באלו גם בע"פ אבל שארי אומניות אם התחילו בהם קודם י"ד יכולין לגמרה ביד עד חצות אפילו התחילו בליל י"ד אבל להתחיל ביד ביום אסור וזהו שיטת הרמב"ם בסוף הל' יו"ט ע"ש :

ח אבל שיטת הטור בשם הרא"ש דבאלו הג' מלאכות מותר להתחיל ולגמור עד חצות אפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה ואם התחילו מקודם יכולים לגמור עד חצות אף בשארי מלאכות ובמקום שנהגו לעשות מלאכה מותר להתחיל כל מלאכה אם יוכל לגמרה עד חצות והמנהג כדעיה זו ודע דכל זה הוא כשיש בזה צורך המועד אבל אם אין בזה צורך המועד אסור בכל עניין ויש מי שאומר דענין שאין לו מה יאכל מותר לו לעשות מלאכה גם אחר חצות (ח"י סק"א נסס כנה"ג) דלא עדיף מחוה"מ דמותר ככי האי גוונא כמ"ש לקמן סי' תקמ"ב :

ט מושיבין שוכבין לתרנגולים בארבעה עשר דהיינו לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות אבל להשיב

לצדדין אמנם אם הובל נתרבה בחצר גם בחו"מ מותר להוציאו לחוץ :

יא ומוליכין ומביאין כלים מבית האומן כל היום אע"פ שאינו לצורך המועד דוח אינו כלל בכלל מלאכה ואם נתן לתקן ויש בו צורך יו"ט מותר עד הצות ואין אומרים מומד לתורה בע"פ ולא מומד יענך וממתיים להתפלל במוקד כדי לגמור האכילה עד שליש היום ויש אופין שמורה אחר הצות ומשום כבוד יו"ט נהגו לילך למרחץ ולמקוה אע"פ שאינו חובה ואחר מנחה אומרים סדר הקרבת קרבן פסח וזכר למקדש (ע' ברכות כ"ג : ר"ח עכ"ל נמטלי יומא דסיסמחא ולית הלכתא כוותיה) :

תסמ שלא לומר בשר זה לפסח. ובו ה' סעיפים :

אך בשארי דברים אין חשש דיו"ל שהקדישו וחזר ופדאו משא"כ בהמה אין לה פדיון דכל שראוי לקדושת הגוף אין לו פדיון כידוע ולכן כל בהמה הראויה למזבח אסור אבל שארי דברים מותר אך חיטי ושערי הראויים למנחות הייתי אומר דאסור קמ"ל דש"י (סע) משום דבחסים הכל יודעים דהכוונה לשומרים לפסח ויש רוצים לאסור בכל מין עוף המעון שחיטה וחומרא יתירה הוא כיון שאינן ראויים למזבח (סע פק"ה) :

ד ודע שהרמב"ם השמיט לגמרי דין זה ותמיהני על המפרשים שלא הרגישו בזה ונ"ל דמעמו כרור משום דר"ש סובר במנחות (ק"ג.) דכל שלא התנדב בדרך המתנדבין כגון שאומר הרי עלי מנחה מן השעורין אין בדבריו כלום ובתוספתא תניא בנ' בתרא דמנחות האומר הרי עלי עולה ע"מ שאקריבנה בבית חונו ר"ש אומר אין זה עולה וכ"ש האומר ע"מ שאקריבנה בחוץ (תוס' פסחים נ"ג. ד"ה מפני) והרמב"ם בפ"ו ממעשה הקרבנות פסק כר"ש ולפיכך השמיט זה שהרי בגמ' אמרו דלר"ש אפילו בגדי מקולס אינו כלום ממעט זה וכ"ש באומר בשר זה לפסח ומ"מ לגבי גדי מקולס שכל חמיי ישראל נערו בניפיה בתודום איש רומי כמבואר בגמ' לכן פסק ג"כ בן כמו שיתבאר משא"כ בבשר זה לפסח :

ה וז"ל הרמב"ם בפ"ה דין י"א מקום שנהגו לאכול צלי כלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין גזירה שמא יאמרו בשר פסח הוא ובכל מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד כליל זה כפני שנראה כאוכל קדשים בחוץ ואם היה מחוץ או שחפר ממנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר ה"ז מותר במקום שנהגו עכ"ל וצ"ל הוא כשצולין בשפור על האש ולא מה שאנו קורין בראמ"ן וגדי מקולס אע"פ שלא פירש לומר בשר זה לפסח אסור לעשותו ויתבאר בס' תע"ז (כתבו המנ"ל והמ"י דזה שאומרים בשר זה על

להושיב אפרוחים על בצים אסור כל היום אא"כ תרנגולת שישבה על הבצים נ' ימים או יותר וכבר נפסדו הבצים ומתה התרנגולת מושיבין אחרת תחתיה כדי שלא יפסדו הבצים דהוי דבר האבד ויש מתירים גם לכתחלה להושיב אפרוחים או תרנגולת על בצים (לשון ראשון דרש"י במסנה לפסחים מ"ה :) דאין זה נחשב מלאכה לגבי ע"פ :

י גורפין ובל' סתחת רגלי בהמה בע"פ כל היום ומשליכין לחוץ לאשפה ובחוק"מ רק מסלקו לצדדים והובל שבחצר לא יוציאנו אלא יסלקנו לצדדים גם בע"פ דמתחת רגלי בהמה הותרה להוציאו לחוץ משום בריאותה של בהמה אבל בחצר די שיסלק

א דע דבתורה נקרא יו"ט זה חג המצות ובלשון חכמים נקרא פסח וכן הוא בלשון בני אדם ואולי מפני שבלשון זה כלול הנם הגדול שנעשה לנו במצרים במצת נכורות שפסח המקום על בתי בני"ו ולכן קראוהו בשם זה ואמרו חז"ל (נ"ג.) אסור לומר בשר זה לפסח מפני שנראה כמקדיש בהמתו ואוכל קדשים בחוץ כלומר אע"ג דכך דרכינו דמה שמכנינים וקונים על חג הזה אומרים בלשון פסח מ"מ בבשר יותר מלומר בן כדי שלא יתראה כאומר לקרבן פסח והוי קדשים בחוץ אבל חיטי ושערי מותר לומר לשון זה שאין להם שייכות לקרבן וכן כל שארי דברים והכל יודעים דהכוונה על חג הפסח וגם בבשר כשיאמר בן מותר ונראה דאין הקפידא רק לכתחלה אבל בדיעבד אין בו איסור אכילה (ע"א) דהכל יודעים שכן הוא דרך לשון בני אדם :

ב הרא"ש כתב שם דנראה דווקא על בשר מלה וגדי שיוך האיסור שמהם מביאין קרבן פסח אבל רש"י כתב שהאיסור הוא משום שנראה כמקדישין לדמי פסח והיינו למוכרין וליקח בהן פסח ויא קשיא דא"כ למה אמרו חיטי ושערי מותר הלא גם בהם נובל דומר בן דיו"ל דמשום דחיטי ושערי צריכין שימור מחימוץ לכן שיוך עליהם לומר לשימורם לפסח (מ"י) ולפ"ן שארי דברים אסור ולא נראה כן אמנם נראה דגם לפירש"י אין איסור רק בבהמה הראויה למזבח וכמ"ש רבינו הב"י וז"ל אסור לומר על שום כהמה בין היה בין שחוטת בשר זה לפסח לפי שנראה שהקדישו מחיים לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ אלא יאמר בשר זה ליו"ט מותר אבל מותר המים אלו לפסח עכ"ל :

ג ולכאורה הרבה תימא דכיון שכתב הטעם לפי שנראה שהקדישו מחיים לק"פ א"כ לא שיוך רק בגדי ומלה ולמה אסור כל בהמה (מנ"א) אלא בע"כ צ"ל דכוונתו כפירש"י שיאמרו שהקדישו לדמי פסח

פסח ליכא קפידא דלס כוונתו לקרבן הו"ל לומר לפסח ועל פסח
הכוונה ליו"ט ומ"ט דכנדי וטלה יש להחמיר נס בדיעבד
כשאר לפסח ע"ט כבר דחה זה הח"י דל"ן איסור בדיעבד

לר"ט ע"ט וכתב הרוקח שלא יאמר אדם כמה עורה פסח
בירושלמי אומר רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם
מה עורה זה עכ"ל ועמ"י :

תע דין תענית בכורים בע"פ . ובו ה' סעיפים :

א איתא במס' סופרים (פכ"א) דאין מתענין בניסן רק
הכורים בערב פסח והצנועין מפני המצה כדי
שיכנסו בה בתאווה ע"ש הכורים לומר מצות בכורות
והצנועין נראה דהכוונה לאיסמנים כשאוכלין ביום
אין אוכלין בלילה לתיאבון כדאיתא בגמ' (ה"ח .) כיום
ששת היה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחי משום
דאיסתנים הוה דאי מעים מרדי כצפרא לא מהני ליה
מיכלא לאורתא ובירושלמי ריש ערבי פסחים איתא
רבי לא היה אוכל בע"פ וכו' בגין דהוה בכור אמר
ר' טנא ר' יונה אבא הוה בכור והוה אכיל וכו' אלא
מן הדא רבי איסתנס הוה כד אכיל ביממא לא אכיל
ברמשא ולמה לא הוה אכיל כרי שיכנס למצה בתאווה
עכ"ל ואע"ג דאי משום איסתנס א"צ תענית כתבו
התוס' שם וז"ל רב ששת הוה יתיב בתעניתא לאו
דווקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל
עליו משם תענית כדי שיהא נזכר ונזהר מלאכול
עכ"ל (ו"ע על הר"ש שכתב שם סמך מירושלמי והרי
המסקנא אינו כן) :

וודאי במצרים גם הן נהרגו במכות בכורות וראיה
דבמדרש אומר דבתיה בת פרעה נצלת בזכות משה
אלמא דגם בנקבות היתה מצת בכורות ומ"מ אין
המנהג כן מטעם דבנקבות לא צוה הקב"ה לקדשן רק
הזכרים והבא אחר נפל צריך להתענות כיון דהוה
בכור לנחלה וכן בכורים כהנים ולוים צריכים להתענות
אע"פ שאין בהם פדיון חמש שלמים דלא גריעו מבכור
מאב ואם יש עשרה בכורים יש מי שאומר שהש"ץ
אומר ענינו ואין ראוי לעשות כן דא"ב הו"ל בתענית
ציבור וזה אסור בניסן אלא היחיד אומר ענינו בשומע
תפלה ואין קורין ויחל :

ד ואם חל ע"פ בשבת נוהגין הבכורים להתענות ביום
ה' שלפניו וי"א דהואיל ואירחי אירחי שהרי אינו
אלא מנהג אבל המנהג להתענות כסברא ראשונה ואין
מתענין בע"פ מפני שלא יכנסו לשבת כשהוא מעונה
וכשמתענין ביום ה' וצריך לבדוק החמץ וקשה עליו
התענית יכול לטעום קודם הבדיקה (מנ"ט) וכתב רבינו
הרמ"א דנוהגין כשהאב בכור האם מתענה תחת בנה
הקטן כשהוא בכור ואם אין האב בכור האב מתענה
בעד בנו עד שיגדל עכ"ל ועכשיו ליכא מנהג זה :

ה על ברית מילה או פדיון הבן יכול הבכור לאכול
ויש מי שכתב דרוקא השייכים להמצוה כמו בעל
ברית וסנדק ומוהל וכיוצא בהם (מנ"ט) ויש מי שאומר
דהמיקל לכל אדם במעודת מצוה לא הפסיד (פרי"ח)
אמנם עתה זה כמה דורות שמקילים לגמרי בתענית
בכורים והיינו כסיום מסכתא ולא לבד הלומד אלא
הבכורים מהקבצים סביב המסיים ומסיימים עמו
ואוכלים ונתפשט זה בכל המדינות ואינו ידוע מאין
להם להקל כל כך אם לא שנאמר דמפאת חלישות
הדור והמורח רב בע"פ ואכילת המרור נ"ב אינו יפה
לבריאות ולכן יחשבו א"ע כאנים יבולים להתענות
ולפי שבגמ' לא נזכר כלל מזה וגם בירושלמי המסקנא
דא"צ להתענות ואינו אלא מנהג ע"פ מס' סופרים לכן
לא מיחו חכמי הדור בזה וצ"ע :

תע"א אחר שעה עשירית אסור לאכול . ובו ה' סעיפים :

א שנו חכמים במשנה ערבי פסחים סמוך למנחה לא
יאכל אדם עד שתחשך כדי שיאכל מצוה של מצוה
לתיאבון משום הידור מצוה (רס"י) כלומר דאע"ג
דהאוכל בזה מצוה בעת שהוא שבע אם אינו אצלו
אכילה גסה דהיינו שנפשו קצה בהאכילה מרוב שבעו

הרי יצא ידי חובת מצוה כדאמרינן בניזר (כ"ג .) לנבי
פסח וה"ה למצה מ"מ אין זה הידור מצות וההידור
הוא שיהיה כמעט רעב ויאכל לתיאבון :
ב והך מנחה הוא סמוך למנחה קטנה דהיינו מתשע
שעות מלמעלה דתשע ומהצה דרי ומן מנחה קטנה
וסמוך

(כ"ח) ויש שתרצו דכשנצרך זה המעט לשני הכוסות הראשונים היו הרבה ומגרר גריר ואע"ג דוהו זמן רב קודם הכוסות מ"מ מגרר גריר (ס' וט"ז סק"ג) אבל כל זה מנ"ל להמור לומר רב ונ"ל דמעטו משום דבפסחים בעיקר דין זה לא הזכיר שיש חילוק בין רב למעט ש"מ דאין חילוק דאל"כ לא היה משתמם הש"ס לומר על הך דרבא ולא אמרן אלא טובא אבל פורתא מסעד מעיר ש"מ דאין חילוק אלא לעניין ברכה והרכב"ס לא הזכיר זה כלל ושתיית יי"ש מעט וודאי מגרר גריר : ה קטן שאינו יודע מה מספרים ביציאת מצרים בלילה פותר להאכילו אבל קטן הודיע אין להאכילו כדי שלא יישן ויסבירו לו עניין יצ"מ דוה שאמרו במבולתא ושאינו יודע לשאול את פתח לו נ"ל דפירושו קטן שאין בו דעת לישאל ספ"ג דסוכה ולשאול אינו יודע אבל מבין מה שאומרים ולכן מצוה להסביר לו עניין יצ"מ (עמנ"א סק"ו) ויש נוהגין שלא לאכוד חזרת בע"ז כדי שיאכל המרור לתיאבון וכן כיום ראשון של פסח כדי לאכול בליל שני לתיאבון ואין עיקר לזה דאמרו המרור אכילה טובה היא שתהא לתיאבון אררבא הרי הוא זכר לעינוי וכן יש נוהגין למעט באכילת מצה כיום ראשון כדי לאכול בליל שני לתיאבון וכן למעט בשתיית יין אם לא שישתה הרבה ויגרור תאוות האכילה כמ"ש ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות בע"פ כדי לאכול החרוסת לתיאבון ואין לחוש למנהג זה ויש מחמירין שלא לפרס או לשבור מצות בע"פ כדי שלא יבא לאכול מהם ואין לחוש גם לזה דאין זה רק באיסור דאורייתא ודע דמצה שנאפית כתקונה ואח"כ נתפררה ונלושה ביין ושמן ודבש ולא נתבשלה אינה קרויה מצה עשירה ואסור לאוכלה בע"פ דמצה עשירה אינה אלא כשהעיסה נלושה במי פירות אבל נתבשלה פותר לאכול ולא באפיה בלא משקה ואם התחיל לאכול קודם שעה עשירית ונמשכה מעודתו עד הלילה דינו כמו בכל השכתות וי"מ שנתבאר בס' רע"א ע"ש ומצוה לרחוץ ולגלח בעיו"מ וללבוש בגדים נאים : כמו בשבת :

וממך למנחה היינו מתחלת שעה עשירית (רס"ב) וכן הוא מסקנת הש"ס (ק"ו) : ויש מי שכתב דיש להחמיר מן סמוך למנחה גדולה (ר"ן ס' וכן מכואר מדברי רבינו הרמ"א לקמן סי' תרל"ט בערב סוכות וכתב דומיא דאכילת מצה (וכבר הקטנו זה המנ"א ס' והאמת שי"ל דגם בכאן דעתו כן ומה שלא הגיה בכאן משום דבלא"ה אין לנו מה לאכול אחר חצות בע"פ דהא חמץ ומצה אסור ואין האיסור רק על מצה עשירה והרי אנחנו אסור לנו מצה עשירה כמ"ש בס' תס"ב משא"כ בערב סוכות (ה"י סק"א) ונראה דהכל לפי מה שהוא אדם דמדינא דנמ"י אין האיסור רק סמוך למנחה קמנה מיהו יש הרבה אנשים שבשיאכלו בחצות שוב לא יאכלו הכזית מצה לתיאבון כידוע ואלו וודאי אסורים מחצות :

ג אין האיסור שייך על חמץ שהרי בלא"ה אסור ומצה שיוצאין בה ידי חובת מצה ג"כ אסור בע"פ דכל האוכל מצה בע"פ כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו כדאיתא בירושלמי ואין האיסור אלא על מצה עשירה אבל מיניו מותר לאכול (גמ' ס' וס' כמ"ש בשר ודגים ופירות וירקות ובלבד שלא יהא ממלא כריסו כהם ואם הוא איסמנים שאפילו אוכל מעט מוסיף לו באכילתו הכל אסור ומצה מבושלת הוה כמיניו הרגומא דאין האיסור אלא על מין פת כמו מצה עשירה או מי פירות עם מים דהוי ג"כ מצה עשירה (עמנ"א סק"ה) : ד ויין אמרו בגמ' (ק"ה .) דרבא הוה שתי חמרא בע"פ משום דחמרא מגרר גריר תאוות האכילה ובכרכות (ל"ה) : אמרו דכשנותים הרבה יין מגרר גריר אבל מעט אינו נורר אלא סועד הלכ ולוה כתב רבינו הב"י דיון מעט לא ישתה אבל הרבה מותר מהמעט שנתבאר וכ"כ התוס' שם ויש להתפלל על האמור שכתב דיון יוכל לשותת הן רב הן מעט כי הוא נורר תאוות המאכל עכ"ל וזהו נגד הגמ' כמ"ש וכבר עמדו המפרשים בזה ויש שתרצו דאע"ג דסעיד אינו סועד כל כך שיאסור לשותת מפני זה (כ"י) ויש שתרצו דפורתא מסעד סעיר כלומר מעט הוא שמועד

תעב דיני הסיכה וארבע כוסות . וכו' ט"ו סעיפים :

א מע"ג דבשבת וי"מ מוכיפים מחול על הקדש ויכול לקדש ולאכול מבעוד יום מ"מ בליל פסח אינו כן דכתבי ואכנו את הבשר בלילה הוה דבעינן לילה ממש ואיתקש מצה לפסח (מור) דכתבי על מצות ומרורים יאכלוהו וזהו ששינו במשנה דערבי פסחים שלא יאכל עד שתחשך כלומר דלא ככל ע"ש ועיו"ט (תוס' ס' וס' ס' וכך שנינו בהוספתא דפסח ומצה ומרור מצותן משתחשך ולכן גם כוס של קידוש שהוא אחד מארבע כוסות וגם אכילת שאר ירקות ושאר שינויים שעושין כדי שיאכלו התנוקות וכ"ש אמירת ההגדה דבעינן דליתוי בשעת

ומן אכילת מצה ומרור (כ"י נכס תה"ד) ועוד שתי הקידוש הוא בשביל אכילת מצה ככל קידוש במקום סעודה וכיון שאכילת מצה בלילה גם הקידוש צריך להיות בלילה (ט"ז סק"ה) :

ב ומ"מ יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדרך בני חורין ששולחנם ערוך ומן רב קודם האכילה ועוד כדי לאכול מיד כשתחשך בשביל התנוקות שלא יישנו ואף אם הוא בבהמ"ד ולומד מצוה למהר ולקום ולילך ולעשות הסדר וכך אמרו על ר"ע שמימיו לא אמר הגיע עת לעמוד מבהמ"ד חוץ מערבי פסחים וכו' בשביל

בשביל תנוקות שלא ישנו (ז"ע .) ור"א אומר שם חוטפין מצות בלילי פסחים בשביל תנוקות שלא ישנו וה"ע היה מחלק קליות ואגוזין לתנוקות בע"פ כדי שלא ישנו וישאלו ומעמו של דבר לפי שראינו שהתורה הקפידה על שאלות הבנים בלילה הזה כדכתיב כמה פעמים כי ישאלך בנך וגו' וכל עיקר סיפור יצ"מ הוא ע"י שאלות הבנים ותשובת האב דע"י זה נתבררה האמונה המהורה לפיכך עשו כל הפעולות שהתנוקות יהיו ערים ולא ישנים בעת הסדר וכך חובה עלינו לעשות ועניין חמיפת מצה פירש"י ורשב"ם שאוכלין מדר או מגביהין את הקערה והרמב"ם בפ"ז כתב חוטפין מצה זה מיד זה ע"ש (וזהו המנהג שהתנוקות חוטפין האפיקומן מתחת הכר עה"י סק"ז) :

ג ויסדר שולחנו ככלים נאים כפי כחו דאע"ג דבכל ימות השנה טוב למעט בכלים נאים וזכר דחורבן מ"מ בליל פסח עושין כל סימני חירות ואף אם יש לו כלי כסף במשכנות אם אין הבעלים מקפידין ראוי להעמידן על השלחן בליל פסח והוא המצו שהצריכו חז"ל הסיכה מפני שכך היה בימיהם שבני חורין היו אוכלין דרך הסיכה על כרים וכסתות דרך גדלות ולכן יכין מושבו מבעוד יום ומקום המושב שהיה בהסיכה דרך חירות ודע שהמדר כתב בשם ראבי"ה דבומה"ז במדינתנו שאין רגילין לאכול בהסיכה א"צ להסב ע"ש אבל כל רבותינו לא ס"ל כן ואדרבא נלע"ד רביון שמצוה לעשות שינויים בליל זה כמ"ש הרמב"ם בפ"ו שצריך לעשות שינויים בליל זה כדי שיראו הבנים וישאלו א"כ אין לך שינוי טוב מהסיכה שאין רגילים בזה ועכשיו עושין אותו וראיה לזה שהרי במשנה (קט"ו .) בשאלת מה נשתנה לא הוזכרה שאלת ההסיכה ובנוסחא שלנו ישנה והמעט דבומן המשנה לא היתה שינוי ולא היה לכן מה לשאול על זה אבל עכשיו שואל על השינוי ולכן העיקר דברכי רוב הפוסקים שחייב יש בהסיכה :

ד ועוד ראיה ברורה דצריך הסיכה ממשנה דערבי פסחים ששינוי דאפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב כלומר דלא תימא כיון דעני הוא ואין דרכו בהסיכה א"צ הסיכה קמ"ל דלא וה"ה לדידן ורבינו הרמ"א בסעיף ב' כתב דאפילו עני שאין לו כרים יסב (כ"ל) על הזמפל עכ"ל כלומר ועשה איזה הסיכה כל דהוא על הספסל להניח בגדו או חפץ אחר ובלבד שלא יהא בלא הסיכה בהסיכה מעכבת (הנ"מ כתב דאכל אינו מוסב ודמו דכרוי הס"י והכנה"ג אכל הע"י והמנ"ח הניחו זה והלגיו נוהג להסב אך לא כריבוי כרים וכלניסת הקיט"ל יש דיעות ויכול לעשות כרטינו ודו"ק) :

ה כשהוא מיסב לא יטה על גבו ולא על פניו שאין זה דרך הסיכה ולא דרך כבוד אלא על צדו ולא על ימינו אלא על שמאלו דעל ימינו יש סכנה משום הדושט הוא על צד ימין וכשהוא מטה על ימינו נפתח

הכובע שעל הקנה מאליו והמאכל צריך ליכנס לישם ואם יטה על ימין יכול להקדים כניסת המאכל אל הקנה מאל הוישם ויבא לידי סכנה ולכך זה דרך השרים להטות על צד השמאלי והסיכת ימין לא שמה הסיכה (גמ' ק"ח . ע"ש ודו"ק) ודע דבהסיכה אין חילוק בין אימר לאחר דאע"ג דבידיו הוא הפוך מכל אדם אבל לא באיברים הפנימים ולכן גם האימר צריך להסב על צד השמאלי של כל אדם (ויכול לסמוך על ירך מניו) : ן אמרו חז"ל (ק"ח .) אשה אצל בעלה אינה צריכה הסיכה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיכה ופירש"ם דטפני שכפופה לבעלה א"צ הסיכה ואשה חשובה מקרי כשבעלה מתפאר בה וגדולה כמעלה יותר ממנו וא"כ אינה כפופה לו וצריכה הסיכה ומכילא דאשה שאין לה בעל כל אשה צריכה הסיכה ובין אם אין הכעך בביתו כל אשה צריכה הסיכה אבל כשאלתות (פ"ו) כתב אשה א"צ הסיכה דלאו דרכיהו דנשי למיוגי ע"ש ועל כל הנשים קאי דניירסו לא היתה אשה אצל בעלה אלא אשה סתם וכן הוא כרי"ף והמעט משום דאין דרכן להטות על צידן ואם אשה חשובה היא כלומר גדולה בנוי או בעושר כאשה חשובה שבפ' אין מעמידין (כ"ה) : שדרכה להטות צריכה הסיכה כאיש ועכשיו אין דרך נשים בהטייה כלל ואין נשים שלנו עושות הסיכות ורבינו הרמ"א בסעיף ד' כתב דנשים שלנו מקרי חשובות וצריכות הסיכה רק שסומכות על ראבי"ה דבומה"ז אין להסב עכ"ל וזהו מהמרדכי ולענ"ד קשה לומר כן דא"כ למה לאנשים לא סמכו על ראבי"ה ועוד דהוא דיעה יחיראי אלא נראה שסמכו על השאלתות והרי"ף לפי גירסתם וחשובה לא שכח ואפילו אם היא חשובה אינה מחוקת עצמה כן :

ז כן אצל אביו צריך הסיכה אפילו הוא גם רבו מובהק דמסתמא לא קפיד אא"כ יודע שמקפיד ותלמיד אצל רבו א"צ הסיכה דמורא דרבך כמורא שמים ואין לו להסב בפניו דהוה כנוטל שררות לעצמו ואפילו אינו רבו מובהק אא"כ נתן לו רשות דאז אם ירצה יכול להסב אבל אם אינו רוצה לא כפינן ליה שיכול לומר שאף ברשותו אין לי העזה להסב בפניו וגם הרב אינו מחוייב ליתן לו רשות מפני שכן הוא דרך התורה שהתלמיד יתירא מרבו וראת המעלה ואם יושב אצל ת"ח המופלג בדרו אפילו לא למד ממנו כלום ואינו רבו דינו כרבו וא"צ הסיכה מפני שגם עליו מוטל יראתו ופשוט הוא דכל זה הוא באוכלין על שלחן אחד אבל אם אוכל על שלחן בפ"ע אפילו באותו חדר צריך הסיכה דבכה"ג לא מיחוי כהתנשאות בפני רבו והשמש אע"פ שמהעסק בצרכי בית וצריך לקום ממקומו בכל שעה מ"מ צריך הסיכה בעת אכילתו ושתייתו (והכ"מ בפ"ו פירש הטעם משם דכל הקונה ע"ע כקונה מזון לעצמו ע"ש ונראה שהרבותא היא מעטט שסוף להנכה"כ ויהייתו אומר שספור ולא חזין דמאי שייכות ול"ז וכי גרע הוא מאשרי פועלים שחייבין בהסיכה

כדאיתא בגמ' סס בשוליא דנגרי ולא אמרינן זה רק בתלמיד
בתורה ולא בשאר מלאכות (נ"ט):

ח יש שכתבו דכל הפסור מהסיכה ומוסב נקרא
הדיוט כדאיתא בירושלמי פ"ק דשבת (מנ"א סק"ו
בס"ט רס"ל וט"ז) ויש ששאלו הא מצינו כמה חומרות
שאדם יכול להחמיר על עצמו (סס) וי"ל דכאן וודאי
כן הוא דהא זה לא משכחת לה אלא בתלמיד שרבו
נתן לו רשות וזהו הדיוטותו שאין לו לעשות דבר
שוה נגד כבוד רבו אף אם נתן לו רשות וכן כל כיוצא
בזה (וכן נאכל למאן דפוטר הוא נגלי נגד המת):

ט וכל מי שצריך הסיכה אם אבל או שמה בלא
הסיכה לא יצא וצריך לחזור לאכול או לשמות
בהסיכה וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ז' ד"א דכומה"ל
דאין דרך להסב כדאי הוא רבי"ה לסמוך עליו
שבדיעבד יצא בלא הסיכה ונ"ל אם לא שמה כוס
שלישי או רביעי בהסיכה אין לחזור ולשתות בהסיכה
דיש בו חשש שנראה כמוסוף על הכוסות אבל בשתי
כוסות ראשונות יחזור וישתה בלא ברכה ולכתחלה
יסב כל הסעודה עכ"ל ובדיעבד יצא כשאכל בהסיכה
הכזית מצה של המוציא ושל אפיקומן וד' כוסות
ומדברי הרמב"ם שכתב בפ"ו ובשאר אבילותו ושתייתו
אם היסב ה"ו משוכח עכ"ל משמע דגם לכתחלה א"צ
אלא שאם עשה ה"ו משוכח (עמ"י סק"ו בס"ט מהר"א)
דכזית המוציא א"ל הסיכה וכונתו לח"ט בס"י תע"ה דיש לחכול
במנוח שני זמ"ס ע"ג אכל לעני"ד לא נראה כן וזה שכתבו
כית מזה משום דמעיקר הדין א"ל רק כזית ודו"ק):

י והנה זה שכתב שיש חשש כמוסוף על הכוסות
בהאחרונות ולא בראשונות המעם משום דבראשונות
מותר להוסיף משא"כ באחרונות כמו שיתבאר והנה
לפ"ו האירנא שאין נזהגין להוסיף גם בראשונות אין
לחזור ולשתות דנראה כמוסוף (מנ"א סק"ו) אמנם
הרא"ש כתב דביון ששתה שלא בתקונן הוברר הדבר
דשלא מפנין הכוסות היה וזה שישתה עתה הוא של
חובה ע"ש ויש מי שאומר שבכל הכוסות אם שמה בלא
הסיכה א"צ לחזור ולשתות כוס אחר (כ"ה בס"י תע"ט
ומ"י סק"ד) וכן נראה עיקר דהא בגמרא (ק"ח.)
אפסקא הלכתא דרק שני כוסות צריכים הסיכה אלא
דמפני הספק מצרכינן הסיכה לכולהו וא"כ בכל כוס
הוא ספקא דרבנן ולקולא ויראה לי דגם רבינו הרמ"א
עיקר טעמו מפני זה ולא מפני מפכתו על דיעה
יחידאה ולא מפני כמוסוף על הכוסות אך דבשני
ראשונות דמדינא מותר להוסיף מה איכפת לן בשמוסוף
ועתה שאין מוסיפין גם בהם אין לחזור ולשתות כמ"ש
ויש מי שכתב דבתחלת הסדר יהיה דעתו לחזור
ולשתות בין הראשונות ולא אם טעה ושתה בלא הסיכה
יחזור וישתה בלא ברכה (מנ"א סל):

יא צריך לשתות הכוסות על הסדר כתקנת חכמים
הראשון על הקידוש והשני אחר ההגדה והשלישי

לבהמ"ו והרביעי להלל ואם שתאן בבת אחת כלומר
ששתה כוס אחר כוס עד ששתה ד' כוסות לא יצא ידי
ארבע כוסות ונראה דה"ה אם שתה שנים שלא על
הסדר כגון שאחר קידוש שתה שני כוסות לא עלתה
לו רק לקידוש ואחר ההגדה צריך לשתות כוס שני
ויראה לי דאם שמה הכוס באמצע הגדה יצא אף קודם
ברכת אשר נאלנו דברכות אין מעכבות ואמירת
ההגדה אין לה שיעור ונמצא ששתה אחר ההגדה אבל
אם שתה באמצע ברהמ"ו או באמצע הלל לא יצא
כיון דתקינן רבנן אחר כל ברכת המזון ואחר כל ההלל
עוד נ"ל אם לא שמה אחר מהכוסות בשעתו כגון
שלא שמה אחר קידוש ישתיהו אח"כ שהרי אין לזה
תקנה אחרת וכן בכל הכוסות (כ"ל ע"ד):

יב שיעור הכוס רביעית לאחר שימוננו אם רוצה
למונו כגון יינות שלהם שהיו חוקים וביינות שלנו
לא שייך מוניה ושיעור רביעית הוא כלי שמחוקק
אצבעיים על אצבעיים והגובה רוחב שני גודלים והצי
גודל וחומש גודל (טור) ושיעורו כדי הפלת ביצה
ומחצה מים ויש מן הגדולים שרוצים עתה לכפול
השיעורים מפני שהבצים נתקמנו וכמה מהמדקקים
נוהגין בן וכבר בארנו לעיל סי' קס"ה סעיף י"ג וביו"ד
סי' שכ"ד שאינו כן ע"ש היטב וגם לעניין יין צמוקים
שלנו יש הרבה הפסק ועמ"ש לעיל סי' ר"ד סעיף
מ"ו וסי' ער"ב סעיף ז' ללמד זכות ומה נעשה אחרי
שבמדינתנו אין היין מצוי והיין הבא מטרחקים לבד
שהוא ביוקר ורוב ישראל אין ידם משגת יש בהם
הרבה חששות כידוע ואם אין לו יין יקח סי' דבש
שקורין מע"ד ל"ד כוסות:

יג וצריך לשתות כולו או רובו יאם יש בהכוס הדיכה
רביעיות יכולים לצאת בו כמה בני אדם כשיעור
רביעיות שבו אבל לא בשיעור רוב רביעיות שבו מפני
שצריך רביעית לכל אחד אע"פ שלענין שתייה יוצאין
כרובו אמנם י"א עוד דכוס אחד אפילו מחוקק הרבה
רביעיות אינו עולה רק לאדם אחד ומחוייב לשתות
רוב הכוס איך שהוא וכן עיקר לדינא שכן הוא דעת
הרמב"ן והמרדכי (עכ"ל) וצריך לשתות השיעור בבת
אחת ולכל הפחות שלא בהפסק גדול וישתה כדרך
שתיית רביעית ובדיעבד יצא כששתה בהפסק עד כדי
אבילת פרס ואם שמה יותר משיעור זה לא יצא וצריך
לשתות כוס אחר אבל הפחות מזה יצא (המנ"א סק"א)
כתב דכתיב כוסות ראשונות א"ס סהה יותר מרביעית יחזור
וישתה ע"ש ולעני"ד כיון דמעיקר לדינא שלא כהרמב"ם כמ"ש
בס"י תרי"ב ע"ג אינו חוזר):

יד מי שאינו שותה יין מפני ששונאו או מויקו מ"מ
מחוייב לדחוק עצמו לקיים מצות ד' כוסות ביין
לכד כשהוא חולה ומצינו בתנאים ואמוראים שהיה ה"ה
קשה להם מאד וי"מ נדחקו לקיים מצוה זו דה"ו כוסות
ומצוה לחזור אחר יין אדום אין הלכך משוכח ממנו
דכתיב

ומסירא אל תרא יין כי יתאדם ויוצאין ביין מבושר
 ובקונדימון ואצילנו אינו מצוי זה ואפילו עני המתפרנס
 סן הצרקה ימכור מלבושו או ילוח או ישכיר עצמו לר'
 כוסות או לקבל מנבאי צדקה ואם אין לו רק ד' כוסות
 לשני הלילות יקחם כולם ללילה הראשונה שהיא
 עיקרית דאנן בקיאין בקביעא דירחא ולכן יקיים ד'
 כוסות בליל זו כתקונם (מנ"ס סק"ד) ונר ביתו קודם
 לר' כוסות משום שלום בית כמ"ש במ"י רס"ג :

מן וגם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל המצות
 השייך לאותו לילה כמו אכילת מצה ואמירת
 ההגדה ואם אין יכולות להגיד בעצמן ישמעו ההגדה
 משום דכתיב לא תאכל עליו המצת בשעת ימים תאכל
 עליו מצות כל שישנו באכילת המצ' ישנו באכילת
 מצה והנשים ישנן באיסור המצ' דלא תעשה מצוות
 נשים כאנשים ולכן חייבות גם באכילת מצה אע"ג
 שוהו מ"ע שהומן גרמא ומטילא ביין שהחייבות במצה
 חייבות גם בפסח ומרור שהרי איתקשו זל"ז כדכתיב
 על מצות ומרורים יאכלוהו ואע"ג דמרור בומה"ז
 דרבנן מ"מ כל התקן רבנן כעין דאורייתא תקן

ומסירא אל תרא יין כי יתאדם ויוצאין ביין מבושר
 ובקונדימון ואצילנו אינו מצוי זה ואפילו עני המתפרנס
 סן הצרקה ימכור מלבושו או ילוח או ישכיר עצמו לר'
 כוסות או לקבל מנבאי צדקה ואם אין לו רק ד' כוסות
 לשני הלילות יקחם כולם ללילה הראשונה שהיא
 עיקרית דאנן בקיאין בקביעא דירחא ולכן יקיים ד'
 כוסות בליל זו כתקונם (מנ"ס סק"ד) ונר ביתו קודם
 לר' כוסות משום שלום בית כמ"ש במ"י רס"ג :

מן וגם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל המצות
 השייך לאותו לילה כמו אכילת מצה ואמירת
 ההגדה ואם אין יכולות להגיד בעצמן ישמעו ההגדה
 משום דכתיב לא תאכל עליו המצת בשעת ימים תאכל
 עליו מצות כל שישנו באכילת המצ' ישנו באכילת
 מצה והנשים ישנן באיסור המצ' דלא תעשה מצוות
 נשים כאנשים ולכן חייבות גם באכילת מצה אע"ג
 שוהו מ"ע שהומן גרמא ומטילא ביין שהחייבות במצה
 חייבות גם בפסח ומרור שהרי איתקשו זל"ז כדכתיב
 על מצות ומרורים יאכלוהו ואע"ג דמרור בומה"ז
 דרבנן מ"מ כל התקן רבנן כעין דאורייתא תקן

תעג דיני כוס ראשון וסדר הלילה עד כוס השני. וכו' כ"ו סעיפים :

במגילה מברכין תחלה וסיף ולמה לא נעשה כן
 ביציאת מצרים שניסיה גדולים מנס פורים :

ג' ובשם מהר"ל ראיתי מעם מפני שהיא מצוה
 הכתובה בתורה ואין מברכין שעשה נסים אלא
 אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים (פרישה) ולכאורה אין
 הדברים מובנים והאמת דה"פ דהנה כל הברכות תקנו
 רבנן ולא שייך ברכה אלא לברך להקב"ה אשר ציונו
 במצוה זו כמו לאכול מצה ליישב כסוכה לתקוע בשופר
 אבל לא לעשות מעצם המצוה ברכה וכיון דמן התורה
 אנו מצווים לספר הנסים בלילה זה והוי מ"ע א"כ איך
 נברך שעשה נסים והרי זהו עצם המצוה והוי כהגדה
 אחר הגדה וברכת אשר גאלנו העיקר על אכילת מצה
 ומרור כמו שאומרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו
 מצה ומרור אבל שעשה נסים זהו עיקר מצות סיפור
 יצ"מ ורק אמצוה דרבנן הרשות בידם ולא בדאורייתא
 (עוד כתב הפרישה צטט ר"ע מצוה ד' וס' וס' וס' וס' וס' וס'
 עכ"ל ולא ידעתי פירושו) :

במגילה מברכין תחלה וסיף ולמה לא נעשה כן
 ביציאת מצרים שניסיה גדולים מנס פורים :

ג' ובשם מהר"ל ראיתי מעם מפני שהיא מצוה
 הכתובה בתורה ואין מברכין שעשה נסים אלא
 אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים (פרישה) ולכאורה אין
 הדברים מובנים והאמת דה"פ דהנה כל הברכות תקנו
 רבנן ולא שייך ברכה אלא לברך להקב"ה אשר ציונו
 במצוה זו כמו לאכול מצה ליישב כסוכה לתקוע בשופר
 אבל לא לעשות מעצם המצוה ברכה וכיון דמן התורה
 אנו מצווים לספר הנסים בלילה זה והוי מ"ע א"כ איך
 נברך שעשה נסים והרי זהו עצם המצוה והוי כהגדה
 אחר הגדה וברכת אשר גאלנו העיקר על אכילת מצה
 ומרור כמו שאומרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו
 מצה ומרור אבל שעשה נסים זהו עיקר מצות סיפור
 יצ"מ ורק אמצוה דרבנן הרשות בידם ולא בדאורייתא
 (עוד כתב הפרישה צטט ר"ע מצוה ד' וס' וס' וס' וס' וס'
 עכ"ל ולא ידעתי פירושו) :

ד' ואם חל בשבת אומר ויכלו וכמו"ש אומר אחר קידוש
 הברלה ומיושב ואע"ג דשאר הברלה אומרים מעוסד
 מ"מ זו שעם קידוש ועל הסדר אומר מיושב ואין בשמים
 כהברלה זו דבשמים אינו אלא לחוק הנפש והוי
 כשמוצאי שבת חיל ולא יו"ט שמעצמה הנפש בתקפו
 וגם ביו"ט יש מבאים מובנים ונוסח ההברלה המבדיל
 וכו' בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הברלה ואת יום
 השביעי מששת ימי המעשה קדשת הברלה וקדשת את
 עמך ישראל בקדושתך וכתב רבינו תם בתוס' פסחים
 ק"ד

ב כתב המור ואינו מברך שעשה נסים לפי שעתיד
 לאותרו כהגדה עכ"ל כלומר דבשם שמברכים בחנוכה
 ופורים שעשה נסים פשיטא שבפסח היה לברך כן אלא
 לפי שבהגדה אנו מספרים הנסים והנפלאות ואח"כ
 מברכין ברכת אשר גאלנו ממילא דהוה כברכת שעשה
 נסים ותרתיה למה לי ומ"מ לענ"ד אין זה מספיק שהרי

לאשתו שתמוגז ואין הבעל עדיף ממנה ולכן נוהגין למוגז בעצמו ואין זו קפידא :

ו אחר הקידוש שותה הכוס בהסביבה ואינו מברך אחריו כי אנו סומכין על ברכה אחרונה שאחר הלל כי כולם עניין אחד הם ולמה נרבה בברכות חנם ונס ברכה ראשונה א"צ על כוס שני ומה שאנו מברכין יתבאר בסי' תע"ד ע"ש ואם שותה בלא הסיכה פסק הסוד שישתה כוס אחר בהסביבה ובסי' הקודם בארנו בזה ע"ש ואם ירצה לשתות כמה כוסות הרשות בידו כדתנן (ק"י:) בין הכוסות הללו הוא רוצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ומפשי בירושלמי המעם כדי שלא ישתכר אבל יין שלפני המזון אינו משכר ע"ש והסוד כתב רק שיכיון לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא נראה כמסופך על הכוסות עכ"ל דכל שצריך לברך הוא מוסף וא"כ לדין שמברכין על כל כוס וכוס אסור להוסיף והסוד והש"ע הולכין לשיטתן שא"צ לברך על כוס שני כמ"ש בסי' הבא ולא לדין ע"ש ולדין אין היתר לשתות בין ראשון לשני אא"כ היה דעתו לשתות (סי' סק"י) ונס בזה כתב רבינו הב"י בסעוף ג' דמ"מ ראוי לזהר שלא לשתות בין ראשון לשני אם לא לצורך גדול כדי שלא ישתכר וימנע מלעשות הסדר וקריאת ההגדה עכ"ל ואף שיון שלפני המזון אינו משכר והו' לדידה ולא לדין שכחותינו הלזים ונס שארי משקין שאין משכרים יש למנוע מלשתות רק מים כשצמא ג"ל שמוטר לו לשתות וא"צ ברכה דיון פומר כל מיני משקין (כנל"ד ועמ"י סק"י"ב) :

ד דע רדעת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א שא"צ רק שני מצות בקערה וכשבוצע אחת נשאר אחת פרוסה ואחת שלימה ולא מצינו בנמ' שיהא צריך ג' מצות ובירושלמי ערבי פסחים כפי מה שהביא האור זרוע (סי' רי"ג) ג"כ כן הוא וכן משמע בברכות (ל"ט:) שאומר דבפסח מניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע משמע דשלימה אחת היא ובכה"ג מחלק בין שבת לחול דבשחל בשבת צריך ג' אבל הרא"ש בע"פ (סי' ל') חולק על זה ואומר וכן נרע פסח משאר יו"ט דצריך לחם משנה וכו' וא"כ התו"ם וכו' כ"כ בשם רשב"ם והוא זכר לחלות תודה שהיו באים ג' חלות מעשרין אחד ולכן צריך ג' מצות להסדר וכן מנהג העולם :

ז ומביאין לפני הבעה"ב קערה עם שלש מצות ומרור וחרוסת וכרפס או ירק אחר וחומץ או מי מלח ושני תבשילין אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ומנהג העולם בבשר ובצה ובהבשר נכון שיהיה מרוע והיינו מן הירד אם אפשר וזכר לזרוע נמויה ואנחנו אין רגילין בזה כי קשה להשיגה ונמלין בשר על עצם ורבינו הב"י כתב בסעוף ד' שנהגו שהבשר יהיה צלי על הבחלים והביצה תהיה מבושלת ורבינו הר"מ כתב וה"ה צלוייה וכן נוהגין בעיריזו עכ"ל ולפי"ה יהיה

אסור

(ק"ד.) המעם שמאריכין הרבה בהכרלה זו לפי ששינוי שבע הפוחת אל יפחות משלש והמוסיף אל יוסיף על שבע לפיכך מפני חובת הזים נזכר פעם אחת שבע הכרלות והיינו בין קדש לחול אחד בין אור לחשך שנים בין ישראל לעמים ג' בין יום השביעי לששת ימי המעשה ד' בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הכרלת דכיו"ט מותר אוכל נפש הרי ה' הכרלת וקדשת את עמך ישראל שני הכרלות בין ישראל לשבט לוי כדכתיב בעת ההוא הכבדיל ה' את שבט הלוי ובין לויים לכהנים כדכתיב ויברל אהרן להקדישו הרי ו' :

ח וסדר ההכרלה יקנה"ו יין קידוש נר הכרלה ומן וכך נפסקה ההלכה בפסחים (ק"ג.) לפי שקידוש קודם להכרלה ומן הוא תמיד לבסוף ע"ש ואם שכח להכביל ולא נזכר עד שהתחיל ההגדה ישלים ההגדה עד גאל ישראל ואח"כ יבדיל ולמה לא יבדיל באמצע ההגדה לא מפני שאסור להפסיק אלא משום דהכרלה צריך כוס ואין יעשה אם ישתה הרי מוסף על הכוסות שהרי לכתחלה אין להוסיף אף בשני כוסות הראשונים ואם לא ישתה עד כוס שני הרי יש הפסק בין ההכרלה לשתיית הכוס (סי' סק"ה) ושישתה ויצא בו ידיו כוס שני לפי מה שכתבנו בסי' הקודם סעוף י"א ע"ש דוודאי לכתחלה אסור לעשות כן ולכן ימתין עד גאל ישראל ויבדיל וישתה ומה בכך אסור אינו אוכל ואינו שותה עד אח"כ שנאמר שיש איסור לאכול ולשתות קודם הכרלה ולכן אם לא נזכר עד שהתחיל לאכול יפסיק מיד ויבדיל ואם היה דעתו לשתות יין תוך הסעודה א"צ לברך בפה"ג ואם לאו צריך לברך ואם שכח עד אחר ברכת המזון יבדיל אח"כ וישתה כוס ג' ויעלה לשניהם וכן אם לא נזכר עד אחר הלל ובאמצע ברה"מ ובאמצע הלל לא יפסיק ואע"ג דאין אומרים שני קדושות על כוס אחד במקום דא"א שאני (עמ"ס סק"ג) :

י ואין ליטול ידיו קודם קידוש כלל ואפילו לאותם שנוהגים תמיד ליטול הידים קודם קידוש כמ"ש בסי' רע"א מ"מ בפסח א"א מפני שיהיה הפסק גדול באמירת ההגדה ובע"כ שיטול ידיו קודם הסעודה ואע"ג דהבא צריך נטילה מיד לנטילה הכרפס ולמה לא יטול קודם קידוש אמנם נס זה א"א דהרואה יאמר שצריך נטילה לקידוש ובאמת אינו כן דבשלמא בכל השנה הכל יודעים שהנטילה הוא כשביל הסעודה משא"כ בפסח לא מינכרא מילתא שהיא כשביל המיבול ואפילו אין ידיו נקיות יטול מעט ואם אירע שנמל ידיו קודם קידוש לא יטול עוד למיבול (ט"ז) וי"א שיטול (כ"ה) והעיקר כדיעה ראשונה (מנ"ס סק"ג ועמ"י סק"א ודו"ק) ודע דבשאיין ידיו נקיות שכתבנו שיטול מעט אבל אין מברכין עליו עניי וכבר כתבנו שהבעה"ב לא ימוגז בעצמו אלא אחר דרוח דרך היות ואנו אין נוהגין בזה כי נראה כרמות רוחא לצוות

לשונות הם ומרור פירשו בנמ' מרירתא ורשי' פי' בלע"ז ולא ידענו פתרונו ובערוך לא מצאתיו והרע"ב פי' מין כוסברתא והוא מר ביותר ולא ידענו מה זה וגם בערוך לא מצאתי כוסברתא :

יג כל השנוי קודם במשנה קודמת לשאתיה ולכן חזרת קודם לכל וכך אמרו בנמ' שם מצוה בחזרת מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עלן ולכן אע"ג שאין לה מרירות מ"מ היא יותר מצוה ואחריה המכא וכן כסדר ובמדינתנו לוקחין המכא מפני שהזרת אינו מצוי עדיין קודם הפסח אלא בחצרות השרים וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' דאם אין לו אחד מאלו הירקות יקח לענה או שאר ירק מר עכ"ל ונראה דמ"ל דזה ששנינו במשנה ובמרור ומפרש בנמ' מרירתא הפ"כ כל מין ירק מר ויש מי שסובר דמרירתא הוא לענה ולא שאר ירק מר ולכן שאר ירק מר יאכל בלא כרבה וכן יש לעשות (עמנ"א סקט"ז וח"י סקט"ד) ולענה כתבו שזהו שקירין ווערמיימ ולא יעקור הישראל בעצמו את המרור מן הקרקע דאולי הוא קרקע גזולה אלא יעקור הא"י והוא יקחם ממנו דהו"ל יאוש ושינוי רשות וע' לקמן סי' תרמ"ט (עמנ"א סקט"ד) :

יד חמשה מינים אלו מצטרפין לכזית ולכן יש אצלינו שלוקחין מעט חזרת עם מעט תמכא שטוב לאכלן יחד וכשיש משניהם כזית יצא ידי חובתו ויוצאין בכל אלו בין בהעלין שלהם ובין בהקלחים אבל לא בשרשים דהיינו שרשים הקטנים המתפצלים לכאן ולכאן אבל השורש הגדול שבו גדילים העלים אף שהוא ממון בקרקע ה"ז בכלל קלח ומ"מ טוב יותר ליטול העלים והקלח היוצא חוץ לקרקע לפי שי"א שמה שטמן בקרקע מקרי שורש אבל העיקר כסברא ראשונה (הגר"ז סעיף כ"ח) ודע שיש מי שרצה לומר דתמכא שקורין קריי"ן אין יוצאין בו אא"כ אוכלה בשלימות כמו שהוא ולא הנגדר במורג שקורין רי"ב אייו"ן כדרך שאוכלין עם בשר שהוא מפורד דק דק ודבר תמוה לומר כן דאדרבא זהו עיקר אכילתו כשהוא מפורד ולאכלו כמו שהוא הוא סכנה כידוע וכן נהגו כל גדולי עולם ולמי שקשה עליו לאכול תמכא מפני חלישות הלב בהכרח להדר אחר חזרת אף שיעלה לו בדמים יקרים אך יוכל ליקח העלים מן התמכא שאין בו מרירות אלא מעט דהא יוצאין בעלין כמו שנתבאר ומי שהוא חולה ואינו יכול לאכול מרור לא יאכל וקיי"ל דמצה בזהו דאורייתא ומרור דרבנן (ק"י). והיא בתיב על צומת ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח איכא מרור ובזמן דאיכא פסח ליכא מרור ואי קשיא דא"כ מצה נמי אינו בן דמצה הדר ותני ביה קרא בערב תאכלו מצות אף בדליכא פסח (סס) :

מין העלים אין יוצאין בהן אא"כ הן לחין אבל לא כמושין שקורין צוויאלע"ט ואצ"ל יבששים אבל הקלחים יוצאין בהן בין לחין בין יבשין ואצ"ל כמושים דכיון

אסור לאכול הבשר בלילה כי אין אוכלין צלי בלילה והמעם נראה משום דהבשר הוא זכר לפסח שאינו נאכל אלא צלי לפיכך גם הבשר צלי והביצה זכר לחגיגה שנאכלת מבושלת לפיכך גם הביצה מבושלת והמנהג שנהגו גם הביצה צלוייה יכול להיות משום דבן תימא סבר דגם חגיגה אינה נאכלת אלא צלי (ע'). ויש שכתבו דמושב יותר לבשל הבשר והביצה כדי שיאכלום בלילה דאם ינחם על יום שני אתי לירי קלקול אם יצלם בלילה ראשונה דאין יו"ט מכין להכירו אך בביצה הרי גם צלי מותר ואצלינו נהגו לבשל הבשר והביצה ומה שנחרו בכיצה במקום חגיגה משום דנהנינן לאכול בציום על הסדר (עמנ"א סק"ה וע"ז סק"ז) :

י ועל כרפס אני נוהגין ליקח בצלים או צנון או מין ירק שברכתו האדומה או תפוחי אדמה והאחרונים הזכירו שנהגו ליקח פעטרוזי"ן ואין אנו יודעין מה הוא ועניין הכרפס הוי זכר לעבודת פרך שעבדו ס' ריבוא כי כרפס היא אותיות ס' פרך והמי מלח כשחל בשבת יכונס קודם השבת שאסור לעשות מי מלח בשבת כמ"ש בס"י שב"א מיהו כשם נתבאר שכל הצריך לאותה סעודה מותר ולכן אם לא הכין ביום יעשה בשבת אבל לא הרבה :

יז ויסדר הקערה לפניו בענין שא"צ לעבור על המצות והיינו הכרפס יהא סמוך לו יותר מן הכל שלזה נצרך ראשונה וגם המי מלח סמוך יותר מן המצה אך אצלינו אין מעמידים המי מלח על הקערה והמצה יהיה סמוך יותר מן המרור מפני שאכילת מצה קודם למרור נחודת והם יהיו יותר קרובים מן הבשר והביצה שאין נאכלים אלא באמצע סעודה וכבר המנהג אצלינו לסדר על קערה זרוע מימין למעלה וביצה כנגדה משמאל והמרור באמצע נמוך מהם ולמטה בקערה חרות מימין וכרפס נמוך מעט משמאל ומרור שעל כורך באמצע ובן הוא ע"פ חכמת הקבלה כמבואר בפער"ח :

יח שנו חכמים במשנה (ל"ט). ואלו ירקות שארם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור חזרת רגילין לפרש שהוא סאלאמ"א וכן פי' המעתיק בערוך ערך חזר ובנמ' אמרו מאי חזרת חסא ובערך חס פי' המעתיק לאמיו"ך ע"ש ותמכא רגילין לפרש שהוא קריין או חריי"ן ובערוך העתיק איי"ן פלאנצי"א ולא ידעתי מה הוא זה השם והרחבינא לא ידעתי ובערוך פי' מין עשב מר ובנמ' אמרו אצוותא דריקלא ופירש"י סיב הגדל ינכרך סביב לרקל וגם הערוך פי' כן וצ"ל דהוא עשב מר ונכרך סביב לרקל (עמס' סס) ובשם רב האי גאון פי' צמח עבה מאד ויש בו כמו ראשי המחמין ע"ש ועולשין פירשו בנמ' הינדיבא והערוך פירשם בלשון לע"ז ולא ידענאם אך לא בלע"ז דרש"י ואולי ששני

יח ואחר שיקרש נוטל ידיו לצורך טיבול הראשון ולא יברך ענ"י ואף מי שאינו נזהר בכל השנה בטיבולו במשקה ליטול ידיו בפסח יטול ידיו שהרי כמה שינויים אנו עושין בליל זה וענין הטיבול הוא כדי שישאלו התנוקות למה זה טיבולין קודם האכילה מה שאין דרך לעשות כן דכבר נתבאר דהתורה הקפידה בליל זה על שאלת הכנים ויקח מהכרפס פחות מכזית ומטבילו בחומץ או במי מלח ומכרך בורא פרי האדמה ומכוין בברכה זו לפטור גם המרור מכרכה אף שמעיקר הדין בלא"ה א"צ מרור ברכה כיון שהוא בתוך הסעודה ובהכרח לאכלו ה"ל כדברים הבאים בתוך הסעודה שא"צ לברך ומ"מ יכוין לפטור כי אולי כיון שהמרור בא למצוה ולא לחם אכילה אינו כדברים הבאים מחמת הסעודה :

יט וזה שכתבנו שלא יאכל כזית הטעם כדי שלא יבא לידי חיוב ברכה אחרונה רי"א דכשיאכל כזית צריך ברכה אחרונה ואינו דומה לפרפרת שקדם הסעודה דברהמ"ז פטרתו שבכאן יש הפסק גדול באמירת ההגדה וי"א שא"צ לברך דההגדה לא הוי הפסק כיון שהוא מענין הסדר ולפיכך לא יאכל לבתחלה כזית ואם אכל לא יברך ברכה אחרונה דספק ברכות להקל והרמב"ם בפ"ח כתב שיאכל כזית וכל המסובין יאכלו כזית לכל אחד שאין אכילה פחותה מכזית (מ"מ) והמור ועוד ראשונים חלקו עליו דכיון דטיבול זה אינו אלא להכירא למה צריך כזית עוד כתב הרמב"ם שטיבול זה בחרוסת והמור כתב שא"צ בחרוסת ומנהיגו כהמור :

ך ואחר הטיבול לוקח המצה האמצעית ויבצענה לשנים ומסר חציה לאחר לשמרה לאפקומן ומנהיגו להניחה תחת הכרים של ההסיבה וזכר למשארותם צדורות בשמלותם על שכמם ולכן יש שמגביהין החציה של האפקומן על הכתף כרגע וחציה השנייה ישים בין שתי השלימות ויגביה הקערה שיש בה המצות או המצות לברן ויאמר הא לחמא עניא עד מה נשתנה ועיקר הנוסחא היא הא לחמא כמ"ש ויאמר בלשון שמכינים הנשים והקטנים או יפרש להם העניין וכן עשו הגדולים ועכשו שנתרבו הרפוסים ונדפס ההגדה בלשון לעז וכל הנשים והתנוקות שלנו קוראין מעצמן לא נהגו לכאן להן כי היו יודעות בעצמן לקרות ולהבין ענין יציאת מצרים :

כא ואחר אמירת כהא לחמא יסר המצה מעל השלחן וזהו לפי מנהגם שהיה להם שולחנות קטנות והיו עוקרין את השלחן ועכשו מסכין הפת במפה וזהו במקום עקירת שלחן וגם זה כדי שיראו התנוקות וישאלו למה עוקרין השלחן הלא עדיין לא אכלנו ומיר מווגזין לו כוס שני כדי שישאל הבן למה מווגזין כוס שני הלא עדיין לא אכלנו ועכשו אין רגילין בשאלה זו אלא שואלין מה נשתנה ועניין מה נשתנה כעניין מה

דכיון שהקלה הוא עב אין טעם מרירתו נפסד ע"י שמתייבש אבל אין יוצאין בקלה מבושל לפי שע"י הבישול נפסד טעם המרירות לגמרי ואע"ג דחזרת אין בו מרירות כלל זהו מפני שטבעו כך אבל זה שיש בו מרירות כשנפסד המרירות שבו אין זה מרור שהרי נשתנה מגידולו וכבוש כמבושל ואין יוצאין בו ויש שני מיני כבוש האחד הכבוש בחומץ וציר וזמן כבישה וזו הוא מעט רק כשיעור שיתנו על האש ויתחיל להתיתח והשני הכבוש במים וכבישה זו צריך מעל"ע ולכן יזהרו שלא להניח התמכא במים מעל"ע ויש שנדחקין לומר דתמכא אף שנשרה מעל"ע לא ישתנה ואינו עיקר וכל ששרוי מעל"ע אין יוצאין בו וכן הסביו הגדולים (מנ"א סק"ד ומ"א סק"ג ע"ש שדחק ליישב המנהג ולדבריו דחוקים וכו"ל להוציא קודם המעל"ע ועמ"ש הגר"ז סעיף כ"ט ודו"ק) :

כב כל הדינים שישנם במצה ישנם במרור לפיכך יוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו הכל כמו שנתבאר בס"י תנ"ג וכל מה שנתבאר שם שאין יוצאין במצה אין יוצאין במרור ג"כ ואע"ג דמצה דאורייתא ומרור דרבנן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כדאיתא בנמי (ג"ט) ואין לתמוה על מה שעיקר מצוה בחזרת והא אין בו מרירות והתורה אמרה מרור אך באמת שם מרור כולל שני דברים מרירות הטעם וקישוי שסופו להקשות ועבודת פרך שבמצרים היתה תחלתה רך וסופה קשה כפירש"י בחומש וחזרת היא תחלתה רך וסופה קשה לפיכך היא עיקרה של מרור וזהו כוונת הש"ס שם (ג"ט. ע"ש ודו"ק) :

כג חרוסת צריך להיות עב וזכר לטוט שנשתעבדו בו אבותינו במצרים כדכתיב בחומר ובלבנים ואח"כ צריך לרככו במשקה וזכר לדם ששפכו המצרים מישראל כדכתיב בליל הזה היוצר היאורה בשליכוהו וגם היו נותנים ילדים בבנין כמבואר באגדות ויש לעשות החרוסת מפירות שישראל נמשלו בו תאנה ואגוז תמרים ורמונים ואצלינו שאין אוכלים פירות יבישים עושים מאגוזים ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ לעשות ומתפוחים על שם תחת התפוח עוררתך שהיו יולדים שם בניהם כדאיתא בפ"ק דסוטה ויתן בו דבר של קוהא כיון וחומץ וזכר לשעבוד שהיו שיניהם של ישראל קרות מנדל השיעבור ונותנין בו תבלין הדומין לתבן כמו קנמון וזנגביל שקורין צימרי"ג ואינגבע"ר שאינן נדוכין היטב ויש בהן לאחר הדיכה ארוכין קצת וזכר לתבן שלא נתנו לנו ככתוב בתורה ואם חל פסח נשבת צריך לברך החרוסת מבעוד יום דבשבת אסור מפני שהוא כגיבול ואם לא ריכך מבעוד יום יתן המשקה לתוכו ולא יערבנו בכף וגם זה ליתן מקודם המשקה :

לפסח וכשיגיע ללפיכך מגביה כל אחד כוסו בידו עד שיגיע לגאל ישראל ואצלנו מניחים הכוס על השלחן כשמגיע להלל ואח"כ בהברכה נוטלין בידו עד נאל ישראל וכן כשאומרים והיא שעמדה אוחזין הכוס בידו והעניין דכל מקום שמזכירין הישועה נוטלין הכוס כעניין כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא כי כל השמחות הוא על היין כדכתיב ויין ישמח וגו' ויש בזה גם עניין עמוק הנוגע לאמונתנו המהורה דכתיב ה' הוא האלהים דאלהים בנימ' הטבע והביאור דאף הטבע שלנו אינה טבעית אלא בהשגחת שם הויה כרוך הוא והוא עיקר גדול כמובן וכוס הוא בנימ' אלהים וכשנוטל הכוס יכסה הפת שלא יראה בושתו כמו בקידוש אבל בסיפור ההגדה צריך להיות הפת מגולה לראות הלחם עוני :

כד וכשמגיע לרם ואש ותמרות עשן נוהגין לזרוק מעט מן הכוס באצבע על שם אצבע אלקים היא וכן בעשרה מצות וכן בדצ"ץ עד"ש באח"כ ויש בכולל מ"ז שפיכות ויש בזה סוד ויש נוהגין לשפוך מן הכוס בעצמו ויש נוהגין לשפוך באצבע הרכיעי שהוא קמיצה ויש נוהגין באצבע החמישי שנקרא זרת (עמנ"א סק"ח) ודעבוד כמר עבד ודעבד כמר עבד :

כה בהגדה כשאומרים יכול מר"ח צ"ל מקודם והגדת לבנך דאמקרא זה קאי כמבואר במכילתא וכן לא יאמר שכנגד ארבעה בנימ וכו' אלא כנגד ארבעה בנימ והוא עניין כפ"ע ולאו אדלעיל קאי וצריך שיאמר ונאמר לפניו שירה חדשה בסגול הנגין דאעבד קאי על יצ"ם (מנ"א סק"ז) ויאמר מן הנוכחים ומן הפסחים דחגיגה קודם לפסח רפסח נאל על השובע ובמוצאי שבת יאמר מן הפסחים מקודם דאין חגיגה דוחה שבת ויש שרוצה לומר דעל שנה הקודמת קאי ואינו כן כמו שבארנו בביאור ההגדה בס"ד :

כו ותולקין את ההלל מקצתו קודם אכילה ומקצתו לאחר אכילה מפני שאין אנו מברכין על ההלל לכן אומרים מקצתו מקודם כדי שתסוב כרכת אשר נאלנו גם על ההלל ועד היכן אימר מקודם הסעודה עד למעינו מים ובתוספתא מפורש הטעם וכארנוהו בס"ד בביאור ההגדה ויש נוהגים לומר ההלל בבהכ"נ ע"פ הירושלמי ומנהג יפה הוא ולכן אין מברכין על ההלל שבסעודה מפני שבכר ברכו בבהכ"נ ואנהנו שאין אומרים הלל בבהכ"נ היה מן הדין לברך על ההלל שבסעודה אלא שלא נהגו כן וזה ההלל אומרים בישיבה אע"פ שבבהכ"נ אומרים בעמידה :

מה גדלו מעשיך ה' מה טובו אוהליך יעקב על דרך ההתפעלות וכן בכאן נתפעל מה גדלו השינויים בלילה הזה ובמשנה יש שאלת צלי ואין בה שאלת הסיבה לפי שאכלו הקרבן פסח והיו רגילים תמיד בהסיבה ועבשו לא שייך שאלת צלי וישנו שאלת הסיבה לפי שאין אנו רגילין תמיד בהסיבה ואם אין חכמה בכן לישאל אביו מלמדו לשאל ואם אין לו בן תשאל הבת ואם אין לו בת תשאלנו אשתו או אחר היושב על השלחן ישאלנו מפני דהתורה הקפידה שעניין זכירת יצ"ם בלילה הזה תהיה ע"י שאלה ותשובה אך אם אין מי שישאל שיאל ומשיב לעצמו וכשיש שואל א"צ הוא להגיד המה נשתנה אלא מתחיל עבדים היינו (ולא יאמר הלילה הזה כולו מרור אלא הלילה הזה מרור) :

כז כשמסיים השואל מה גשתה מגלה הפת ומתחיל לומר עבדים היינו בקול ובהתפעלות ובשמחה ובחרוה ועיקר אמירת ההגדה הוא שע"י יציאת מצרים נשתעבדנו עד עולם לדורי דורות לד' ולתורתו ואנחנו עבדיו וזהו מדין גמור כי בן חורין אינו נקנה לעבד בע"כ אבל מי שהיה עבד לאחד ולקחה אחר מבעלי לו לעבד א"צ דעת העבד ונקנה לו בע"כ של העבד כמבואר ביו"ד סי' רס"ז ועתה כיון שהיינו עבדים לפרעה והקב"ה פדה אותנו מידו ולכן בע"כ אנחנו עבדיו וזהו שאמר הכתוב כי לי בני"י עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים כלומר כי לי בני"י עבדים בע"כ שלא ברצונם מפני שהוצאתים ממצרים שהיו שמה עבדים ולכן בכל דור ודור חייב לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ונקנה לו להקב"ה לעבד עולם ואינו רשאי לפרוק עול התורה מעל צוארו ומביא ראיה מקרא דבעבור זה עשה ה' לי וגו' וזה קאי על כל דור ודור ולפי שמי שירצה להתעקש יכול לומר דקאי רק על הדור שיצא ממצרים כשאלה הרשע שאומר מה העבודה הוואת לכם כלומר הלא אתם לא יצאתם ממצרים ולזה מביא ראיה מקרא דוואתנו הוציא משם דמסיים לתת לנו את הארץ והרי כל יוצאי מצרים מתו במדבר אלא וודאי דאכל דור קאי (וזהו שאמר רבא בגמרא (קט"ז) : ז"ל וואתנו הווא מש ודוק) :

כח כשמגיע למצה או צריך להגביה המצה והעיקר הפרוסה שהיא בלחם עוני כדי להראותה להמסובין שתתחבב המצוה עליהם וכן כשיגיע למרור זה אבר בפסח אין להגביה הזרוע שלא יהא נראה כמקדישו

תעד דין אם מברכין על כוס שני אם לאו . וכו' ג' סעיפים :

ואין מברכין על הגפן כי אם אחר כוס רביעי עכ"ל דס"ל דהגדה והלילא לא הוי הפסק ולפיכך ברכה של קידוש פוסלת מברכה את הכוס השני וברכה שעל כוס שלישי

א כתב רבינו הב"י שותה כוס שני ואינו מברך עליו לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה שאין מברכין בפסח"ג אלא על כוס של קידוש ועל כוס של ברהמ"ז

ג ולענין נראה דהנה במהרי"ל כתוב דצריך לברך על כל כוס וכוס אף על פי שהרא"ש פסק שלא לברך ההוס' פסקו שיברך ואמור ליהנות בלא ברכה וספק איסור לחומרא עכ"ל ואינו מובן כלל הא אדרבא ספק ברכות להקל (וכנ"ל הקשה עליו הס"י ונשאר בחימת פ"ט) ולכן נ"ל דה"ל דהנה זה וודאי שיש ספק אם ההגדה היא הפסק אם לא ולכן פסקנו בס"י הקודם לענין כרפס שלא יאכל כזית ואם אכל לא יברך ברכה אחרונה דספק ברכות להקל כמ"ש שם וא"כ פשיטא שלא יברך ברכה אחרונה אך א"כ למה ישתה מספק לא ישתה ולא יברך ולמה לו ליכנס לספק נהנה בלא ברכה אלא מאי אית לך למיטר שהוא מוכרח לשתות מפני מצות חכמים שתקנו ד' כוסות וא"כ איך נאמר לאדם תשתה איסור מספק והרי יכול לומר לא ניחא לי ליכנס בספק איסור ליהנות בלא ברכה אלא דאמרינן ליה שתה וברוך ונמצא דאנו מרשים אותו לברך וממילא דלפי תקנת חכמים בהכרח שאין הכוונה לפטור את הכוס השני מברכה ראשונה אבל לענין ברכה אחרונה כיון שיש ספק ספק ברכות להקל :

שלישי שהוא כוס של ברהמ"ו פוטרת את הברכה של הכוס הרביעי ולמה אין מברכין ברכה אחרונה על הכוס השני מפני שהוא יין שקודם המזון שפוטרת את היין שבתוך המזון וברהמ"ו פוטרתו מברכה אחרונה כמו בכל השנה כמ"ש בס"י קע"ד (ע' נכנעל המאור ומלחמות) :
ב אבל רבינו הרמ"א כתב והמנהג בין האשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרון לבד וכן דעת רוב הגאונים עכ"ל וס"ל דהגדה והלילא הוא הפסק ואע"ג דא"כ למה לא יברך ברכה אחרונה על הראשון ועל השלישי כיון שאין להם שייכות ול"ז אלא בע"כ צ"ל דלא הוא הפסק א"כ למה צריך ברכה ראשונה בשני וברביעי ותמצו דכיון דר' כוסות אלו תקנו חכמים לשתותם דרך חירות וכל אחד ואחד הוא מצוה בפ"ע ולפיכך אינו מצטרפין זה עם זה להפטר בברכה אחת אלא צריך לברך על כל אחד בפ"ע (מנ"א) ואין זה מספיק ויש שהוסיף לומר דהוה כאלו התנה על כל כוס וכוס שלא יפטור אלא עצמו (ט"ו) וזה יותר תמוה דמניין לנו תנאי זה :

תעה יתר דיני הסדר . וכו ח"י סעיפים :

כדי לצאת כל הדיועות יאחו שניהם וכמ"ש רבינו הב"י שיקח המצות כסדר שהגיהם הפרוסה בין שתי השלימות ויאחזם בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ואח"כ יבצע מהשלימה העליונה ומהפרוסה שמתיהם ביחד וימבלם במלח ויאכלם בהסביכה ביחד כזית מכל אחד ואם אינו יכול לאכול כשני זתים ביחד יאכל של המוציא תחלה ואח"כ של אכילת מצה עכ"ל ואינו מובן במה שאומר יאכל של המוציא תחלה וכי יודע איהו של המוציא הלא תופס לשניהם ביחד מפני הספק כמ"ש (טע"ז סק"ג טהקס"ג כן) ונ"ל משום דהעיקר לדיוט אנו תופסין דעל השלימה המוציא ועל הפרוסה על אכילת מצה דכן דעת רוב הפוסקים אלא שעכ"ז מפני כבוד הדיועה השנייה אנו תופסים שניהם :

ד ושמענו מדברי רבינו הב"י דהידור המצוה לבלוע כל השני זתים ביחד ולכל הפחות הכזית בפעם אחת ואע"ג דמצטרף בכדי שיעור אכילת פרס מ"מ עיקר המצוה כן היא וזהו שכתב בסעיף ו' אבל כחצי זית וחזר ואכל כחצי זית יצא ובלבר שלא ישהה בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס עכ"ל כלומר שלא ישהה מתחלת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס ומ"מ לא מצינו להראשונים שיצריכנו כן לאכול כבת אחת והמהרי"ל כתב מפורש דיכול לאכול מעט מעט ובלבר שלא ישהה יותר מכדי אכילת פרס וראיתי מי שכתב דהך דסעיף ו' סותר זה (מנ"א סק"ד) ולי נראה דאין ענין ול"ז דבסעיף ו' מייירי שאוכל חצי זית ומפסיק וזה וודאי אין נכון לכתחלה אבל

א ואחר ששתה כוס שני יטול ידיו ויברך עניי ואע"ג דכבר נטל ידיו לטיבול אך כיון שהפסיק בהגדה חיישנן שמא הסית דעתו וננע במקום מטונף (נמ' קט"ו) : ואי לא הך מעמא היתה נטילה ראשונה עולה לו ואע"ג דנטילה ראשונה לא היתה לקדושה אלא שלא יטמא את המשקין מ"מ היה עולה לו דקיי"ל דנטילה לא בעי כוונה (תוס' סג) והנה לפ"ז אם נתכוין בנטילה ראשונה לנטור בה כל מעודתו בלא היסח הדעת ובורך עליה ענמי' ושמר ידיו א"צ נטילה שנית (עמנ"א סק"א) :
ב ורבינו הב"י מצטרו הגדול לא ניחא ליה בכך וז"ל ולי נראה שלא יכוין לכך שלא רבטל תקנת חכמים שתקנו ליטול שני פעמים בלילה הוה עכ"ל והקשו עליו דהיכן תקנו חכמים כן דהא פירשו הטעם דילמא אסח דעתו וא"כ כשלא הסית דעתו א"צ נטילה שנית (מנ"א סג וכו') ולי נראה עיקר כדברי רבינו הב"י דכיון דאיפסקא הלכתא בנמ"ש שם דצריך נטיל' פעם שנית נהי דהמעם הוא משום חשש היסח הדעת מ"מ סוף סוף עכ"פ תקינו רבנן כן ובליל פסח קפדינן שלא לשנות מכל מה שהנהיגו אותנו ומי יודע כמה מעמים אחרים יש בזה וכן המנהג ואין לשנות :

ג והנה במור הביא שני דיועות שיש סוברין שעל השלימה סברך המוציא כמו בכל היו"מ ועל הפרוסה על אכילת מצה משום לחם עוני ויש סוכרים להיפך דהמוציא על הפרוסה שוהו השניו בפסח וממילא דעל אכילת מצה צריך על השלימה דשני ברכות על מצה אחת אי"א לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולכן

אבל בשאוכל רצופים היכן מצינו שצריך לאכול כולו כאחד (ומ"ש המנ"ל מספנה"ג תמינהי דהתס בלכר מן המי דזעינן אכר שלס ע"ש ומ"מ כיון שלא מפי רבינו הנ"ל יש לזוהר אם אפשר לו לעשות כן) :

ה ויש שדקדקו למה צריך כזית משל המוציא בשלמא משל אכילת מצה מצוותה רק בכזית דאין אכילה פחותה מכזית אבל בשל המוציא אטו בכז ברכת המוציא צריך לאכול כזית (כ"ה) הא בס' ר"י נתבאר דא"צ כזית אמנם באמת ל"ק כלל דאטו מן התורה אינו יוצא חובת מצה באיזה מצה שאוכל דרק אנו מפני ההידור אמרינן דזו היא להמוציא וזו לחיוב אכילת מצה וא"כ ממילא דבאכילה ראשונה הוא יוצא ידי חובה וא"כ מוכרח לאכול כזית ואח"כ בשאוכל השנייה וכוונתו לשם אכילת מצה בע"ז דגם ממנה צריך לאכול כזית לפי כוונתו כפי תקון חז"ל וא"כ ממילא דצריך שני ותים (והט"ו) סק"ג טרח כזה ולפמ"ש ה"ש נפשיטות) ועל מ"ש רבינו הב"י למכול במלח כתב רבינו הרמ"א דאין המנהג לטובלם במלח כלילה ראשונה דפת נקי א"צ מלח עכ"ל ולא דווקא לילה ראשונה דה"ה לילה שנייה (ח"י סק"ד) אלא כוונתו חובת מצה שבליילה ראשונה וממילא דלירידן הוי שני הלילות משום ספוקא דיומא והמעס שלא נהגו במלח והרי אנו נהגינן אף כפת נקי למכול במלח אלא שזוהי משום היבוב מצוה (מהיר"ג) כלומר שאנו מחבבין מצות מצה לבלי לערב בה דבר אחר והלבוש כתב הטעם משום לחם עוני ולא ירעהו אטו העני אוכל בלי מלח וכמדרומה לי שעכשיו מובלן במלח מפני שיפה יותר במעם והוי הידור מצוה והרמב"ם כתב למכלו בחרוסת וחלקו עליו ואין המנהג כן :

ן ואח"כ יקח כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת מפני שיש כמין ארס בהמרור והחרוסת מטבולו אך לא ישהנו להמרור הרבה בחרוסת שלא יתבטל טעם מרירותו ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסיבה מפני שהוא זכר לעינוי ולא שייך בו הסיבה כבני חורין ואם אכלו בהסיבה יצא ולפי שיש פלוגתא בגמ' דהלל סובר דצריך לכרוך ביחד המצה עם המרור ולאכלן כאחד ואין מבטלין זה את זה דאפילו למאן דס"ל איסורין טבטלין זה את זה כמ"ש ביו"ד סי' צ"ח מ"מ מצוה אין מבטלים זו את זו האמנם אפילו להלל אין זה אלא בזמן המקדש ששניהם הוי מן התורה אבל בזמנ"ה דמצה דאורייתא ומרור דרבנן אתי מרור דרבנן ומטבול ליה למצה דאורייתא (קט"ו) :

ן ולפיכך אנו אוכלין תחלה מצה לחוד ומרור לחוד ואח"כ נוטלין המצה השלישית כדי לקיים בה מצוה ושמן המרור בין המצה וכוונתו יחד ואוכלו בהסיבה ואומרים זכר למקדש כהלל ויש בזה שאלא ולמה לנו לאכול מקודם מרור כפ"ע נאכל מצה שהיא דאורייתא

והדר נכרוך מצה ומרור בהרי הדרי דשניהם דרבנן ואין סבמלות זו את זו דכמו כששניהם דאורייתא אין סבמלות זא"ו כמו כן כששניהם דרבנן ולמה לן לאכול מרור כפ"ע והתשובה לזה דוודאי להלל יכול לעשות כן אבל אנו מספקא לן בגמ' שם כמאן הלכתא ואולי הלכה כרבנן דא"צ כריכה וא"כ המצה שבכריכה הוי רשות ולא מצוה ואתי מצה דרשות ומצוה לה למרור דמצוה (תוס' טס ד"ה אל"ה) :

ן ודע דעל מה שנתבאר שצריך לאכלן בכריכה ובהסיבה כתב רבינו הב"י שמובלה בחרוסת ורבינו הרמ"א כתב וי"א דאין לטובלו וכן הוא במנהגים וכן ראיתי נוהגין עכ"ל ואינו מוכן דהא החרוסת הוי מפני הארס אך אפשר שלא להטבילו בחרוסת ובאמת כל האחרונים חולקים עליו וס"ל דצריך להטביל בחרוסת וכן אנו נוהגים וטעמו אינו מוכן וצ"ל דס"ל דהמצה מטבול את הארס ואין מוכרין בפה"א על המרור לפי שזוהו דברים הבאים מחמת הסעודה ועוד שברכת האדמה שעל הכרפת פושרתו וכמ"ש בס' תע"ג וצריך לזוהר שלא להפסיק בדבור דבריהם שאינן מענייני הסעודה עד שיאכל הכריכה כדי שתעלה ברכת אכילה מצה וברכת אכילת מרור גם לכריכה זו דכיון דלהלל עיקר המצוה כן היה צריך לברך ומיהו אם סח א"צ לחזור ולברך שהרי מספקא לן כמאן הלכתא ועוד דאפילו להלל אין זה אלא בזמן המקדש ולא בזמנ"ה דאין חיוב מרור מן התורה בזמנ"ה ויבטל המרור את המצה כמ"ש (עט"ו) סק"ז וצ"ע ודוק) :

ן וז"ל הרמב"ם בפ"ח דין ו' ואח"כ מברך עניי וכו' ואח"כ כורך מצה ומרור כאחת ומטבול בחרוסת ומברך ברוך וכו' אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצוה ומרורים ואוכלן ואם אבל מצה בפני עצמה ומרור בפ"ע מברך על זה בפ"ע ועל זה בפ"ע ואח"כ מברך ברוך וכו' אקב"ו על אכילת הובח ואוכל מבשר חנינית י"ד תחלה ומברך ברוך וכו' אקב"ו על אכילת הפסח ואיכל מנופו של פסח ולא ברכת הפסח פושרת של זבח ולא ברכת הובח פושרת של פסח ובזמן הזה שאין שם קרבן אחר שמברך המוציא מברך על אכילת מצה ומטבול מצה בחרוסת ואוכל ומברך על אכילת מרור ומטבול בחרוסת ואוכל וכו' וזו מצוה מדברי סופרים וחזור וכורך מצה ומרור ומטבול בחרוסת ואוכל בלא ברכה זכר למקדש עכ"ל :

י וכל דבריו אינן מוכנים כלל חדא דכריכה בזמן המקדש היה צריך שלשתן כאחד פסח מצה ומרור כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ועוד דכמאן פסק אי כהלל איך יצא באוכל זה בפ"ע וזה בפ"ע ואי כרבנן נהי נמי דנאמר דגם לרבנן יצא בכריכה כדמשמע מלשון הגמ' שם מ"מ וודאי העיקר דזה בפ"ע וזה בפ"ע והכי מוכח בזבחים (ע"ט) ע"ש ועוד קשה אם פסק

(ר"ן ס"ט) ולכן בהכרח לעשות כן (והמ"א סק"ד פתח א"ע דמגות לריכות כוונה במידי דאכילה שאני שהרי אכל ונהנה ע"ש והכ"ח מחלק בין דאורייתא לדרכנו לדרכנו א"ל כוונה ע"ש והפרישה מחלק בין לא ידע שאכל ובין ידע ע"ש אכל מדברי הרא"ש וזר"ן שהבאנו לא נראה כן ודו"ק):

יג וכיון שיש פקוקים באכילת שני פעמים מרור לכן מחוייבים להתאמץ לבלי לאכול פעם הראשון מרור אלא ירקות ויש מי שאומר דאם אין לו ירקות יכול לאכול לפת (מנ"א סק"ט) ודבר הימא לומר כן כיון דחכמים צוו רק ירקות (גם הא"ר כתב וי"ע) ויש מי שאומר דלפי מנהג מדינתנו שרוקחין חרי"ן למרור ולכן אם אין לו ירקות ולוקח זה גם לטיבול ראשון כמו שנתבאר לא יברך עליו כפה"א דהא אינו ראוי לאכילה כלל כשהוא בעצמו (מנ"א סק"י) אלא יברך רק על אכילת מרור ויש חולקין בזה דכיון דתקנו רבנן ומטבילו בחומץ או במי מלח שפיר מקרי ראוי לאכילה וצריך לברך עליו כפה"א (פי' סקט"ו וז"ל) ועוד דברכת הנהנין אלו הם כברכת המצות (ס"ט) כיון שהיא ע"פ תקון חכמים מיהו אצלינו רחוק הדבר שלא ישיגו איהו ירק:

יד לכתחלה צריך ללעוס המצה בשינוי כרי שיטעום מעם מצה אמנם כדיעבד אם בלע המצה יצא (גמ' קט"ו): ואין לשאול הכי גם דיעבד מעבד מעם מצה דמהך מעמא פסקנו בסי' ת"א דאם בישל מצה לא יצא משום שאין בו מעם מצה וא"כ בבלע נמי למה יצא אך באמת לא דמי דמכושל גם קודם שנתן לפיו יצאה מכלל מצה והיו כנתן מאכל אחר לתוך פיו משא"כ בבלע (מנ"א סק"ה) ועוד דבשם אין מצה יורד למעיו משא"כ בבלע בלעו מעיו מצה ובסוף גיר הנשה מבואר דאכילה בעליו הוה אכילה (דל"ג אמר דרק נמעיז הוה אכילה ור"י סנר דגם נדרגו הוי אכילה אכל נמעיו וודאי דהוה אכילה וזה שכתמוז לא יא' מסוס דנעיקן עטס מרור כמו שיתבאר בס"ד):

טז בלע מרור לא יצא משום דבעינן שיטעום מעם מרור בפיו וכשבלע אינו טעום מעם מרירות (גמ' ס"ט) ואין לשאול הכי מוכרח שבמרור הוי חזרת והרי אין בו מעם מרירות כלל דל"ג דבחזרת חל שם מרור מפני הקושי כמ"ש בסו"ת תע"ג סעיף ט"ז ע"ש אבל בשארי מינים שם מרור הוא מפני המרירות וכיון שאינו טעום מעם מרירות לא יצא וממילא דגם בחזרת צריך שיטעום מעם חזרת דא"א לחלק בין מין מרור זה למין מרור אחר דהתורה צותה לטעום מעם המרור בפיו כל מין מרור שאוכל ירגיש בפיו מה שאוכל ולא ע"י בליעה ואפילו אם בלע מצה ומרור כאחד ידי מצה יצא וירי מרור לא יצא ואין המרור מבטל להמצה כיון שלא לעסן כלל ואם כרך מצה או מרור בסביב ובלעו אף ידי מצה לא יצא ולא מפני הטעם שהרי מצה א"צ לטעום אלא מפני שאין דרך אכילה

פסק בחלל למה לנו בומה"ו לאכול מרור בפ"ע וכמ"ש בסעיף ו' (עלמ"ח והמנייה ולא העלו ארוכה לדבריו):

יא ונלע"ד דדבריו מיוסדים על הירושלמי דפ"ק דחלה דגרסינן שם הלל הוקן היה כורך שלשת כאחת א"ר יוחנן חלוקים על הלל הוקן ופריך והא ר' יוחנן כורך מצה ומרור ומתרג' כאן בשעת המקדש וכאן שלא בשעת המקדש ואפילו תימר כאן וכאן בשעת המקדש שני דברים רבים על אחד ומבטלים אותו עכ"ל הירושלמי וה"פ דמקודם מתרג' דבשעת המקדש מבטלין זה את זה כיון דכולן מן התורה ושלא בשעת המקדש כיון דמרור אינו מדאורייתא אינו מבטל וזהו היפך מסבת הש"ס דילן ולוה אמר ואפילו תימר דשניהם בשעת המקדש דוקא שלשתם אסור לכרוך דשנים רבים על אחד ומבטלין אותו אבל שנים ביחד אין האחד מבטל השני ויפרש על מצות ומרורים יאכלוהו דהמצה יוכרך עם המרור ולא הפסח לזה שפיר פסק הרמב"ם ב' יוחנן דס"ל דזה שחלוקין על הלל אינו אלא בכרכין שלשתן כאחת ולא בשנים ופסק כרבנן אליבא דר' יוחנן ובזמן הזה פסק כש"ס דילן דאתי דרבנן ומבטל דאורייתא לפיכך צריך מקודם כל אחד בפ"ע ואח"כ בכריכה (וכשיטת התוס' וגם הסוגיא כש"ס ע"ס יתפרש בטוב ע"ש ודו"ק):

יב אם אין לו ירקות לטיבול ראשון אלא מרור יברך עליו בטיבול ראשון כפה"א ועל אכילת מרור ובטיבול השני יטבולו בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה דאיך אפשר לברך כשכבר מילא כריסו ממנו ולכן בהכרח לברך מקודם על אכילת מרור אע"ג דעיקר המצוה היא אחר המצה וא"צ ברכה אחרונה וכיון שצריך מקודם על אכילת מרור ודאי שיצא ידי חובתו ואע"ג דכתוב מצות ומרורים לל' הוי עיכובא אי מקדים להמרור (תוס' ק"ד: ד"ה זאת) ואי קשיא דא"כ למה צריך לאכול פעם שנית אחר המצה אך זהו משום הכיורא לתנוקית (גמ' ס"ט) וזה שא"צ בטיבול ראשון חרוסת אע"ג דהחרוסת הוא משום הארס ומה לי טיבול ראשון או טיבול שני תירץ שם הרא"ש בשם רבינו יונה וז"ל משום דמינו ראשון אינו לחיוב אלא להכירא ורגילין כל השנה לאכול חזרת בלא חרוסת גם עתה לא חשו חכמים אבל טיבול שני שהוא של מצוה ההדורו חכמים שלא יהא בו חשש סכנה עכ"ל ואינו מוכן כלל הא בארנו שיצא ידי חובתו בטיבול ראשון אלא ודאי דהרא"ש אינו סובר כמ"ש שיוצא בטיבול ראשון אלא אינו יוצא אי משום דס"ל מצה ומרורים דווקא מצה תחלה ואח"כ מרור או משום דס"ל מצות צריכות כוונה כמו שבאמת פסק כן בפ"ד דר"ה ולכן הראשון הוא כטיבול דירקות ואי קשיא דא"כ איך מברך בראשון על אכילת מרור דו"ל דעיקר הכוונה הוא על הטיבול השני ולמה לא יברך בטיבול השני משום דמחיו כי חוכא דלאחר שאכל ממנו יברך עתה

איכ לא רצה לאכול והרי נתכוין שלא לצאת דיל
דהוא לא רצה שהם יאכלוהו אלא רצה לאכול מעצמו
ואחרי שכפאוהו וודאי לא כיון שלא לצאת (עני' נפש
רי"ז ודו"ק) :

יח דבר ידוע שאין חיוב מצה אלא בלילה הראשון
בלבד דכתיב בערב תאכלו מצות אבל כל החג
אם ירצה שלא לאכול מצה אלא מיני תרנימא הרשות
בידו ורק שבת ויו"ט צריך לאכול פת ולא סדין מצה
ואף גם בלילה הראשון כן התורה יוצא ידיו חובתו
בכיות וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' ונהגו לעשות ג'
מצות של הסדר מעשרון וכו' ללחמי תודה ועושים
בהם סימן לידע איון ראשונה או שנייה או שלישית
ומניחים הראשונה עליונה והשנייה באמצע והשלישית
בתחתונה לכריכה ואם שינה לא עיכב ואופין אותם
ג"כ כסדר ואם נשברה אחת מהן לוקחין אותה רשנייה
דבלא"ה פורסין אותה ע"ל ועכשיו יוצא נהגנו כזה
משום דע"ז זה תבא העיסה לידי שהייה ואינו כדאי
ודע דכך מקובלני דאע"ג דאין חובת מצה רק בלילה
הראשון מ"מ מצות לאכול מצה כל ימי הפסח כדכתיב
שבעת ימים תאכלו מצות והא דקרו לה רשות משום
דמצוה לגבי חובת רשות קרו לה מפני שאין זה
מ"ע אלא רצון ה' שיאכלו בני ישראל מצה כל
ימי הפסח :

אכילה בכך ולא קרינא ביה בערב תאכלו מצות
ומרור לא יצא בק"ו שלכך שאין דרך אכילה בכך הא
ליכא מעם מרור :

מז וכתב רבינו הב"י בסעיף ד' אבל מצה בלא כוונה
כגון שאנסייהו אנסים או לסטים לאכול יצא ידיו
חובתו כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב
באכילת מצה אבל אם היה סכור שהוא חול או שאין
זה מצה לא יצא ע"כ סברא זו כתב כדו לתרץ דברי
הרמב"ם שכאן פסק דיצא ובפ"ב משופר פסק דכל
סתכוין לא יצא לחלק בין אכילה לשאר דבר ומיהו
גם באכילה אם לא ידע שפסח היום או שזהו מצה
וודאי לא יצא דמצות צריכות כוונה ובאכילה כשידע
אף שנעשה באונס הוה ככוונה וסברא זו הוזכרה
בתוס' פסחים (קט"ו.) אבל מדברי הרא"ש שם והטור
בכאן לא משמע כן ע"ש (עק"י סס אות ק' סה"ר"ך כזה) :
יז אבל כיות מצה והוא נכפה בעת שמתו ואח"כ
בלילה נתרפא חייב לאכול כשנתרפא לפי שאותה
אכילה היתה בעת שהיה פטור מכל המצות ואין זה
שייכות למצות צריכות כוונה דאפילו א"צ כוונה מ"מ
הא צריך להיות חי מרגיש ולא כשאינו בדעתו כלל
ודע דאפילו אם אין צריכות כוונה מ"מ אם נתכוין
שלא לצאת לא יצא ואין לשאול דא"כ היכי אמרינן
דכפאוהו לסטים לאכול מצה יצא והא כיון דכפאוהו

תעו מנהג אכילת צלי בליל פסח . וכו' ד' סעיפים :

ממ"ש רבינו הב"י בסעיף ב' דאפילו בשר עגל ועוף
כל דבר שטעון שחיטה אסור לאכול צלי במקום שנהגו
שלא לאכול צלי ע"כ אינו רמיון דהתם כשקבלו
עליהם שלא לאכול צלי קבלו עליהם כל מין צלי של
בשר מיהו עכ"פ הצלי הראוי לפסח ולא צלי שאינו
ראוי לפסח וע"ע :

ג ואפילו במקום שנהגו לאכול צלי אסור לאכול גדי
או שה מקולם והיינו כשהוא צלוי כולו כאלה דוח
נראה להדיא כקרבן פסח ויאמרו עליו שאוכל קדשים
בחזין ולכן אם היה מחותך או שחתך ממנו אבר או
שלק בו אבר אפילו כשהוא מחובר מותר לאכול
במקום שנהגו לאכול צלי ונראה דאפילו רק בלי
המעיים גם כן מותר דאין זה כהקרבן פסח וכן
מבואר מרש"י (י"ג.) שכתב מקולסין ראשו על כרעיו
ועל קרבו ע"ש :

ד אפילו אצלינו דג צלוי וביצה צלויה מותר שאינם
בכלל בשר אבל בכבד ומחול וכל המעיים הם בכלל
בשר ואסורים בצלי כדמוכח לענין נדרים ביו"ד בס"י
רי"ז ע"ש ולפ"ז אסור לנו לאכול כבד בליל פסח
שהרי א"א אלא בצלי דמליחה לא מהני לכבד ואין
לו היתר א"כ בשלו אח"כ או מיננו בשומן ויש מי
שהפריו על המדה לאסור גם ביצה צלויה ואין כזה
מעם

א תנן (י"ג.) מקום שנהגו לאכול צלי בליל פסחים
אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין דמפני
שהפסח אינו נאכל אלא צלי דהיינו בשפור על האש
לא בקדירה ולא במים לכן יש שחששו שלא יאמרו
שאוכל פסח בומה"ו והוי קדשים בחזין והחמירו עליהם
שלא לאכול שום צלי בליל פסח ואפילו מבשר בהמה
שאינה ראויה לפסח ואותן שנהגו איסור חל האיסור גם
על זרעם אחריהם ועל זה נאמר שמע בני מוסר אבני
וגו' (י.) ומדינות שלנו הם ממקומות שנהגו שלא
לאכול ודווקא צרי שעל האש ולא מה שאנו קורין
בראטי"ן :

ב וצלי קדר והיינו להשים הבשר בקדירה בלא מים
ג"ל דמותר כיון דפסח פסול בכה"ג כדאיתא בנמ"ו
(מ"א.) ואף שיש פלוגתא שם אך זהו לענין מלקות
אבל לכ"ע הפסח פסול דאינו צלי אש (תוס' סס ל"ה
סי'א) וב"כ הרמב"ם בפ"ח מקרבן פסח ע"ש ולכן גם
בצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו מותר
לאכול כיון שפסול בקרבן פסח כמ"ש הרמב"ם שם
והאחרונים כתבו דאפילו צלי קדר ובשלו ואח"כ צלאו
אסור ואפילו בשלו ואח"כ עשאה צלי קדר אסור משום
דשם צלי עליו (מ"ג רה"ו) ולא ידעתי למה לנו להחמיר
במנהגא בעלמא כדבר שאין בו מעע וזה שהביאו ראיה

אכדנהו בעונינו ויש נוהגים שלא לאכול שום מיבול בלילה זו לכר השני מיבולים שעל הסדר ולכן אוכלים בשר בלא מיבול בשום דבר ויש ליהדר שלא לשתות הרבה בסעודה כדי שלא יחטפנו שינה ולא יוכל לומר ההלל וכל עניין הסדר והחכם עיניו בראשו לדעת שהלילה הזה כולו קרוש ויעשה הסדר בשמחה רבה :

מעם (פ"ו סק"ג) ונכון שלא לאכול ושלא לשתות הרבה בסעודה זו יותר מדאי כדי שלא יאכל את האפיקומן אכילה נסה שלא תהיה אכילת האפיקומן עליו למרות (עמ"א סק"ג) ונוהגים אצלינו לאכול בסעודה זו בצים זכר לאבלות מפני שביום שחל פסח חל ת"ב כידיע וגם זכר לחורבן שהיו מקריבין קרבן פסח ועתה

תעז דיני אכילת האפיקומן. ובו ח' סעיפים :

לא יפחות מכזית (מ"א נכס מהרי"ל) ואם אין לו כזית יאכל אף פחות מכזית ונראה גם בכזית ראשון של אכילת מצה אם אין לו כזית ולא פחות מחוייב לאכול אך לא יברך על אכילת מצה ולא אמרין דפחות מכזית אינו כלום דכמו באיסורים הוה חצי שיעור איסור דאורייתא כמו כן במצה הוי קצת מצוה כיון שא"א לו דקיים יותר מיהו בשני בני אדם שאין להם רק כזית אחד מצה נראה דמוטב שיאכל אחד מהם כזית ויקיים המצוה כתקונו משיאכל כל אחד חצי זית וכיצד יעשו ישילו גורל וזה פשוט שאם יש להם שני והים יאכל כל אחד כזית להמציא שהוא עיקר המצוה ולא יאכלו אפיקומן שהוא לזכר בעלמא ואם יש להם ג' והים יאכל כל אחד כזית להמציא והכזית השלישי יחלקו ביניהם לאפיקומן דלזכר די בחצי זית בשעת הדחק (כ"ל ועש"ת נסי' תע"ה ומפ"ב) :

ד ועל מ"ש שיראה לאכול האפיקומן קודם חצות כתב רבינו הרמ"א שיקדים עצמו שהלל יקרא קודם חצות עכ"ל ואינו יודע מעם לזה דמאי עניינא דהלל לחצות (ע' תוספתא שלהי פסחים) והאפיקומן יש לאכלו בהסיבה ואם אכלו בלא הסיבה ג"ל דיצא כיון שאינו אלא לזכר בעלמא (וכ"כ הגר"ז בסעיף ד') ויש נוהגין לישול האפיקומן כרוך במטפת ומשלשלין אותו על כתפיהן לאחריהן והולכין בכית כר' אמות ואומרים כך היו אבותינו הולכים משארותם צרורות בשמלותם על שכמם ואח"כ אוכלים אותו ובמדינות אלו לא נהגו בזה אלא מוציאין האפיקומן ואוכלין אותו (ח"י והגר"ז) ויש שלוקחין חתיכה אפיקומן ונוקבין אותו ותולין אותו בצואר ואין בזה איסור אך מילתא יתירתא היא ולא נהגנו כן (ע"ז) :

ה ורע דדבר פשוט הוא שאם נמשך עד אחר חצות מחוייב לאכול האפיקומן שהרי הרמב"ם כריש פ"ו ובפ"ח מקרבן פסח פסק כר"ע דפסח ומצה נאכל כל הלילה וכן דעת כמה מהראשונים (כמ"ש בהנ"ל פ"ח ע"ט) וזהו דעת בית הלל בתוספתא שלהי פסחים ע"ש מיהו בזה יש להסתפק אם נאנס ולא עשה הסדר עד אחר חצות אם יברך על אכילת מצה אם לאו דכיון דרביתינו בעלי התוס' פסקו בכ"מ דהלכה כראב"ע דפסח אינו נאכל אלא עד חצות כסתמא דאיהו מקומן דתנן הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא

א דע דבעניינא דאפיקומן יש לכאר דלכאורה הדבר ברור שעיקר מצות עשה דבערב תאכלו מצות קיימנו בכזית הראשון והשני שברכנו שם אקב"ו על אכילת מצה והאפיקומן אינו אלא זכר לפסח שזיה נאכל על השובע וכן מבורר מלשון הטור והש"ע שכתבו לאחר נטר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד זכר לפסח הנאכל על השובע ויאכלו בהסיבה ולא יברך עליו ויהא ויהי לאכלו קודם חצות עכ"ל הרי כתבו זכר לפסח ולכן לא יברך עליו ומה שהזכיר לאכול קודם חצות אע"ג דאינו אלא זכר בעלמא מ"מ כיון שהוא זכר לפסח ולראב"ע אין הפסח נאכל אלא עד חצות צריך גם האפיקומן עד חצות :

ב אבל רש"י והרשב"ם כתבו (ק"ט : ד"ה אין ע"ט) דעיקר המצוה הוא האפיקומן וז"ל רש"י ורשב"ם שם אין מפטירין וכו' שצריך לאכול מצה בנמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח וזו היא מצה הבצועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה באה לשם חובה כראמר לעיל גבי מרור דלאחר שמילא כרסו ממנו האיד חוזר ומברך עליו ה"ג גבי מצה וכו' עכ"ל וכן ג"כ מלשון הרמב"ם בפ"ח שכתב דבאחרונה אוכל במשך הפסח וכו' ובמה"ז אוכל כזית מצה וכו' שאכילתן היא המצוה עכ"ל הרי משמע דזהו עיקר המצוה ואפשר לומר דעיקר כוונתו הוא על זמן הבית והתוס' (ק"כ). נראה כמסתפקים בזה ע"ש אבל הרא"ש הביא דברי רש"י וחלק עליו וכתב דאפיקומן אינה לשם חובה אלא זכר לפסח ע"ש ולפ"ז לדעת רש"י ורשב"ם יש ליהדר מאד מאד באכילת האפיקומן כיון שהיא עיקר המצוה דאכילת מצה וכן מבורר מהרמב"ם כמ"ש לכן יש ליהדר מאד בזה לאכול לכל הפחות כזית שלם (ולשון רש"י עצמו ז"ע שהתהל וזכר למהל הנאכלת עם הפסח ומסיים לשם חובת מנה וגם התוס' שם שכתבו סכנת רש"י מוכרתם שהרי צומן הבית בהכרח כן ע"ש לא חנין שהרי יכלו לאכול כל הסעודה מנה עשרה עד שגישו לפסח ולא אכלו מנת חובה ומרור ולא ברכו עליהם ולא מתחלת הסעודה ודברי רבותינו נכנס ממני וע"כ) :

ג וכתבו דלכתחלה יקח שני זתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח ולכל הפחות

עד הצות ואמרינן בנמ' (ק"ד): אבל מצה בומה"ו יבחר על הצות לראב"ע לא יצא ידו חובתו א"כ איך יבחר על אכילת מצה כיון שכבר עבר ומנו לראב"ע ולכן נראה דיאכל בלא ברכת על אכילת מצה: ו-אם שכת ולא אכל האפיקומן ולא נזכר עד שנמל ידיו או עד שאמר הב לן ונברך אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא דאע"ג דבכל השנה כשרוצה לאכול אה"כ הוי היסח הדעת וצריך לברך מ"מ בפסח דאתא דרחמנא סמכינן ואין לנו רשות לבלי לאכלו אין זה היסח הדעת ויטול ידיו בלא ברכת קודם אכילת האפיקומן כמ"ש בסו' קע"ט (הגר"ו) ויש חולקין וס"ל שלא לאכול האפיקומן כלל ולסמוך על הכוית הראשון (כ"ח גסס רס"ל ועמה"ס סק"ג) ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו בעלי הש"ע שפסקו דיאכל:

שאר מברכין על הכוס יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויברך ברהמ"ו בלי כוס (מנ"ס סק"ד) וכן אם נזכר לאחר שהתחיל הלל יגומר ההלל וישתה הכוס ויטול ידיו ויאכל האפיקומן ויברך בלא כוס: ת ו"ל רבותינו בעלי הש"ע ואם לא נזכר עד אחר שבירך בפה"ג לא יאכל האפיקומן ויסמוך על מצה שאכז בתוך הסעודה שכולן שמורות הן משעת לישא אבל במקום שנהגו לעשות שימור למצה מצה משעת קצירה אפילו לא נזכר עד אחר ההלל יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך על הכוס ואין לחוש במה שמוסיף על הכוסות עכ"ל ואין לשאול האם אכל כוית ממצה השמורה משעת קצירה בעת ברכת עכ"ל אכילת מצה די"ל דעל זה לא סמכינן דאפיקומן הוי מילתא באפי נפשה ורק אם אכל כל הסעודה מהשמורה יכולין לסמוך על שאר מצה שאכל בתוך הסעודה אבל לא על המצה הראשונה וזה שכתבו שיחזור ויברך על הכוס נלע"ד דזהו למי שנוהר לברך כל השנה על הכוס אבל מי שאינו נוהר א"צ כוס והמפרשים לא הבינו כך ולענ"ד נראה כמ"ש (עמ"ס ומנ"ס וחי' ונ"ע ודוק) ואם נאכר האפיקומן יאכל כוית מצה ממצה אחרת שהרי כולם נשמרים משעת לישא לכל הפחות וכ"ש אם יש לו שמורה הנשמר משעת קצירה שצריך לאכלו אע"פ שנאכר האפיקומן:

תעח שלא לאכול אחר האפיקומן. ובו ג' סעיפים:

א כמו שלאחר הפסח אין לאכול שום דבר כדי שלא יאכר ממנו מעם הפסח כמו כן באפיקומן שהוא זכר לפסח אין לאכול אחריו שום דבר מאכל כדי שלא יאכר מעם המצה וכן לשתות כל משקה אסור (מנ"ס) לבר מים כדי שלא לאכר המעם חוץ השני כוסות שמוברח לשתותם מדין הסדר וכמו שאסור לאכול הפסח בשני מקומות כמו כן האפיקומן ולא עדיף מאלו הפסח בשנייה דאסור כמו שיתבאר כמו כן בשני מקומות:

אינו אלא כשינה שלאחר התחלת אכילת אפיקומן ודלא כמו שמחמיר בכל הסעודה: ג דודע דזה שאנו קורין להמצה הנאכלת באחרונה אפיקומן אין לזה מעם לכאורה שהרי שנינו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כלומר שלא יאכלו שום דבר ואפיקומן הוא לשון אפיקו מן כלומר מיני מתיקה (רענ"ס) וא"כ איך קורין אותה אפיקומן וצ"ל דה"פ אפיקומן אפיקו מן כלומר רק זה המאכל ולא יותר או הכוונה על אחר אכילתו אפיקומן כלומר לבלי להביא עוד מאכל מיהו בדיעבד אם אכל דבר מה אחר האפיקומן אינו מחוייב לחזור ולאכול האפיקומן וכן כל מיני משקה אסור לשתות אחריו לבר מים שאין מאכרין המעם וכל מיני מים מותר כמו סעליצין ולומענא"ד ויש מי שמתיר שתיות כל המשקין דרק אכילה אסור ולא שתיות (חי' וכו"ל) נט"ו כס"ל תע"ט סק"ג) מיהו עכ"פ זהו פשיטא דכל מיני מים המתוקנים מותר לשתות אחר הסדר וכן לאקר"ץ וכיוצא בזה ועוד יתבאר בס"י תפ"א:

תעמ כוס שלישי של ברכת המזון. ובו ג' סעיפים:

א ואחר שאכל האפיקומן ימנו לו כוס שלישי ויברך עליו ברהמ"ו ופתכו שצריך הכוס שמיפה והרחח

א

ואם שתה בלא הסיכה נתבאר בס' תע"ב ע"ש ולא יברך אחריו ולא ישתה בין כוס שלישי לכוס רביעי כדמפרש בירושלמי שמא ישתכר ומשמע דמשקה שאינה משברת מותר (ט"ז) מיהו מכוס השלישי אע"פ שהוא גדול הרבה יכול לשתות כמה פעמים אע"פ שהפסיק בנתיים דהכל הוא כוס אחד ושתיה אחת (עמ"ל סק"א ולא ידעתי למה לריך דעתו על כוס אחד ול"ע) והאחרונים האריכו במה שהיה מנהגם שהיה אחד יצא מביתו ומצטרף ליומון בבית אחר דאין זה נכון לא מיבעיא לברהמ"ז אלא אפילו להלל אין לו לעקור ממקומו למקום אחר ולשוב לביתו ועבשיו לא שמענו מנהג זה ופשיטא שכל אחד יגמור כל הסדר בביתו ואחר נמר הסדר אם רצה לירך לבית אחר כדי לענות הודו ואנא הרשות בידו דכל זה אינו מעכב ואפילו יחד יוכל לומר הלל בעצמו אך אז לא יאמר רק הודו פעם אחת ולא ד' פעמים וכן בהלל דיו"ט ודר"ח ופשוט הוא (ע"ט) ומ"ל ונ"ח) :

אף מי שאינו נזהר בו בכל השנה אמנם האידנא אנו מנקים הכוסות לכוס ראשון ובו אנו שותים כל ה' כוסות ונהגו להכיר אחר יומון להסדר ולא מטעם ברהמ"ז אלא משום הלל להודו ואנא שצריך אחד לקרות והשנים יענו כדאיאת במדרש תהילים אמנם אם אין לו יומון הא אשתו ובניו ובנותיו עונין אחריו (טור) :
ב וז"ל רבותינו בעלי הש"ע מצוה לחזור אחר יומון והגדול שבהן אומר הודו ואנא והאחרים עונין אחריו והגדול יכול ליתן לקמן רשות ויכול לצרף עמהם ליומון לענין הלל אע"פ שלא אכל עמהם ונהגו שבעה"ב מברך ברהמ"ז בליל פסח שנאמר טוב עין הוא יבורך ותוא טוב עין שאמר כל דכפין ייתי ויכול עכ"ל ויכול לכבד לאורח נכבד והרי מדינא דנמ' האורח מברך והמנהג להוסיף בהרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב ליום שכולו ארוך ליום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהגין מזיו השכינה :
ג ואחר ברהמ"ז מברך בפה"ג ושותה הכוס בהסיבה

תפ סדר כוס רביעי והלל והלל הגדול . ובו ג' סעיפים :

עולם ומחלק מוונות לכל בריה (ס) ועל שבפסח נכנסנו תחת כנפי השכינה והבטיחנו שאל יעובנו ואל ימשנו לנצח לכן אומרים זה על הסדר :
ג בענין חתימת ההלל רבו הדיעות רבינו הג"י כתב שאומר נשמת וישתבח עד כי מעולם ועד עולם אתה אל ויאמר אח"כ יהללוך וחזתם מלך מהולל בתשבחות והמור כתב דיהללוך יאמר אחר הלל עד הברכה ואח"כ נשמת וישתבח וחזתם בישתבח וכ"כ התוס' שם ואנחנו נוהגים כרבינו הג"י ואחר הברכה מברך בפה"ג על כוס רביעי לפי שהפסיק בהלל ורבינו הג"י פסק בלא ברכה ואין דעתו נוהגין כן כמ"ש בס' תע"ד ושותה בהסיבה ואם לא היסב נתבאר בס' תע"ב ושותיהו כולו כדי לברך ברכה אחרונה על הגפן וכו' ואח"כ אומר הפיוטים כפי המנהג ויש שאין שותים עד אחר אמירת הפיוטים וכן נרפם בהגדות ואינו נכון כי הכוס הרביעי צריך לשתות תיכף אחר הלל (הכ"י) כתב אש שמה בלא הסיכה יחזור וישתה בהסיכה ואז לריך לברך לפניו כפ"ג לפי שהסוד דעתו מלשתות עוד עכ"ל ועל נס' תע"ב הנאלו דיעות ש"ל לחזור ולשתות בהסיכה ע"ש וכתב הרמ"א דהלל יכול לומר אף שלא במקום סעודה ע"ש ומ"מ טוב יותר לחזורו במקום הסעודה ולשתות כל הכוסות במקום אחד :

א ואחר ששתה הכוס השלישי נוהגין לומר שפוך חמתך וגו' ולפתוח הדלת כדי לזכור שהוא ליל שמורים ובזכות אמונה זו יבא משיח וישפוך חמתו על הבבליים שחרבו בהמ"ק ועל כי קודם ביאת המשיח יבא אליהו כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני וגו' ולכן המנהג להעמיד עוד כוס באמצע השלחן וקורין אותו כוסו של אליהו ויש שהיו נוהגים לעמוד מהסיבה ולאמר ברוך הבא והכל לחיווק האמונה כי כך אנו מקובלים שבניסן נגאלו ובניסן עתידין לנאל כדאיאת בפ"ה דר"ה ולכן בעת גמר הסדר קודם אמירת לא לנו וגו' כי לשמך תן כבוד אנו מתעוררים שיתן כבוד לשמו הגדול יתברך :

ב ומוזנין כוס רביעי ומתחיל לא לנו ונומר את ההלל וכשמגיע ליהללוך אומר הלל הגדול שהוא מזמור של כ"ז הודו עד סופו ואח"כ אומר נשמת ונקרא ברכת השיר בנמ' (ק"ה) . לפי שבשבתות יו"ט אומרים אותו אחר פסוקי דזמרה (תוס' ס' ד"ה מלו) והני כ"ז הודו הם כנגד כ"ז דורות שקודם מתן תורה שהקב"ה זן אותם בחסדו (נמ' ס) ונקרא הלל הגדול משום דכתיב ביה נתן לחם לכל בשר (ס) שהקב"ה יושב ברומו של

תפא דינים שאחר הסדר . ובו ד' סעיפים :

ואינו טועם אח"כ כלום כל אותו הלילה חוץ מן המים ויש לו למוזג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול מהודו לד' כי טוב עד על נהרות בבל וכוס זה אינו חובת כטו ארבעה כוסות עכ"ל וכך היתה גירסתם בנמ' ק"ה

א קבלה היתה ביד הגאונים שאם רוצה לשתות כוס חמישי שותה וכ"כ הרמב"ם בפ"ה וז"ל ואח"כ מוזג כוס רביעי ונומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר והוא יהללוך ד' כל מעשיך וכו' ומברך בפה"ג

(ק"מ.) חמישי אומר הלל הגדול ולפינו הונה ע"ש פירש"י ורשב"ם רביעי ע"ש והמור האריך בזה ויש שאמרו שבכוס ד' מסיים בברכת האילנות ובברכת הלל הגדול מסיים בברכת ישתבח ויש שאמרו ששונה הרביעי בלא חתימה ע"ש ובהגהת מיימוני מיהו אכן לא ידעינן מזה ולא ידעינן רק מד' כוסות :

ב ויש מן הגאונים שאמרו דדווקא כגון שהוא מוכרח לכוס חמישי כגון שתאב לשתות כמו שיסד רבינו יוסף טוב עלם בפיוט אלקי הרוחות לשתת הגדול ע"ש וזהו שכתב רבינו הרמ"א דמי שהוא אסמנים או תאב הרבה לשתות יכול לשתות כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול עכ"ל אך מימינו לא שמענו ולא ראינו נוהגין כן :

ג וזה שכתב הרמב"ם שאסור אח"כ לשתות יין אלא מים כן כתב גם הרי"ף והקשה הרא"ש דהא תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אבל לשתות שרי

ע"ש מיהו מנהג כל העולם כהגאונים ורבינו יונה פ"י המעם לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה ביציאת מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה לנו הקב"ה עד שתחמפנו שינה לפיכך אם ישנה יין עוד תחמפנו שינה מיד ויש שכתבו שלא לבטל מעם מצה שבפיו וכל המשקין אסור לבד מים ולאקרי"ן ומי זנגב"ל שקורין אינגב"ד וואס"ר מותר (מנ"ה) וכן אצלינו מעלצ"ן ולמענא"ד מותר וכמ"ש בסו"ת תע"ח אבל עפ"י מראנא שבאשכנז שכותשים תפוחים בבית הבד ויש להם מעם גדול אסור (ס):

ד כל דין ליל ראשון נוהג נ"ב בליל שני ואפילו לענייני שלא למעום כלום אחר הסדר נ"ב מהדרין נוהגין כמו בליל הראשון (נ"ב) ונוהגים שלא לקרות על ממתו באלו השני לילות רק פרשה שמע וברכת המפיל ולא שארי מומורים שרגילים לקרות תמיד מפני השמירה דליל פסח הוא ליל שמורים מפני המויקין :

תפב דין מי שאין לו אלא כזית מצה שמורה. ובו ג' סעיפים :

אלא כזית מברך על אכילת מרור ואוכל ובשומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית מצה ואוכל אחריו מועם עכ"ל אמנם כשיש לו שני זתים יאכל הראשון להמוציא והשני לאפיקומן והכוונת יעשה עם שאינה משומרת וחולה שאינו יכול לאכול כ"א תבשיל יאכל הכזית מצה עם התבשיל ואם אינו יכול לאכול רק כזית יאכל מתחלה כ"א מצה ואח"כ יאכל הכזית ויברך על אכילת מצה (מנ"ה) או יאכל מקודם מצה עשירה :

ג ומי שאין לו על שני הלילות רק ג' מצות יאכל בלילה הראשונה ממצה אחת ויאכל המוציא ועל אכילת מצה ממנה ושנים יניח על ליל שני כדי שתהא לו לחם משנה לליל שני ופשוט הוא דאם האחת אינה מספקת לכל הזתים הלילה הראשונה קודמת (עט"ז) שנתקן דעת הרא"ש וז"ע ע"ש והאידנא לא שייך כלל דין נתיקות על א"י דלאו נתיק על שמרים והוי תיקף חמץ ונתיקתו היו נתיק (כמחמת) :

תפג דין מי שאין לו יין. ובו ג' סעיפים :

אלא כוס אחר יקחנו לקידוש ושנים יקח לקידוש ולברכה מ"ו ושלשה יטלם כסדר והללל ישאר בלי כוס (מנ"ה) וכן אם יש לו מעט יין והשאר ממשקה מע"ד ג"כ קידוש קודם על היין מכולם ואחריו ברהמ"ן ואחריו אחר ההגדה וליל ראשון קודם לליל שני ככל הכוסות :

ב ואם אין לו כלל לא יין ולא שארי משקין יש בזה דיעות שונות הרי"ף ז"ל כתב שמקדש על המצות ומכרך

א כתב הרמב"ם ספ"ח מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשנומר סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותה כזית ואינו מועם אחריו כלום עכ"ל ולשיטת הרמב"ם דבעי שימור משעת קצירה ולכל ימי הפסח כמ"ש בסו"ת תנ"ג ע"ש אך אם אין לו שמורה כזו פשיטא דלא נאמר לו שלא יאכל כל ימי הפסח דכל עיקר השמורה הוא מדברי סופרים כמ"ש הרמב"ם בפ"ה ולרש"י ותוס' השימור הוא לשמה וכל שאינו לשמה לא מקרי שמורה כמ"ש שם ואינו אלא בלילה ראשונה :

ב והנה לא ביאר הרמב"ם מתי יאכל המרור והכוונת הרי"ף כתב שיאכל המרור אחר הכזית שמורה וגם יעשה כורך והמור בשם רבינו יונה כתב שאחר הכזית לא יאכל כלום ע"ש א"כ ממילא שאוכל המרור מקודם ואע"ג דאוכל המרור קודם המצה לית לן בה וזהו דעת רבינו הב"י שכתב מי שאין לו מצה משומרת

תפג דין מי שאין לו יין. ובו ג' סעיפים :

א מי שאין לו יין לד' כוסות יקח מי רבש שקורין מע"ד אם הם מתיקות שרגילין לשתות משקה זו והיי חמר מדינא ואף שי"א שאין עושין קידוש על שאר משקין כמ"ש בסו"ת ע"כ מ"מ בפסח דצריך ד' כוסות וא"א לקדש על הפת יש לסמוך על מי שסובר שמקדשין על שאר משקין ובפרט שאנחנו גם בכל השנה מקדשין על שארי משקין וחוב קדוש על כל אחד מישראל להשיג יין על ד' כוסות ואם אין לו

המחזורת (להריץ) גיאת קשה אחר שמיילא כריסו יצרך ולהעטיור נחפסך הסדר לגמרי ולהטור נצרך לאכול קודם קידוש אבל להריץ חינו רק ההפסק בהגדה בין מלה למרור ומה צרך הלא מרור בזה"ל דכנן זכרון א"ל בעניין אחר לא זכרפת לן ההפסק ודו"ק):

ג ונלע"ד דעל יי"ש של פסח יכול לעשות קידוש וגם כל הכוסות אם אין לו יין ומי רבש דגם היא חמר מדינה והרי בכל השנה רבים עושים קידוש על יי"ש רק לא יעשנה חוק מאד שתיא ביכולת לשתות רוב רביעיות וכן על איזה משקה שהוא הראוי לפסח כמו ווישני"ק והיינו שהעמידו על פירות עם צוק"ר בידוע (עמ"א על לקרי"ן ועפ"ל קווא"ס וכאר"ס שמתיר ולע"ד ז"ע):

תפד מי שרוצה לעשות הסדר בהרבה בתים . ובו ד' סעיפים :

בוה כמבואר בטור אבל הרא"ש הכריע כן להלכה אמנם ברה"מ"ז אע"פ שהוא חובה מ"מ אסור לברך בעדם אא"כ אבל עמדם דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולא מי שלא אכל רכן איתא בירושלמי פ"ג דברכות (הל' ג'):

ג וככה יעשה מקדש להם והם שותין הכוס ורוחצין הידים ומטבילין הכרפס והוא מברך בעדם בפה"א והם עונים אמן ואוכלין ומסביר להם ההגדה בלשון שמבינים עד נאל ישראל ומברך על כוס שני והם שותים ונוטלין צידים והוא מברך המוציא ועל אכילת מצה והם עונין אמן ואוכלין ואח"כ מברך על אכילת מרור והם אוכלין ויעשה להם כורך ואוכלין וגומרין הסעודה ומברכין ברה"מ"ז בעצמם מטעם שנתבאר ואם אינם יכולין מקרא להם מלה במלה והם עונים אחריו דוה לא מקרי שמוציא אותם אלא כקטן המקריא את הגדול: ד וכן הולך לכל הבתים ועושה כן ואח"כ הולך לביתו וגומר את ההלל ושותה כוס רביעי ולהלל ביכולתם כולם לבא אצלו ולשמוע הלל דאין ההלל בהכרח להיות על מקום הסדר ודע דוה שאמרנו שמתחלה יגמור הסדר שלו בביתו אין זה מן ההכרח ראם ירצה יכול לעשות מקדס הסדר אצלם ולא יטעום כלום ואח"כ יעשה הסדר לעצמו אלא אם ירצה יכול לעשות מקדס לעצמו ואח"כ אצלם וכמ"ש (עמ"א סק"ג בש"הש"ג דוה שנתבאר שסמור לאכול אלס היינו שככנר אבל אללו את האפי"קומן אבל אם עדיין לא חלל מותר דכשאר הסעודה לא חייסין לשני מקומות אבל הסוד בשס רכ ככן זרק אומר בכל הסעודה לאכול בשני מקומות ע"ש ועפ"ז):

תפה דין מי שנשבע שלא לאכול מצה . ובו ב' סעיפים :

בסי' רל"ו אבל אם נשבע שלא לאכול מצה כל השנה או כל החדש שהשבעה חלה על ימים שקודם פסח ועל שאחריו ממילא חלה נם על פסח כבולל בביטול מצוה בשב ואל תעשה ויראה לי דאפילו אם נשבע על

מברך קודם קידוש המוציא ואחר קידוש מברך לאכול מצה ואוכל ואח"כ נומל הכרפס ואומר ההגדה עד נאל ישראל ואוכל מרור וכורך והרי"ץ גיאת כתב שאחר הקידוש אינו מברך על אכילת מצה גומר הקידוש ואוכל מצה וא"כ יקח הכרפס וגומר ההגדה ואח"כ מברך על אכילת מצה ואוכל מצה ומרור וכורך ובעל העיטור כתב כהרי"ף לברך על אכילת מצה אחר קידוש אלא שמצריך לאכול מרור מיד מפני שאין להפסיק בין מצה למרור והמור כתב שיותר טוב לאכול הכרפס בלא קידוש ואח"כ יאמר ההגדה ואח"כ ישול רדיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ואוכל מרור וכורך ורבינו הבי"א לא כתב רק דעת הרי"ף שהיא

תפד מי שרוצה לעשות הסדר

א מי שיש לו שכנים עמי הארץ שאין יודעין לקדש ולעשות הסדר והוא מוכרח לעשות להם הסדר כיצד יעשה עושה הסדר לעצמו בכיתו מקודם עד אחר אכילתו ועד אחר שיברך ברה"מ"ז דקודם ברה"מ"ז אסור לו לעקור אפי' רוצה לאכול שם ולא הותר זה אלא מפני מצוה עוברת כמ"ש בסי' קע"ח וקע"ט וכאן יכול ליתך אחר ברה"מ"ז ואחר ברה"מ"ז ילך והלל יאמר אח"כ כי השכנים רוצים לאכול וגם שלא יעבור חצות לילה וכשגומר עמהם ללמדם הסדר ישוב לביתו ויאמר הלל וישתה כוס רביעי ובוה לא חיישינן להפסק וגם אולי יהיה אחר חצות דאינו מעכב ובפרט שעסק במצוה ללמדם הסדר ואם ירצה יכול לגמור גם הלל בביתו:

ב וכיצד יעשה עמהם שהרי הוא אסור לאכול ולשתות עוד שהרי כבר אבל האפי"קומן ועוד שאינו אוכל בשתי מקומות כמ"ש בסי' תע"ח יעשה להם קידוש והם ישתו הכוס וקידוש הוי ברכת המצוה רקוי"ל דאף אם יצא מוציא ואינו כברכת הנהנין דבעינן שיהנה נם בעצמו ואם לאו אינו יכול לברך בשביל אחר דבמצות כל ישראל עריבום זה בוה והוי כאילו החיוב מוטל על גופו ולכן יכול לקדש בעדו אף שא"צ לעצמו וגם ברכת בפה"ג אע"ג שוהו ברכת הנהנין מ"מ היאיל שהוא הכרח לקידוש הוי ברכת המצות כמו קידוש (ספ"ג דר"ה) וכן ברכת המוציא של אכילת מצה הוי כברכת המצות (ס) ויכול לברך בעדם ואפילו ברכת בפה"א של הכרפס אע"פ שאינו אלא היכר לתנוקות מ"מ כיון שזוה מתקנת חכמים הוי כברכת המצות ויש שמפקקין

ז מי שנשבע שלא לאכול מצה כליל פסח לוקין אותו ואוכל מצה דאין שבועה חלה על דבר מצוה לכשתלה דהוא מושבע ועומד מרר מיני לקיים את הפסח ונשבע שבועת שוא ולוקה עליה כמ"ש ביו"ד

ערוך הלכות פסח סימן תפח תפז השלחן

ואל תעשה ולכן יכופו אותו להתיר שבועתו ע"י שאלה וחרטה ולקיים מצות חכמים וכן בשבועה ככולל יכופו אותו להתיר השבועה ודע כי נדרים חלים גם על מצות כפ"ש ביו"ד סי' רמ"ו ולכן אם אמר אכילת מצה עלי קונם אסיר לאכילת מצה ולכן יש לכופו להתיר הנדר ע"י שאלה וחרטה כמ"ש שם סי' רכ"ח ועם ההפך בין נדר לשבועה נתבאר שם בס"ד :

תפז כמה שיעור כזית . ובו ב' מעיפים :

ב צריך לזוהר כשמשער כזית מרור בירקות שיוצא בהם ידי חובת מרור שימנע החלו שבין העלים ויראה שבהעלים עצמן יהיה כזית ולא בהאוויר שביניהם וכן אם במצה יש חלל אין החלל מצטרף לכזית אבל כשאין חלל רק שהוא רך ועשוי כספוג א"צ למעכו ומצוה לאכול כל הכזית מרור ביחד ולא מעט מעט אך מי שקשה עליו יכול לאכול מעט מעט ובלבד שלא ישהה יותר מאכילת פרס ולעיל בס"י תע"ה סעיף ד' בארנו דלא מצינו לראשונים שהצריכו לאכול כל הכזית כאחד אלא שיאכל כלי הפסח ע"ש והאוכלים חריי"ן למרור יפינו המרירות מעט אבל לא הרבה עד שלא ישאר בו פרידות כלל דא"כ אינו יוצא בו ידי חובת מרור אלא יפיגנו מעט :

של פסח . ובו ז' מעיפים :

קדש כלל והשיגו עליו המפרשים כולם דאדרבא אנו אומרים אבל כאמת כוונתו ג"כ כן הוא דאנו אין אומרים מקרא קדש בתחלתו כשאומרים את יום חג המצות הוה ואדרבא דהטעם הוא מפני שאנו אומרים זה בסופו וכן בכל המועדים והספרדים אומרים על שבת יום המנוח הוה אבל לשון תורה היא יום השבת כדכתיב וזכור את יום השבת לקדשו :

ג ואומרים יעלה ויבא והשיגנו וחזתם מקדש ישראל והומנים ולמה אין אומרים כל חג בפ"ע כמו מקדש ישראל וחג המצות וכן כולם ג"ל משום דהתורה כללה בתחלתה וסופה כל הומנים בקדושה אחת כדכתיב כאמור אלה מועדי ה' מקראי קדש וכסופו וידבר משנה את מועדי ה' הרי קדשם כולם בקדושה אחת ולכן אומרים מקדש ישראל ומקדש כל הומנים כדכתיב מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדים כלומר כשתקראו מקרא קדש לכל אחד מן הומנים כדכתיב בתורה על כל רגל מקרא קדש יהיה לכם תקראו אותם ככולל לומר מקדש ישראל והומנים וזהו כמו מועדים :

ד ואם טעה בחתימתו מפני ההרגל ואמר מקדש השבת וחזר בו תוך כדי דיבור ואמר מקדש ישראל והומנים יצא אבל אם חזר בו לאחר כדי דיבור לא יצא וצריך לחזור

על כל ימי הפסח חלה ככולל שהרי לבד לילה הראשונה חלה השבועה וממילא דחל גם עליה ככולל :

ב אבל אם נשבע שלא לשותת ד' כוסות שהם מדרבנן או על מרור בומה"ו שהוא דרבנן או על ליל שני שהוא מדרבנן גם אכילת המצה חלה שבועתו שהשבועה חלה על דברי סופרים לבטל מצוה כשב

א שיעור כזית תנן בפ"ז דכלים דאינו לא גדול ולא קטן אלא בינוני ע"ש וידוע המחלוקת בין רש"י ותוס' להרמב"ם דרש"י ותוס' סוברים דכזית הוא כחצי ביצה והרמב"ם סובר כשליש ביצה ולכן במצה דאורייתא פשיטא שיש לילך לחומרא ולאכול כחצי ביצה ומרור שהוא דרבנן יכול לילך לקולא ולענין ברכה אחרונה וברכה"ז ספק ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה ולעולם יראה אדם להוציא עצמו מידו ספק וגם בשיעורי דרבנן ראוי להדר מי שהמצוה חביבה עליו ולקיים לכל הדיעות וכבר בארנו לעיל סי' תע"ב סעיף י"ב שיש מהגדולים שרוצים לכפול עתה ה"שיעורים ושאין דעתנו נוטה כן ובארנו זה גם בס"י קס"ח וביו"ד סי' שכ"ד והמחמיר יחמיר לעצמו ולא להורות לאחרים ע"ש :

תפז סדר תפלת ערבית

א סדר היום בשני ימים הראשונים מדליקין נרות כמו בשבת משום כבוד יו"ט ומברכין להדליק נר של יו"ט והנשים מברכות או שהחיינו ונכנסים לבהכ"נ ומתפללין ערבית כמו בשבת שאין חותמין שומר עמו ישראל לעד אלא הפורס סוכת שלום וכו' ואומרים פסוק וידבר משה וגו' ומתפללין ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום חג המצות הוה זמן חרותנו מקרא קדש ובר ליצ"מ ואין אומרים באהבה מקרא קדש שכבר אמר באהבה אלא כשחל בשבת דאו אומרים את יום השבת הוה ואת יום חג המצות הוה ואומרים באהבה מקרא קדש כנגד שבת בפ"ע שקבלנו באהבה (וע' גלגול) :

ב ודע דהספרדים אומרים את יום חג המצות הוה ואת יום טוב מקרא קדש הוה ובחזרה"מ את יום מקרא קדש הוה והאשכנזים אין אומרים וכ"כ רבינו הרמ"א לקמן סי' ת"צ סעיף ג' ע"ש ולכאורה הדין עם הספרדים שהרי התורה קראתו מקרא קדש באמת נלע"ד הדין עם האשכנזים שהרי באמת אנו אומרים זמן חרותנו מקרא קדש ותרתי למה לי ואי משום יום טוב הלא לא מצינו בתורה כלל שם זה והוה כוונת רבינו הרמ"א לקמן שכתב דאנו אין אומרים מקרא

שאיין יין מצוי בעיר לא יקדש בכהכ"ג (מ"ח סק"ד) :

ן ואם שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא שהרי מזכיר בו של יו"ט והנוסחא אינה מעכבת בדיעבד ואפילו אם היה שבת ולא אמר רק יעלה ויבא והזכיר בה של שבת היא וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' דאם אמר אתה בחרתנו והזכיר בה של שבת אפילו הכי צריך להזכירו ביעלה ויבא מיהו אם לא הזכירו ביעלה ויבא א"צ לחזור עכ"ל ומבואר מדבריו שצריך ביו"ט להזכיר של שבת גם ביעלה ויבא ואע"ג דבר"ח שחל בשבת אין מזכירים ביעלה ויבא של שבת כמ"ש בס' תכ"ה זהו מפני שכבר סיים מקדש השבת ועוד דאם אין ר"ח אין שבת בעבודה לאפוקי יו"ט שחל בשבת שעדיין הוא באמצע הברכה ועדיין לא סיים מקדש השבת ואין זה בעבודה שפיר יש להזכיר ומ"מ אין המנהג כן ואנן לא מדברין של שבת ביעלה ויבא לא בתפלה ולא בברכה"ו והמעט כתב הלבוש לפי שענין זכירה אינו אלא כיו"ט ור"ח ולא בשבת כדכתיב וכיום שמחתכם וכמעורכם וכראשי חדשכם וגו' וזכרתם לפני ה' אלהיכם וש"ץ ששבת להזכיר של שבת בשחרית עיין לעיל סי' קכ"ו :

ז כתב רבינו הב"י בסעיף ד' כליל ראשון של פסח נומרין ההלל בצבור בנעימה בברכה תחלה וסוף וכן בליד שני בחול עכ"ל ואנו אין נוהגין כן ואין אומרים בכהכ"ג הלל כלל לפי שלא נזכר זה בש"ס וכירושלמי איתא שהיו קורין הלל בכהכ"ג :

תפח סדר תפלת שחרית של פסח . ובו ג' סעיפים :

א עשרה קורים והוא שומע ויצא דאע"ג דכס"ת אמרין תרי קלי לא מיחמעי מ"מ בהלל רחביבא יהיב דעתיה ושומע (נמ"ח מניח כ"ח א.) :

ב ואחר שחרית מוציאין שני ספרים וקורין באחד חמשה גברי בפרשת משכו וגו' עד מארץ מצרים על צבאם ואין מוסיפין על הקרואים ואע"ג דמעיקר הדין מותר להוסיף כמ"ש בס' רפ"ב מ"ט לא נהנינן להוסיף כדעת ה"א שהביא שם רבינו הרמ"א ע"ש וכשנזמר נוטל הס"ת השנייה ומניחה על השלחן ואומר קדיש על שתייהן וקורא למפטר בשנייה כמוספין של פינחס וההפטרה היא בפסח בלגל ביהושע ומתפללין מוסף והצבור מזכירין את הגשם משום דאינו נאה להכריז שלא יאמרו גשם כמו בשמ"ע שמכריזין שיאמרו גשם דגשם הוא ברכה ואין ראוי להכריז שלא לומר ולפיכך אומרים והש"ץ פוסק מלאמרו בתפלת מל ומאו גם הצבור אין מזכירין גשם עוד במנחה וריני גשם נתבאר בס' קו"ד וגם פוסקין מלוסר מל ומטר בחוה"מ ונהנינן לומר בכל יו"ט פאוקי מוסף בתפלת המוספין אחר שאמר מפי כבודך כאמור ואם לא אמר אינו חוזר ; דיני

לחזור ולהתפלל וי"א דזה שיצא תוך כדי דיבור זהו דווקא כשידע שהוא יו"ט רק נתקל בדיבורו אבל אם לא ידע כלל שהוא יו"ט לא יצא וי"א דאפילו בכה"ג יצא וזה תלוי בהדיעות שבס"י ר"מ ע"ש (עמ"ל סק"ג) וכל זה הוא כשלא הזכיר של יו"ט באמצע התפלה אבל אם הזכיר של יו"ט אפילו חתם בשל שבת יצא וכן אם חתם בשל יו"ט ולא הזכיר באמצע של יו"ט ג"כ יצא (סג) וכן אם חתם רק מקדש ישראל יצא (סג) ובשבת חתם מקדש השבת וישראל והומנים ואם שכח של שבת יצא (ס"ו סק"ו נכס כה"ג) וזהו כשהזכיר של שבת באמצע אבל בל"ה לא יצא ויש מי שחולק ואומר דאפילו הזכיר של יו"ט באמצע ולא הזכיר בחתימה חוזר דהכל הולך אחר החיתום (פר"ח) וכן אם חתם רק מקדש ישראל לא יצא וכן אם הזכיר בחתימה ולא הזכיר באמצע ג"כ לא יצא (הגרע"ה) וכן נלע"ד עיקר ואם עומד ברצה ונסתפק אם אמר והשיאנו אחר יעלה ויבא או אמר רצה כדרכו בר"ח יחזור לאתה בחרתנו (סג) דמסתמא אמר כהרגילו ואם עקר רגליו חוזר לראש ואם לא הזכיר של החג כפירוש אלא שאמר את יו"ט מקרא קודש הוה יצא (סג) אבל אם הזכיר חג אחר ונדאי דלא יצא :

ה אין אומרים ברכת מעין שבע דהיינו מנן אבות ביום ראשון של פסח שחל בשבת דברכה זו לא נתקנה אלא מפני המזיקין ועתה הוא ליל שמורים ואין הש"ץ מקדש בכהכ"ג דכל עני יש לו ד' כוסות ועוד דבום של קידוש צריך להיות על הסדר ואפילו במקום

א שחרית נכנסין לכהכ"ג וקורין הזמירות כמו בשבת ובמזמור שיר ליום השבת יש שמתחילין טוב להודות שהרי אינו שבת היום ומ"מ אין קפידא בזה דגם יו"ט אקרי שבת דגם כיו"ט כתיב שבתון וכן הוא המנהג להתחיל כמו בשבת ומתפללין תפלת שחרית ונומרין ההלל ומ"מ אין מברכין לגמור את ההלל אלא לקרות דשמא ידלג תיבה אחת ותהיה ברכה לבטלה ובספק אם קרא הלל אם לאו אינו חוזר מספק דהלל הוי דרבנן וספיקא דרבנן לקולא (ס"ח נכס סג"ה) :

ב ואין מפיסין כהלל כדך שאמרו בק"ש דבאמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו שצריך לירא ממנו ומשיב שלום לאדם נכבד שנתן לו שלום ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום לכך אדם וזהו בשני ימים הראשונים שנומרין בהן את ההלל אבל בשאר ימים דינן כר"ח ונתבאר בס' תכ"ב ואם פסק באמצע ושהה אפי' כדי לגמור את כולה אינו חוזר לראש אלא למקום שפסק ודין זה ומטר בחוה"מ לעיל סי' ס"ה ע"ש ודע דבהלל הבקי מוציא את שאינו בקי ששומע ממנו ויצא ידי חובתו ויכול להיות אפילו

תפ"א דיני ספירת העומר שמתחיל בליל שני . וכו' מ"ז סעיפים :

א בליל שני של פסח מתפללין ערבית כדאתמול ואחר התפלה מתחילין לספור ספירת העומר בדכתיב וספרתם לכם מסערת השבת ותנו רבנן במנחות (ס"ה:) וספרתם לכם שהיא ספירה לכל אחד ואחד מלא כתיב כמו ביובל וספרת לך דאב"ד קאי אלא וספרתם לכם ש"מ דעל כל אחד ואחד מישראל קאי (תוס' ס"ט) ובא להם בקבלה דספירה זו היא ספירה ממש לומר היום יום אחד היום יום שני ואינו דומה לכל הספירות שבתורה (ר"ן גליה סמיס) כמו ספירת זב וזבה וכיוצא בהם דאין הכוונה לספירה ממש אלא לידע החשבון וכאן הוי ספירה ממש :

ב רוב הפוסקים הסכימו דספירה דבומה"ז אינו אלא דרבנן שהרי עכשיו ליבא עומר והספירה שבתורה הוא למנות מן קרבן עומר עד קרבן של שתי הלחם ועכשיו לא שייך זה (ר"ן ס"ט) וכן משמע במנחות (ס"ו.) שאומר אמימר מני יומי ולא מני שבוע אמר זכר למקדש הוא ופירש"י האי מניינא הדשתא לאו חובה הוא דהא ליבא עומר אלא זכר למקדש וכו' עכ"ל ובהגדה אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את אלקים על ההר ה"ה אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבודה זו אמר להם לומר ג' יום והוי מונין כל אחד ואחד לעצמו מבאן קבעו חכמים לספירת העומר כלומר בומה"ז שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא מחשבין ג' יום לשמחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן וזהו דרך דרש דעיקרא דמילתא הוא שוה זכר למקדש אבל ס"מ כל זה מוכיח שאין הספירה עכשיו אלא מדרבנן (ר"ן ס"ט) :

ג אבל לא כן דעת הרמב"ם בפ"ו מתירין דין כ"ב וז"ל מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר וכו' ומצוה זו על כל איש מישראל בכל מקום ובכל זמן ונשים ועבדים פמורין ממנה עכ"ל הרי שכתב שהיא כ"ע בכל מקום ובכל זמן והוא מפרש בגמ' שם דפליגי אמוראי בזה דאמימר דסני יומי ולא שבוע ס"ל דהוה מדרבנן זכר למקדש ואבוי ורבנן דבי רב אישי דאמרי מצוה למימני יומי ומצוה לימימני שבוע כמו שאנו עושים סברי דהוה דאורייתא (כ"ט) ופסק רבנים ואע"ג דעתה אין קרבן י"ל דעיקר הספירה הוא למתן תורה כמו שמנו ישראל מקודם לפי המדרש שהבאנו אך הקב"ה צוה להביא קרבנות בתחלת המניין מעומר שעורים ובסופו מחטים להורות דבלתי התורה אנחנו כבהמות נרמה שמאלכן שעורים כמו שאמרו בסוטה (ט"ז:) שקרבן סוטה הוא אן השעורים היא עשתה מעשי בהמה לפיכך קרבנה סאכל בהמה ע"ש וכשקבלו התורה הוי דמות אדם להנה ולכן קרבנם מן החטים מאכל אדם ולכן צותה התורה למנות להקרבן אבל עיקר הכוונה היא למתן

ד תורה ולכן המצוה גם בזמן הזה (נלע"ד) : ד אם שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר בל הלילה ומצוה על כל אחד לספור לעצמו ולא לשמוע מהש"ץ כשם שצוה נטילת לולב הל על כל אחד כמו כן מצוה זו ורק הברכה יוכל לשמוע מהש"ץ ולענות אמן אבל הספירה חובה בעצמו ויכול לספור ככל לשון ורק שיבין מה שאומר וי"א דיוצא גם בשמיעה מהש"ץ רשומע כעונה כן כתבו בשם הרשב"א (ג"י ומג"א סק"ג) אבל באמת כוונת הרשב"א היא לעניין הברכה ולא לעניין הספירה (ה"י סק"ג) וכ"כ הרשב"א עצמו בתשו' (ס"ו קל"ו) ששאלו ממנו למה מברך הש"ץ בקול רם הלא התשוב על כל אחד לברך העצמו והשיב שהחייב על כל אחד למנות לעצמו אבר הברכה ויכול לשמוע מהש"ץ ע"ש וכן עיקר לדינא וצריך לספור מעיבור ואסמכו אל תקרי בקמה אלא בקומה ועיקר הטעם מביאר ביהודי תצוה (ד' קפ"ג.) משום דהספירה עניין גדול בתפלת שמ"ע ולכן צריך מעומד ואם ספר מיושב יצא והנשים פמורות משום דהוי ס"ע שהומן גרמא ומכל מקום נהגו לברך ולמנות ככל ס"ע שהומן גרמא שהנשים נהגות כשופר וסוכה ולולב :

ה מברך אקב"ו על ספירת העומר ואינו מברך שהחיינו לפי שאין מברכין שהחיינו אלא על מצוה שיש בה שמחה והבא ארכא מזכירין הצער שבטלה ממנו קרבנות (רע"א ס"ט) ומצוה למימני יומי ומצוה למימני שבוע שאומר היום יום אחד לעומר או בעומר היום שני ימים עד שבעה ובשבעה אומר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד וכן משם ולהלן ודלא כמי שאומר שאין למנות השבוע רק בסוף השבוע (עכ"ל) דאינו כן וכשמגיע ליותר מעשרים אומר אחד ועשרים שנים ועשרים דלעולם המספר המועט קודם ואם שינה לא עיכב וכן אם ספר הימים ולא השבועות יצא וכן אם מנה השבועות לבד יצא (מג"א סק"ד) וכן הוא בסוף ע"ש ויש חולקין וסבירין דשבועות בלא ימים לא יצא ובפרט בסוף שבוע שאין כאן ימים כלא (ע"ד ומ"י) ופסק ברבות להקל מיהו זהו וודאי שיחזור וימנה בלא ברכה וכן בכל ספק עשה כן :

ו ועל דרך זה מנה והלך עד ס"ט יום ועד עשרה אומרים ימים ואח"כ אומרים יום ואם שינה לא עיכב ואחר הספירה אומרים יהי רצון שיבנה בהמ"ק או הרחמן הוא יחזיר עבודת בית המקדש למקומה וי"א גם מזמור אלהים יחננו מפני שיש בו ס"ט תיבות ויש מוסיפין עוד תהנה ארוכה ומרכים בעניינים המסותרים ורבים גדולים התרעמו על זה מפני שהם דברים העוסדים ברוטו של עולם ואין הפירסום ראוי לזה

אבל עכשיו כבר רנילים לאמרו בהטון ובהתפעלויות הנפש :

אם מעו ביום המעונן וספרו ביום וזכרו על ספירת העומר החורים לספור כשתחשך בברכה דספירת היום על יום דלמחר אינו כלום ולכן המדקדקים אינן סופרין עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות ואם ספרו אחר השקיעה בבין השמשות יצא והרא"ש סוף פסחים כתב וז"ל ופיר"י דספק השיכה יכול לברך וא"צ להמתין עד שיהא וודאי לילה כיון דהוי ספיקא דרבנן ועוד דעדיף מפי' ומוך לחשיכה משום תמימות עכ"ל וכה"ג כתבו התוס' במנחות שם ודחו דאין נראה זה וזכ"ל כל הפוסקים דלכתחלה יספור משחשיכה ואין אנו סומכין לספור בין השמשות רק נקבלת שבת משום דמצוה וחובה לקבל שבת בעוד יום :

ה כתב רבינו הב"י בסעיף ג' המתפלל עם הצבור מבעוד יום מינה עמהם שלא ברכה ולא יזכור בלילה יברך ויספור עכ"ל ולא דווקא מבעוד יום דא"כ היאך מברכין הצבור ברכות לבטלות ולמה ימנה עמהם לחוק ידי עוברי עבירה ועוד למה קאמר ואם יזכור הלא מחייב לזכור שהרי לא יצא כלל אלא הכוונה שאין עדיין לילה ממש אלא בה"ש דמותה לספור או כמ"ש אך הוא אינו רגיל לספור אלא בלילה ולכן יספור עמהם בלא ברכה ויכוין שאם לא יזכור יצא בספירה זו ואם יזכור לא יצא ותנאי מועיל בכה"ג והוה שסיים רבינו הרמ"א וז"ל ואפילו ענה אמן על ברכת הצבור אם היה דעתו שלא לצאת יחזור ויברך ויספור בלילה עכ"ל והוה כדברינו (וכ"מ בס"י סק"ו והמג"א סק"ו ע"מ דדכניו ע"ש ודו"ק) וזה שכתב אם היה דעתו שלא לצאת משום שמתחמא כיון שמונה עם הצבור דעתו לצאת ואפי' למאן דמ"ל מצות צריכות כוונה והו ככוונה כיון שמונה עם הצבור (עמ"ג סק"ה ועני"ד נראה כמ"ש ודו"ק) :

ט בענין הנוסחא בעומר או לעומר אין הכרע ויותר נראה לעומר וכן אנו אומרים ואם מנה בראשי תיבות כנון ד' לעובר או ח' או י"א וביוצא בזה יש דיעות אם יצא אם לאו ונראה דיצא דלא נרע מלשון לעז ולכלל היותר יספור פעם אחרת בלא ברכה ומי שכתב במכתב היום כך וכך לעומר אם לא כיון לצאת נראה דאפילו למאן דמ"ל מצות א"צ כוונה דלא יצא כיון שלא עשה המצוה כתקונה הוי כנתכוין שלא לצאת ואפילו כיון לצאת נראה דלא יצא דאפילו אי כתיבה כדיוכר דמי והו כשהכתובה הוא לגלות על מחשבת לבו ולא במקום שהריכור הוא המצוה מיד דהוה אכותב ק"ש ותפלה דודאי לא יצא או כותב ברהמ"י (ע"ש סק"ו שכתב סכ"ה זו וע' בשא"י הגרע"ה) : י דרך העולם לספור אחר תפילה ערבית אבל אין הספירה תלויה בזה ריכול לספור גם קודם ק"ש ותפילה אם הוא לילה (מג"א סק"ו) ואפילו במוצ"ש ולא הבריל עדיין יכול לספור דא"כ שאמר בס"אכה והו ספני שניורת התורה

שצריך להבריל מיהו עכ"פ הוי לילה (ע"ה) ואם התפלל ערבית ולא ספר עדיין נראה דאמר לאכול ולשתות עד שיספור והוה שכתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' וז"ל וכשהגיע הזמן אסורים לאכול עד שיספור עכ"ל וקשה הא בלא"ה אסור מפני ק"ש ותפלה של ערבית ואפילו חצי שעה מקודם אסור כמ"ש בס"י ר"ה אלא דמירוי שכבר התפלל אבל בחצי שעה מקודם אין להחמיר אם כבר התפלל כפי מנהג העולם שמתפללים קודם הלילה (עמ"ג סק"ה) שמתקטקט בזה :

יא עוד כתב דאפילו התחיל לאכול פוסק וסופר מיהו אם התחיל לאכול קודם שהגיע הזמן א"צ להפסיק אלא נומר אכילתו וסופר אה"כ עכ"ל וזה שהחמיר לפסוק היינו מפני שלהרמב"ם הוי ספירה דאורייתא גם בזמנ"ז כמ"ש אך אפילו אי דרבנן כיון דמילתא ווסרתה היא כדאי להפסיק (ח"י סק"ו) מיהו בהתחיל קודם שהגיע הזמן א"צ לחוש כלל ודע שיש סופרים ספירה ראשונה אחר הסדר והרבה תמוה איך מותרים לאכול מקודם וצ"ע (והפס"ר לומר דהמג"א בסק"ה הקשה בשם הכ"מ דאיך מותרים לספור כלל ע"י הא הו וזולו לז"ט ע"י דמראה שהוא חול ותיזן כיון שגמארתו אינו אומר שכול הוה לית לן כה ע"ש שמתקן עוד תירוק וגמאר דהנהניס כן ס"ל כתיקון זה ולכן מראים דלוי הספירה מעכבת מפני שהי"ס וי"ט ודו"ק) :

יב ליל שבת וליל יו"ט מברכים וסופרים אחר קידוש בבהכ"ג ובמוצאי שבת ויו"ט קודם הברלה אחר קדיש תתקבל לפי דאפוקי יומא מאחרין ליה ולכן הספירה קודם הברלה ולהיפך לקדושי יומא מקדמינן ליה לפיכך קידוש קודם הספירה וכחשל שבת בע"פ דאו אחרון של פסח ח"ל ביום ראשון ויש שם במו"ט קידוש והברלה יש לספור קודם שמברכים על הכוס בבהכ"ג כדי שלא תהא השבת עליו כמשוי וקדושת שבת גדולה מקדושת יו"ט לפיכך מאחרין ליה לשבת והו בבהכ"ג אבל בביתו יספור קודם קידוש ועוד דאסור לאכול ולשתות קודם ספירה (מג"א סק"ד) ואחר הקידוש הרי צריך לאכול מיד דאין קידוש אלא במקום סעודה ולא כן בקידוש של בבהכ"ג :

יג מי ששואל אותו חברו בבין השמשות ככה ימי הספירה בזה הלילה והוא לא ספר עדיין יאמר לו אתמול היה כך דאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה ואע"ג רלא אמר לעומר יצא בדיעבד אא"כ יכוין מפורש שלא לצאת דאף אי מצות א"צ כוונה אם כיון שלא לצאת לא יצא וכן אמר כך וכך ולא אמר היום ג"כ אין בכך כלום (ע"ה סק"ט) וכן אם הוא עדיין קודם בה"ש כיון שאינו זמן ספירה אין בכך כלום ואם אירע ששאלו אותו בה"ש ואמר היום כך וכך לא יספור אה"כ בברכה אלא בלא ברכה ויריות שמתחלה לא כיון לצאת ועכשיו יתכוין לצאת ולמאן דמ"ל מצות צריכות כוונה מעכב הכוונה לפיכך יספור

יספור אח"כ בלא ברכה וי"א שיחזור ויספור בברכה (ט"ו סק"י) :

יך אם אינו יודע החשבון ופתח אדעתא דלסיים כמו שישמע מחבירו ושתק עד ששמע מחבירו וסיים כמותו יצא בריעבד אבל לכתחלה לא יעשה הברכה עד שיודע כמה ימי הספירה היום (סס סק"ה) ואם מעה כנון שפתח ואמר ברוך אתה ה' אדעתא דלימא היום יום ד' ואח"כ נוכר שהיום יום ה' וסיים בה' יצא או בהיפך שהיום הוא ר' ופתח אדעתא דר' רק שמעה וסיים בה' אינו חוזר ומברך וי"א דבכה"ג חוזר ומברך שהרי אמר שקר (לנוט וכו') וי"א דאינו חוזר ומברך אלא יספור שנית בלא ברכה דהברכה עולה לו אח"כ הפסיק הרבה (מנ"א סק"ז) ופשוט הוא דאם תוך כדי דיבור של המעוטה חזר ותיקן יצא (סס) ועיקר עניין זה תלוי בהדינים שנתבארו בס"י ר"ט ע"ש (ועט"ו סק"ט שהערך נזה) :

זו שכתב ולא ביו"ך בלילה יספור ביום בלא ברכה דכתיב תמימות תהינה ויום בלא לילה לאו תמימות

כתב הבה"ג שאם שכח יום אחד מלמנות לגמרי בין יום הראשון או אחד משאר ימים יספור כל הימים שאחריו בלא ברכה משום דאין זה תמימות ותטרו הקדמונים על דין זה אך כיון דדבריו דברי קבלה הלכה ומורין כן ואם ספר ביום כמו שנתבאר יספור כל הימים בברכה וכן אם יש לו ספק אם דיוג יום אחד אם לאו יספור בברכה מכאן וכהלן דכיון דדין זה חידוש הוא הבו דלא לוסוף עלה וקמן שנעשה בר מצוה בתוך ימי הספירה כיון שספר גם קודם מטעם חינוך פשוט הוא שיברך מכאן ולהבא אמנם אם לא בירך מקודם לא יספור אח"כ בברכה וכן מי שהיה חולה ולא ספר ונתרפא לא יספור בברכה וכן נר בימים הקדמונים שנתנייר תוך ימי הספירה לא יברך (עט"ט סק"כ לזיה דינים ול"ע ע"ש ודו"ק) :

זז כתב רבינו הב"י בסעיף י' אמור לאכול חדר אף בזמ"ז בין לחם בין קלי בין כרמל עד תחלת ליל י"ח בניסן ובא"י עד תחלת ליל י"ז בניסן עכ"ל וביו"ד ס"י רצ"ג הארכנו בדין חדר בס"ד :

תצ מדר תפלת יום שני ותפלת חוה"מ . וכו' ה' סעיפים :

א ביום שני מתפללין כביום ראשון ומשיב הרוח כבר פסקו ממנחה של אתמול וקורין בתורה באמור שור או כבש עד אחר וידבר משה ומפטירין במלכים בפסח יאשיהו מושלח המלך עד ואחריו לא קם כמותו והוא במלכים ב' (ס"י כ"ג) ויש נוהגין ביום השני להוסיף איזה מאכל טוב בהסעודה וקורין לזה סעודת אסתר מפני שביום זה עשתה הסעודה להמלך ונתלה המן ובעניין הפיזים יעשה כל מקום לפי מנהגו ודע כי מערבית אין אומרים בשבת ולכן אם חל יום ראשון בשבת יאמרו בליל שני המערבית של יום ראשון וסימן לדבר מה שאמרו בשלהי סוכה יפוטו ידחה ע"ש אך י"א דנהי דבשאר יו"ט כן הוא מ"מ בליל שני של פסח שהמערבית הוא בעניין הספירה כמו פיוט של אור יום הנק' אין דוחין אותו (מנ"א ריש ס' תפ"ט) :

ב יום ג' שהוא חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמרו מחזורין איתו וכן מזכירו בברכה"ז ואם לא אמרו אין מחזורין אותו מפני שאינו חובה לאכול פת ולעניין הנחת הפילין נתבאר לעיל ס' ל"א ובמוסף מתפלל כדרך שמתפלל במוסף של יו"ט רק הספרדים שאומרים ואת יו"ט מקרא קדש הזה בחוה"מ אין אומרים יום טוב אלא יום מקרא קדש הזה ואחר ומפני חמאינו כשמגיע לע"י משה עבדך מפי כבודך כאמור מתחילין והקרבתם וכן בימים אחרונים של פסח זה שאין אומרים בימים אחרונים וביום השביעי מקרא קדש וגו' כמו בכל המועדים משום דפסוק זה נאמר בתורה אחרי והקרבתם ותמיד אומרים זה קודם והקרבתם ואחר

והקרבת אין מקום לזה כמוכן ובחוה"מ וימים אחרונים של פסח אין גומרין את ההלל מפני שבשביעי של פסח נטבעו המצריים ואמר הקב"ה מעשה ירי טובעים ביים ואתם אומרים שירה לפני וכיון שבו' אין גומרין אותו א"א בחוה"מ לגמור דלא יהא ערוף מיו"ט עצמו (כ"ז סק"ג) וזהו טעם ע"פ דרש ועיקר הטעם לפי שאין הימים הלוקין בקרבנותיהן משא"ל בחג הסוכות וזה הטעם איתא בגמ' :

ג כתב רבינו הב"י בסעיף ג' נוהגין שביו"ט אומר את יו"ט מקרא קדש הזה ובחוש"מ אומר את יום מקרא קדש הזה עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב עליו דאנו אין נוהגים לומר מקרא קדש כלל לא ביו"ט ולא בחוה"מ עכ"ל וכבר בארנו בס' תפ"ז דכוונתו שאין אומרים סמוך לאת יום חג המצות הזה מטעם שאומרים זה בסוף מקרא קדש וכו' ליצ"מ (והט"ו והמנ"א סק"כ תמהו עליו ולדברינו דכינו לודקוס) :

ד סימן הפרשיות של קריאת התורה בשמונת ימי הפסח משך תורא קדש כנספא פסל כמדברא שלח כוכרא וה"פ ביום ראשון קורין משכו וביום שני שור או כבש וביום ראשון דחוה"מ קורין קדש לי כל בכור וביום השני אם כסף תלוה ובשלישי פסל לך וברביעי בכמדבר בפסח שני ובשביעי של פסח קורין בשלח עד אחר השירה ובאחרון של פסח כל הכבוד וזה הסדר לא ישתנה כי אם כשחל פסח ביום ה' דאז בראשון דחוה"מ קורין פסל לך ומתחילין מן ראה אתה אומר אלי העל וגו' וביום א' ב' ג' קורין קדש כנספא כמדברא ובכל ימי חוה"מ קורין לרביעי בספר שני מן ההקרבתם עד

ער כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן בימים אחרונים קורין זה למפטיר ובשביעי של פסח מפטירין וידבר דוד בסוף שמואל ובאחרון של פסח בישועיה עוד היום בנוב לעמוד מפני שמדבר שם בסנחריב ומנפתו היתה בליל פסח ובשביעי קורין השירה כנגד שירת הים ובקידוש של ימים האחרונים אין אומרים זמן לפי שאינו רגל בפ"ע ואומרים בתפלה ובקידוש זמן חרותנו כבימים הראשונים אף שכבר יצאו מצרים אך ער אחר קריעת ים סוף וטביעת המצריים נקרא זמן חרותינו :

השבת וישראל והזמנים אבל המפטיר אינו הותר רק בשל שבת דאלמלי שבת אין הפטורה בחוה"מ (ט"ז סק"ה) ולמעט זה גם כשבת חוה"מ סוכות כן אבל אין המנהג כן דבשבת חוה"מ סוכות מוכיחין חג הסוכות משום דחלוקים במוספים וגומרין את ההלל משא"כ בפסח (מנ"א סק"ז) ומפטירין ביחוקאל היתה עלי יד ה' משום דמיירי שם בתחית המתים שעתידה להיות בפסח ובסוכות מפטירין כיום בא גוג משום דנצחון גוג ומגוג יהיה בתשרי (עור) ונוהגין לומר שיר השירים מפני ששיר השירים מדבר על האהבה שבין כנסת ישראל לאביהם שבשמים שהיתה התחלה ביצ"מ ובשבעות קורין ברות ובסוכות בקהלת ואם כל החוה"מ הוא בימות החול קורין זה באחד מימים האחרונים כשחל בשבת והעם נהגו שלא לברך עליהם אפילו אם קוראין במנילה כי לא מציעו תקנת חכמי הש"ס בזה ויש מן הגדולים שכתבו לברך ואין נוהגין כן (והט"ו כתב דהוי ברכה לנעלה) :

ה שבת שחל בחוה"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל כככל השכתות אלא שאומר יעלה ויבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו וכן בברכה"ז מפני שבשבת חובה לאכול פת ובמוסף אומר מוסף של כל החוה"מ ומוסף את יום השבת הוה ואומר ותתן לנו ה' אלהינו את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה וכן בומפני חמאינו אומר את מוספי וכו' וחותם מקדש

תצא סדר הבדלה במוצאי יו"ט . ובו ב' סעיפים :

א במוצאי יו"ט בין במוצאי יו"ט לחול ובין במוצאי יו"ט לחוה"מ מבדילין משום דגם חיה"מ חול הוא לגבי יו"ט ואומרים אתה חוננתנו וסדר ההבדלה כמו במו"ש ואע"ג דעתה לא שייך לומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה מ"מ סדר הבדלות כך הוא והוא הולך ומונה סדר ההבדלה אף שעתה לא שייך זה אבל אין מברכין לא על הנר שהרי לא היה אסור ביו"ט כנר ולא על הנשמים מפני שבויו"ט ליכא נשמה יתירה וזה שאין מברכין משבת ליו"ט על הבטמים מפני שיש מאכלים טובים (מנ"א) וכס"י תע"ג נתבאר עוד בזה ומו' שנמשך מעודתו באחרון של פסח עד הלילה והבדיל מותר לאכול חמץ אע"פ שעדיין לא התפלל ערבית (מנ"א) דאין עניין חמץ לתפלה

וביזן שהוא לילה מותר לאכול חמץ אבל כשלא הבדיל עדיין קדושת יו"ט עליו :

ב יו"ט שחל להיות במוצאי שבת אומר אתה בחרתנו ותודיענו דאתה חוננתנו א"א לומר שהרי אינו חול אלא ששבת קדש חמור יותר מיו"ט כמו שמימיין בהבדלה בין קדש לקדש ובתפלה ליכא חתימה בהבדלה לפיכך צריכין להקדים שגם יו"ט קדש אלא ששבת קדוש יותר ולזה אומרים ותנחילנו זמני ששון ומועדי קדש וכו' ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל והוה כעניין המבדיל בין קדש לקדש ובגמ' קראו לזה מרגניתא מבא לפי שבו מבואר רוממות מעלות ישראל והשבת ויו"ט :

תצב תענית שני וחמישי ושני אחר הפסח . ובו ב' סעיפים :

א כתב המור נוהגים באשכנז ובצרפת להתענות שני וחמישי ושני אחר פסח וסוכות ומפתינים עד שיעבור כל חדש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאין רוצין להתענות בניסן ותשרי וסמכו אותם על מקרא דאיוב ויהי כי הקיפו ימי המשתה וגו' אולי חמאו בני וגו' ובשביל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה אולי חמאו ועושים אותם כמו ת"צ לקרות ויחל עכ"ל ורמו יש בנ"ס סקבא דשתא ריגלא (קדושין פ"א.) ופירשו רבותינו בעלי התוס' וז"ל רועע של ימות השנה ליחוד ולעבירה כל ימות הרגל וכו' לכך נהגו להתענות אחר הפסח ואחר הסוכות עכ"ל ואחר שבועות לא חשו לפי שאינו אלא שני ימים אפילו בח"ל ואין זמן כל

כך לחמא :
ב ונהגו שבשבת הראשון אחר ר"ח אייר או מרחשון מכריזין התעניתים ואומרים מי שבירך וכו' כנרפס כסידורים לפי שלא קבלנו עלינו לחובה וממעם זה עכשיו מפני חלישת הדורות נתמעטו המתענים ומי שענה אמן א"צ לקבל התענית כיום ראשון וכיום הרביעי במנחה וזהו הוי כקבלה אבל אין האמן מכריחו להתענות כמו שיש מועים לומר כן דהא האמן אינו אלא קיום ברכה למי שיתנדב להתענות אלא דלא נרע זה מקבלה שבשעת מנחה ובס"י תקס"ו ותקס"ח יתבאר דינים אלו בס"ד וכשיש מילה או חתונה מכריזין במנחה (מנ"א) :

תצג דינים הנוהגים בימי העומר. ובו מ' מעיפים:

בעומר בעצמו מותר נשואין ותספורת מפני שמוחק לנו ליו"ט ומרכיב בו קצת בסעודות ואומרים שבוים זה לא מתו כלל ואח"כ חזרו ומתו ועוד שהוא לסימנא של"ג ימים מתו והימים מתחילין מן ב' דר"ח אייר ונמשך עד עצרת וגם ל"ג בעומר מתחילין ב' דר"ח אייר כחשבון אע"פ שלא מתו ביום זה:

¶ ולפי מנהג זה נוהגין היתר עד ר"ח אייר ומתחילין האיסור מן יום א' דר"ח אייר ונמשך עד יום ראשון של ג' ימי הגבלה ומקצת היום ככולו ולכן לפי מנהג זה עד ר"ח אייר מותר וגם בל"ג בעומר בעצמו וכן בנ' ימי הגבלה ושאר כל הימים אסורין וכן הוא מנהג שלנו ואם חל ל"ג בעומר ביום ראשון מסתפרין בע"ש הקודם מפני כבוד השבת:

¶ והן הן דברי רבינו הרמ"א שכתב בסעיף ג' מיהו בהרבה מקומות נהגו להסתפר עד ר"ח אייר ואותן לא יספרו מל"ג בעומר ואילך אע"פ שיותר להסתפר בל"ג בעומר בעצמו ואותן מקומות שנוהגין להסתפר מל"ג בעומר ואילך לא יסתפרו כלל אחר פסח עד ל"ג בעומר עכ"ל וזה שכתב בסעיף א' מיהו מל"ג בעומר ואילך הכל שרי עכ"ל זהו לפי מנהג זה שמסתפרין מל"ג בעומר ואילך ואין מסתפרין עד ר"ח אייר וזה מנהג רבינו הב"י אבל לא לירידן וזהו שכתב בסעיף ב' על דברי רבינו הב"י שאין מסתפרין בל"ג בעומר אלא בל"ד כתב וז"ל ובמדינות אלו אין נוהגין כדבריו אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרכיב בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון עכ"ל וכוונתו דלענין ל"ג בעומר בעצמו ככל מקום נוהגין להתיר בין לפי מנהגו של רבינו הב"י ובין לפי מנהגינו מפני שמוחקין היום הזה לקצת יו"ט וגם במנחה שלפניו ורגילין לקרותו הלולא דרשב"י ובא"י מרבין בתפלה ובהדלקת נרות על קברו הקדוש ואומרים שמתלק ביום זה וגם יצא מהמערה ביום זה (וכתבו הגמ"א סק"ג ובענין עגול אחד היה רגיל לומר נחם ככל יום זמרו כל"ג בעומר ונעש ע"ש):

¶ וכתב רבינו הרמ"א שלא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא התגודדו וכ"ש שאין לנהוג היתר בשתייהן עכ"ל דאין לתפוס קולתו של מנהג זה להתיר עד ר"ח אייר וקולתו של זה להתיר מל"ג בעומר ואילך דהוה תרתי דסתרי ויראה ל' ככוונתו דאע"ג דבפסק"ק דיבמות אמרינן דבשני בתי דינים בעיר אחת לא שייך לא התגודדו וכן הוא מסקנת הש"ס שם אליבא דרבא והן אמת דהרמב"ם ז"ל סוף הלכת כוכבים פסק דיש בזה לא התגודדו כאב"י שם ביבמות אך כבר תמהו על דבריו שפסק כאב"י ולא כרבא אמנם אנחנו תרצנו דבריו ביו"ד ס"ס ק"פ ע"ש וכך הוא העניין דרבא דח"י לה לדאב"י

דבעניני

א אלו הימים שבין פסח לעצרת מוחק אצל כל ישראל זה שנות מאות רבות לימי דין יומי אבל מפני שבזמן הקצר הזה מתו י"ב אלף זוגות תלמידי חכמים תלמידיו ר' עקיבא כדאיאתא ביבמות (ס"ג): וכולם מתו במיתת אסכרא (סג) ועוד ראינו שעיקרי ימי הגזירות בשנות מאות שעברו בצרפת ואשכנז הוו בימים אלו כמבואר מהפיוטים שעשו קדמונינו על שבתות אלו שבין פסח לעצרת והם מליאים קניגים והנהגו והיו ויש עוד מעמים על ימים אלו שהם ימי דין (עמ"י סק"ג): ב ולפיכך נהגו כל ישראל מימות הגאונים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת ולא חילקו בין נשואין דמצוה כנון מי שלא קיים עדיין פו"ר אם לאו אע"ג דבאבלות נמורה יש חילוקים מ"מ בכאן החמירו על עצמן ומ"מ מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו כיון שעשה מצוה וכ"ש כשראה שיכול השידוך להתבטל אבל לארס ולקדש שפיר דמי וכן אצלינו לעשות שידוכים ולכתוב נתאים מותר שמה יקדמנו אחר ומותר לעשות סעודה אך לא בריקודין ומחולות וכ"ש שאסור לומר בכלי זמר וכן סעודת הדרשות מותר כ"ש סעודת מריעות ובלבד בלא ריקודין ומחולות:

ג וכן נהגו במדינות אלו שלא להסתפר בימים אלו והוא ג"כ עניין אבלות ומי שהסתפר קונסין אותו על שעבר על המנהג ולא עשה מצוה ופשוט הוא דאם צריך לברואותו להסתפר דמותר וכן כשיש מילה בימים אלו מותרים בעלי הברית דהיינו המהולל והסנגר ואבי הבן להסתפר ביום שלפני המילה סמוך לערב מפני שיו"ט שלהם הוא:

ד ודע שיש מנהגים שונים בעניין הזה יש שנהגו איסור מן תיכף אחר הפסח עד ל"ג בעומר ומשם ואילך מותר נשואין ותספורת לפי שיש בתורש דמ"י ימים קודם עצרת פסקו מלמות ונשארו ל"ד ימים (נ"ח) והיה מן הדין לנהוג איסור עד ל"ה לספירה אלא דאמרינן מקצת יום ככולו ומותר ביום ל"ד ולא מקודם וזהו דרכו של רבינו הב"י שכתב נוהגים שרא להסתפר עד ל"ג לעומר שאימרים שאו פסקו מלמות ואין להסתפר עד יום ל"ד בבוקר אא"כ חל יום ל"ג ערב שבת שאו מסתפרין בו מפני כבוד השבת עכ"ל וכתב בסעיף ג' יש נוהגים להסתפר בר"ח אייר ומעולת אלו בידם עכ"ל כלומר דלפי מנהג זה שאחר ל"ג בעומר מותר א"כ מתחיל האיסור תיכף אחר הפסח מפני שמתו בל"ד יום מן אחר הפסח וא"כ איך מסתפרין בר"ח אייר והוה תרתי דסתרי וזה שהוכיח הסתפרות ה"ה נשואין דחדא מילתא הוא:

ה ויש עוד מנהג שהאיסור נמשך גם אחר ל"ג בעומר עד עצרת או עד שלשה ימי הגבלה דלפי פשטא דגמ' יבמות שם נמשכה מיתתם עד העצרת ורק בל"ג

יוצא משני בתי דינין וזהו גם כוונת הרמב"ם כמ"ש שם והמיעוט נגזר אחר הרוב (מג"א ע"ט):

כתב רבינו הבי"ד בסעיף ד' נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה ואילך עכ"ל וזכר לנשים צדקניות שהיו בימי ר"ע שקדמו אצל תלמידיו להתעסק בהן (א"ר סק"א נ"ס ת"א) ויש שכתבו דגם אנשים לא יעשו מלאכה בזמן זה (נ"ס נ"ה"ג) וכן משמע מלשון המור אלא דגם הוא סיים דהנשים נוהגות שלא לעשות כלומר דהמנהג היה לכל מפני שהתלמידים מתו לאחר השקיעה אלא שלא קבלו עליהם מנהג זה רק הנשים וגם הן לא נמנעו ממלאכה רק מן אחר השקיעה עד אחר תפלת ערבית אחר הספירה ויש רמז לזה וספרת וגו' שבע שבתות לשון אחר שבת ממלאכה (טור) וגם עתה יש נשים שנוהגות כן :

דבענייני הוראות איסור והיתר א"צ קרא דלא התגודרו דמקרא דאחרי רבים להטות ידענו שצריך לפסוק כפי דעת רבים וא"כ לרבא על ב"ד אחד בעיר אחד למה צריך קרא דלא התגודרו אלא דרבא בא באמת לרהווי לדאבוי וכך דחי ליה דבענייני הוראות א"צ לא התגודרו דכשני בתי דינים בעיר אחת לא שייך לא התגודרו וב"ד אחד ידענו מקרא דאחרי רבים להטות אלא עיקר קרא דלא התגודרו הוא לעניין מנהגות בעלמא וזהו אפילו בשני בתי דינין איסור בעיר אחת דכזה לא שייך בתי דינים דבשלמא בהוראה אין הדבר נספר בידי ההמון אבל במנהגא בעלמא שאלו יעשו כך ואלו יעשו כך אף שהדבר יצא משני בתי דינין מ"מ מכוער הדבר שיראו ישראל בעיר אחת נפלגו לפלגות והן הן דברי רבינו הרמ"א שלא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג אחר אפי' כשהדבר

תצד סדר תפלת חג השבועות. ובו ז' סעיפים :

כדאיתא ס"ט נשכח זהו המורא בעלמא ונאמת הרמב"ם כפ"ה מה"ט לא פסק כן כמ"ס המג"א בעלמא הניח מהרמ"ט לרמו על ח"ל הוא רמו נאה ומסודר והתורה ניתנה במדבר ולא בא"י להורות שאין התורה תלוי במקום ומדבר הוא ח"ל ודו"ק) :

ג בליל שבועות אין מקדשין על הכוס עד שתהא לילה ממש משום המימות כלומר שהספירה תושלם בתמימות והחסידים הקדמונים היו נעורים כל הלילה כדאיתא בזהר וגם עתה הרבה עושים כן ובבוקר הולכים למקוה והכל זכר למתן תורה ולעניין ברכת התורה נתבאר כפי"ז ובליל טבילה לא ימנע העונה :

ד סדר התפלות כמו בפסח אלא שבמקום זמן חרותינו אומרים זמן מתן תורתנו וגומרין ההלל ומוציאין שני ספרים באחד קורין ביתרו מן בחדש השלישי עד סוף הסדרא וקורין העשרת הדברות בטעם העליון כירוע לקוראים וקודם הברכה של הכהן אומרים אקדמות ובשני קוראים למפסיד וביום הבכורים ומפסירין במרכבה דיחזקאל ומסיים עוד פסוק ותשאני רוח הנאמר להלן וביום השני קורין כל הבכור ואם חל בשבת מתחילין עשר תעשר ומפסירין בחבקוק וד' בהיכל קדשו שכל הנבואה שם היא על מתן תורה ויצ"ט ומסיים למנצח בנגינותיו ומנהיג הפיוטים יעשה כל אחד כפי מנהג מקומו רק התרי"ג מצות כל ישראל אומרים בשבועות זה בנוסח זה וזה בנוסח אחר דבעשרת הדברות יש תר"ד אותיות כנגד תרי"ג מצות דאורייתא ושבע דרבנן כי הכך מרומיים בתלוחות מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכול לשמוע (ואלו מתחילין בהספירה תפלה לחקוק) :

א ביום החמשים לספירת העומר הוא חג השבועות וכך קראה התורה לחג זה כלומר החג שלאחר כלות מניין השבועות כדכתיב שבעה שבועות תספר לך וחז"ל קראו יו"ט זה עצרת וכבר דברו מזה המפרשים ולי נראה דהנהגה התרנוס ככל מקום מפרש שבועין וכפינחם בפסוק דוביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבעתיכם תרגם אונקלס במיעצרתכון כלשון חכמים ואולי מפני שבמעמד הנבחר נצטוו אל תגשו אל אשה וברוד כשכב אצל אחימלך כתיב כי אשה עצורה לנו ועל זה רמזו שהתורה ניתנה בקדושה ובטהרה ולזכר זה קראוהו חכמים כלשון עצרת :

ב אע"פ שהתורה לא זכרה עניין מתן תורה בשבועות לפי שהתורה כשניתנה ניתנה לעד ולעולמי עולמים ואין שייך לקבוע יום מיוחד בשביל זה כבכל המועדים שרק ביום זה היה עניין המיוחד לזה כמו יצ"ט בפסח וסוכת ענני כבוד בסוכות שהיתה לזמן קבוע בהליכתם במדבר אבל התורה הוא לעד ולעולמי עולמים ולכן תלתה התורה החג הזה בהקרבן של שתי הלחם שהיתה רק ביום זה מ"מ בתפלה אנו אומרים זמן מתן תורתנו מפני שבאותו היום שחל אצלינו שבועות דהיינו ששה בסיון ניתנה תורה לישראל כדתניא בשבת (פ"ז:) תנו רבנן בששה בחדש ניתנה תורה לישראל ר' יוסי אומר בשבעה בו והלכה כחכמים ואע"ג דפסח שיצאו ישראל מצרים היה ביום ה' והתורה ניתנה בשבת אם כן לפי חשבון שלנו דאייר לעולם חסר וניסן מלא והיה ר"ח סיון ביום ראשון ואם כן ניתנה התורה בז' בסיון דו"ל דבעת שקבעו ע"פ הראייה היה יכול להיות גם אייר מלא והיה ר"ח סיון ביום שני (עמ"י מ"ט ומה שהקשה המג"א מהא דקיי"ל ניו"ד ט"י ק"ז כוללת ס"ז ו' עונות וזהו אליכא דר' יוסי

ה ונהגים לאכול חלב ודבש על שם רבש וחלב תחת לשונך ועוד רמזים יש על אכילת חלב ומצוא

ויו"ט כשאין ראויין למאכל בהמה אמנם אם חישב עליהן מע"ש ועיו"ט יש להתיר כמ"ש בס"י ש"ח (מג"א סק"ה) ויש נהגו להעמיד איקנות (סס) אמנם כדורות שלפנינו ביטלו האילנות והעשבים מטעמים שידעו הגדולים שבדור :

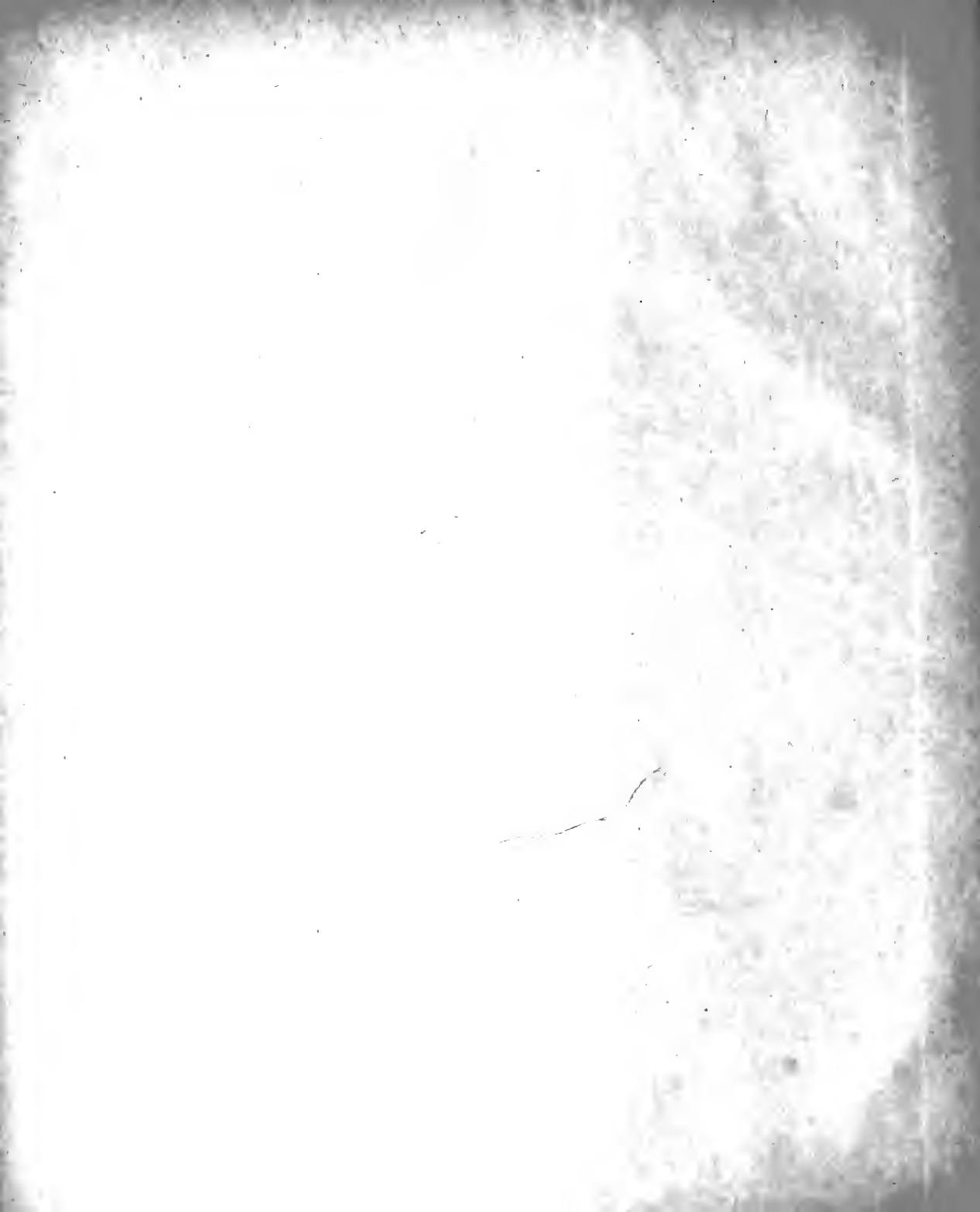
ז' אסור להתענות במוציא חג השבועות ובכל אסרו חג אין להתענות ואין אוטרין תחנון אלא דאסרו חג שבועות חמור יותר משום דבשחל עצרת בשבת היה חל יום טובות הקרבנות של יו"ט אחר השבת מפני שאינן דוחין את השבת והנשים מותרות כמלאכה באסרו חג וכ"ש אנשים ואין אוטרין תחנון מן ר"ח סיון עד אחר אסרו חג לפי שבר"ח ווראי אין אוטרין וג' ימים קודם שבועות הוי שלשה ימי הגבלה של מתן תורה והם ימי שמחה וממילא גם היום שבין ר"ח לבין ראשון של הגבלה נ"כ נכלל בשמחה ועוד דבאותו יום אמר להם כ"ש לקדשם ורגילין לקרותו יום המיוחס מפני זה ועוד מפני שביום זה חל יוה"כ (ודע דהאידיגא ח"א לחול עזרת בשבת דלא כד"ו פסח ויום ב' של פסח חל שבעות ח"ך כשהיו מקדשין ע"פ הגלוייה היה אפשר לחול) :

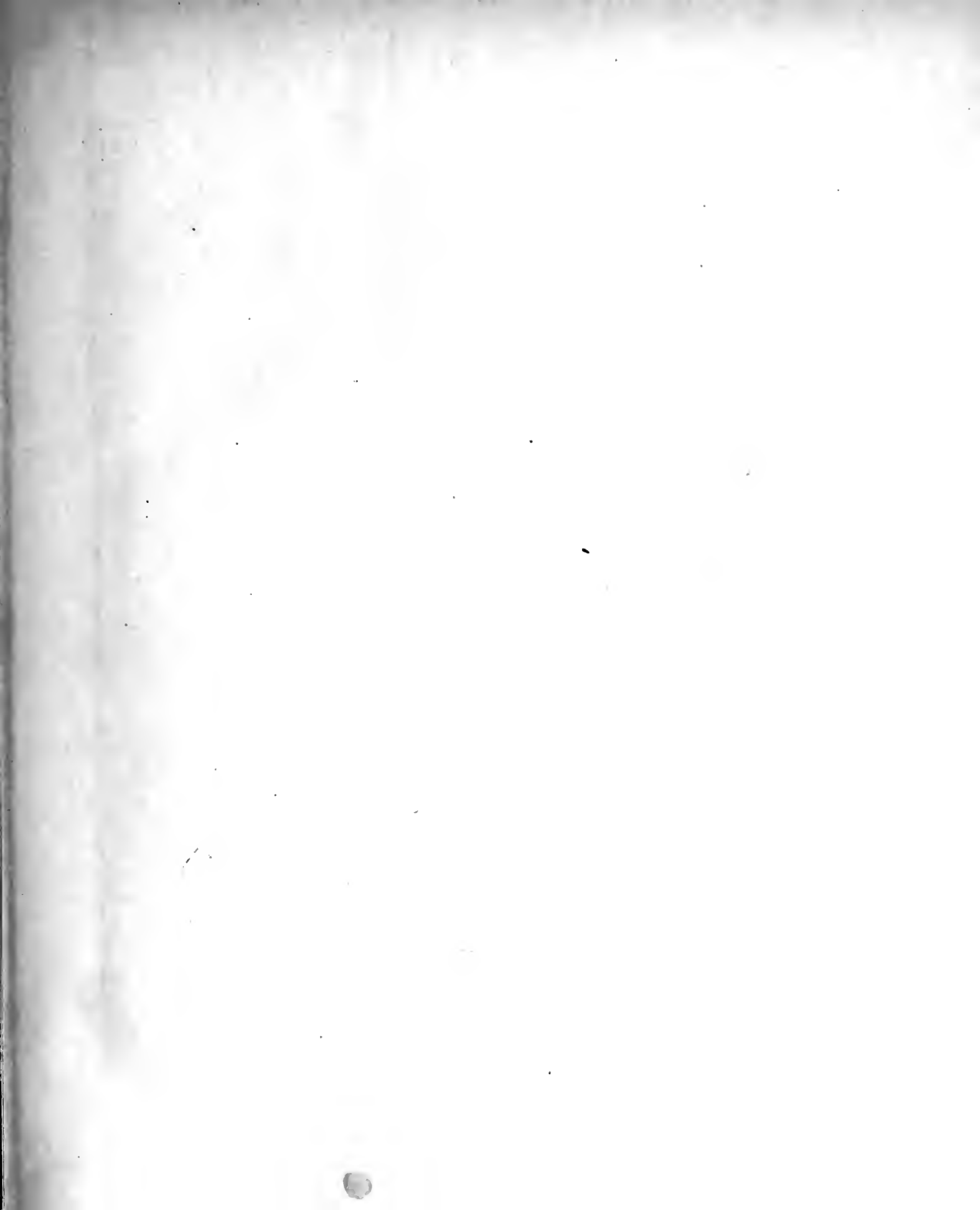
ומצאו רמז בתורה בר"ת חרשה לד' בשבעתיכם ור"ל רבינו הרמ"א ונוהגין לאכול מאכלי חלב כיום ראשון של שבועות וג"ל המעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחין בליל פסח וזכר לפסח וזכר לחגיגה כן אוכלין מאכל חלב ואוכלין מאכל בשר וצריכין להביא עמהן שתי לחם על השלחן שהוא במקום המזבח ויש בזה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים עכ"ל וגם מפני שע"פ מתן תורה נתנשאו למעלה ונתהפכו ממזמאת מצרים לטהרת הקדש לכן אוכלין חלב שנתהוית מדם כדאמרינן דם נעבר ונעשה חלב ויש בזה רמז שהדין נתהפך לרחמים וגם נוהגין ליתן כרכום שקורין זאפרע"ן בהמאכלים והתבשילין מפני שמשמח שיש בו ריח טוב על שם לריח שמניך טובים (עמ"א סק"ו נסס הוזהר וזהו כמ"ס) ואין להקל בשבועות בעניין אכילת בשר אחר חלב או להיפך יותר מכלל השנה וגם לעניין החלב שנחלב בו ביום ע"י א"י אסור לאבלו כמו בשאר יו"ט :

ז' וכתבו שנוהגין לשמוח עשבים בשבועות בבהב"נ ובהבתים זכר לשמחת מתן תורה ואם חל ביום א' שושחן מע"ש כי הם מוקצה ואסור למלטלן בשבת

בס"ד סליק הלכות פסח :

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.

~~OCT MAR 31 '99~~

3 1761 07291809 7